

Münip

İSTANBUL - ÇATALCA
İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

EĞİTİM, KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ YIL: 2 / SAYI: 2 / SONBAHAR 2022

*"Derdi olan insan okur , derdi olmayan da
okuyarak dert sahibi olur."*
Rasim ÖZDENÖREN

Asya Gül SAVAŞ / Atabey BARIŞ / Betül ZARİFOĞLU / Cahit KOYTAK / Cengizhan KONUŞ / Çağlayan ÜRGER / D. Mehmet DOĞAN / Didenur ÖZBEK / Elif SÖNMEZİŞİK AYDIN / Eyyüp AKYÜZ / Fatma Gülşen KOÇAK / Gülden BÜYÜKDAĞ / Hamza ÖZTÜRKÇÜ / Hurşid DEVRAN / Hüseyin KAYA / İbrahim ÇELEBİ İsa KARAASLAN / İsmail KILIÇARSLAN / İsmet KANBER / Kemal ÇAVUŞ / Kenan OVACIK / Mehmet AYGÜN / Mehmet ÇELİK / Mehmet DAĞISTANLI / Mehmet Hakan ALŞAN / Mehmet KURTOĞLU Mehmet ÖZGER / Memiş OKUYUCU / Metin MUTANOĞLU / Mustafa IŞIK / Mustafa UÇURUM / Selim YAPICI / Şafak ÇELİK / Şule KÖKLÜ / Şükrü ERBAŞ / Tahsin YILDIRIM / Yılşen SALDIRIŞ / Zekeriya ERDİM

burası dünya, ne çok kıymetlendirdik...

oysa bir tarla idi;

ekip biçip gidecektik

A. C. ZARİFOĞLU

Münip yolculuğuna geçen yıl başladı Cemil Meriç'in "Ruh yazının icadından beri ölümsüzdür" kadesiyle. İlgi gördü ve sevildi.

Dünyanın bütün çetrefilli hâlleri bir yana, bilmeliyiz ki asıl hikâye bu yıl da Münip'in adıyla müsemma yağmur damlası ile bizim aramızda.

Güneşte sararmış başaklara, pembe ortancalara, Arnavut kaldırımlarına, günebakan tarlalarına, erguvan ağacının dallarına degecek yine yağmurun eli, adı Münip ola ola.

sen ve yağmur

başa dönemezsiniz

yağmur yalnız yağarken yağmurdur

sen yalnız senken sensin

Demiş üstat İsmet ÖZEL

Bütün iyi yazıların ortak özelliği gerçekte olan her şeyden daha sahici olmalarıysa eğer yeni dergicilik içerisindeki varoluşunda yönsüzlükten kendini sıyıran bir kimlikle, bir yandan sosyal medyanın hızını yakalama halleri, bir yandan yazın dünyamızı yeni isimlerle renklendirme serüveniyle ikinci adımını atıyor güzel insanların yazılarından aldığı şevkle Münip, okuyucusuyla buluştuğu vakit yine Münip olup yağacak.

Erişti yine vakit. Erişti yine yağmur.

Erişti yine uzun uğraşlarımızın; edebi, kültürel, sanatsal hasadını paylaşma vakti.

Kelam ile...

YIL: 2 / SAYI: 2 / SONBAHAR 2022

Çatalca İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü'nün Yayınıdır.

ÇATALCA İLÇE MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
ADINA İMTİYAZ SAHİBİ
Tayfun ÖZYOLCU

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mesut GÜLPER

YAYIN KURULU
D.Mehmet DOĞAN
Prof. Dr. Özge HACİFAZLIOĞLU
Mahmut BIYIKLI

EDİTÖRLER
Gülden BÜYÜKDAĞ
Hamza ÖZTÜRKÇÜ

DİJİTAL, SOSYAL MEDYA VE REKLAM BİRİMİ
Hakan ÖZSOY

GRAFİK-TASARIM
İbrahim SAĞLAM
ibrahimsaglam@gmail.com

KAPAK RESİM
Betül TÜRKSOY

BASKI
TÜRKMENLER MATBAACILIK
REKLAM SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16
Topkapı / İstanbul

Basım Tarihi: Eylül 2022 Sonbahar Sayısı

İLETİŞİM
İnternet sitesi: www.catalca.meb.gov.tr
Mail: catalca34@meb.gov.tr
catalcamendergi@gmail.com
📞 /Catalca_ILCEMEM 📞 /Munipdersisi

Münip dergisi basın meslek ilkelerine uymayı taahhüt eder. Yazıların yayınlanmasına yayın kurulu karar verir. Yayınlanan yazılara telif ücreti ödenmez. Yazıların sorumluluğu yazara aittir. Münip ismi belirtilerek yazılardan alıntı yapılabilir.

ISSN No: 2757-8356

İÇİNDEKİLER

Metrodaki Dilenci.....	5
Cahit KOYTAK	
Kitap Nasıl Görünüyor Kanka.....	6
Mustafa UÇURUM	
Göğe Yükselen Çocuk.....	8
Kemal ÇAVUŞ	
Necip Fazıl'ın Eserleri.....	10
Mehmet KURTOĞLU	
Cansever'in "Salıncak"ına Hayranlıkla.....	26
İsmail KILIÇARSLAN	
Balıkları Uçmaya, Kuşları Yüzmeye Zorlamayın.....	27
Zekeriya ERDİM	
Komik Efendi ve Sanije Hanım.....	29
Atabey BARIŞ	
Vatan ve Hürriyet Şairi Nâmîk Kemal'le Birlikte.....	36
Söyleşi: Selim YAPICI	
Cebrail'in Dünyaya Bıraktığı İyilik.....	46
Cengizhan KONUŞ	
Geçen Gün Ömürdendir.....	48
Şule KÖKLÜ	
Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı: Esas Mesele Dill!.....	50
D. Mehmet DOĞAN	
Modern Psikoloji'nin Çürükleri, 'Fast-To-Be' ya da Rûh'a Remixler.....	52
Mehmet Hakan ALŞAN	

Tanrıdan Yalnız.....	64
Şükrü ERBAŞ	
Sinemada Sanat Yönetimi.....	65
Yılşen SALDIRIŞ	
Gökyüzünde Güneş Yoktu.....	71
Hurşid DEVRAN	
Türkçesi: Hamza ÖZTÜRKÇÜ	
Yirmi Beş Yunan Subayını Esir Alan Türk Kadını.....	78
Mehmet DAĞISTANLI	
Uyuyor	84
Hamza ÖZTÜRKÇÜ	
Hafıza Restorasyonu.....	86
Elif SÖNMEZİŞİK AYDIN	
Acı Merhamet	88
Asya Gül SAVAŞ	
Türk Sinemasında Öğretmen Portreleri: İdealist Öğretmenlerden Sürgüne, Gündelik Yaşam Mücadelesine ve Muhafazakâr Mağduriyet Söylemi Figürüne	91
Mehmet AYGÜN	
Yürür Bende Bir Yol Şimdi.....	101
Kenan OVACIK	
Halit Asım'ı Hatırlayanınız Var mı?.....	102
Tahsin YILDIRIM	
Mutsuzluk Siparişi.....	105
Eyyüp AKYÜZ	
Emojiler Helvadan.....	107
İbrahim ÇELEBİ	

Hızır Kültünün Modernleşmesi ve Sezai Karakoç.....	108
Mehmet ÇELİK	
Gri.....	118
Didenur ÖZBEK	
Harezmî Eğitim Modeli.....	121
Memiş OKUYUCU	
Gazel.....	214
Çağlayan ÜRGER	
Babam, Cahit Zarifoğlu.....	125
Betül ZARİFOĞLU	
Nöbet	126
Hüseyin KAYA	
Bir Sanal Dünya Hastalığı: Sabırsızlık.....	127
Metin MUTANOĞLU	
.....	129
Güliden BÜYÜKDAĞ	
Yaktı da Gitti.....	131
Mustafa IŞIK	
Tiryaki.....	132
Fatma Gülşen KOÇAK	
Silinmiş Bir Kitabe	135
İsa KARAASLAN	
Süleymaniye Kürsüsü'nden İstiklal Marşı'na Tarihin Tanığı, Tarihin Yazanı	136
Şafak ÇELİK	
Ellerin.....	144
İsmet KANBER	

Edebiyat, dinamik bir sanattır. Sanatlar içinde en fazla değişim gösteren, toplumsal yaşamımızın en kolay nüfuz edebildiği sanattır edebiyat. Yaşanılanı, edebiyat aracılığıyla tekrar yaşamayı edebiyatın özünde hissederiz. Mimesisin güneye bakan yamacındadır edebiyat. Güneş alır, fakat gölgede dem alır.

Edebiyatın dinamikliğini sağlayan süreli yayınlardır; dergilerdir. Dergiler, edebiyatın sancağıdır. Son yıllarda dergiciliğin de büyük bir gelişim içinde olduğu düşünüyorum. Dergicilik üzerine yapılan sempozyumlar, eğitimler, fuarlar ve çeşitli etkinliklerin yanı sıra kurum dergiciliğinin de artık ülkemizde oldukça yaygın olduğu görülüyor. Okullarımızda öğrencilerimizin binbir emekleriyle dünya yüzü gören dergiler... Belediyeler ve sivil toplum kuruluşlarının yayın organları... Ve nihayetinde Bakanlığımıza bağlı kurumlarımızın edebi dergileri...

Çatalca İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü olarak edebiyata gönül vermiş arkadaşlarımızın da gayretleriyle Münip, nihayet ikinci sayısıyla gölgenizde dem alıyor. Münip, ilk sayısıyla ülkemizin edebi ortamında kendine yer bulmuş, kurum dergiciliğinin çok çok üzerinde bir misyon üstlenmiştir. İlerleyen yıllarda Münip'ten daha çok bahsedeceğimiz inancı bende kaimdir.

Münip, pek çok yazar ve şairimizin yanı sıra hem öğretmenlerimizin hem öğrencilerimizin uğrak noktasıdır, bir okul olma yolundadır. Esas gayemiz ise edebi birikimimizle geleceğimizin yazarlarını ve şairlerini yetiştirmek ve edebiyata katkı sunmak olacaktır.

Bu minvalde genel yayın yönetmenimize, editörlerimize; yazılarıyla, şiirleriyle sayfalarımızı şerefliendiren yazar ve şairlerimize; öğretmenlerimize, öğrencilerimize ve okurlarımıza en kalbi teşekkürlerimle...

Buyurun Münip okumaya ...

Tayfun ÖZYOLCU
Çatalca İlçe Millî Eğitim Müdürü

CAHİT
KOYTAĞ*

Metrodaki Dilenci

Sizden para istemiyorum,
Öyle korkmayın hemen!
Sizden akıl istemiyorum,
Akıl, daha çok size lazım.

Sizden zaman istemiyorum,
Biliyorum, işiniz çok
Ve muhabbete ayıracak
'*Haliniz, vaktiniz*' yok.

Bütün istediğim, bir tebessüm,
Bir gülücük sadece:
Karanlıkta biraz müzik,
Biraz şiir, *biraz ışık*, o kadar!

Tanrı hakkı için değil,
Sevdiklerinizin başı için değil,
Ölmüşlerinizin ruhu için de
Değil, değil, bilemediniz,

Kendi iyiliğiniz için,
Kendi ruhunuz için,
Kendi gönlünüzün şenliğı,
Aklınızın sağlığı için...

Gölmek, gülümsemek,
Bilirsiniz, içinizi boşaltır,
Ama cebinize dokunmaz,

Aklınızı zorlamaz,
Yüzünüzü eskitmez,
Ömrünüzü kısaltmaz...

18 Ekim 2015

* Şair

Kitap Nasıl Görünüyor Kanka

MUSTAFA UÇURUM*

Bizim okuldan mezun olan bir öğrencim ziyaretime gelmişti. Elbette sohbetimizin genel konusu; şiirler, şairler ve kitaplardı. Masamda duran “Kürk Mantolu Madonna” kitabını görünce öğrencim; “Hocam, bu kitap instagram kitabı.” dedi.

Kitaplar, dergiler, yazarlar, şairler ilgi alanımda olup da “instagram kitabı” gibi bir kavramı ilk defa duymuş olmamın şaşkınlığıyla hemen sordum, “Nedir instagram kitabı Ayşenur?”

Bazı kitaplar varmış, okunmasa da mutlaka evlerdeki kütüphanelere alınan ve mutlaka sosyal paylaşım sitelerinde paylaşılan bu kitaplara gençler instagram kitabı diyor. Okunmasa da alınıp başköşeye konan, bol bol instagramda ve facebookta paylaşılıyor bu kitaplar.

Hayatımıza yeni bir kavram girmiş oldu. Kitapların mevzu olduğu ve entelektüel ortamların yeni gözdesi instagram kitapları.

Biz konuştukça gözümde canlanmaya başlamıştı bu tür paylaşımlar. Hatta mizanpaj bile daha netleşmişti gözümde. Düzenli bir masa, birkaç estetik kalem, son derece afili bir kahve fincanı ve gözde bir kitap. Al sana sanal âlem kitaplığı.

Çok iyi hatırlıyorum, Gülben Ergen instagramda okuduğu kitapların fotoğrafını paylaşmıştı da kitapların jiletinleri henüz çıkarılmadığı için epey bir meşgul etmişti magazin gündemini.

Şöyle bir düşününce internet ortamında en çok paylaşılan kitaplar sıralamasında gerçekten de Sabahattin Ali’nin Kürk Mantolu Madonna’sı ilk sıradadır herhalde. Sonra Orhan Pamuk, Nazım Hikmet, Mevlana, Oğuz Atay, Elif Şafak gibi yazarların popüler kitapları da paylaşımlarda en rağbet görenler listesinin başlarında olmalı.

Oğuz Atay’ın Tutunamayanlar kitabını instagramda ya da facebookta paylaşanların tümü bu kitabı okuduysa

bizim boşuna “Kitap okunmuyor azizim.” diyerek yakınmalara başlamamız anlamsız.

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Huzur romanı da çok sık paylaşılanlardan. Eğer gerçekten Huzur romanını sayfasında her paylaşan bu kitabı okuduysa, temel sağlam kurulmuştur diyebilirim. Bu arkadaşların artık okuyamayacakları kitap yoktur.

Öğrencimle bu sohbetimizden sonra daha bir dikkat etmeye başladım paylaşımlara. Ne kadar çok kitap paylaşan varmış meğerse sayfalarında. Deste deste, çeşit çeşit kitap, sanal âlemin yalan dünyasında konuk oluyormuş bizlere.

Gerçek kitap okuru olup da okuduğu kitapları tavsiye babından sayfalarında paylaşanlar da elbette var. Bu da güzel bir metod. Okuduğu ve beğendiği bir kitabı dostlarıyla paylaşanları da kutluyorum. Onlar zaten okudukları kitaplar hakkında ekledikleri birkaç cümle ile gerçek okur olduklarını gösteriyorlar.

Tamam, mevzunun bir de şu yönünü dikkate alalım da kitapsever dostların yüreklerini incitmeyelim. Sosyal ağ sayfalarında yediğini, içtiğini, yaptığı her türlü gereksiz etkinliği paylaşanların karşısında kitapları sayfalarına taşıyan herkesi de en içten duygularıyla tebrik ediyorum.

Paylaşımçı dostlara benim de birkaç teklifim olsun. Mesela edebiyat dergilerini de paylaşınlar. Dergiler ki edebiyat dünyamızın kalbidir. Alsınlar edebiyat dergilerini, instagramda, facebookta masalarının en estetik halini bozmadan dergileri paylaşınlar. Hece, Hece Öykü, Dergâh, Karabatak, Şehir ve Kültür, Muhit, İzdiham, Aşkar, Mahalle Mektebi dergileri benim tavsiyem olan dergiler. Gerisi size kalmış.

Kitabı hayatımızın her anına koyalım. Okuyup, paylaşımlar yaparak gündemi kitaplar olan sohbetlere olanaklar sunmak için ilk adımı atan biz olalım. Her yerde paylaşalım, eyvallah, sorun değil ama okuyup da birkaç cümle ile fikrimizi de söyleyelim ki kitaplara karşı ilgisi olanların merakını bir nebze olsun cezbetmiş olalım. İyi okumalarda ve paylaşımlarda buluşmak dileğiyle.

* Şair, Yazar.

Göge Yükselen Çocuk

KEMAL ÇAVUŞ*

Rafet Bey'in köye büyük bir çiftlik kurması köyde en çok konuşulan konu oldu. İlk göze çarpan fötr şapkası ve siyah gözlükleriydi. Köyde herkes köylü kasketi takardı ama hiç kimsenin böyle bej renginde havalı bir fötr şapkası yoktu. Herkes Rafet beyle ilgili bir şeyler anlatıyordu, çoğu da uydurma şeylerdi. Kimine göre zengin bir fabrikatör, kimine göre de çok ünlü bir doktordu. Muhtardan başka doğrusunu bilen yoktu ama o da nedense fazla bilgi vermiyordu. Diğer yandan da Rafet Bey'in bu bilinmezliği onun hem sürekli gündemde kalmasını sağlıyor hem de ondan diğer insanların çekinmesine neden oluyordu. Belki de kara para aklayan tehlikeli bir mafya babasıydı. Bu kadar çok parayı şehre oldukça uzak bir köyde bu tarlaya gömdüğüne göre bu ihtimal hiç de yabana atılacak gibi değildi. Toprak yolun kenarındaki koca araziye satın almıştı. Toprak yoldan ta aşığıya dere kenarına kadar uzanan geniş arazi onundu. Arazinin uzunluğu toprak yolun hemen başladığı yerden sola doğru tam dik açı yaparak döndüğü yere kadar devam ediyordu. Çiftlik arazisinin tel örgüyle çevrili sınırın hemen karşısında toprak yolun öbür tarafında yan yana iki karaağaç göze çarpıyordu. Yıllarca yan yana duran iki arkadaş gibiydiler. Çoğu zaman da tarladan yorgun argın dönenlerin gölgelerinde serinlediği iki sığınak gibiydiler. Rafet Bey işte bu arazinin üstüne koca bir çiftlik kondurdu. Daha sonra şehirden mobilyalarını ve diğer eşyalarını da getirtti. Yazları karısı ile birlikte ara ara gelip birkaç hafta kalıp tekrar İstanbul'a dönerlerdi. Geldiğinde köyün muhtarı onu karşılar beraber

çiftliğe gider uzun uzun konuşurlardı. Uzun süre Rafet Bey hakkındaki bu giz perdesi devam etti. Ta ki toprak yolun öbür tarafında oturan on bir on iki yaş civarındaki çocuğun onunla tanışmasına kadar. Çocuk bir gün tüm cesaretini toplayarak çiftlikte küçük bir keşif gezisi yapmaya karar vermişti. Hayvanlara bakan kâhyanın kızıması üzerine Rafet Bey gürültü üzerine dışarı çıkmış ve çocukla karşılaşmıştı. Rafet Bey ona bir şey mi aradığını sorduğunda o da sadece çiftliği görmek istediğini, hayvanları ve yonca tarlasını merak ettiğini söylemişti. Rafet Bey bu duruma gülmüş, bir köy çocuğunun zaten bütün çiftlik hayvanları tanıması gerektiğini söylemişti. Yonca tarlasını söylemeye bile gerek yoktu. Bunun üzerine çocuk da “belki hiç bilmediğim hayvanlar olabilir” diye cevap vermişti. Yonca tarlasına gelince en büyük arzusunun dört yapraklı yocayı bulmak olduğunu söylemişti. Rafet Bey neden diye sorduğunda bunu bulmanın büyük bir şans ve uğur işareti olduğunu söylemişti. “Batıl inanç” diye yanıtlamıştı Rafet Bey, “bir çeşit fetişizm.” Batıl inancı anlamını bilmeseydi de duymuştu ama fetişizmi ilk kez duymuştu. Çocuğun bu cesareti ve açık sözlülüğü Rafet Bey'in hoşuna gitmişti. “Neyse demişti” Rafet Bey.

— Ben sana bir hayvanlar ansiklopedisi vereyim içinde hiç görmediğin değişik hayvanları tanı.

Bu olay çocuğun bütün hayatını değiştirdi. Rafet Bey'in verdiği ansiklopediyi büyük bir merakla okudu. Amazon ormanlarından Alaska'ya kadar birçok değişik

* Çatalca Anadolu Lisesi Felsefe Grubu Öğretmeni.

hayvan türü ile karşılaştı. Ansiklopedi sadece hayvan türlerini tanıtmakla yetinmiyor aynı zamanda bilinçsiz avlanma ölçsüz sanayileşme yüzünden hayvan ve bitki türlerinin yok olması tehdidi altında olduğundan da bahsediyordu. Bir sürü bilmediği kelime vardı ansiklopedide; Milli parklar, çevre kirliliği, ekolojik denge, çarpık kentleşme, göç, nüfus artışı en çok tekrar edilen kelimelerdi ama fetişizme bir türlü rastlayamadı. Bunu diğer kitaplar izledi okyanuslardaki hayvan türleri, böceklerle beslenen bitkiler. Artık durmadan okuyordu. Rafet Bey her geldiğinde ona değişik ansiklopediler getiriyordu. Artık köyün en bilgili çocuğuydu. Bazı bitki ve hayvan türlerinin latince adlarını bile biliyordu. İlk önceleri bu kadar bilgili olması yaşlıları ve büyükler tarafından çok takdir edildi ama sonraları durum değişti. O artık eskisi kadar top oynamıyordu onu çağıran yaşlılarına boş iş diye cevap veriyordu. Akşama kadar top peşinde koşmak hiç de akıllıca değil. Balığa çıkalm diyen arkadaşına da balık türlerinin yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığını söyleyerek, ben bu cinayetlere ortak olamam, diye karşılık veriyordu. Onu görmek bahanesi ile her gün köy çeşmesine gelen kıza da dönüp bakmıyordu çünkü onun ekolojik denge hakkında en ufak bir bilgisi bile yoktu. Artık gitgide yalnızlaşıyordu. Bu onu iyice hırçınlaştırmaya başladı. O cahillerle konuşmak zorunda değildi. Doğru dürüst konuştuğu tek kişi Rafet Bey idi. Bir gün Rafet Bey ona hikâye kitabı verdi. Ama o bunda hiçbir bilgi yok ki diye geri çevirdi. Sadece ansiklopedi istiyordu. Okudukça, yeni bilgiler edindikçe iştahı daha da kabarıyordu. Bu kitaplarda okuduğu bazı kelimeleri annesine ve babasına soruyordu ama onlar bilemeyince onlara da kızmaya başlıyordu. Bu durum hem annesini hem de babasını üzmeye başladı ama en çok babaannesi üzüliyordu. Tek başına kirlara gidiyor değişik yaprak türleriyle geri dönüyordu. Su kaynaklarını araştırıyor, derelerdeki balık türlerini okuduğu kitaplardaki balık türleri ile karşılaştırıyordu. Artık arkadaşları ondan ümidi kesmişlerdi. Ne top oynamaya çağırıyorlar ne de balık tutmaya. Babaannesi bir gün ona çıkıştı:

— Oğlum ne olacak senin bu halin böyle? Bütün gün tek başına dolaşır duruyorsun. Çocuk dediğin koşar oynar.

— Boş işler babaanne, diye karşı çıktı “Ben onlar gibi olmayacağım.”

— Ne olmuş onlara? diye sordu babaanne.

— Ne olacak hepsi cahil, ben okudukça yükseleceğim.

— Ama senin de onlardan öğreneceğin şeyler var, diye itiraz etti babaanne. Bu çok tuhaf bir karşılıktı, onun bu cahillerden öğreneceği ne olabilirdi ki? “Ben yükseliyim” diye karşılık verdi.

Bir gün çok ateşlendi. Annesi, babası ve babaannesi bütün gece başında beklediler ama ateşi bir türlü düşmedi. Ertesi gece bütün komşular ziyaretine geldi, arkadaşları, yaşlısı, genci hepsi oradaydı. O kadar ateşlendi ki sayıklamaya başladı “Yükseliyorum yükseliyorum.” diye sayıklıyordu. Köyün ebesini çağırdılar. Ebe hemen ateş düşürücü bir ilaç verdi. “Eğer ateşi düşmezse hastaneye götürün.” dedi. Ama buna gerek kalmadan birkaç saat içinde ateşi düşmeye başladı. Gece derin bir uykudan sonra sabahleyin kendine geldi. Annesi her zaman yaptığı gibi tavuk suyuna pirinç çorbası yaptı. Bol limonlu. Hasta çorbası diyorlardı evde bu çorbaya. Çorbayı içtikten sonra iyice kendine geldi ama hala yorgundu.

— Çok korkuttun bizi be evladım, dedi babaannesi. “Sayıklamaya başlayınca iyice telaşa kapıldık.”

— Ne diyordum? diye sordu çocuk.

— Yükseliyorum, yükseliyorum, deyip duruyordun, dedi babaannesi. “Sonunda muradına erdin mi be çocuğum?”

— Evet, dedi çocuk “iyice yükseldim, insanlar aşağıda görünmez olana kadar yükseldim.”

— Sonra ne oldu?

— Sonra birden bütün köyü gördüm.

— Nasıl görünüyordu?

— Tek yapraklı kocaman bir yonca yaprağı gibiydi ama daha sonra bunun kocaman bir kalp olduğunu anladım.

— Doğru ya,” dedi babaannesi, “sen öyle sayıklarken bütün arkadaşların başında bekliyordun. Peki, o kocaman kalbi görünce ne yaptın?”

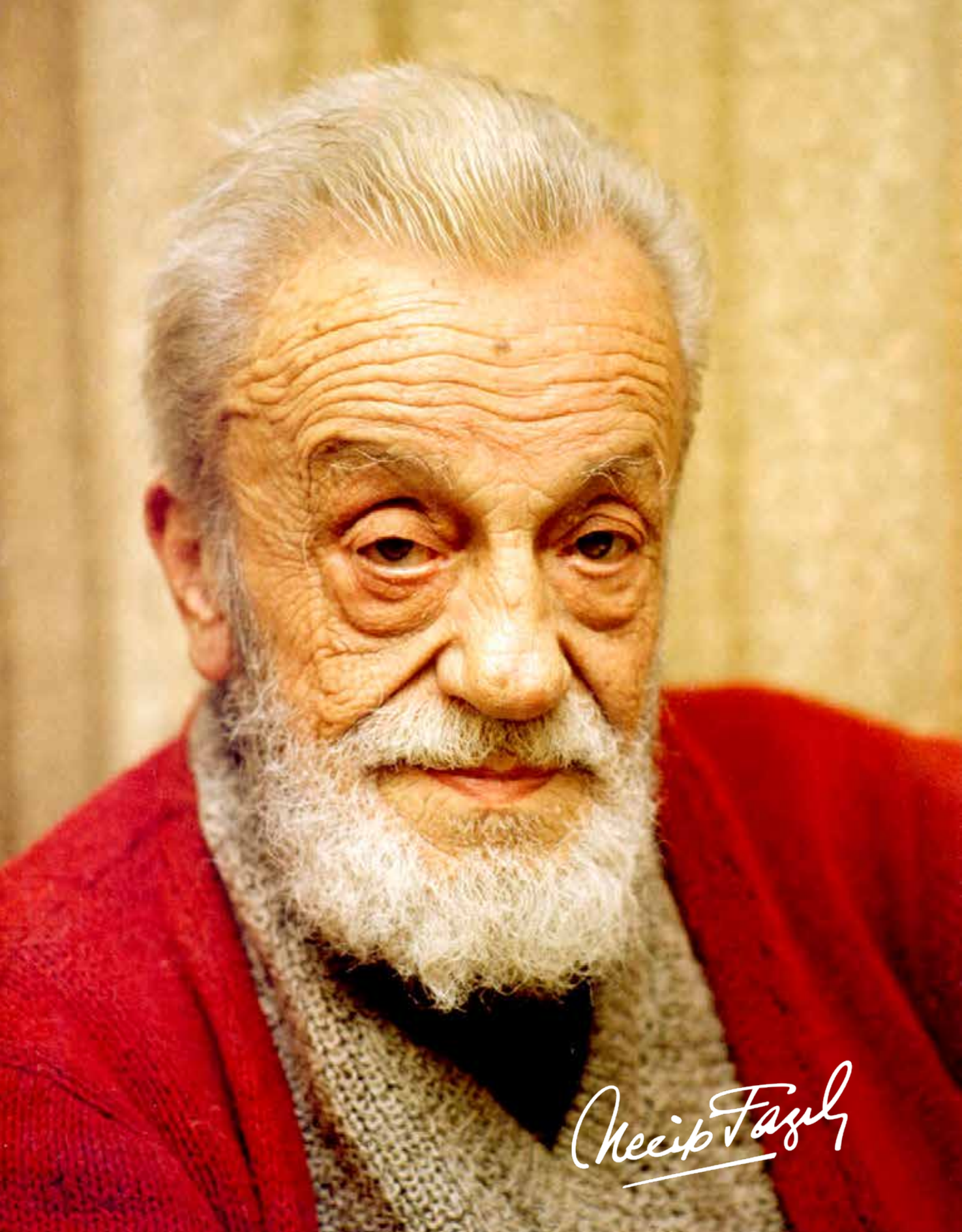
— Kendimi aşağıya bıraktım, dedi çocuk.

— Korkmadın mı ya düşerken?

— Hayır bir şey olmayacağını biliyordum, tam kalbin ortasına düştüm. Yumuşacıktı.

— Öyledir ya, dedi Babaanne “Bilmem mi hiç...”

28.10.2013

Cheyip Fayh

Necip Fazıl'ın Eserleri

MEHMET KURTOĞLU*

Yazar eser bağlamında Necip Fazıl'ı en iyi tanımlayan Oscar Wilde'in; *"ben dehamı hayatıma, eserime ise yalnızca hünerimi koydum"* sözüdür. Türk edebiyatında dehasının hayatını, hayatının eserlerini etkileyen Necip Fazıl'ın dışında ikinci bir yazar hemen hemen yok gibidir. Necip Fazıl'ın eserlerine baktığımızda, o özellikle şiirleri başta olmak üzere edebi eserlerini hayatından ilhamla kaleme aldığı görürüz. Onun hiçbir edebi eseri yoktur ki, hayatından renk, koku, esinti taşımamış olsun...

ŞİİRLERİ

Çile

"Annem hastanedeydi. Ziyaretine gitmiştim... Beyaz yatak örtüsünde, siyah kaplı, küçük ve eski bir defter... Bitişikte yatan verimli genç kızın şiirleri varmış defterde... Haberi veren annem, bir ân gözlerimin içini tarayıp:-Senin dedi; şair olmanı ne kadar isterdim! Annemin dileği bana, içimde besleyip de on iki yaşına kadar farkında olmadığım bir şey gibi göründü. Varlık hikmetinin ta kendisi... Gözlerim, hastane odasının penceresinde, savrulan kar ve uluyan rüzgâra karşı, içimden kararımı verdim: Şair olacağım! Ve oldum."

Çok yönlü bir yazar olan Necip Fazıl, şairliği ön planda olmasına karşın, edebiyatın birçok alanında eserler

vermiş nev-i şahsına münhasır bir yazardır. Şiir, roman, tiyatro, hikâye, biyografi ve tenkit olmak üzere edebi eserlerinin hemen hemen tümünde kendisi vardır. *"Bizce şiir, mutlak hakikati arama işidir. Şiir, eşya ve hâdiselerin, bütün mantık yasaklarına rağmen en mahrem, en mahcup, en nazik ve en hassas ve en mahkûm nahiyesini yoklayarak, tutarak ve nispetlerini karıştırarak bularak mutlak hakikati arama işidir. Nebatlaşmaya doğru giden cemad, hayvanlaşmaya doğru giden nebat, [insanlaşmağa] (insanoğluna) doğru giden hayvan, en sonra da kendi kendisini aşmaya doğru giden insanın, hulâsa bütün kadrosuyla bütün âlemin; akan su uçan kuş ve düşünen insanla beraber, bilerek veya bilmeyerek cezbisine sürüklendiği mutlak hakikati aramak yolunda, çocukça, canbazca ve kahramanca bir usul... Sırdaşlık ve laubalilikte en verimli ve en pervasız, kaba fayda ve kuru akılda da en boynu bükük ve en korkak cehd ve onun usûlü... Şiir budur"*¹ diye tarif eden Necip Fazıl; Hecenin son büyük şairidir. Şiir kitaplarını sırasıyla Örumcek Ağı 1925, Kaldırımlar 1928, Ben ve Ötesi 1932, Sonsuzluk Kervanı 1955, Çile 1962, Şiirlerim 1969 adıyla yayınlamıştır. Vefatından sonra bütün şiirleri "Çile" adıyla kitaplaşmıştır. Necip Fazıl, şiirlerinde insanın trajedisi, varlık sebebi üzerinde dururken, gerçekte kendini anlatır. *"Kurtarın beni düşünmekten"* diyen Necip Fazıl, *"fikri sıcak yarada kezzap"* olarak tanımlamıştır. Cemal Süreya'nın *"şairin hayatı şiire*

* Yazar, Şair.

1 Necip Fazıl, Çile, sh.473, Büyük Doğu Yay. İstanbul, 2016

dâhildir” sözü, Necip Fazıl’ın çile kitabında anlamını bulmuştur. Çünkü Necip Fazıl, bu şiirlerinde kendi ruh dünyasını, kuruntu, korku ve vehimleri yanı sıra gönül ve fikir dünyasını dile getirmiştir. Kitaba adını veren “Çile” onun buhranını, “Kaldırımlar” yalnızlığını, “Cinler” korkularını, “Sakarya Türküsü” idealini, “Zindandan Mehmet’e Mektup” hapisane hayatını, “Beklenen”, “Bekleyen” ve “Veda” kadın ve aşka bakışını, “Muhasebe” yaşadığı döneme bakışını, “Tabut”, “Ruh” ve “Karacaahmet” ise ölüm karşısındaki tutumunu anlatır. Bütün bu şiirlerde yaşadığı ve hissettiğini dile getirmiştir.

Es Selam

Necip Fazıl’ın çile dışında yayınlanmış iki adet şiir kitabı daha vardır. Bunlardan biri Peygamberimizin hayatını anlattığı, altmış üç levhadan oluşan “Es Selam” kitabıdır. Aşk ve sevgiyle yazılmış bu şiirlerde Necip Fazıl’ın ustalığı, derinliği, peygambere olan muhabbeti her satırında hissedilir. Kitabı altmış üç şiirle sınırlı tutması, Hz. Peygamber’in hayatına göndermedir. Altmış üç yaşında vefat eden Efendimizi altmış muhteşem levha/şiir ile anlatmaya çalışmıştır. Ömrünün sonuna doğru bu kitabının gereken ilgiyi görmediğini söylemiştir. Peygamberimize ayrı bir önem ve muhabbet besleyen, peygamber aşığı olan Necip Fazıl, onu şiirleriyle “Es Selam” kitabında, muhteşem biyografik eseri “Çöle İnen Nur”da nesriyle ve hadislerine yer verdiği “Nur Harmanı” kitabıyla anlatmaya, tanıtmaya en önemlisi sevdirmeye çalışmıştır. Diyebiliriz ki, Necip Fazıl’ın bütün şiirleri içinde Es Selam’ın ayrı bir yeri vardır. Çünkü her satırı sevgi, muhabbet ve aşkla yazılmıştır. Es Selam kitabında geçen “Nur” şiiri:

Yok bile yokken O vardı;
O bir nur... Ki mutlak saffet.
Âdem, Allah’a yalvardı;
O nur için beni affet!

Âdem’in alnında bir nur;
Derken öbür Peygamberde.
Âyet ki, çıplak okunur;
Ne bir harf, ne zarf, ne perde.

Geçti bilmem kaç nesilden,
O nur, İlahi daire...
İbrahim’dan İsmail’den,
Vesaire vesaire...

O nur, o nur, elde sancak;
Aktarılır, nebinebi.
Bir beklenen var ki, ancak,
Nurun ezelden sahibi...

Nur sırdır, ışık üstü sır;
Vurduğu eşya gölgesiz.
Onsuz insan kör ve sağır;
Ülkeler onsuz, ülkesiz.

Son Peygamber, son Peygamber!
İlk olunca sona geldi.
Nur, fezayı tutan çember,
Ondan gelip O’na geldi.

Öfke ve Hiciv

Öfke ve Hiciv, Necip Fazıl’ın yakın dönem siyaset eleştirisi yaptığı hicivlerden oluşmaktadır. Nükte-dan olan Necip Fazıl’ın bu şiirlerinde güçlü eleştiri ve mizah vardır. Bu şiirler aynı zamanda Necip Fazıl’ın sistem karşısında muhalefetini ve duruşunu gösterir. Şiirleri üzerine çok şey yazılmış olan Necip Fazıl’ın nedense bu kitabı üzerinde durulmamıştır. Bugün eksikliğini hissettiğimiz eleştiri ve hicvin ne demek olduğunu anlamak için Necip Fazıl’ın şiirde “Öfke ve Hiciv”e nesirde ise “Edebiyat Mahkemeleri’ne bakmak gerekir.

HİKÂYELERİ

Necip Fazıl’ın, 1933 yılında “Bir Kaç Hikâye Bir Kaç Tahlil”, 1965 yılında “Ruh Burkuntularından Hikâyeler” adıyla yayınlanan hikâyeleri, vefatından sonra 1983 “Hikâyeler” adıyla yayınlanmıştır. Necip Fazıl, yalnızca şiirlerinde değil, nesirlerinde de hep kendini anlatmıştır. Örneğin 1983 yılında elli üç hikâyenin yer aldığı “Hikâyeler” kitabındaki “Hasta Kumarbaz” kendisidir. Bu kitapta geçen “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri”, “Paradi”, “Eski Elbiselerin Hafızası”, “Sırtlan”, “Ölü Saklayan İmam”, “Hayalet”, “Yılan Kalesindeki Hazine”, “Yemek Yemeyen Adam/Şehit” gibi başlıkların Necip Fazıl’ın şiiriyle metafizik ürpertiye içeren hikâyelerden oluştuğunu görürsünüz. Ölüm, korku ve yalnızlık en çok üzerinde durduğu konudur. Ruh dünyası ve kişiliğinin kendini fazlasıyla hissettirdiği hikâyeleri, en az şiirleri kadar önemli ve özeldir. Hatta diyebiliriz ki eserleri arasında en çok ihmal edilmiş

olan da hikâyeleridir. Güçlü kalemi, akıcı üslubu ve psikolojik derinliğiyle hikâyeler okuyucuya çok şey katmaktadır...

TİYATRO ESERLERİ

Türk edebiyatında şairliğiyle öne çıkan Necip Fazıl, şiiri büyüklüğünde oyunlar yazmış bir sanatçıdır. Yaşantısını ve ruh burkuntularını şiire yansıttığı kadar, tiyatro eserlerine de yansıtan Necip Fazıl'ın eserlerinde müthiş bir fikri ağırlık hissedilir. Necip Fazıl, özellikle bohemlikten hidayete erip İslami düşünceyi benimsedikten sonra yazmaya başladığı tiyatro eserleriyle fikirlerini canlı tutmak istemiş, tıpkı şiir poetikasında olduğu gibi mutlak hakikatin arama, insanın varoluş problemi, madde karşısındaki insanın acizliği, tanrı arayışı ve ölüm temaları üzerinde durmuştur. Özellikle "Bir Adam Yaratmak" piyesi bu düşüncelerle beslenmiştir. Necip Fazıl'ın tiyatroları, edebiyatımıza ve tiyatro tarihimize pek çok şeyler kazandırmıştır, Shakespeare derinliğinde oyunlar yazmıştır...

Tohum

Necip Fazıl'ın 1935 yılında kaleme aldığı Tohum, onun ilk tiyatro eseridir. Otuz yaşlarında olan Necip Fazıl, bu eseri yazdığı sırada Abdulhakim efendiyle henüz yeni tanışmıştır. Ruhunda fırtınalar kopan, gelgitler yaşayan Necip Fazıl, sinema ve tiyatro yönetmeni Muhsin Ertuğrul'un teşvikiyle tiyatro yazmaya yönelir ve Tohum ile başlayan oyun yazma serüveni Bir Adam Yaratmak ve diğer oyunlarıyla devam eder. Tohum, Necip Fazıl'ın ilk oyunu olması dolayısıyla bir takım problemleri içinde barındırmakla birlikte diğer eserlerinde olduğu gibi ruh ve fikir dünyasındaki sıkıntıları sorguladığı bir eserdir. Maraş'ın işgalden kurtuluşunu konu edinen oyunda emperyalizm ile mücadelenin yanında bir milletin ruh mücadelesini de katarak aktarır. Peyami Safa, Tohum oyunu üzerine yazdığı bir yazıda; "Necip Fazıl'ın «Tohum» adlı harikasını gördükten sonra eserin felsefesi ve temsili hakkındaki fikirlerimi Tan gazetesinde yazmıştım. İçinde bir kâinat vizyonunun bütün unsurlarını taşıyan büyük kategoride piyesler, her sınıf düşünceyi ayrı ayrı mihraklarda harekete getirmek kabiliyetinde oldukları için Tohum'u bir başka tarafından anlamaya çalışmak istiyorum" diye yazar ve ardından; "Necip'in eserinde Millî Mücadele sadece mazlum bir milletin emperyalizme karşı ayaklanması ve Anadolu, sadece bir istihlal pers-

pektifi içinde mütalâa edilecek alelâde bir toprak yığını, ruhsuz ve şaşsal bir tabiat parçası değildir. Zekâyı maddenin kaidesi üstüne kaskatı bir idrak cihazı gibi oturtan materyalist görüşü parçalayarak bu maddenin dibini ve ruhunu eşeleyerek Necip Fazıl, silâhın silâha değil kendi muhtevasını seferber etmiş bir kahraman ruhunun bütün bir kavga endüstrisine karşı çıkararak onu nasıl mağlûp ve kepaze ettiğini göstermek suretiyle ruhun topa tufeğe, gizlinin açığa, sırrın bedâhete, namerinin meriye, kavranmayan yakalanmayan mahiyetin, tutulan ve dar bir idrakte zincire vurulan sathî realiteye galebesini ilân, telkin ve ispat etmiş oluyor. Bu yepyeni idealist görüşle Anadolu bir seyyah fotoğrafçının filme çektiği standardize bir dere, tepe, yayla, toprak manzarası değildir. Basit ve geçici gözün gördüğü Anadolu'nun altında bir de görünmeyen, hakiki Anadolu vardır" diyerek övgüyle bahseder. "Tohum", aslında "Bir Adam Yaratmak" oyununun habercisidir. Zira Necip Fazıl, bu oyununda bir mücadele üzerinden madde ve manayı, fizik ve metafiziği, ruh ve beden çatışmasını anlattığı bu eserinde, gerçekte o sırada yaşadığı entelektüel kriz dediğimiz buhranlarını dile getirmiştir. Oyun kahramanı Ferhad Bey'in konuşmalarında aklın saplanıp kaldığı noktası çok güzel irdelenir. Her şeyin akılla çözülemeyeceği noktasında duran Necip Fazıl, Ferhat Bey'in dilinden şöyle der: "Biz çoktan beri kaybettik aklımızı. Onu çoktan beri rüzgâra savurduk (Ayağının ucundaki iskemleyi çizmesinin ucuyla çeker, üstüne basar) Bir avuç Maraş'lı memleketinizi yabancıya teslim etmemeye karar verdiğiniz zaman, yaptığınız hareket bundan daha mı akla yakındı? Hiç kendinizi düşmanınızla karşı karşıya koydunuz mu? Kaç kişisiniz, kaçınızın eli ayağı tutar, kaç kurşununuz ve kaç bıçağınız var? Karşınızdaki kimdir? Top, mitralyöz, tank nedir? (Sesi yükselir) Siz hâlâ dedelerinizden kalma baltalarla kılıçları başucunuza asa durun! Sizin gibi insanların binini, milyonunu fare öldürür gibi ilâçla, dumanla öldürüyorlar, farkında mısınız? (Sesi alçalır) Onlara, biz Allah'a inanmış insanlarız, ölüm korktuğumuz şey değildir, dediniz. İşte söyleyebileceğiniz biricik söz buydu." Birinci Ağa, "Evet ama akıl dedikleri..." diye devam etmek ister, Ferhad Bey, sözünü keserek; "Size bunları aklınız mı yaptırdı. Sizin akıl diye bellediğiniz şey parmak hesabı gibi birkaç sayıdan başka ne bilir? Gözüne gösterilen, ayağına getirilen şeyleri ölçüp biçmekten başka neye yarar? Akıl ne kendi başına bir şey görebilir, ne de kendi başına bir iş başarabilir. Onlar akıllarıyla top yaptılar. Biz yapamadık. Şimdi,

biz aklımızdan başka bir tarafımızla bir iş yapabilirsek yapacağız.” Diye cevap verir. Ve Ferhat Bey’in aklı sorgulayan ifadeleri devam eder...

Bu oyunda sorguladığı akıl konusunu ve insanın varoluşunu değer eserlerinde de devam ettiren Necip Fazıl, “Bir Adam Yaratmak” gibi bir şaheseri kaleme alarak, bu konudaki fikirlerini kemale erdirir, adeta son noktayı koyar. Çünkü Tohum’da tartıştığı konuları daha da derinlemesine “Bir Adam Yaratmak” oyununda ele almıştır. Bu eser hakkında en güzel tahlili yapan Peyami Sefa’nın deyişiyle “içinden dağlar geçen göz deliğinden, içinden deve geçen iğne deliğinden daha küçük bir cevhere, Tohum’un cevherine bütün bir kâinat sığar. Anadolu’yu anlamak, mevzuu anlamaktır. Nitekim her şeyi anlamak da yine Tohum’un beşerce mümkün olabilecek en geniş idrakine varmak” demektir.

Bir Adam Yaratmak

Necip Fazıl’ın tiyatro eserleri arasında müstesna bir yere sahip olan Bir Adam Yaratmak, Necip Fazıl’ın düşünce ve ruh dünyasındaki çekişme ve buhranlarından izler taşıyan bir eserdir. 1937 yılında kaleme aldığı bu eserinde Necip Fazıl, bir oyun yazarı olan Hüsrev üzerinden fikirlerini dile getirir. Kader ve tesadüfler üzerinden giden oyunda Necip Fazıl, insanın hayat karşısındaki trajedisini dile getirir. Meçhul bir tarihte İstanbul’da geçen olayda, oyun yazarı Hüsrev, “Ölüm Korkusu” adı eserini tamamlamış, oyun büyük bir başarı sağlamıştır. Yazdığı eserin kahramanı bir kaza kurşunu ile annesini öldürünce aklını kaybetmiş ve kendisini daha önce babasının yaptığı gibi bir incir ağacına asarak intihar etmiştir. Piyes yazarı Hüsrev de babasını oturduğu yalının bahçesindeki incir ağacına asarak gerçekleştirdiği intihar sonucu kaybetmiş biridir. Aslında Hüsrev oyunun konusunu kendi yaşamından ilhamla yazmıştır. Hüsrev, bir dost toplantısında oyun hakkındaki tartışmalara, özellikle de oyundaki kahramanın, annesini bir kaza kurşunuyla öldürmesi olayına açıklık getirmek için ruh hastalıkları doktoru Nevzat’ın tabancasını alarak şarjörü nasıl boşalttığını gösterir ve ardından tabancayı annesi Ulviye Hanım’a çevirir, tabancanın içinde kalan kurşun tıpkı oyunda olduğu gibi halasının kızı Selma’ya isabet eder ve ölür.

Yazdığı oyun ile yaşamı kesişen Hüsrev’in yaşamış olduğu bu trajik olay üzerinden, çalıştığı gazetenin pat-

ronu Şeref ve kliniğinin reklamını yaparak daha fazla müşteri çekmek isteyen ruh doktoru Nevzat, reklam yapmak, olayı derinleştirmek yoluna giderler. Hüsrev yazmış olduğu oyundaki kahraman gibi kendini incir ağacına asmayı planlar. Bunu annesi başta olmak üzere çevresindekiler fark eder. Hezeyan halindeki Hüsrev ölüm üzerine yoğunlaşır, oyun kahramanın/babasının kaderini bizzat kendisi yaşamaktadır. Oğlunun intihar etmesinden korkan anne bahçedeki incir ağacını uşağı aracılığıyla kestirir.

Kazayla öldürdüğü Selma yüzünden bunalıma girer, delilik ve deha arasında bir yerde durur. Oyunun bir sahnesinde Şeref’le arasında geçen konuşmada Hüsrev kendi ruh dünyasını açıklar;

Hüsrev (Sol elinin parmaklarıyla yüzünü taraklar. Surtarı çatlayacak gibi): Yalnız bu tarzınız beni çıldırtabilir. Ben demek kimseyle müşterek ölçüsü kalmamış bir zavalıyım. Demek ben bu toprağın üstünde yaşamıyorum. Demek ki benim beynim, kimsede olmayan bir takım vehim nebatları yetiştiren bir hastalık tarlası! Allah’ım! Ya ben bir deliyim, ya karşımdaki adam insanın bakamayacağı kadar düşkün bir yaratılış!”

Deli olduğu varsayılan Hüsrev tımarhaneye götürülürken, annesine “ne yapayım anne, kestiniz incir ağacını” diyerek aslında intihar ederek ölmek istediğini belirtir. Ahmet Hamdi Tanpınar’a göre Necip Fazıl’ın tiyatro eserlerinde Ibsen, hatta Strindberg’ten gelme bir coşkunluk ve ferdiyetçilik vardır. Ayrıca bir türlü idare edemediği ve imajların saflığını zoraki hamlelerle bozduğu bir modernizm görülmektedir. Yine onda Shakespeare’den ve kısmen Goethe’den(Siyah Pelelinli Adam) kaynaklanan edalar yakalamak mümkündür. Necip Fazıl’ın Shakespeare ile kıyaslanması Reis Bey’i yayınlamasından sonradır. Aslında mesela Bir Adam Yaratmak oyunu, kimi pürüzleri giderilebilseydi, Necip Fazıl’ı dünya çapında Shakespeare, Ibsen, Strindberg çapında bir tiyatro yazarı yapabilirdi. Ne yazık ki Necip Fazıl, şiirde sağladığı o duygu-düşünce dengesini tiyatro eserlerinde düşünce lehine bozmuştur. Dolayısıyla teknik yönden zaman zaman büyük hatalara düşmüştür. Bütün olarak sonuna kadar başarısını aynı düzeyde tuttuğu bir tek tiyatro eseri bile yoktur belki ama unutulmamalıdır ki Necip Fazıl dünya tiyatro tarihinin sayılı sahne yazarları arasında yer alacak bir yazardır”²

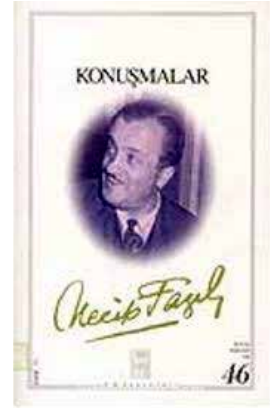
2 Selma Günaydın, Meyveli Ağaç, Necip. Fazıl’a ve Sanatına Yöneltilen Eleştiriler, sh.181, 182, Kurtuba Yay. Ankara, 2010

Gerek şiirleri gerek oyunları ve diğer eserlerinde olsun ölüm olayını hayatının bir sorunsalı haline getiren Necip Fazıl, bu oyunuyla insanın ölüm karşısındaki trajedisini anlatırken kader üzerinde durur. Özellikle ölüm olayında insanın durumunu “rüzgârın önünde uçan yaprağa” benzetir... İnsanın ölümden kaçışı mümkün değildir. Necip Fazıl’ın tiyatro eserleri arasında en mükemmeli ve muhteşemi olan Bir Adam Yaratmak, Necip Fazıl’ın hayatından, özellikle de ruhsal bunalımlarından, hakikati arayışından izler taşır. Oyunları arasında üzerinde en çok konuşulan ve durulan eseridir...

Reis Bey

Bir eseri evrensel ve klasik yapan şey onun insanı merkeze alarak, ondaki bazı hasletleri öne çıkarmasıdır. Aşk, ölüm, vicdan, merhamet gibi konular her zaman edebiyatın odağında olmuş, birçok yazar tarafından binlerce kez kaleme alınmıştır. Bu konuların tekrar tekrar ele alınmasından daha çok nasıl anlatıldığıdır önemli olan. Zira bir eseri evrensel ve eşsiz yapan içerdiği konu kadar üslubudur da... Örneğin vicdan, merhamet konularını Dostoyevski, Tolstoy, Stefan Zweig ele almış, her biri kendi açısından konuyu irdelemişlerdir. Örneğin Dostoyevski vicdan ve hukuk olayını muhteşem eseri “Suç ve Ceza”da ele almış, vicdan mı yoksa hukuk mu sorusuna cevap aramıştır. Necip Fazıl da Reis Bey oyununda vicdan, merhamet, hukuk konusunu irdelemiş, bir ağır ceza reisinin gözünden vermeye çalışmıştır.

Bütün eserlerinde insanı madde ve mana boyutuyla ele alan Necip Fazıl, Reis Bey oyununda, Nişantaş’ında bir cinayet işlenmiş, yaşlı ve zengin bir kadın öldürülmüştür. Esrarkeş ve kumarbaz olan ve daha bir takım küçük suçları da bulunan bir genç bu cinayet şüphesiyle yakalanmıştır. Genci sorgulayan, görevine sadık, kanun kural dışında hiçbir şey tanımayan, merhamete inanmayan, onu “ağızların iğrenç sakızı” gören (Reis Bey) bir savcıdır. Reis Bey’in yanlış kararı üzerine suçsuz olan genç mahkûm idam edilir. Genç Mahkûm’un idamından sonra suçsuz olduğu anlaşılır. Bunun üzerine Reis Bey büyük bir pişmanlık duyar, vicdan azabı çeker ve görevinden istifa eder. Kendini insanlığa adar, yardım etmek için uğraşır. İdamına se-

bep olduğu gencin takıldığı mekânlara takılır, burada ayaktakımına nasihatlerde bulunur. Yine nasihat ettiği bir sırada, insanlar onun merhamet üzerine konuşmalarından etkilenir, üzerlerindeki silah ve bıçakları Reis Bey’e teslim ederler. Bu sırada polis baskın yapar. Üzerinde eroin bulunan kumarhanenin garsonu eroini gizlice Reis Bey’in cebine koyar. Bunun üzerine suç olduğu halde Reis Bey hapse düşer. Burada da merhamet duygusunu daha bir içselleştirir. Suç olduğu anlaşılınca serbest bırakılır.

Dostoyevski’nin “vicdan” kavramı üzerine oturduğu “Suç ve Ceza” romanından izler taşıyan Reis Bey’de Necip Fazıl, temel mesele olarak “merhamet” kavramını ele alır ve onu irdelemeye çalışır. Dostoyevski’nin “vicdan mı hukuk mu?” sorusuna karşılık Necip Fazıl, “merhamet mi hukuk mu?” sorusunu yöneltir.³ Necip Fazıl, baştan sona kadar merhametin insanlık için bir kurtuluş reçetesi olduğunu ispatlamaya çalışır. Eserde; suç, ölüm, merhamet, vicdan, kanun, hukuk gibi insanlığı ilgilendiren temel konular üzerinde uzun uzadıya duran Necip Fazıl’ın irdelendiği bu eserde Necip Fazıl, insanı madde ve ruh boyutuyla ele almıştır. Bu bağlamda Genç Mahkûm’un “Etmeyin Reis Bey, siz ağlayamazsınız! Ağlayabilseydiniz, anlayabilirdiniz! Siz merhametten, acıma duygusundan, yalnız kötülük doğacağına inanmışsınız. Yerinde haklısınız. Fakat ondan ne büyük iyilik doğacağını unuttuğunuz için en büyük hakkı kaybediyorsunuz. Rahmet kaldırılmış sizin kalbinizden... Buz çölünde yol alıyorsunuz!” sözleri oldukça can alıcıdır. Oysa bu yalvarmalara karşın, kanun dışında hiçbir şey tanımayan Reis Bey, bu tür yalvarmalara alıştıktır ve yılların verdiği tecrübeyle

3 Dostoyevski’nin Suç ve ceza romanında bir cinayeti işleyen Raskolnikov, tefeci ve yaşlı bir kadını öldürür fakat cinayet bir başkasının üzerine kalır. Vicdan azabı çeken Raskolnikov, gidip adalete teslim olur. Dostoyevski vicdanın hukuktan daha çok gerekli olduğunu ispatlamaya çalışır. Necip Fazıl ise vicdan yerine merhameti koşturmuştur.

suçluyu gözünden tanıdığına inanmaktadır. Gencin suçsuz olduğu anlaşıldığında ise kendini muhasebeye çeken Reis Bey, merhamete artık farklı bakmaktadır; suçsuz yere düştüğü hapisten mahkemeye çıkarıldığına kendisini yargılayan hâkime; "İnsandaki kötülük iktidarını döve döve pekiştirmek yerine, hohlaya hohlaya yumuşatmak. Merhamet! Hava gibi, su gibi muhtaç olduğumuz iksir... Baş aşağı bir cemiyeti, baş yukarı edecek bir kudret. Acımasızca idama götürdüğüm çocuk; bana "Buz çölünde yol alıyorsunuz." demişti. Hepimiz, bütün insanlık buz çölünde yol alıyoruz! Aldığımız nefesler bile, sipsivri kayalar şeklinde donuyor. Bakarken gözle bıçaklıyor, dinlerken kulakla zehirliyoruz! Damak kirletiyor, el donduruyor! Bütün bunların kanunlarını bilmiyoruz da, kanun çıkarmaya kalkıyoruz! Olur mu hiç? Sen kaplamı yetiştir, besle, sonra pençe atıyor diye kement at, ipe çek! Yazıktır kaplana, günahtır kaplana, merhamet!" diye seslenir. Bunun üzerine Hâkim: "O hâlde ceza ölçüleri, hak, adalet" diye sorar. Reis Bey: "Öyle değil! Bunlar, doktorun çare bulamayınca bütün bir uzvu budamaya mecbur kalması gibi, iç tedavi üstünde tedbirler... Savcı: Efendim. Merhamet ekmek olsa da bütün insanlığa dilim dilim dağıtılsa payına hiçbir şey düşmeyecek lanetli budur! Üstelik yüce reislik makamından bitirimhanelere düşüp ipten, kazıktan kurtulma insanlar arasında ero-in çetesi kuran bir bedbahtın karşınızda kurtarıcı edâsıyla adalet dersi vermeye kalkışması; tam bir şenaattir! Kendisine yine reislik makamundayken söylediği bir sözü hatırlatırım. "Bizi daima işlenen suçun cüzzamlı suratına bakmaktan kaçırın bu edebiyat esnaflığını bir yana bırakın!" ve bu görünen suçun görünmeyen bir yanı varsa onu ortaya döksünler!" diye cevap verir.

Suç, suçlu, merhamet üzerine bu uzun konuşmasında vicdan azabı çektiği için kendisine dahi acınılmasını dahi istemez. Ve şöyle der; "Bu ne acındırıcı mantık... Benim merhamet tezim bir dedektif kaidesi midir ki suçluyu bulsun? Ben diyorum ki her fert başucuna; "Suçlu benim, herkes suçsuz!" levhasını asmalıdır. Ben diyorum ki yegâne kurtuluşumuz herkesin herkesi affetmesindedir. Daha ötesi kanunların sorumluluğuna girer. Ama görüyorum ki anlatamıyorum... Hissediyorum ama anlatamıyorum! Çocuk, "Ağlayabilseydiniz, anlayabilirdiniz..." dedi. Ağladıkça anlıyorum... Ağladıkça anlıyorum... Artık bütün mantık hesaplarımı kaybettim. Hem de öylesine kaybettim ki; Amerika'da bir cinayet işlense de, Dünya çapında bir ses sorsa; "Katil kim?", "Benim!" diye haykırabilirim! Soğuk kış geceleri, köprü altında yatan çplakların vebali benim boynumda, gömleğimin yaka-

sında... İsterse çareme adli tıp baksın fakat bir hastaneye girsem de kan kanseri çeken hastalar görsem acaba onları bu hale ben mi getirdim? diye düşünüyorum. Ben ne yaptım? Uykuda, baygınlıkta, annemin karnında, babamın kanında hangi cinayeti işledim? Hangi mukaddesi kirlettim ki kendimi gelmiş gelecek bütün fenalıkların tek sorumlusu biliyorum? Dışında ne arıyorlar? İçime doğru suçluyum ben! Bir de kalkmış belki kendimden birine, ondan öbürüne geçer, bir merhamet yangını çıkar bütün ülkeyi sarar diye; tımarhanelik bir hayalin peşine düşmüş gidiyorum! Reis beyefendi; Ceketim benimdir! Cep benim ceketime aittir. Eroin de o cebin malıdır. Ben suçluyum, bana acımayın reis beyefendi... Bana acımak merhamete haksızlık olur! Göklerin merhamet dolu olduğuna inanıyorum... Bizse nefsimizin beton çatısını tepemize dikmiş, yaşamayı öldürüyoruz! Merhamet... Âlem bu temel üzerinde! Eğer toprağa, tohuma, hatta kire, lekeye merhamet olmasaydı, su olur muydu? Rengi merhamet, sesi merhamet, pırıltılı şırıltılı su... Ne duruyorsunuz! Sökün sahte su borularını! Ev ev merhamet şebekesi kurun! Tepelerinizdeki çatıları da yıkın! Göklerle temasa geçin! O zaman göreceksiniz ki; acı su borularından, kendi kendine tatlı su akacak... Ve başlar üstünde, güneşe yol veren kubbeler yükselecek."

Necip Fazıl'ın 1964 yılında kaleme aldığı Reis Bey, önemli ve üzerinde durulması gereken oyunlarından biridir. Oyunlarının büyük çoğunluğu biyografik eserlere dayanan Necip Fazıl'ın diğerlerinden farklı olarak merhamet kavramı üzerinde yoğunlaştığı bir oyundur. Bilindiği gibi Üstat birçok tiyatro eserleri yazmış fakat bunlar arasında yalnızca birkaç tanesi büyük ilgi görmüş, edebiyat tarihimizde derin izler bırakmıştır.

Püf Noktası

1983 yılında vefat eden Üstat Necip Fazıl Kısakürek'in ölümünden on dokuz yıl sonra bulunan Püf Noktası oyunu, fırtınalı dönemlerinde gözaltına alındığı sıralarda kaybolmuş olan birkaç eserinden biri olarak biliniyor. Medyadaki hiyerarşik işleyişi, özellikle de medya iktidar ilişkisi ve onun silah olarak kullanılmasını konu eden Püf Noktasının yazılış tarihi oldukça eski olmasına rağmen, içeriğiyle sanki günümüz medya-iktidar ilişkisini anlatmaktadır. Bir gazeteci ve çevresindeki birkaç aydın ve sanatçının, basını nasıl silah olarak kullanıp hükümetleri nasıl iktidara taşıdığı üzerinde gelişen oyun, "Medya Kritik" diye-

bileceğimiz içsel bir hesaplaşmayı ve onun çevresinde gelişen olayları anlatıyor. Tabii eserin üzerinde Necip Fazıl ismi dahi olmazsa okunduğu zaman üslubuyla, egosuyla bu eserin Necip Fazıl'ın kaleminden çıktığı hemen anlaşılıyor.

Necip Fazıl'ın değişmeyen ve hemen hemen bütün eserlerinde kendini gösteren o "Nev-i şahsına münhasır" kişiliği ile aşırı "ben"i bu eserde de hemen göze çarpıyor. Diğer eserlerinde olduğu gibi yine kahramanını bir şair üzerinde kurgulamış. Yine kendi düşünce ve yaşamından kesitler sunmuş. Kitabın yıllar önce yazılmış olması ve halen aynı canlılığı koruması onu daha da değerli kılıyor. Ayrıca Üstadın öldükten sonra yayınlanmış bir eseri olması daha bir anlam ve önem kazandırıyor kitaba. Hayatını "ol ve öl" ekseninde değerlendiren Üstat, bu kitabında da intihara kalkışan bir şairi öne çıkarır. Bozulmuş cemiyet ve sanat üzerine projeksiyonları çevirir.

Meşhur o ikilemler ruh halinin kahramanları aracılığı ile şöyle dile getirir:

— Hâlbuki şiirlerinde ne kadar samimisin?

— O samimi görünmenin sanatı. Hangi samimilik?

— Sen yalnız şaşırtmaya, çeneleri düşürmeye, insanları alıştıkları ölçülerden şüphe ettirmeye bakıyorsun. Fransızların dediği gibi 'Burjuvaları hayrete düşürmek' işin gücün." "Herkesin göz göze olduğu bir koğuştaki gözümü uyku girmemek, âlemin yalnızlık acısını çekmekteyim. Yerini dibine batsın böyle zekâ, böyle deha"

Püf Noktası, üstadın sanatı, sanatçısı, gazete ve gazetecileri eleştirdiği, medya-iktidar ilişkisine değindiği bir özeleştirici kitabı. Mesela gazetecilik için "Gazetecilik yalan dolan sanatı" der ve gazeteler için de "Fikir

yok, ukalalık yok, sadece resim altı meraklı hadise: Habeşistan imparatorunun oturacağı ve kadın bacağı, o kadar. Okuyucunun püf noktası" diye yazar. Medyaya sırtını dayayarak iktidara gelen hükümetleri, demokrasiyi eleştiren Üstat oyundaki kahramanlarına şunları söyler: "Hükümetler yoğurttan oldu mu, mukavvadan bir hançer bile onu delip geçer. Tarih bu misallerle dolu. Olanca dava, uzaktan taşla benzeyen bu yoğurdu çalabilmekte. Püf noktası sırrı. Hükümetler ebedi sanık mevkiindedir ve müdafaa ile sanıklıktan kurtulmaya imkân yoktur. Adalet ki bir taarruz, başka bir yol aramalı! Demokrasi tek'in zulmü altında ezilmektense hakkı çokta aramanın ve belki ebediyen bulamamanın sistemi. Peki, hakkın kendisinde olduğunu bilen ona ne ihtiyacı olabilir.

Tabii yaşadığımız günlere harfi harfine uyan ve sanki sistemin olmazsa olmazı olan medya-iktidar ilişkisinin can alıcı yerini de şöyle dile getirir Üstat:

— "Emriniz ve eliniz, idareniz altındaki gazete, bankalara karşı memleket çapında bir şantaj girmiştir. Şantaj mı? Bu kelimeyi bilançolarınızdaki rakamlar gibi tam hakkını vererek, tartarak mı kullanıyorsunuz." Daha sonra da "Gazete halk menfaatlerini korumakla görevli değil mi" diye sormadan da edemez. Üstadın bu tiyatro eseri aslında çok yönlü okumaya müsait bir kitap. Zira satır aralarında vermek istediği birçok düşünce var. Yine bu kitaptan hareketle Necip Fazıl'ın kendisini, iktidar-medya ilişkisini, siyaset ve ticaret hayatının inceliklerini bulabilmek mümkündür.

Tohum, Bir Adam Yaratmak, Reis Bey eserlerinin dışında çoğu biyografik oyun olmak üzere; Sabır Taşı, Ahşap Konak, Siyah Pelerinli Adam, Yunus Emre, Kanlı Sarık, Para, Mukaddes Emanet, Reis Bey, Parmaksız Salih, Künye, Abdülhamit Han, Vatan şairi Namık Kemal, İbrahim Ethem gibi oyunları kaleme almıştır.

ROMANLARI

Aynadaki Yalan

Şiir, tiyatro, hikâye, biyografi, deneme ve eleştiri alanında mükemmel eserlere imza atan Necip Fazıl, ömrünün son yıllarında hayatından ilhamla biyografik roman diyebileceğimiz Aynadaki Yalan ve Kafa Kağıdı romanlarını yazmıştır. Her iki eser de Necip Fazıl'ın kendisi vardır. Aynadaki yalan Necip Fazıl kendi

adıyla yazmış olduğu ilk roman kabul edilmesine karşın, onun ölümünden yıllar sonra ortaya çıkan müstear isimle yazmış olduğu “Meş’um Yakut” adlı bir polisiye romanından daha bahsedilmektedir. Bu polisiye romanını Necip Fazıl 1928 yılında yazmıştır.⁴ Bu romanı da eserleri arasında kabul edecek olursak Necip Fazıl’ın yayınlanmış olduğu üç romanı vardır.

Necip Fazıl, Aynadaki Yalan adlı romanını 1980 yılında yayınlamış, Doğu-Batı Meselesi başta olmak üzere din/tasavvuf ve kadın olgusu üzerinde durmuştur. Aynadaki Yalan, konusunu felsefe okuyan Naci’nin (Necip Fazıl) buhran, arayış ve yolunun bilge adam Hüsmen Ağa ile yolu kesişir. Düşünce ve ruh dünyasında değişimler başlar. Hüsmen Ağa’nın tavsiye üzerine kendisini hidayete erdirecek insanı aramaya başlar ve aradığını Eyüp’te bulur. Bir yandan ruhsal ve düşünsel gelgitler yaşarken, diğer yandan çevresindeki kadınlarla olan ilişkileri anlatılır. Naci’nin çevresindeki kadınlardan Mine’yi zengin, Amerikan Koleji mezunu, batı hayranı, Naci’ye âşık bir kadındır. Belma ise Naci’nin hayranlık duyduğu paşa torunu, entelektüel bir dul kadındır. Hatçe ise Naci’nin askerlik yaptığı sırada tanıdığı cahil bir köylü kızıdır. Naci onunla hastane odasında evlenir fakat beraber olamadan ölür. Anadolu kadınının saflığını, zihinsel olarak kirlenmemişliğini sembolize eder. Aynadaki Yalan gerçekte Necip Fazıl’ın eserlerinin roman formatından yeniden ele alınmasıdır. Romanda İdeologya Örgüsü, Batı Tefekkürü ve İslam kitapları ile tasavvuf büyüklerinden alıntılar vardır. Romanda ileri sürdüğü doğu-batı, tasavvuf ve kadın sorunlarını daha önce yayınlamış olduğu eserlerinden alıntılanmıştır. Roman bu bağlamda hem konu hem içerik olarak tekrardır. Romanı okutan şey, Necip Fazıl’ın muhteşem üslubu ve dilidir... Romandan daha çok bir fikir kitabı havasındadır.

Kafa Kâğıdı

1982 yılında hastane odasında yatarken yazdığı Kafa Kâğıdı romanı, Necip Fazıl’ın vefatından sonra basılmıştır. Kafa Kâğıdı kendi hayatını anlattığı otobiyografik romanıdır. Romanı yazma gayesini “asıl ruhumun Kafa Kâğıdını resimlemek isterim” diyerek açıkladığı kitabına, “1982 Ağustos ayı... Eserime başladığım ve türlü bunalımlar içinde kıvrandığım mevsimi

min son ayı çektiğim bunalımlar arasında, dıştan gelen en dokunaklısı bir buçuk yıllık bir mahkûmiyet...” diye yazarak başlar. Kafa Kâğıdı aslında Necip Fazıl’ın hasta yatağında ve son demlerinde geriye dönük sayıklamalarıdır. Hayatını kesintisiz anlatmaktan daha çok, zihninde ve ruh dünyasında derin izler bırakmış olaylardan, yaşanmışlıklardan hareketle yazmıştır. Tabii her satırına ruhunu, duygusunu katarak... Necip Fazıl’ın bütün eserlerini göz önüne aldığımızda, diyebiliriz ki, Türk edebiyatında hiç kimse onun kadar hayatını eserine vermemiştir ve hayatından hareketle bu denli çok alanda, farklı eserler ortaya koymamıştır. Kafa Kâğıdını bir roman olarak okumak da mümkündür bir biyografik eser olarak da... Zira Kafa Kâğıdı, Necip Fazıl’ın bir roman kahramanı olarak kendini tasvir ve tahlil ettiği tek eserdir...

HATIRA VE GÜNLÜKLERİ

O ve Ben

1974 yılında kaleme aldığı bu eserinde bunalım, hafakan ve işkenceyle geçen otuz yıllık arayışının sonucunda bir nazarla bulunduğu hakikatin öyküsüdür O ve Ben. Bohem yaşadığı, kumar ve esrara sığındığı dönemlerde dahi hep varoluş sancısı çeken Necip Fazıl, metafizik ürpertilerinden Seyyid Abdülhakim Hazretleriyle tanıştıktan sonra kurtulur. O dönemdeki halet-i ruhiyesini anlattığı meşhur Çile şiirinde;

*Akrep, nokta nokta ruhumu sokmuş,
Mevsimden mevsime girdim böylece.
Gördüm ki, ateşte, cımbızda yokmuş,
Fikir çilesinden büyük işkence.*

*Aylarca gezindim, yıkık ve şaşkın,
Benliğim bir kazan ve aklım kepçe.
Deliler köyünden bir menzil aşkın,
Her fikir içimde bir çift kelepçe.*

Diyerek dile getirdiği işkencesi böylece bitmiş olur. Çünkü tam otuz yıl düşünmüş, sorular sormuş fakat cevap bulamamıştır. Sonuç olarak “kurtarın beni düşünmekten” diyerek feryat etmiştir. Onu bu feryadından hiç beklemediği bir anda, ancak kaderle açıklayabileceğimiz tesadüfler/tevafuklar kurtarmıştır. O ve Ben’de

4 Meş’um Yakut 1928 yılında, yani Latin harflerine geçildiği yıl, bu değişim olmadan çıkmıştır. Kitabı çıkaran, dönemin ünlü yayınevlerinden Kanaat Kitabevi; İstanbul’da Amidî Matbaasında basılmış 136 sayfalık bir polisiye romandır.

arayışını ve bulma noktasını şöyle açıklar: “1934 yılının yazı, sonbaharı ve 1935’e devrettiği kış, benim nasıl bir azap çerçevesi? Nasıl anlatılır? Nasıl anlaşılır... İslam tefekkürünün, kavrama, anlama manasına ‘yakın’ mefhumuyla belirttiği üç derece var: İlm el yakin: Öğrenerek anlamak... Ayn el yakin: bizzat görerek anlamak... Hakk el yakin: içine girerek, içinde eriyerek anlamak... Mesela, Van Gölü’nü bilmek bir ilm el yakin anlayıştır. Yanına kadar gidip görmek ayn el yakin... İçine girip boğulmak hakk el yakin... Halimi anlayabilmek için üçüncü soydan bir anlayış lazımdı. Bu da ancak bir velide bulunabilirdi” diye yazar...

Hidayete ermeden önceki hayatı vehim, korku, metafizik ürpertiyle geçen Necip Fazıl’ın, Seyid Abdülhakkim Arvasi ile tanışmasından sonra kerametler yaşadığını görürüz. Hidayete ermiştir fakat o tam anlamıyla bir dervişin yapması gereken vazifeleri yerine getirememektedir. Şair ruhunu zapt ü rapt altına almak kolay değildir. Hele bütün benliğini saran o ben duygusu onun nefsinin kölesi yapmıştır adeta. Herkesi paylayan, kendinden başka şair tanımayan Necip Fazıl, şeyhinin önünde diz çökmüş, nefsini ayaklar altına almıştır. Buna rağmen o diğer dervişler gibi değildir. Şeyhi de bunun farkındadır. Zira o hidayete erdikten sonra, günahıyla bile kendini başkalarından farklı gören bir ruha sahiptir. Ki kumar masasında yakanısı o dönem bütün basına konu olmuştur...

Buna rağmen vefat edinceye kadar şeyhiyle olan bağını kesmez. Herkesi paylayan Necip Fazıl’ı şeyhi paylar. O şöyle anlatır: “Arada bir, beni paylar gibi konuşmaları, iltifatları daha çok hoşuma gidiyordu. Takdir, yakınlığın, sahabetin delili... Yine bir andı. Günahlarımdan bahsediyor, kendimi hudutsuz günaha batmış görüyor, kimseye eş olamayacak bir günahkârlık çapında buluyordum. Bu şikâyetten de bir teferrüd, gizli bir benlik ve gurur kokusu almış olacaklar ki, şu müthiş cevabı verdiler. ‘Daha ne günahkârlar gelip geçti bu yoldan... Seninki ne?’ çarpıldım kaldım. Yani ‘sen onda da bir şey değilsin, merak etme!’ demek istiyordu. Nefis hilesine ne harikulade karşılık.”

O ve Ben, Necip Fazıl’ın hidayete erdikten sonraki tasavvuf yolunda yaşadıkları, hissettiklerini anlattığı bir kitap. Kitapta delilik ve deha arasındaki bir şair ile onun hidayete ermesine vesile olan bir şeyhin mistik öyküsü anlatılıyor. İslam tasavvufunun inceliklerini bizzat yaşayarak yaşayarak/hissederek anlattığı bu

kitap, onun ruh ve düşünce dünyasının derinliklerini ele veriyor...

Babıali

1975 yılında kaleme aldığı Babıali kitabı Necip Fazıl’ın önemli eserlerinden biridir. Necip Fazıl’ın yazın hayatı ve özellikle Türk edebiyatının meşhur kalemlerine bakışını öğrenmek bağlamında önemli ve üzerinde durulması gereken bir eserdir. Her satırında Necip Fazıl’ın “ben”inin ön planda olduğu eser bir döneme tuttuğu projeksiyon dolayısıyla daha bir kıymet kazanmaktadır.

Babıali, İstanbul’daki özellikle basın başta olmak üzere sanatçı ve edebiyatçıların bulunduğu çevreyi içine alan bir isimdir. Arapça yüce kapı anlamına gelen Babıali üzerine birçok eser yazılmıştır. Ahmet Mithat, Hüseyin Cahit, Yahya Kemal vb. yazarlar hatıralarında Babıali’ye yer vermişlerdir. Bu hatıralar içinde müstakil bir kitap olarak, o dönemi sevabı günahıyla anlatan en güzel hiç kuşkusuz Necip Fazıl’ın Babıali eseridir. Dönemin basın ve sanat camiasındaki ilişkileri bütün çiplaklığıyla anlatır.

Necip Fazıl, Genç Şair, Mistik Şair ve Sabık Şair olmak üzere üç döneme ayırarak anlattığı kitabında, Nazım Hikmet, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal, Ahmet Kutsi Tecer, Sabahattin Ali, Abidin Dino, Pertev Naili, Peyami Safa, Nurullah Ataç, Eşref Şefik, Fikret Adil, Mesut Cemil, Elif Naci, İbrahim Çallı gibi birçok meşhur yazarlarla olan hatıralarına, kavgalarına yer verir. Necip Fazıl, Babıali’de bütün olayları kendi çerçevesinden anlatmakla kalmaz, aynı zamanda Türk edebiyatının bu meşhur yazar ve şairlerinden birçoğunu beğenmez. Kendisine bir Fransız ansiklopedisine Türkiye’den iki kişinin biyografisinin girdiğini söylediklerinde, “biri benim de diğeri kim?” ifadesindeki “ben” Babıali’nin bütün satırlarında hissedilir. “Verimlerim arasında en mümtaz yerlerden birini almak istidadında” dediği Babıali’de Genç Şair’i anlatırken bohem dönemini anlatırken, kumar ve esrar kullanımına yer vermesi dini duyarlılığı olan bazı çevrelerce eleştirilir.

Kitabın başında yaptığı izahatta, “Babıali’yi okuyan bazı Müslümanlık taslayıcıların ondan gocunduklarını haber aldım. Onlar eserin fikri ve sanat kıymetine dikkat ettikleri halde şahsıma ait günah dolu bir hayatın açığa vuruluşunda ayrıca günah bulunduğu kana-

atinde imişler. Yazıklar olsun! Eğer benim gayem İlahi rıza olmasaydı da bu çeşit insanları kurtarmak olsaydı onları kurtuluşa asla ehil saymaz, bir köşeye çekilir, Allah'tan başka kelime etmez, yalnız nefsinin tezkiye-siyle uğraşır ve işte bu kabil marka Müslümanlardan el etek çekerdim. Veli çapında ve şeriatı canından fazla sevmek mevkiinde bir zat, bu satırlar kendisine okunurken şöyle demiştir: Hak ve fazilet gayesiyle günahını tespit etmekten büyük hak ve fazilet olamaz. Bunu anlamamak ise denaet ve sefalet..." diye yazar.

Şiir kitabına seçtiği isimle mühlhem çileli bir hayat yaşayan Necip Fazıl, bu eserinde öğrencilik yıllarını, Paris'e gidişini, orada gündüzleri uyuyup, geceden sabaha kadar kumar oynadığını, Paris'teki Türk sanatçılarının bohem hayatlarını anlatır. Sonra Türkiye'ye dönüş ve

*"Tam otuz yıl saatim işlemiş ben durmuşum
Gökyüzünden habersiz uçurtma uçurmuşum"*

dediği dönemi kapayıp hidayete eriş öyküsünü; Seyyid Abdülhakim Hazretleriyle tanışmasını ve İslami mücadelesini anlatır. Kitabın sonlarına doğru çevresindeki (Büyük Doğu) gençlere yer verir. Bunlar o dönemin Anadolu'sunun köy, kasaba ve şehirlerinden gelip Üstatlarının etrafında kenetlenmiş olan ve elleri

kalem tutan inançlı gençlerdir. Üstat geleceği onlarda görür. Sezai Karakoç, M. Akif İnan, Rasim Özdenören, Alaaddin Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Erdem Beyazıt, Zübeyir Yetik, Mustafa Yazgan vs. Bugün bu isimler İslami edebiyatın burçları olarak ondan aldıkları bayrağı taşıyorlar.

Cinnet Mustatili

Cin çarpmanın, delirmenin, dikdörtgeni anlamına gelen "Cinnet Mustatili" Necip Fazıl'ın Malatya Cezaevinde tutmuş olduğu günlüklerden oluşan bir kitap. Ömrü hapisane ve mahkemelerde geçen Necip Fazıl'ın, hapisanede tuttuğu günlüklere bu ismi vermiş olması da oldukça anlamlı. Zindandan Mehmet'e Mektup şiirinde;

*"Avlu... Bir uzun yol tuğla döşeli
Kırmızı tuğlalar altı köşeli
Bu yolda tutuktur hapse düşeli
Git ve gel yüz adım... Bin yıllık konak
Ne ayak dayanır buna, ne tırnak"*

Dediği gibi gidip gelmekten ibaret, ayak ve tırnağın dayanmadığı bir mekân. İnsanın delirmemesi için

neden yok. Ama Necip Fazıl, hiçbir dahli olmadığı halde, Mehmet Emin Yalman'a yapılan bir suikast ile ilişkilendirilip hapse atılması... Ömrü mücadeleyle geçen Necip Fazıl'ı frenlemek için yapılan bu mizansen/kurgusal suikast! Buna benzer kurgusal bir suikastı 1950'lerde Cemal Abdünnasır kendini kahraman ilan etmek ve İhvan-ı Müslim'i bitirmek için Mısır'da yaptığını görüyoruz. Genellikle ortada bir suikast girişimi olur ama ölen olmaz bu tür kurgusal olaylarda. Ki, İhvan'ın başkanlarından biri "eğer biz bu suikastı yapmış olsaydık bugün Cemal Abdünnasır yaşamıyordu. Çünkü bizim mensuplarımızdan biri yapmış olsaydı attığını on ikiden vururdu" bağlamında bir açıklama yaparak bunun bir kurgu olduğunu belirtir. Mehmet Emin Yalman'a suikastı yapan Hüseyin Üzmez'in de yıllar sonra sistemin kullandığı bir tetikçi olduğu anlaşıldı. Tabi Necip Fazıl, Hüseyin Üzmez için ironi yapar ve "Ayağa kalk Sakarya" sözü ile ayağa kalkmak isterken amuda kalktığını belirtir. Aslında O, kendisinin amuda kalkmasını isteyenlerin sözünü yerine getirmiştir...

Cinnet Mustatili'nde bir döneme damgasını vuran rahmetli Osman Yüksel Serdengeçti, bir zamanlar yazdığı kitaplarla Yahudiliğin içyüzünü ve Batının vahşetini anlatan Cevat Rifat Atilhan'ı da Necip Fazıl'ın yanında görüyoruz. Necip Fazıl, "Açın kapıları Osman geliyor" nidasıyla Osman Yüksel'in hapisshaneye gelişini anlatır. Osman yüksel, o da tıpkı Necip Fazıl gibi ömrü zindan ve tabutluklarda geçmiş, inanmış bir adam...

Cinnet Mustatili'nin belki bugünkü kuşağın zihninde bir karşılığı olmayabilir ama 141, 142 ve 163. Maddelerin hâkim olduğu dönemde yasak kitaplar, laiklik ve komünistlikten hapse düşen yazar ve sanatçıların kitaplarıyla büyümüş, hatta yasaklı kitapları gizlice okuyup yakmış olan kuşak için oldukça anlamlıdır. Cinnet mustatili aslında bu ülkenin aydınlarını yazar ve sanatçılarının nasıl bir mecradan geçtiğini gösteren önemli bir eser.

Yargılamaların da yer aldığı günlüklerinde Necip Fazıl, savcıyla arasında geçen bir diyaloga yer verir. "Sizin için din istismarcısı diyorlar; ne dersiniz?" diye sorulunca; Necip Fazıl, " Sizi tenzih ederek arz edeyim ki, reis beyefendi, din gayreti gösterenlere istismarcılık izafe etmekten daha feci ve şenî bir mefhum istismarı olamaz. Su eritir, ateş yakar, yâni keyfiyetini

icra eder, istismar etmez... Dindar için de aynı şey... İstismarın ilk şartı ve kanunu samimiyetsizliktir. İmanın ilk şartı ve kanunu da ihlâs ve samimiyet olduğuna göre mü'minlere böyle bir isnad, minareye kuyu demek kadar abestir ve tâbir hokkabazlığıyla hamakat istismarının ve fikir iffetsizliğinin ta kendisidir" der ve ardından "Misallerle izah edeyim mi?" diye sorar, karşı taraf "Hayır!" der...

Cinnet Mustatili, Necip Fazıl'ın hapisshane günlerini anlattığı tek günlüğü. O daha birçok kez içeri girip çıkmış, yargılanmış, tutuklanmış, salıverilmiş ama günlük tutmamış. Yalnızca Malatya Cezaevinde geçirdiği günleri kayıt altına almış. İyi ki de almış. Çünkü bir devre projeksiyon tutan eserde, 27 Mayıs İhtilali'ni, Osman Yüksel'i, Cevat Rifat'ı daha yakından tanıma imkanı buluyoruz. Hastalıkla pençelesen Necip Fazıl'ın ruh halini anlattığı, acı, hüzün, ironi, nükte de barındıran eser...

FİKİR ESERLERİ

Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu

İlk baskısı 1982 yılında yapılan "Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu" kitabı, Necip Fazıl'ın 70'li yıllarda bir Ramazan ayında üç teravih sonrası sahura kadar süren konferanslarından oluşmuş bir eserdir. Necip Fazıl, kitabın ortaya çıkışını anlatırken; "Geçen seneye gelinceye dek teyplerden naklen kaleme alınarak tarafımdan titizlikle muhafaza edilen ve birden bire kitaplık çapta ortaya çıkarılmasını bekleyen, üstüne titredğim eserimi, temiz ve hatasız baskı, emniyet ve itinası için de nihayet kitaplaştırıyorum" diye yazıyor. Kitabın kendisi açısından ne denli önemli olduğunu da "bu eser İdeology Örgüsü'ne bağlı olarak benim başa alınması gereken verimlerinden biri..." diye tanımlıyor. Kendisinin deyişiyle üç gece dörder saat konuşarak toplam on iki saatte ortaya çıkmış bir eser. Tabi bu on iki saatlik konuşmanın sonucu olarak ortaya çıkan eser, Necip Fazıl'ın yetmiş yıllık birikiminin sonucu. Hatta diyebiliriz ki, bu eser onun batı felsefesine bakışının özü, İslam tasavvufunu ise tanımlayışı, tahlili...

Necip Fazıl, "istiyorum ki, bu konuşmam, bütün yazdıklarım, söylediklerim ve düşündüklerimin en üstünü olsun..." diye yazar. Gerçekten de "Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu" kitabı Necip Fazıl'ın Doğu ve Batı'ya bakışının özeti gibidir. Bütün vermek istediğini bu eserle özetlemeye çalışmıştır adeta...

Batı tefekkürünü Sokrates'ten alıp günümüze kadar getiren Necip Fazıl, hiçbir felsefecinin böylesine sade ve öz şekilde özetleyemeyeceği bir felsefe tarihi ortaya koyar adeta... Onun bu hacmi küçük içeriği büyük eserinden batı tefekkürünün geçirdiği merhaleleri, batılı filozofları tanımakla kalmaz, Necip Fazıl'ın onlar hakkındaki tanımlamalarına da tanık olursunuz... Sokrates için *"Garp tefekküründe ilk defa (metod) fikri-ni getiren adamdır. Usul her şeyin başı..."* Aslında Necip Fazıl, bu eserinde, felsefeyi anlatırken, kendi düşünsel macerasını da anlatmış oluyor. Onun tanımlamaları bize bu imkânı veriyor. Örneğin Sokrat'ın savunmasını ve zehirletilmesini anlattıktan sonra *"Bu adam, 'niçin'den evvel 'nasıl'ı getiren kafa... 'Niçin' Platon da başlayacak... 'Nasıl' fevkalade mühim bir yol...metod... İlk eşiği kurabilmek..."* diye yazar.

Aslında niçin ve nasıl Necip Fazıl'ın da kafasını yollarca meşgul etmiş sorulardır. Şiirlerinde romanlarında 'niçin' ve 'nasıl'ın peşinden gider... Ve eflatun için ise *"Eflatun ruhtan, Aristo maddeden meydana gelir"* diye bir tanımlama yapar... Uzun uzadıya Batı tefekküründen sonra İslam tasavvufuna yönelir. Burada anlattıkları da oldukça mühimdir. Onun İslam'a ve tasavvufa bakışını görürüz. Necip Fazıl'ın bu eseri okunmadan onun İslamcılığı, tasavvufi yönü ve ehli-sünnet duyarlılığı anlaşılabilir...

İslam tasavvufunu, büyük mutasavvıflarının hayatından ve sözlerinden örneklerle anlatır. Kimler yoktur ki, büyük mutasavvıflar arasında; Cüneyd el Bağdadi, İmamı Rabbanî, Seyit Abdülhamî Arvasî Mâruf'u Kerhî, Şibli, Ebu Turabî, Salukî, Cerirî... "Toplanarak zikir, duyarak vecd, uyarak amel..." sözünü Cüneyt'ten aktarır, ardından tasavvuf ile ilgili müthiş tanımlamalar yapar. Necip Fazıl gibi metafizik yönü güçlü bir şairin dilinden tasavvufa bakmak... Sahifeler dolusu sözcüklerle ifade edilemeyecek konuları Necip Fazıl veciz bir sözle özetler adeta. Örneğin *"Şeriat Resulün zahiridir. Tasavvuf ise Batını..."* Tasavvufu; *"Allah resulünden itibaren tâ bir asır sonu ve ikinci asır başlarına kadar müesseseleşen yalnız şeriattır. Tasavvufta hiçbir müesseseleşme görülmez. Gayet tabii olarak, o bir iç bünye esrarıdır ve müesseseleşmeden gizli gizli seyreden bir ruh halinde devam eder. O sırada ruh deryalar gibidir. Müesseseleşmiş olmakla o deryanın üzerine çıkamaz."*

"Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu" felsefe ve tasavvuf başta olmak üzere en girift konuları, en sade ve yalın

haliyle anlatan öz bir kitap. Kitap bir sohbetten doğmuş olmasına karşın, oldukça derinlikli ve zengin bir içeriğe sahip. Bu kitapta yalnızca Batı tefekkürü ve tasavvufunu tanımıyoruz, aynı zamanda Necip Fazıl'ın felsefi derinliği ve dini birikimini de görmüş oluyoruz...

İdeology Örgüsü

Gerek Batı'da gerek Doğu'da devlet ve devlet yönetimiyle ilgili temel kaynak eserler vardır. Bu eserler hem de bu eserleri kaleme alan düşünürler dünya düşünce tarihinin yıldızlarıdır. Batı'da Platon'un 'Devlet', Aristoteles 'Politika', Niccolo Machiavelli'nin 'Prens', Thomas More'un 'Ütopya', Campanella'nın 'Güneş Ülkesi' eserleri bu alanda temel kaynak kabul edilirken, Doğu'da İbni Haldun'un 'Mukaddime'si, Farabi'nin 'Medinet'ül Fazıla'sı ve Büyük Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün 'Siyasetname'si kabul edilir. Bunlar Doğu'da ve Batı'da yüzyıllardır güncelliğini koruyan başucu eserlerdir. Dünya siyaset tarihine çok şeyler katmışlardır. Şair, yazar ve aksiyon adamı olan Necip Fazıl da ideal devlet ve devlet yönetimiyle ilgili fikirlerini 'İdeology Örgüsü' kitabında *"Başyücelik Devleti"* adıyla idealize etmiştir. Bu kitabında Necip Fazıl'ın devlet yönetimiyle ilgili fikirlerini bir arada görmek mümkündür. Devlet ve yönetimini esas alan bu eserler, bir yandan devletin varlığı üzerinde kafa yorarken diğer yandan insanın hangi devlet idaresi altında mutlu olacağı üzerine kafa yormuşlardır. İdeal bir devlet, içinde yaşayan bireylerinin mutlu olduğu devlettir çünkü... Necip Fazıl da devlet fikri üzerine kafa yormuş ve özellikle İslam referanslı bir yönetimin nasıl olması gerektiği üzerinde durmuştur. Gerek Büyük Doğu fikriyatı gerek savunduğu İslam düşüncesinin nasıl bir devlet ve nizam inşa ettiğini göstermek adına 'İdeology Örgüsü' kitabını kaleme almıştır. Bu kitap ile ilgili olumlu-olumsuz görüş beyan edenler olmuştur. Necip Fazıl bu eserinde toplum, eğitim ve din anlayışını açık bir şekilde anlatmış ve bir devlet nizamı ortaya koymaya çalışmıştır.

"Yalnız İslamiyet'e inanıyoruz" diyerek, eğitim, toplum, din ve siyasi mevzular hakkındaki fikirlerini madde madde kaleme alan Necip Fazıl, "bizim cemiyyet ve devletimizde bile bile hırsızlığın cezası, cezaya ehliyet sınırları içinde, istisnasız ve kayıtsız ve şartsız, bir kolun kesilmesidir. Bütün suiistimaller, sahtekârlıklar, dolandırıcılıklar, hile tertipleri, netice itibariyle hedef tuttuğu kast ve gaye esas olarak hırsızlığın şubeleri halinde sınırlandırılır ve ona hükümlendirilir. Bi-

zim cemiyet ve devletimizde fuhuş ve zina kökünden yasaktır” der. Ardından “Kerhane, meyhane, kumarhane ve bütün rezaletanelere "paydos!" diyecek bir nizam. (...) Adam öldüreni hemen öldürecek, hırsızlık edenini bir daha edemez hale getirecek ve bütün içtimai ihtilâtlarında ferde öz evinden daha emin sığınaklar gösterecek bir nizam. (...) Nizamların nizamı olan düzen, iki heceli ve beş harfli bir isim taşır: İslam” diye yazar. Devleti, cemiyeti ve ferdi ilgilendiren birçok konuda düşüncelerini veciz bir şekilde dile getiren Necip Fazıl’ın “İdeologya Örgüsü” okunması ve üzerinde düşünülmesi gereken bir kitaptır.

Tanrı Kulundan Dinlediklerim

Büyük Doğu mecmuasında 1943 ve 1945 yılları arasında kaleme aldığı yazılarından oluşan Tanrı Kulundan Dinlediklerim, Necip Fazıl’ın Seyyid Abdülhakim hazretlerinden aldığı ilhamla yazmış olduğu bir eserdir. Bu eserinde şiir, roman, hikâye, tiyatro, tarih, sanat, şehir üzerine düşünceleri yer alır. İstanbul, Ankara ve Maraş gibi şehirlere müstakil başlık altında yer verdiği kitabında, özellikle toplum ve sanat üzerinde yoğunlaşır. Ahlak, irfan, maarif, edebiyat ve edep üzerinde durur. Necip Fazıl’ın kitaba isim olarak seçtiği “Tanrıkul” gerçekte Abdülhakim Arvasi hazretleridir ve üstat kita-

bında onunla nasıl tanıştığını anlatırken, ondan önceki haletiruhiyesini, beynini kemiren nasıl ve niçin’e yer verir. Ve haletiruhiyesini o müthiş tasviriyile şöyle anlatır: “Dinmek bilmez bir ağrı çeken diş... Ne kibrit çöpünden imdat, ne berber kerpeteni, ne karanfil yağı, ne de eczacı güllacından... İşte böyle; bir zamanlar beynim "mutlak hakikat" acılarına yataklık etti. Ağrıyan akıl dışımdı. Masallardaki benzetişle, denizler mürekkep, ağaçlar kalem olsa bu acıları sayıp dökmeye yetmez. Hayatımda öyle bir gün doğdu ki, kundaktan patiğe, emzikten kısa pantolona, oyuncaktan boyunbağına, karalama defterinden polis hafiyesi romanına, beştaştan iskambil kâğıdına ve ayva tüyünden kır saça kadar, anne, baba, dadı, mektep, arkadaş, kitap, hoca, tabiat, şehir, cemiyet, kimden ne aldım sa hepsini geriye verdim. Ruhuma istifledikleri hazırlap dünya bir sarsılıştta yıkıldı gitti.”

Daha sonra mürşidiyle tanışma faslına geçer. Metafizikçi ve mistik bir ruha sahip olan Necip Fazıl, bu eserinde “ağrıyan diş aklının” sancılarını Tanrıkulü sayesinde dindirdiğini yazar. “İslâm tasavvufuna ait bir kitaptan şu satırları yeni bir şekle sokmuştum: "Bir irşad ediciye varmadan olmaz! Yollara düş, bucağ bucağ ara ve irşad edicini bul! Genç adam, dere, tepe düz, o şehir senin, bu köy benim, yıllarca araştırdı, durdu: Kırdığı her cevizin içi bomboş..." Ama o içi dolu olan cevizi aramaktadır.

Onun nazarı/kerametleri sayesinde hidayete ermiştir çünkü. Bohem yaşadığı yıllarda metafizikçi olan şair, hidayete erdikten sonra mistik bir yaşam sürmüştür. Tanrıkulü’den her bir sözünün derin bir anlamı vardır. Necip Fazıl onun tanışmasını bütün teferruatıyla anlatır ve aralarında geçen konuşmalardan kendine bir pay çıkarır: “Birden, denize bir gemiden demir atılması gibi, beynime bir duygu çöktü: Kurtuluşun, kurtuluşun sırrı bu adamdaydı. Hazinesinin yanı başına gelmişim. İş, sadece:

— Açıl, susam, açıl!

Demeğe kalmıştı.

Ilık, son derece yumuşak ve ılık:

— Seni bekliyordum! Dedi.

Şaşırdım:

— Olabilir efendim. Fakat ben isminizi bilmeden geldim buraya.

— İsimden ne çıkar? İsimler bizi kaybetmemeleri için konmuş yaftalar... Daha doğrusu, bizim kendi kendimizi kaybetmememiz için; kendi kendimize sahip olduğumuzu zannetmemiz için... Benim ismim Tanrıkulu.

— Burada tek başınıza mı oturuyorsunuz?

— Öyle ya, tek başıma... Fakat bildikler beni yalnız bırakmaz. Ve dalgın dalgın yüzüne dalışımı görerek ilâve etti:

— Yaşımı merak ediyorsun, değil mi? Yetmiş dört yaşımdayım.

Manâlı, mânâsız, atıldım:

— İrşad edicim sizsiniz!

— Bende insanları irşad etmek kuvveti olsaydı, hiç izbelere çekilir miydim? Meydanlara çıkardım!

— Demin beni beklemekte olduğunuzu söylemediniz mi?

Ses kısıldı, kısıldı; gözleriyle beraber uzaklara kaçtı:

— Ben, her ân, herkesi beklerim.

— Kapamayın bana kapınızı!

— Kapılar açık... Fakat görüyorsun ki, içeride hiçbir şey yok...”

Tanrıkulu, büyük şairi etkilemiştir. Bu öylesine bir etkidir ki, şairin hayatını kökten değiştirir. Düşünce ve sanatını yeni bir yol çizer. Necip Fazıl'ın “Tanrı Kullundan Dinlediklerim” kitabı bana Martin Lings'in “20. Yüzyılda Bir Veli” kitabını hatırlatıyor. Martin Lings, Müslüman olduktan sonraki adı ise Ebubekir Siraceddin... Necip Fazıl, bu kitabında Seyyid Abdülhakim Hazretlerine bağlanmasını anlatırken, Martin Lings, Şazeli Darkavî Şeyh Ahmed el-Alavî'ye bağlanmasını anlatır. Her ikisi de arayıştadır ama aralarında yalnızca bir fark vardır. Necip Fazıl arayışının farkındadır, Martin Lings farkında değildir. Şeyhi vefat ettikten sonra onun müritlerinin gönlünden sızanlarla hidayete erer. Gerek Necip Fazıl gerek Martin Lings olsun her ikisi de şeyhlerinin konuşmalarından/naza-

rından etkilenirler... Tanrı Kulundan Dinlediklerim, O ve Ben ile 20. Yüzyılda Bir Veli kitabını birlikte okumak gerekir... O zaman bu tasavvufi yolculuk, Bağlanma hikâyeleri daha bir anlam kazanıyor...

Necip Fazıl'ın Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu, İdeologya Örgüsü, Tanrı Kulundan Dinlediklerim isimli kitaplarının haricinde birçok fikir eserleri telif etmiştir. Ayrıca vefatından sonra gazete ve dergilerde kalmış yazıları da kitaplaştırılmıştır. İhtilal, Hitabe, Doğru Yolun Sapık Kolları, Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar, Sahte Kahramanlar, Çerçeve ilk akla gelen eserleridir...

Necip Fazıl'ın Biyografik Eserleri

Edebiyatımızın biyografik eser dalında zengin bir birikime sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Bir yazar veya sanatçıyı fiziki ve ruhu portresiyle birlikte bütün boyutuyla ele alan biyografik eser pek azdır. Batıda sırf biyografik eserler üzerine çalışan yazarlar vardır. Batının çok şöhretli yazar ve sanatçıları üzerine yüzlerce eser kaleme alınmıştır. Örneğin Shakespeare, Dostoyevski, Tolstoy, Balzac gibi yazarların hayatı hakkında sayılamayacak kadar çok eser ve makale yayınlanmıştır. Hatta bunların hayatlarından ilhamla tiyatro, roman ve filmler dahi çekilmiştir.

Edebiyatımızda bu bağlamda biyografik eser kaleme alan birkaç kişiden biri Necip Fazıl'dır. Özellikle hıdayete erdikten sonra hem tiyatro dalında biyografik oyunlara yer vermiş hem de biyografik eserler kaleme almıştır. Örneğin Yunus Emre, Parmaksız Salih, Abdülhamit Han, Vatan Şairi Namık Kemal, İbrahim Ethem gibi biyografik oyunlar yazmıştır. Yine Efendimizin hayatını anlattığı "Çöle İnen Nur" başta olmak üzere Hz. Ali, Namık Kemal, Vatan Dostu Vahdettin, Ulu Hakan Abdülhamit Han ve Benim Gözümde Menderes adlı biyografik eserlere imza atmıştır. Örneğin herkesin "Kızıl Sultan" diye bağırdukları ve ders kitaplarına dahi bu sıfatla koydukları sırada Necip Fazıl, Abdülhamit Han'ı, "Ulu Hakan" sıfatıyla kaleme almış ve oluşturulmak istenen "Kızıl Sultan" yaftasını silmeye çalışmıştır. Yine ders kitapları başta olmak üzere "Vatan Haini" olarak tanıtılan Vahdettin'i, "Vatan Dostu" sıfatıyla Sultan Vahidüddin'i yazmış ve algıları değiştiren bir biyografi ortaya koymuştur. Vahdettin'in vatan dostu olduğu fikrini öne sürdüğünden dolayı Mustafa Kemal'in Milli Mücadele'deki rolünü

hafifsemiş denilerek kitap toplanmış ve uzun yıllar yasaklı kitaplar arasında kalmıştır. "Vatan Dostu Sultan Vahidüddin" kitabı yakın bir tarihte ancak yayınlanabilmiştir...

Necip Fazıl'ın sipariş üzerine kaleme aldığı "Vatan Şairi Namık Kemal" eseri de ayrıca üzerinde durulması gereken bir biyografi kitabıdır. Bunların haricinde bir de tarihe mal olmuş büyük şahsiyetleri anlattığı "Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar" kitabını da unutmamak gerekir...

Necip Fazıl'ın biyografik eserleri arasında iki tanesini ayrı tutmak gerekir. Bunlardan birincisi "Çöle İnen Nur" diğeri "Hz. Ali" kitabıdır. Çöle İnen Nur, bugüne kadar yayınlanmış olan siyer kitaplarına benzemeyen, edebi dili oldukça yüksek, roman olarak da okunabilecek bir kitap. Her satırına ayrı bir ihtimam gösterdiği dilinden ve üslubundan anlaşılabilir kitapta Necip Fazıl, efendimizin hayatını anlatıyor. Bir siyer kitabının edebi olarak nasıl yazılması gerektiği hususunda da örnek olabilecek olan eserde, Necip Fazıl'ın gözü ve gönülüyle efendimizin izini sürmek mümkün. Zaman zaman kendi kendisiyle özdeşleştirdiği satırlara rastlamak da mümkün... Örneğin, Efendimizin devesinin adı Necip'tir. Üstat bundan kendine bir paye çıkarır ve "benim adım da Necip" diyerek kendini özdeşleştirir...

Necip Fazıl'ın kaleme almış olduğu biyografi kitapları aynı zamanda onun bu alanda da ne denli deneyimli olduğunu göstermektedir. Necip Fazıl biyografilerini yazdığı kimseleri içselleştirerek anlattığını görürüz. Onları sırf kuru bir bilgiyle değil, içten ve derinlikli bir bakışla ele aldığını görürüz. Özellikle geçen yüzyılın başında oldukça popüler olan İngiliz yazar Carlyle'in "Kahramanlar" eserini okumuş hatta etkisinde kalmış biri olarak, tıpkı onun gibi kaleme almış olduğunu görürüz. Carlyle, anlattığı kişileri tarihteki konumu/rolüyle birlikte anlatır. Necip Fazıl da tıpkı onun gibi biyografilerini yazmış olduğu büyük insanları aynı şekilde anlatır. Onların tarihsel rolünün günümüzdeki yansımalarına yer verir. Peygamberimizin, Hz. Ali'nin, tarih Boyunca Büyük Mazlumlar'da Hz. Hüseyin'in, yakın tarihte Sultan Vahdettin ve Ulu Hakan Abdülhamid Han'ın kahramanlıklarına yer verir. Bu bağlamda Necip Fazıl'ın biyografi kitapları bir roman kadar akıcı, bir fikir kitabı kadar derinlikli ve ufuk açıcıdır. Ama ne yazık ki biyografi kitapları üzerinde yeterli derecede durulmamıştır.

İSMAİL
KILIÇARSLAN*

cansever'in "salıncak"ına hayranlıkla

bu gerçekten böyle mi olur allahım gerçekten kaldıramaz mıyız ölümü bir süreliğine ikinci bir emre kadar vazgeçemez miyiz aklımızın çeperlerinden, suratımızın asıklığından bi yolu yok bi yolu yok bi yolu yok diye üç kez korkutarak bağırdığında meleklerin azizpetrusa, tebernuşa, ebuzere aliye soracaklarım bittiğinde, kapandığında defterim dönecek bir evim, uğrayacak bir arkadaşım, elini tutacak bir kadını kalmadığında özlemediğimde şurup kokan, tütsü kokan bir çeşit şehvet, bir çeşit şiddet kokan özlemediğimde artık şair nedimin çıkmaz sokağındaki o küçücük pencereyi

bu gerçekten böyle mi allahım, denizlerle karaların, mutsuz kadınlarla mutsuz adamların, batıyla doğunun yerlerini değiştirmeyi erteleyemez misin bi süreliğine prozac ve concerta olmadan dünyamızda kalabilme fikrine ısındıramaz mısın kalbimi ranayla mesela aramızın daha şahane olmasını annesiyle de elbette iyi olmasını hep benim için dua edenler var allahım, elimi tutarken sokakta olduğumu unutmayanlar var yani bizim de kendimize göre çeşitli iyiliklerimiz mebzul miktar pişmanlığımızın yanı sıra

bu gerçekten böyle mi allahım, sana bir adım atsam kıyağın büyüğünü yapar mısın bana çok çabuk geçmemi sağlar mısın bu olup bitenleri, bir salıncak indirir misin gökten hem biliyorsun benim de adım ismail, o ipek gömleğim arkadan yırtılmadı fakat bilincim açıldı kalbim yaralıydı derim ama sanırım bunu mazeret olarak kabul etmezsin bi salıncak gökten: öyle aman aman bir şey olmasına gerek yok özenmene falan

olur mu

ikinci yağmuru, 23

* Şair, yazar.

Balıkları Uçmaya, Kuşları Yüzmeye Zorlamayın

ZEKERİYA ERDİM*

Türkiye genelinde, çalışanlar nezdinde yapılan anketlere, kamuoyu araştırmalarına bakıldığında; 100 kişiden 75'inin, yaptığı işten memnun olmadığı görülüyor. Bu sonuçlar değerlendirilip, tahlil edildiğinde; eğitim hayatında alanların ve bölümlerin, çalışma hayatında mesleklerin ve branşların bilinçli tercih edilmediği kanaatine varılıyor.

O halde; annelerin, babaların, öğretmenlerin, idarecilerin, aydınların, yöneticilerin farkında olmaları ve ona göre hareket etmeleri gereken bir mesele var. Çocuklar ve gençler, doğal yetkinliklerinin ve yetkinliklerinin dışında kalan alanlarda, konularda okumaya, eğitim almaya, yetişmeye, gelişmeye, çalışmaya zorlanmamalıdır.

Çünkü “**insanlar, madenler gibidir**”. Doğuştan getirdikleri kabiliyetler, kapasiteler; alanları ve oranları bakımından farklıdır, çeşitlidir.

Hayatın ihtiyaçları, gereklilikleri de öyledir. Yeteneklerin farklılığı yahut çeşitliliği; ihtiyaçların farklılığına ve çeşitliliğine göredir.

Yerinde, zamanında, usulüne uygun kullanırsak; bütün madenlerin kıymetli olduğunu görürüz, biliriz. Mesela; demire inşaatların taşıyıcı unsuru, kömüre enerji kaynağı, altına ziynet eşyası olarak değer veririz.

Her insan; hayatta kendi hikâyesinin kahramanı olmak için yaratılmıştır. O rolün gerektirdiği özelliklerle, güzelliklerle donatılmıştır.

Biz, insanların madenlerini değiştiremeyiz. Demiri kömür, bakırı altın, gümüşü elmas haline getiremeyiz.

Eğer istersek; işleyerek, işe yarama özelliğini geliştirebiliriz. Bireylerin özel yeteneklerini; alanının en üst seviyesine ulaştırabiliriz.

* Şair, Yazar, TV Programcısı.

Bu; ham demiri çeliğe, on dört ayar altını som altına dönüştürmek gibidir. Aykırı unsurlardan ayıklanıp, cevheri işlenerek mücevher haline getirildiğinde; değeri kat kat yükselir.

Çocuklar ve gençler, eğitim hayatlarında madenlerine (yani yeteneklerine) uygun alanlara ve bölümlere yönlendirilirse; yetişkinler, çalışma hayatlarında bu alanların ve bölümlerin karşılığı olan mesleklerde, branşlarda istihdam edilirse; hem daha mutlu, hem daha başarılı olurlar. Daha iyi, daha çok, daha kaliteli iş yapma, hizmet etme, katma değer üretme imkânı bulurlar.

Şüphesiz, her kıssa yaşanmış bir gerçek değildir. Ancak; eskiden beri, “**kıssadan hisse kapmak**” fevkalade önemlidir.

Adamın biri; gece gündüz, el açıp boyun bükerek dua ediyormuş. Ağlaya, sızlaya; “**Allah’ım, bahçemden bir küp altın çıksın da zengin olayım**” diyormuş.

Melekler, haline acıyıp; Allah’ın huzuruna çıkarak, maruzatta bulunmuşlar. “**Rabbimiz! Bu kulunun duasını kabul etsen olmaz mı?**” diye sormuşlar.

Allah(cc), meleklerine manidar bir cevap vermiş. “**Ben o kulunun duasını çoktan kabul edip, bahçesine bir küp altını yerleştirdim. Fakat mübarek adam sadece dua ediyor; eline kazmayı alıp bahçeyi kazmıyor**” demiş.

Çocukların ve gençlerin, hatta yetişkinlerin ve yaşlıların fitrat (beden, akıl, ruh) bahçelerinde; nice değerli madenler var. Arayıp sormamızı, bulup çıkarmamızı, işleyip işe yarar hale getirmemizi bekliyorlar.

Bir şartla ki; hangi madenin nerede ve nasıl kullanılacağını bilmeliyiz. Her birine; yaratılış, var ediliş gayesi doğrultusunda değer vermeliyiz.

Osmanlı döneminde, devlet adamı yetiştiren bir Endurun mektebi vardı. Orada çocuklar, bir yandan devlet ve toplum yönetimine hazırlanırken; öte yandan, bir sanat ya da zanaat dalında derinleşiyorlardı.

Mektebin giriş kapısında, veciz bir ifade yer alıyordu. “**Burada hiçbir balık uçmaya, hiçbir kuş yüzmeye zorlanmaz**” diyordu.

Demek ki; anneler ve babalar çocuklarının, öğretmenler ve idareciler öğrencilerinin, aydınlar ve yöneticiler sevk ve idare ettikleri kimselerin balık mı, kuş mu olduklarının farkına varmalılar. İlgi ve yetenek alanlarını, konularını doğru tespit edip; iyi yüzme öğretilmesi gereken balıklar kuşlar gibi uçmaya, iyi uçuş öğretilmesi gereken kuşları balıklar gibi yüzmeye zorlamamalılar.

Kişisel, kurumsal, toplumsal geleceğimiz; bu temel üzerinde yükselmelidir. Her yaş ve seviyedeki herkese; hayat oyununda en iyi, en güzel, en doğru, en kolay, en verimli, en kaliteli şekilde oynayabileceği roller yahut görevler verilmelidir.

Komik Efendi ve Saniye Hanım

ATABEY BARIŞ*

*Kadın gülerse şu ıssız muhitimiz gülecek,
Sürüklenen beşeriyet kadınıla yükselecek.*

Hüseyin Cavid

1

Ankara'ya gidilecekti. Karapet Efendi'nin lafı ikiletilemezdi. Herkes işini acele görmeli ve hazırlıklara başlamalıydı. Kaç defa oynamışlardı bu oyunu İzmir'de. İstanbul'un muhtelif yerlerinde kaç kez avuçlar patlarcasına alkış toplamışlardı. Turnelere alışkındı ya, ilk defa Ankara gibi bir taşra memleketine gidip oyun oynayacaklardı. Öyle kasaba kumpanyaları gibi değil en az on günleri bu taşra memleketinde geçecekti. Artist milleti için on gün uzun bir süredir. Hem tatlı bir heyecan içlerinde kümeleniyordu hem de parmak uçlarını buz kestiren bir korku kol geziyordu. Ya dışlanırlarsa ya Müslüman olmamak suç teşkil ederse daha da kötüsü ya anlaşılmayıp oyunları beğenilmezse? Yılların ardından ilk defa bu iki akraba tat damarlarında gezinir olmuştu. Heyecan ve korku.

Pera yokuşu bir büyüdü yoktu. Yılan gibi süzülen beyaz beton sütunlar başını döndürür insanın. Güneş hep dar açıdan düşer caddeye. Arnavut kaldırımları birbiriy-

le yarışır gibi kafalarını çıkarır. Tıkır tıkır ses verdirtir tekerleklerle. Pislik tutmaz, yağmurla akar gider oyma koridorlardan aşağı. Esnaf her sabah kepenk açacakları vakit salınarak yürür cadde boyunca. Cadde bir podium gibidir. Kalender ağabeyler jilet gibi giyinirken güzide hanımlar da birer âbide gibi boy verir. Bunlardan gayrısı kendisini yabancı hisseder Pera'da. Alışmak zaman alır. Saniye de alışana kadar bir yirmi yılı yiyip bitirmişti. Ailesinden mütevellit giyim kuşamı her zaman modern sayılırdı. Erken yaşta yetim ve öksüz kalmasıydı daha genç yaşlarda Pera ile tanışabilme şerefine nâil olabilirdi. Bunu her düşündüğünde kaburgasının içinde bir yerlerde dâimacızırdayan bir duygubelirir, duyguyu görmezden gelebilmek için kendisine bir meşgale yaratırdı. Bu duygu ki yıllarla ne tükendi ne de azaldı. *Ah keşke Kazasker babam hayatta olsaydı da bir pâre mal kalmasaydı yine bana, otursaydı bir köşecikte, baksaydı bana o her zamanki mağrurluğuyla, der dururdu iç çekerek. İçeri buyur cânım, dedi Komik Efendi. Uzun entarisini savurarak kahverengi kapıdan içeriye daldı Saniye. Ka-*

* Yazar, dramaturg.

pının eşiğinden sağ adımını atarken Saniye idi, sol adımını atınca Amelya olmuştu artık.

Sapsarı saçlarını savurarak kapıya doğru koşan Luçika, Saniye'yi görünce boynuna atladı *Hoş geldin Amelya Ablam, seni ne özledim iki günde bir bilsen*, dedi ve sarıldı. Sonra Komik Efendi'nin de elini sıktı ve Saniye'nin elindeki bavulu bin bir ısrarla taktı koluna, içeriye yöneldiler. Bir ileri bir geri sarkaç halinde gidip gelen iskemlesinde sigara içen tıknaz adam, bahsi geçen Karapet Efendi'den başkası değildi. İçeride ondan başkası sigara tütüremezdi zaten. Misafir olarak konakladıkları bu yerde, Karapet Efendi'den başkasının sigara tütürmesi terbiyesizlik yerindendi. Fötrünün altından Komik Efendi'ye baktı, gülümsedi ve ayağa kalkıp sarıldı. *Hazır mısın*, diye sordu. Komik Efendi de *hazırız*, dedi. Bu yok sayılma esnasında Saniye bir soru çıkarıverdi ince, güzel ağzından: *uzakacılar yine aynı veletler mi Karapet Efendi?* Bu soruyu bekliyordu zaten Karapet Efendi. Yüzünden öyle okunuyordu: *Başka Muzikacı bulabileceksen bir saat içerisinde hadi buyur Amelya! Benim işimi benden iyi biliyorsun ya hadi buyur!*

Öfkesi damarlarından okunan Karapet Efendi esasen çok sinirlenmeye müsait yapısı nedeniyle bu kanun tellerini andıran boyun damarlarına aşına olmuşlardı, o yüzden çok da olağan dışı bir öfkelenme değildi bu, bunun farkındaydılar. Luçika, yığılacakken koltuklarının altına girdi Karapet Efendi'nin. İskemlesine otururken diğer kolundan da Komik Efendi destekledi. Karapet Efendi, asabiliğinin ceremesini böyle çekiyordu. Kalbi dayanmıyordu atraksiyonlara. Çabuk sinirleniyor, sinirlendiği yerde boynundan başlayan bir kızarma tüm vücuduna yayılıyor ve bütün damarları kendisini afişe ediyordu. Bu hiddet ve sinir kat sayısının dengesizliği sıhhatine sirayet etmişti. Ömrünü sahnelerde harcayan bu asabi adam, son otuz yıldır kuliste ve perde arkasında emirler veriyor, nice elması işleyip, parlatıyor ve tiyatro âlemine kazandırıyor. Asabiliğinin karşısında büyük bir saygı da bulunduğundan, gazabına uğrayan talebeleri umumiyetle onu sakinleştirip, haklı olduğunu dile getiriyorlardı. Oysa Saniye öyle mi? Bir türlü dizginleyememişti şu kadını. Sürekli bir muhaliflik oturmuştu kisvesine. Her şeyi sorgulayan gözleri dâhi yetiyordu belli bir otoriteyi çileden çıkarmaya. Karapet Efendi bu durumdan oldum olası muzdaripti ya bir yandan da bu muhalif sesi seviyordu. Gizliyordu. Çünkü gizlemek bir muallim alışkanlığıdır. Az sonra Luçikasakin olunuz azizim! *Hem Amelya Ablam*

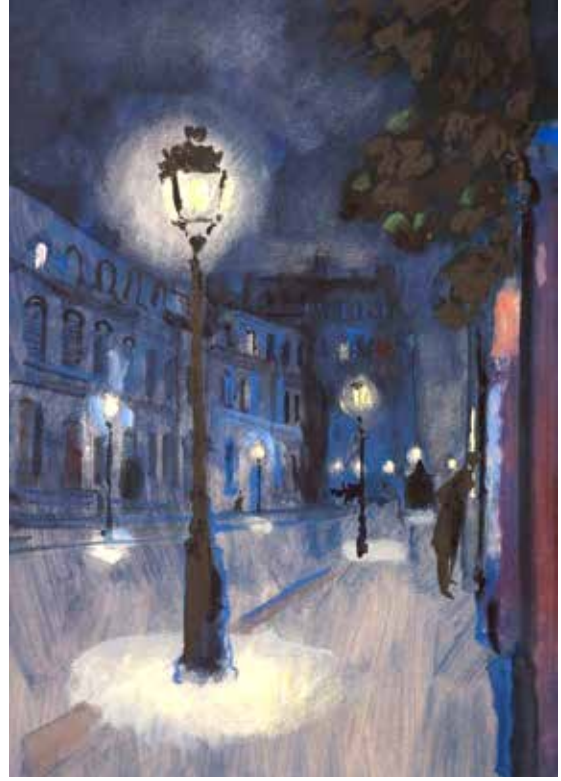
art niyetle sormadı bu soruyu size, merak etti sadece, dedi ve Saniye bir hışımla cevabını bindirdi: *Hayır! Hatta bir sorum daha olacak, hâlâ bir oyuncu eksikliğimiz var, kim oynayacak, yola çıkacağız daha bir kişi eksikiz, ne yapacağız? Hadi bakalım, ben iş öğretmeye çalışmıyorum, bir artist olarak işimi profesyonelle yürütebilmek için bu gibi soruların cevaplarını bilmek mecburiyetindeyim*, Komik Efendi sus gibilerden hareket yapsa da Saniye pek suskun bir karaktere sahip değildi, Komik Efendi de bu yanına vurgundu. Karapet Efendi avucunu elinde gezdirdi ve öyle bir bağırdı, öyle bir bağırdı ki Luçika'nın kucağında çocuğu olsa düşürmüştü oracıkta. Camlar dışa doğru bir gitti bir geldi, *ben oynayacağım, var mı ulan!* Diye bağırdı Karapet Efendi. *Ben oynayacağım, var mı ulan! Komik Efendi sahip çık şu kadına elimden bir kaza çıkacak. Bu kadın beni canımdan edecek ya da elimden bir kaza çıkacak, al götür gözümden, daha yolumuz var, alınacaklar var, oyalanmayın. Üzerinize vazife olmayan meseleleri de düşünmeyin. Sizin yerinize kırk yıldır bir düşünen var, bırakın o şahıs düşünsün*, diye devam etti. Luçika su uzatırken Karapet Efendi'ye, Komik Efendi de eşinin elinden tutup avlu kısmına geçti.

Komik Efendi, Çubukçubaşı'ydı. Bir Kazasker'in emrinde bulunan Çubukçubaşı. Gel zaman olmuş, git zaman olmuş, sevirilmiş sevmemesi gerekeni. Kazasker'in kızına tutulmuş. Kazasker allem etmiş, kallem etmiş, yememiş bu aşkı, koparamamış Çubukçubaşı ile kızının arasındaki gözle görülmez bağı. Gönül bağı. Kazasker ölmüş, mal, mülk, konak dağılmış. Açlık çekmiş bu iki âşık, çocukları olmamış bir türlü. Sefalet çekmiş bu iki âşık, muratları olmamış bir türlü. O diyar benim, bu diyar senin gezmişler. O iş senin bu iş benim bakmışlar. Hamal olmuşlar, ırgat olmuşlar, aççı olmuşlar, saka olmuşlar. Ne iş olursa onu yapmışlar bir parça ekmeği bölüşebilmek için. Bir gün bizim Çubukçubaşı kendisini kazara sahnede bulmuş, bir daha inememiş. Tuluatçılığı pek sevilmiş, bırakmamış Karapet Efendi Çubukçubaşı'nın elini. Çubukçubaşı'nın adı bir gecede Komik Efendi olmuş. Bir gün kazara bir artist hastalanmış, oynanması gereken oyunu defalarca izleyen bir seyirci varmış, *o artistten daha iyisini oynarım* demiş ve atılmış sahneye, bir daha inememiş. Oyuncululuğu pek sevilmiş. Karapet Efendi o seyircinin elinden tutmuş, bir daha bırakmamış. Seyirci bir gecede artist olmuş, o artistin adı Saniye iken bir gecede Amelya olmuş.

Amelya.

A-mel-ya!

İzmir'in mavisini gözlerinde saklayan insanlara yabancı bir dünya gibi gelir Ankara. Gevrek artık simittir, çiğdem artık çekirdek hatta bazı yerlerde şemşamer bile denildiğine rast gelinir. Doğru düzgün bina yahut site göremezsiniz burada. Evler umumiyetle iki katlı ve köhnedir. Halk oldukça mütevazı ve yeni heyecanlara açıtır. Esnaf ise belini kervanlara bağlamıştır. Çiftçilik dışında başka bir iş görülmez bu bozkırda. Keçi, koç gibi küçükbaş hayvancılık da yapılmaktadır fakat buna karşın mandıralar oldukça seyrek. Hiçbir şey yok denemez bu şehirde ama insanın yüzüne kasvetle bakan duman grisi asumanından başka da bir şeyi yok gibi gelir. Hiçbir şeyin olmadığı bu şehirde ne turnesi diye soranlar vardı belki de eğer Karapet Efendi'nin asabiyeti düşünülmemiş olsaydı. Karapet Efendi idealist bir adamdı. Osmanlı toplumundan çok çekmiş, Osmanlı toplumuna çok bela okumuş ve Osmanlı toplumunun pervasızca sanat düşmanlığından bıkmıştı ama Osmanlı toplumunu çağdaştırmanın yolunun da sanattan geçeceğine inanıyor ve bu uğurda çalışmayı kendisine vazife biliyordu. Bu diyardan çekip gidilemeyeceğine göre bu deveyi bir şekilde gütmeliydi. O yüzden küsüp gitmemişti. Her bir kalp kırıklığı, her bir heves kırıklığı, her bir umut kırıklığı onun bu uğurdaki düşüncelerini daha çetin bir ciddiyetle sağlamlaştırıp, inatçılığını perçinlemişti. Ankara'ya onları davet eden sanatsever bir vali idi. Halk arasında Vali Paşa diye anılan Ankara valisi, oldukça görgülü, aristokrasiden anlayan ve sanatçıya hayranlık besleyebilen bir adamdı. Karapet Efendi'yi de İzmir'den tanır ve severdi. Bu yüzden bütün imkânlarını seferber edip Karapet Efendi'nin ekibini Ankara ahalisiyle tanıştırmak istiyordu. Bu uğurda elinden geleni yapmıştı Vali Paşa. Hususi bir hazırlık tertip ettirmişti vilayet konağında. Tren garından ekibi almak üzere yardımcısı Sarıların Cemal'i yollamıştı. Sarıların Cemal, vilayet konağındaki nadir sakallılardandı. Baba tarafından hacılık veya molalalık yoktuysa da Sarıların Cemal'e sakal ayrı bir yakışırdı, esasen buğday tenli olan Cemal'in, tütün tiryakisi olduğu için ağzının etrafı turuncu ve sarıya çalıyordu. Bu yüzden ona Sarıların Cemal deniyordu. Yardımseverliği ve iş bitiriciliği sayesinde Vali Paşa'ya vilayet işlerinde çok bir yük kalmıyordu. Pek de güleç mizacı hasebiyle üzerinde hep bir şeytan tüyü var gibiydi. İşte bu her şeyiyle vilayetin güler yüzü olan Sarıların Cemal, trenden ilk inen Luçika ile göz göze gelmişti bile. Yanındaki gençlere el atan Sarıların Cemal, misafirlerin ellerindeki bavulları yüklenmeleri için kaş göz etti ve Karapet

Efendi'ye doğru adım atıp elini sıktı. Karapet Efendi el sıkışma faslından nefret ederdi ya Sarıların Cemal gâfil avlamıştı Karapet Efendi'yi, o da gayrı ihtiyârı sıktı elini ve az ileride bekleyen at arabasına yerleştiler. Üç at arabası yetmişti onlara, dekor ve kostümler de koca iki atlı arabayı işgal etmekteydi. Beş arabalık kabile, vilayet konağına yirmi dakikada vardı. El sıkışmaktan nefret eden Karapet Efendi, Vali Paşa'yı görünce resmen kucağına atladı, sarmaştılar uzun mu uzun. Karapet Efendi'nin bu muamelesini gören Luçika ve Komik Efendiler de daha bir kıymet gösterdiler Vali Paşa'ya. Çay çayı ısmarladı, kahve kahveyi. Pek memnundu halleri. Tâ ki Saniye, Firari Hüseyin'i konağın avlusunda görene dek. Başından kaynar sular indi sanki. Bu adamı nerede görse kaçacak delik arayan Saniye, şimdi bu taşra memleketinde, on gün boyunca bu adamla yüz göz olacaktı. Yüz göz olmakla kalacağını bilse yine mesele değildi fakat bununla kalmayacağını biliyordu. Firari Hüseyin ne kadar meşhur ve tecrübeli bir artist olsa da Saniye'nin küçük sırrını bilmiyordu, Komik Efendi ile olan izdivacından bihaberdi ve Amelya'ya umarsız bir şekilde zaafı vardı. Her kovukta, kuytuda Saniye'ye yanaşılıyor ve onu iltifat yağmuruna tutuyordu. İnsan dilemediği bir sestene güzel sözcükler işittiğinde rahatsızlık duyar hatta bazen öyle raddeye varır ki, bu iltifatlar ne kadar güzel cüm-

lelerden mürekkep olsa da insana iğrenti gelir, insanın içine kokusu bozuk olan tatlar verir. Saniye de bu iltifat yağmurundan oldukça rahatsızdı fakat ne çare, susmak ve haykırmamak mecburiyetindeydi. Zira gayrimüslim olmadığı bir öğrenilirse, bir öğrenilirse gayrimüslim olmadığı. Olmadığı gayrimüslim.

Luçika komutları verirken, bu komutlara uyan Sarıların Cemal ve vilayet hizmetlileri sahne dekorunu hazırlıyorlardı. Karapet Efendi hâlâ Vali Paşa ile şadırvanın bulunduğu sofada volta atarak sohbet ediyorlardı. Bu esnada Saniye hoşnutsuzluğundan sirke satan bir suratı yüzüne takınmıştı. Bunu fark eden Komik Efendi tesellide iken acizlik duygusuyla da bir boynu bükük öylece Saniye'ye bakıyordu. Firari Hüseyin'in patavatsızlıklarına herkes alışmıştı ya bu ekipte herkes herkesi çok da seviyor değildi ve her ne olursa olsun izdivaçları ayyuka çıkmamalı, küçük sırları ahali tarafından işitilmemeliydi. Aksi takdirde bu görülmemiş bir iş olduğundan affi da olmazdı. Bunun korkusuyla Komik Efendi bedbaht bir halde eşini sakinleştirmeye çalışıyordu, iskemlede otururken avucu altında bulunan Saniye ise çoktan küplere binmiş, boynundaki damarlar adeta budak oluvermişti. İki de bir *Oynamam da oynamam*, deyip duruyordu. Boyuna *oynamam da oynamam*.

Yıldızciyan yanlarına yaklaştı *Ben bıktım bu artist millerinden bre arkadaş, ne istekleri biter ne kaprisleri, bıktım ant olsun ki bıktım* dedi. *Ne oldu bre Yıldızciyan* diye sordu Komik Efendi. Zira Yıldızciyan aralarındaki en tecrübeli, en sessiz, en memnun şahsiyeti. Kolay kolay söylenmez, bir şeyi beğenmemezlik etmezdi. Eğer Yıldızciyan söylenmeye başlamışsa ortada doğru gitmeyen bir şeyler vardır demektir. Bütün ekip böyle düşünmekteydi. *Hayrolsun?* Dedi Komik Efendi. Dolgun bir bıkmışlıkla *Sorma bre adam sen de, Muzıkacılar der biz bugün tâlim etmeyeceğiz. Firari Hüseyin der benim prova yapmama hacet yok, Karapet der niye herkes aylak aylak dolanıyor? Herkes benim üzerime geliyor. Aha da şu kambur boynum bu artist milletinin kaprislerinin yüküyle eğildi de eğildi. Şu saçlarım ağardı da ağardı. Bizim zamanımızda böyle miydi? Kesiverirlerdi adamın sesini, elimiz ayağımız titrerdi bir ustamız bir şey diyecek diye ağzının içine bakardık. Ol derlerdi oldururduk. Yok, olmaz, hayır gibi cevaplar bu yüzyılda türedi. Zamane artistleri çok pohpohlanıyor olan yine benim saçımın karasına oluyor. Bıktım inan ki bıktım. Keşke babamın dükkânında kalıverseydim, bu işlere girişmeseydim.*

Yıldızciyan'ı saygıyla dinleyen Saniye ve Komik Efendi, bir soruyla onun hicranını susturdu: *Firari ne diye prova yapmaz imiş? Yıldızciyan kollarını iki yana açarak İhtiyacı yok imiş, prova yapacak kadar acemi değil imiş* dedi. Komik Efendi canı sıkılarak: *Bak sen şu işe! Bak sen şu işe!*

Yıldızciyan Saniye'yle göz göze gelip ahvalini görünce bu sefer ona bir baba tonlamasıyla sordu *Sana ne oldu bre kızcağız Amelya?*

Saniye çekinerek, *yok bir şeyim Yıldızciyan, hadi biz provamızı edelim acemi acemi, sen de bizim yüzümüzden gayrı azar ıştırma*, dedi.

3

İkinci günü de kazasız belasız atlatan Saniye, Akşam Ezanı Kuşları'yla günü batırıyordu. Kemerin üzerine oturmuş onları izliyordu. Rüzgâr, dalgalı saçlarını perçem perçem öyle havalandırıyor ki bir sahilin med-ceziri gibi, hafif, ince, nârin gelip gidiyordu. Güneşin son kılıç darbelerini bir kalkan misali avucuyla savunuyordu. O güzelim gözler, güneşe de olsa feda edilmemeliydi. Avucu altında izliyordu Saniye, Akşam Ezanı Kuşlarını. Akşam Ezanı Kuşları sadece akşam ezanı okunduğu zaman göze görülürler ve bir sağa bir sola küme küme hareket ederek manevra yaparlar. Akşam ezanına beş kala bu manevralar normal seyirdeyken minarenden yükselen sesle birlikte daha da hırçınlaşır ve kuşların ötüşmesi müezzinele yarışa tutuşur, ta ki ezan bitip, hava kararana değin. Bu olay Saniye için bir temsilden farksızdır. Her akşam buraya gelip, izleyeni olsun ya da olmasın aynı aşkla, aynı şevkle oyununu oynayan ve görevini icra eden Akşam Ezanı Kuşları onun için birer usta sanatçıydı ve onları örnek almalıydı. Bu düşüncelerle zihnini meşgul eden Saniye bir an karaltıda kaldı ve arkasına dönüp baktı. Yine o gelmişti. Firari Hüseyin. *Ne yapıyorsunuz burada yalnız başımıza Sevgili Amelya Hanım?* Dedi. Saniye ise kısık ve ürkek bir sesle *Nefes almaya çıktım, mâlum provalar ve oyunlar arasında nefes dahi alamıyoruz*, dedi. Firari, *Anlıyorum sizi Sevgili Amelya Hanım* diyerek izin istemeden yanına oturdu Saniye'nin. Bu patavatsızlıktan oldukça rahatsız olan Saniye, yapmacık bir gülümsemeyle Firari Hüseyin'e baktı ve tekrar önüne döndü. Artık hava kararıştı. Firari Hüseyin gelmişti. Artık Akşam Ezanı Kuşları yoktu. Firari Hüseyin gelmişti. İçinden *Musibet adam, seyrimi de elimden aldı*, dedi. Firari Hüseyin alttan giriyor üstten çıkıyor Saniye'nin ilgisini kazanmaya çalışıyordu. Bu böyle on dakika sürdü sürmedi. Firari Hüseyin'in her salvosunda Saniye ne bahaneyle kalkıp bulunduğu yerden kurtulabilecek

bunu düşünüyordu. Artık bu adam dayanılmaz raddeye gelmişti. *Elleriniz üşümüştür sanırsam*, diyerek ellerini avucuna almaya çalışmasıyla bardak son damlasını almıştı, taşmaması için Saniye bir hışımla kalktı elini eteğini düzledi ve *Bir okumam daha vardı şimdi aklıma geldi*, diyerek döndü, topukları kalçalarına çarparken gözden kayboldu. Firari Hüseyin bu duruma çok hiddetlendi. Gurur meselesi yapmıştı. Bu gayrimüslim kadın, bu Amelya nasıl oluyor da Firari Hüseyin gibi yakışıklı, zevkli, ünlü adama yüz vermiyordu. O kim oluyordu ki, neyine güveniyordu? Ne de olsa sahne köşelerinde artistlik yapan sokak artığı gayrimüslim bir kadındı. Ne cüret ki bunca zaman Firari Hüseyin'e işe yapar gibi davranıp, yüz vermiyordu? Kendisini ağırda satıyor diye düşündü önce ama artık işin tadı değişmişti. Bu düşünceden kendisini menetti Firari Hüseyin. Gururu kırılmıştı. Naif bir hoşlantı yerini manasız bir öfkeye, gereksiz bir hırsa bırakmıştı.

Ertesi gün oyun sırasında Saniye kulisine erken dönmüştü, makyajı akmaya başladığından tazelemesi gerekiyordu. Kulisin kapısı öyle bir kapanmıştı ki sesi bütün izleyiciler tarafından duyulmuştu. Hâlihazırda sahnede bulunan Komik Efendi, arkasından gitmek istedi, sistemli olduğunu anlamıştı fakat ne gelir elden, sahneyi bırakıp gidemezdi. Muzikacıardan Tamburi, Saniye'nin akan makyajını görüp alay edince Saniye hışımla kulise koştu. Zaten daha yola çıkmadan bu muzika heyetine ifrit olduğunu beyan etmişti. Katlanamadığı onca şey varken bir de muzikacıların gaddar bir tavırla Saniye'yi alay konusu etmeleri kanına çok dokunmuştu. Olacak ya Saniye'nin ardından tek gelen Firari Hüseyin olmuştu. Hışımla kapanan kapıyı çalmadan içeriye dalan Firari Hüseyin *Üzülme, hayatımda gördüğüm en güzel artist sensin, senin makyaja boyaya ihtiyacın da yok*, dedi. Sarılmaya çalıştı fakat Saniye Firari Hüseyin'i itti. Kapıyı açtığı gibi çıktı ve ardına dönüp *Oyalanmayın siz de Hüseyin Bey, sahne sırası ikimizde* dedi, gitti. Ardından da Firari Hüseyin aynı koridorda ilerledi ve sahneye çıktı.

Giriş tiradını yaptı, sezdirerek oynadığı karakteri izleyiciye tanıttı bu merasim yaklaşık beş dakika sürdü ve ardından Saniye'nin diyalogları başladı, Saniye sahneye çıktı, bir alkış tufanı koptu gitti. Alkışlar yerini beklemeleli bir sükûta bırakırken Tamburi'nin yanındaki Kanuncu *E bu yine değişmemiş, palyaço oynatmıyoruz ki biz*, deyince sadece Firari Hüseyin'in duyabileceği kadar sessiz fakat göğsüne oturacak öküzün ağırlığınca sesli bir cümle kurdu Saniye. O cümle öyle bir cümleydi ki, belki de hayatına mal olacaktı. Fakat insan bu. Tehlike anın-

da veya sinir anında ne diyeceğini her zaman tartamaz. Söylemeden önce esirimiz olan sözün söyledikten sonra esiri oluveririz. Saniye'nin kısık sesle kurduğu o cümle yalnız şuydu ve üç kez yankılanır gibi ağızından aktı gitti: *İnnasabirin... İnnasabirin... İnnasabirin... !*

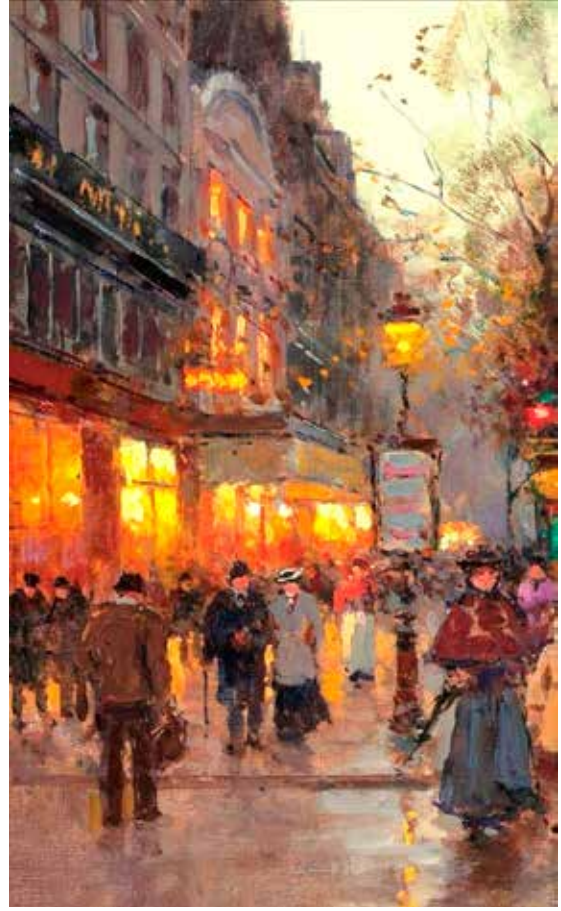
Firari Hüseyin'in duyduğunu gören Saniye panikledi. Paniklemeyle Firari Hüseyin'in kafasında oturmayan tahtaları da elden geçiren Saniye, artık Firari Hüseyin'in gözünde Amelya değil Saniye'ydi. Firari Hüseyin'in anladığını anlamıştı. Firari Hüseyin de Saniye'nin anlamış olduğu şeyi anladığını gördü ve anladı. Kısa bir süre bakiştılar. Bu bakışma aslan ve ceylanın son bakışmasını, cellat ile hükümlünün son bakışmasını andırıyordu. Firari Hüseyin yayvan yayvan başını salladı. Suratındaki belli belirsiz gülümseme o kadar katı ve iğrençti ki Saniye oracıkta istifra edebilirdi. Fakat her ihtimale karşın bayrakları suya indirmemeliydi. Oyununu tamam etti. Nasıl oynadı, oyun nasıl bitti bilemedi, o an umuru da değildi. Oyunu bitirdiği gibi sahneden indi. Olabildiğince gidebileceği en uzak yere gitti. Yalnız kalabileceği tek yere. Tuvalet. Kapadı kapısını. Hüngür hüngür ağladı. O an o kadar yalnız hissediyordu ki, dünya üzerindeki hiç kimse bu yalnızlığı bozamazdı.

4

Kimse yok işte bir buse daha kondurayım. Gel, kaçırma gül yüzünü benden. Ağzıma bir bal vurmanla mühürleyemezsin bu dilimi. Gel bir kez daha öpeyim seni, gel, dedi ve çekerek bir daha öptü Saniye'yi. El mahkûm öptürdü Saniye. Firari Hüseyin derin bir hesaplaşma sonucu galip gelmiş bir şövalye edasıyla öpüyordu Saniye'yi. Ne zaman isterse, her bulduğu kuytuda öpüyordu. Saniye de yenilgiyi çoktan kabul etmiş ceylan ürkekliğiyle sineye çekiyordu yaşadığı iğrenç hadiseleri. Saniye için o iğrenç dakikalar geçmek bilmiyordu. İnsanın hiç bu kadar aciz olabileceğini düşünmemişti. Yaşayarak öğreniyordu. İnsan için ölümden beteri de var imiş şu hayat denen serüvende. Tek korkusu ahalinin sırrı öğrenmesi ve bir nevi aforoz edilmesiydi. Firari Hüseyin'in gönlünü hoş tutmalı diye düşünüyordu. Eğer boşboğazlık yapar da birilerine sırrını açarsa, eğer birileri Amelya'nın aslında Müslüman, kadı kızı Saniye olduğunu öğrenirse vay haline. Nerelere gider ne yapar ne eder? Sonu bellidir bu hikâyelerin. *Bir Müslüman kadın sahneye çıkmışsa aşufteden ne farkı kalır?* Diye düşünüldüğünden sır açığa çıktığında tutulacak yol genelevden başkası değildir. Aksi taktirde aklıktan ölecektir. Her şeyden münezzeh mahpus yatmak da var serde. Bunu da düşüncelerinde tutan

Saniye için en hafif ceza biçimi mahpus yatmaktı. Bu düşüncelere gark olurken Herkesin aşüftesi olmaktansa birinin aşüftesi olmak mı? Diye de aklından geçiriyordu sürekli Firari Hüseyin. İma etmiyor, alenen tehdit savuruyordu artık. Saniye de gönlünü hoş tutmaya çalışıyor, bu bütün iğrençliğin kapısında dimdik durmaya çabalıyordu. Bir korkusu daha vardı ki biricik sevdiceği, kocası Komik Efendi'nin bütün bu mevzulardan haberdar olacağı korkusu. Bu korku Komik Efendi'nin hiddetinden ötürü gelen bir korku değildi. Kaldı ki Komik Efendi bu mizaçta bir adam değildi. Dünya üzerinde sütlüman bir adam varsa bayrak tutanıdır Komik Efendi. İşte tam da bu yüzden sevdiği adamı, eşini, Komik Efendi'yi bütün bunlardan uzak tutarak incinmemesi için yalnız ve pervasız bir savaş veriyordu.

Oyunu oynamışlardı. Hasılat düne nazaran daha iyi olduğundan Karapet Efendi'nin yüzü gülüyordu. Yıldızcıyan alınının terini siliyor, Luçika ise Saniye'nin üzerini değiştiriyordu. Komik Efendi de karnını doyurmakla meşguldü. Kulise yönelen Firari Hüseyin imalı bir şekilde Amelya Hanum hadi artık ağaç oldum sizi beklemekten! Diye seslendi. Şaşkınlığını gizlemeye çalışarak Ne için bekliyorsunuz Hüseyin Bey? Diye sorunca Saniye, Size yemek sözüm vardı ya bu akşam o sözü tutacaktık hani, anlaşmıştık ikindileyin. Yoksa unuttunuz mu? Diye sualli bir cevap verdi Firari Hüseyin. Luçika işini halletti ve çıktı. Luçika'nın çıkmasıyla birlikte Firari Hüseyin kapıdan içeri girdi. Kolundan tuttu ve dışarı çıkarttı Saniye'yi. O akşam öyle uzun, öyle karanlıktı ki, kolunuzu uzatsanız göremezsiniz. Akşamın sonunda Saniye dayanamaya rak Firari Hüseyin'e yalvarmaya başladı. Rica ediyorum Hüseyin Bey. Benim peşimi bırakın. Bir dediğinizi ikiletmiyorum fakat siz de biliyorsunuz ki benim başım bağlı, hem kocam bir kere sizin arkadaşınız, aynı sahnede ter döküyorsunuz. Sürekli yüz yüzesiniz. Bana değilse de o günahsıza acıyın. Bu yaptığımız ne yere ne göğe sığacak cinsten değil. Ben artık canımdan da geçecek raddeye geldim. Rica ediyorum. Rica da etmiyorum size yalvarıyorum beni artık azat edin. Ben sizinle mesut olmuyorum! Pürdikkat dinleyen Firari Hüseyin'in kılı depremedi. Demir tonunun sertliğiyle bir kaşını kaldırarak Artık bu dilediklerin olmayacak iştir. Benim sana olan zaafım dünya döndükçe var olacaktır. Eğer bir gün aramızda yeni sırlar oluşmayacağını düşünmeye başlarsam eski sırları da naftalin kokan döşeklerin arasında tutmaya devam etmem. Herkes öğrenir neyin ne olduğunu! Hem sen çok namus düşkünün bir kadın olsaydın Allah diyen dilinle bir Rum kadını, bir Ermeni kadını gibi sahneye çıkıp, el aleme kendini seyrettirmezdin! Öyleyse

şimdi otur ve sana bahsettiğim her güzel andan zevk almaya bak! Dedi. Çaresiz yüzünü döndürdü. Sustu. Karşı koymak istedi. Bütün benliğiyle karşı koymak istedi. Uğruna ölebileceği her şey ve herkes bir film şeridi gibi gözünün önünden geçti. Uğruna ölebileceği her şey ve herkes için önce yaşaması gerekiyordu. Sustu. Sustu. Sustu. Suskunluk hiç bu kadar eli kolu bağlı olmamıştı. Karşı koydu kalbiyle, elleri boşluktayken. Karşı koydu ruhuyla, ayakları direnmezken. Rüzgâr oldukça dikkatliydi, sanki parmak ucunda yürüyordu ve Saniye sadece rüzgârı duyuyordu bir de ruhuna indirilen her darbenin gıcirtısını. Gözlerinden yaşlar akıyordu fakat öyle sessiz ağlıyordu ki kirpikleri dahi duymuyordu. Akıyordu yaşlar, gözlerinden çukurlarına, yanaklarına, oradan da yerdeki kiremite şıp şıp şıp.

5

Buharın içinde göremiyordu kim olduğunu. Elini yelpaze gibi kullanarak bir adım ötesini anca görebiliyordu. Habire bir kadın ağlıyor ve bir türlü bu figanı kim eyliyor göremiyordu. Meraktan çatlayacaktı. Birisinin niye ağladığından çok kimin ağladığını merak ediyordu. Zira

bir kadın yalnız başına hamama gelmişse terlemek için değil, ya temizlenecek başka yeri yoktur ve temizlenmek için gelmiştir ya da bir şeylerden kaçmak için gelmiştir. Dolayısıyla hamam köşelerinde ağlayan kadın görmek çok da absürt bir durum değildi. Meraklı kadın maşrapadan sıcak suyu üçüncü kez boynundan aşağı döktü. Daldırdı çeşmenin ağzına bir daha döktü, bir daha döktü. Sonra dayanamadı, ağlama sesine doğru bir iki adım attı, sıcak mermerin üstünde üçüncü adımı atacakken ayağı kaydı yere düştü, peştemali de olduğu gibi yerle yeksan oldu. Onun düşmesiyle şılap diye bir ses çıktı. Bu sesin çıkmasıyla ağlama iniltisi de kesildi. Ağladığını tahmin ettiği kadın ona doğru koştu ve *bir yerinizi incitmediniz umarım, iyi misiniz?* Diye sordu. Bu soruyu soran kadın Saniye'den başkası değildi. Kadın nârin ve ürkek bir sesle, *hayır, iyiyim, yalnız ayağım kaydı ve düştüm, hem bu buharda insanın biraz başı da dönmüyor değil ondan olsa gerek, kaydım ve düştüm. Gayet iyiyim teşekkür ederim*, dedi. Saniye kadını yerden kaldırdı ve tahtanın üzerine oturttu. Kadın minnettardı. Bunu bakışıyla bile hissettiriyordu. *Kimlerdensiniz?* Diye sordu. Saniye ise *tanımazsınız*, dedi. Kadın yine de inatla sordu *Olsun siz izah edin, ben tahmin etmeye çalışayım*. Saniye ise *Şehre gelen kumpanyacılarıdanım*. Diye cevap verdi. Bu cevapla birlikte kadının gözleri fal taşı gibi açılıverdi *Hah demek ben sizi oradan tanıyorum, diyorum gözüm bir yerlerden ısırtıyor ama*, Saniye kızardı, bozardı. Saniye'nin mahcubiyetini anlayan kadın merakından çatlamamak adına biraz da konuyu değiştirmek için *Ağlayan siz miydiniz?* Diye sordu. Saniye önce inkâr etti, kadının samimi olduğuna kanaat vererek kabul etti. Kadın bu sefer ne için ağladığını sordu Saniye kaçamak cevaplar verdi. Kadın tatmin olmadı ve Saniye'nin rahat hissetmesi için kendi kimliğini ortaya saçtı *Ben Vali Paşa'nın eşiyim, sizi konakta ağırliyoruz ve sizi rahatsız eden ne ise bilsem belki size bir yardımım dokunur*, dedi. Kadının bu teklifiyle Saniye kendini istemsizce geri çekti. İyice çekimsiz oldu. Kadın bunu anladı. Saniye'yi rahatlatmaya çalıştı *Bak biz kadınız, birbirimize dertlerimizi anlatmalıyız. Öyle hamam köşelerinde acımızı bir bedende çekmek yerine iki bedene bölüştürebiliriz. Kadının halinden en iyi kadın anlar, aç bana derdini. Saatlerdir aralıksız inlersin, söyle nedir seni böyle inim inim inleten?* Söylediğinde kendin de göreceksin *acın nasıl hafifleyecek*, dedi ve kadın böyle böyle dakikalarca dil döktü. Saniye dışarı çıktı, avluda biraz hava aldı ve gerisin geri döndü, başına ne gelebilir ki diyerek oturverdi kadının dizinin dibine *hanımım, size sırrımı açacağım ama lütfen beni perişan eylemeyin*, dedi ve başından geçenleri bir bir anlattı. Her ne yaşadıysa hepsini olağan çiplaklığıyla anlattı. Komik Efendi'yi, Karapet Efendi'yi,

Muzikacıları, turneleri ve tabi Firari Hüseyin'i. Hepsini teker teker anlattı. Kadın hayretler içinde dinledi bütün anlatılanları. Bir kaşı iniyor, diğer kaşı kalkıyordu. Neredeyse dudağı uçuklayacaktı. Birden yerinden fırladı, *Olmazzz! Dedi. Olamaz! Bu kadar da namussuzluk olmaz*, dedi. Saniye önce kendisini yargıladığını sandı fakat kadının ellerini tutup ayağa kaldırmasıyla anladı ki bu kadın sözünün eriydi. Kadın Saniye'ye samimi davranıyordu. Yapmacık bir samimiyet olmadığını hareketleriyle sergiliyordu kadın. *Hemen üzerini giyin, konağa gidiyoruz. Ben senin için Vali Paşa ile konuşacağım ve bu nahoş durumu çözeceğiz!* Dedi. Kaldırdı Saniye'yi ve beraber hamamdan çıktılar. Rüzgâr bu sefer imilimildi ve bir şeyler vaat edencesine sesler fisildi. Ankara ilk defa aydınlık görünmüştü gözlerine. Mavi alabilirdiğince maviydi. Sarı alabilirdiğince sarıydı. Havası değişmişti bu taşra memleketinin. Sanki annesinin elini tutuyor da mektebe doğru koşturuyordu. Öyle bir güven hissiyatı. Fakat bir yandan da apansız bir korku. Korkudan da ziyade telaş. Saniye yol boyunca gerim gerim gerilmişti. Ne olacaktı? Kadın dediğini yapacak mıydı, ya ters perseydi, ahdi, vahti.

Her ne olursa olsun ben bu kızı yabana bırakmam. Hem bir kere söz verdim, benim sözümün hiçbir ehemmiyeti olmayacaksa vali karısı olmamın ne faydası var? Öyle veya böyle, ben bu hususta bir duruş göstermeni istiyorum. Bu benim senden naçizane isteğimdir. Vali Paşa dut yemiş bülbüle döndü. İlk defa karısını böyle talepkâr ve kendinden emin görüyordu. Saatlerdir yüksek sesle konuşuyor fakat nafîle. Karısını ikna edemiyordu. *Ahaliye ne diyeceğiz*, demekten başkacana da ağzından cümle çıkmaz olmuştu artık. Kabul etti. Karapet Efendi'yi huzuruna getirtti ve durumu izah ederek Firari Hüseyin'i çağırttı. Firari Hüseyin'i de mahsus yanında tutarak Komik Efendi ve Saniye'yi himayesi altına aldığı söyledi. O gün bunu herkesler sorgulasa da Firari Hüseyin akıllı adamdı ve lafını dahi etmeden Ankara'yı terk etti. Bir daha ne Karapet Efendi'nin kumpanyasına dâhil oldu ne Ankara'ya ayak bastı ne de Saniye'nin adının geçtiği bir mecliste bulundu. Bu saydıklarımın hepsinden harfiyen uzak kalmayı seçti. Zira Vali Paşa'nın durumu kavradığını ve kendisine aba altından sopa gösterdiğini anlamıştı. Saniye artık onun için öcü gibi bir şeydi ve katiyen Allah'a yakın, Firari Hüseyin'e uzak olmalıydı. Böylelikle bir ömür ne Saniye Firari Hüseyin'le karşılaştı ne de Komik Efendi bütün bu çevresinde gelişen olaylardan haberdar oldu. Saniye, Amelya olarak dünyaya gözlerini yumsa da onun sırrını bilenler acı bir hatırayı kaburgalarının altın parçasında saklar gibi saklayacaklardı.

Fotoğraf: Namık Kemal - Büyük Vatanperver, İskit Yayını

Vatan ve Hürriyet Şairi Nâmık Kemal'le Birlikte

SÖYLEŞİ: SELİM YAPICI*

Selim Yapıcı: Efendim merhabalar.

Namık Kemal: Merhabalar beyoğlum sefalar getirdiniz.

S.Y. Bu yoğun mesainiz arasında bizlere vakit ayırdığınız için müteşekkirimiz. Sizi bir süreliğine işinizden alıkoyduysak ne olur kusurumuza bakmayın.

N.K. Aman beyoğlum rica ederim. Asıl siz kusura bakmayın. Zira hastalığımın otürü sizi mutasarrıflıkta değil evimde ağırlayabildim.

S.Y. EStağfurullah, siz iyi olun da gerisi mühim değil. Çok geçmiş olsun efendim.

N.K. Teşekkür ederim, eksik olmayınız. Öyle zannediyorum ki hastalığım zatürreye döndü. Birkaç gün önce geldiğim Sakız Adası bana yaramadı herhalde. Hastalığım bir kenara dursun, şu masamın üstünde taslaklarını gördüğünüz *Osmanlı Tarihi* adlı kitabımı bir an önce bitirmek arzusundaydım. Ne var ki kitabın ilk cüzü geçenlerde toplatıldı. Bu konuda hükümete ilettiğim arzular cevapsız kaldı. Devam edebilmek için dört gözle gelecek kararı bekliyorum.

S.Y. Sizin adınıza üzuldüm. Ne diyelim hayırlısı olsun efendim. İsterseniz öncelikle okurlarımız sizi şöyle etraflıca bir tanınsınlar. Bize öncelikle kendinizden ve ailenizden bahsedebilir misiniz?

N.K. Hay hay, bittabi. Tam adım Mehmet Namık'dır. Hicri 26 Şevval 1256 (21 Aralık 1840) tarihinde Tekirdağ'da (Tekirdağ) doğdum. Babam, Meclis-i Mâlîye âzası, esham müdürü ve Sultan Abdülhamid'in müneccimbaşısı Mustafa Âsım Efendi'dir. Annem Tekirdağ mutasarrıfı Koniçeli Abdüllatif Paşa'nın kızı Fatma Zehra Hanım'dır. Büyük babam III. Selim'in başmâbeyincisi Şemseddin Bey, onun babası III. Ahmed'in damadı kaptan-ı deryâ Râtib Ahmed Paşa olup o da veziriâzam Topal Osman Paşa'nın oğludur. Beşinci kuşakta Osman Paşa'nın babası Konyalı Bekir Ağa'ya varan ailemiz Moralı olarak bilinir. Büyük babam Şemseddin Bey'in, babasının evlendiği hanımlardan biri olan III. Ahmed'in küçük kızı Ayşe Sultan'dan doğduğu aile içi sohbetlerimizde sık sık söylenirdi.

S.Y. Hususi eğitimi bu köklü ailenin fertlerinden aldınız herhalde?

N.K. Bir bakıma evet. Fakat dahası da var. Öncelikle şunu belirtmeliyim ki ilk eğitimimdeki en büyük katkı annemin babası Abdüllatif Paşa'ya aittir. Çocukluk ve gençlik yıllarım paşadedemin mahiyetinde geçti diyebilirim. Babam annemle evlenir evlenmez paşadedem, babamı Tekirdağ'a tayin ettirip yanına iç güveyisi almıştı. Gel zaman git zaman ailecek Tekirdağ'dan ayrılp 1846 senesinde Karahisâr-ı sâhib'e (Afyonkarahisar)

* Bibliyoman.

yerleştik. Buraya gelişimizin ikinci yılında annemin genç yaştaki ölümüyle öksüz kalmıştım. Acımı bir kenara bırakıp Afyonkarahisar Müftüsü Buharalı Hacı Vâhid Efendi'den Farsça öğrenmeye başlamıştım. Ayrıca paşadedemin isteği üzerine evimizin bitişiğindeki mevlevihânenin neyzenbaşısı Coşkun Dede'den semâ çıkarmış ve uzun yıllar bu terbiyeye dâhil olmuşum. Ne var ki bu kez de Paşadedemin Kütahya Kaymakamlığına tayini çıkmıştı. Kısa bir süre Kütahya'da kaldık. Sonrasında paşadedemin kaymakamlıktan azledilmesi üzerine ailecek İstanbul'a döndük.

S.Y. Dönüşünüze müteakip neler yaptınız?

N.K. Aslına bakarsanız tam bir dönüş yapamadık. Şöyle ki 1848 senesinde paşadedem tekrar kaymakamlığa atandı. Bu kez görev yeri o vakitlerde Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyâletine bağlı olan Lefkoşa (Kıbrıs) adası idi. Paşadedemi sık sık burada görmeye gidiyor ve apar topar İstanbul'a dönüyorduk. Evet, dönüyorduk zira mektebe başlama çağı gelmişti ve paşadedem iyi bir eğitim almam konusunda ısrarcıydı.

S.Y. Peki çocuk yaştaki bu seyahatleriniz eğitimi olumsuz yönde etkilemedi mi? Nasıl bir eğitim evresi geçirdiniz?

N.K. Hayır etkilemedi. Okulumu, derslerimi ve arkadaşlarımı çok seviyordum. Paşadedemin yanına sık sık gidip gelsem de mektebime hemen uyum sağlayabiliyordum. İlk Beyazıt Rüştüyesine daha sonra Vâlîde Mektebine (Dârülmaârif) verilmişim. O yıllarda bu mektebin başında sultanlara dahi hocalık yapan Hoca Şâkir Efendi bulunuyordu. Ayrıca mektep arkadaşlarım arasında halen daha dostluğumuzun devam ettiği Şıpa Kahramanı adıyla tanınan Müşir Süleyman Paşa ve bir zamanlar Dâhiliye Nazırlığına kadar yükselen şair Fâik Memduh Paşa gibi önemli simalar vardı. Sonrası malunuzdur tekrar paşadedemin peşinde farklı diyarlara gidip gelmek zorunda kaldık. Gittiğim bu diyarlarda uzun süreler kaldım desem yalan olur. Zaten dedim ya paşadedem, derslerimden geri kalmamı katiyen istemiyordu. Sonrasında paşadedem 1850 senesinin Temmuz ayı sonunda buradaki memuriyetinden azledilmiş ve haliyle İstanbul'a yanımıza dönmüştü. Çok geçmeden Lazistan sancağı (Doğu Karadeniz) mutasarrıflığına mir-i mirân rütbesiyle tayin edilmişti. Ne var ki beyoğlum, paşadedem burada barınmamış ve 1853 senesinin sanırım ilk aylarında bu vazifesinden de el çektirilmişti.

S.Y. Okuma-yazma hevesiniz bu yıllarda mı oluşmaya başladı?

N.K. Evet, ilk edebî uyanışım bu devrede başlamıştır diyebiliriz. Paşadedem Mart 1853'te o yıllarda Erzurum eyâletine bağlı Kars Kaymakamlığına tayin edilmişti. Kars'ta iken müderris Vâizzâde Mehmed Efendi'den hususi olarak tasavvuf kültürümüz ve klasik edebiyatımız hakkında birebir dersler almıştım. Düşünün ki Nâbi, Sünbülzâde Vehbî gibi şairlerin divanlarını ta o yıllarda okuyor ve ezber ediyordum. Hatta Vâizzâde Mehmed Efendi hocamın destekleri sayesinde arada sırada da olsa şiir yazmaya çalışıyor ve bundan müthiş keyif alıyordum. Tabi uğraşlarım arasında sadece ders yoktu. Kara Veli Ağa namındaki usta bir binicinin yardımı ile binicilik, cirit ve av gibi sporlarla meşgul olmuşum. Buraya gelişimizden üç ay kadar sonra Kırım Muharebesi patlak vermiş, ardından paşadedem 1854 yılı Temmuz ayı sonlarında Kars Kaymakamlığından azledilmiş ve biz de maaile İstanbul'a dönmüştük.

S.Y. Sonrasında edebiyata olan ilginiz ve şiirle aranızdaki ilişki bir kat daha arttı sanırım?

N.K. Paşadedem, İstanbul'a dönüşümüzden sanırım bir yıl kadar sonra Niş eyâletine bağlı Sofya Kaymakamlığına tayin edilmişti. Yine yeni bir hayat, yine yeni bir va-

tan diyerek Sofya'ya gittik. Evet, önceki yıllarda Kars'ta edindiğim ilk edebî uyanışım burada iyice gelişmeye başlamıştı diyebiliriz. Bir buçuk yıla yakın kaldığım bu şehirde; bazı mahallî şairlerle tanışmış, meclislerine girmiş ve onların yardımıyla eski şiirimizle daha derinden ilgilenmeye başlamıştım. Artık küçük şiir denemelerim yerini birbiri ardına yazdığım gazellere, nazirelere ve mersiyelelere bırakmıştı. Tam da bu sıralarda çok ilginç bir şey olmuştu. Müsaadenizle aklıma gelmişken bundan bahsedeyim. Bunu ilk kez burada derginiz aracılığıyla açıklayacağım. Şöyle ki o devrin hatırı sayılır şairlerinden olan Binbaşı Eşref Paşa, misafir olarak Sofya'da paşadedemin yanına gelmişti. Eşref Paşa, birikmiş bir hayli şiirim olduğunu görmüş ve bir mahlasnâme tanzim ederek bana yazıcı-kâtip anlamına gelen "Nâmık" mahlasını vermişti. Eşref Paşa'nın verdiği bu mahlas zamanla göbek/gerçek adım olan "Mehmet" in yerini almış ve bütün edebî muhitler beni Nâmık adıyla tanımışlardır.

S.Y. İlk kez dile getirdiğiniz bu bilgi için müteşekkiriz efendim. Sonrasında neler yaptınız?

N.K. Sonrasında hayatımın en önemli kararlarından birini vermiştim. Evet, Sofya'dan ayrılmamıza yakın paşadedem ve anneannemin ısrarıyla Niş Kadısı Mustafa Râğb Efendi'nin kızı Nesime Hanım ile evlenmiştim. Ne yazık ki paşadedem 1856 senesi Eylül ayı başında Sofya'daki görevinden de azledilmişti. İstanbul'a dönmeden önce paşadedemin birtakım işleri nedeniyle geçici süre Edirne'de kaldık. Edirne'de bulunduğumuz süre zarfından paşadedeme yapılan bu haksızlığı bu kez sineye çekememiş *Dâsitân-ı Sofya* adlı uzun bir manzume yazmıştım. Bu manzumemde Sofya'nın tanınmış simalarını, devlet memurlarını tek tek hicvetmiş, bu hicvimi dönemin Edirne Valisi İsmâil Paşa'ya sunmuş ve takdirlerini kazanmıştım.

S.Y. Memuriyete ne zaman atıldınız?

N.K. Öncelikle şunu belirtmek isterim ki İstanbul'a varır varmaz iki büyük acı yaşamıştım. 1858'de büyükanne Mahdûme Hanım'ı ve bir yıl ara ile paşadedem Abdüllatif Paşa'yı kaybetmiştim. Daha sonra eşim Nesime Hanım ile birlikte babamın ikinci kez evlendiği ve beni üvey oğlundan ziyade öz evladı gibi seven Dürriye Hanım'ın Hobyar'daki evine yerleşmiştik. Sonrasında hayatımın dönüm noktalarından birini yaşamış ve ilk memuriyet yerim olan Tercüme Odasına girmiştim. Mart 1867 tarihine kadar burada kâtip olarak çalışmıştım.

Fotoğraf: Namık Kemal - Mithat Cemal Kutay'ın kitabından

Dönemin Emtia ve Gümrük Nazırı Kânî Paşa, Bâbiâli'den birkaç kişilik amir ve kâtip talebinde bulunmuştu. Nitekim buraya amir sıfatıyla tayin edilen Lefkoşalı Galip Bey, bazı genç kâtiplerle birlikte beni de yanına aldırılmıştı. Lefkoşalı Galip Bey'le birlikte iki yıl burada çalışmış ve Galip Bey'in Ağustos 1861'de Trablusgarp'a tayin edilmesi üzerine tekrar ilk görev yerim olan Tercüme Odası'na dönmüştüm.

S.Y. O yıllarda İstanbul'da bulunan edebî çevreler ve topluluklar bu odanın etrafında filizlendi galiba?

N.K. Kesinlikle. Tercüme Odasına girdiğim vakit Sâdulah Paşa, Subhipaşazâde Âyetullah, Kânîpaşazâde Rifat gibi birçok yazar ve şair hâlihazırda odada çalışıyorlardı. Buranın etrafında oluşturulan topluluk sayesinde daha yaşlı nesillerden Manastırlı iki büyük şair Sâlih Nâilî ve Sâlih Fâik Efendilerle tanışmış ve hepinizin yakından tanıdığı Ziyâ Paşa ile arkadaş olmuştum. Bu topluluğun başını çeken Leskofçalı Galip ve Hersekli Ârif Hikmet Efendilerle yakın temas kurmuş ve 1861'de Encümen-i Şuarâ'ya dâhil olmuştum. Haftada bir Hersekli Ârif Hik-

met'in evinde buluşarak aradan geçen bir hafta zarfında yazmış olduğumuz şiirleri birbirlerimize okuyor, üzerlerine uzun uzadıya konuşuyorduk. Hatta bahse konu bu şiirlerin topluluğa okunması işi inşad kabiliyetimden dolayı bana verilmişti. Bu vazifemden aldığım hazla Kâzım Paşa, Ârif Hikmet, Hâlet ve Fâik Memduh beylerle müşterek gazeller yazıyor; Osman Şems, Leskofçalı Galip ve Ârif Hikmet gibi üstatlara nazireler söylüyordum. Topluluğumuz bir yıl faaliyet gösterdikten sonra 1862 yılı başlarında Leskofçalı Galip'in ikinci kez Trablus-garp'a gönderilmesi üzerine eski havasını kaybetmiş ve ne yazık ki dağılmıştı.

S.Y. Sizde büyük bir yeri olan İ. Şinâsi Efendi'yle bu sürecin sonunda mı tanıştınız?

N.K. Evet, Encümen-i Şuarâ'nın dağılması bana Şinâsi'yi getirdi diyebilirim. Sanırım Şinâsi'yle Sofya'dan İstanbul'a gelişimin beşinci senesinde tanışmıştım. O yıllarda Şinâsi, Tasvîr-i Efkâr'ı çıkarmaya başlamıştı. Hiç unutamam bir Ramazan günüydü. Günlerdir aradığım bir kitabı sormak için Beyazıt Câmii avlusundaki kitap sergilerine gitmiştim. Kitapçının biri elime tâ'lik hatla yazılmış bir kâğıt parçası tutuşturmuş ve yirmi para istemişti. Parayı vermiş, kâğıdı almıştım. Kâğıdın üstünde büyük puntolarla Münacaat yazıyordu. Bir çırpıda okumuş ve ne yalan söyleyeyim çokta beğenmiştim. O zamana kadar yalnızca nesrini tanıdığım ve aslına bakarsanız çokta beğenmediğim Şinâsi'yi daha yakından tanımak için sahibi olduğu gazetenin yolunu tutmuşum. Tanışıp görüşmemizden kısa bir süre sonra gazetenin yazar kadrosuna dâhil olmuşum.

S.Y. Şinâsi Efendi'nin yazı hayatınıza nasıl bir katkısı oldu?

N.K. Şinâsi'yi tanıdığım ilk dönemlerde fikra türü yazılar kaleme alıyor ve arada sırada haber tercümeleri yapıyordum. Şinâsi benim edebî kalemimi siyasi ve içtimai meselelere yöneltmiş, şiirim muhteva ve mevzuunu tamamen değiştirmişti. Artık eski tarzda şiir yazmayı bir kenara bırakmış, siyasi ve içtimai davalarının en ateşli savunucularından biri haline gelmiştim. Tasvîr-i Efkâr'a girişimden beş ay sonra fikirlerini en çok benimsediğim Batılı müellif Montesquieu'den tercüme yapmaya başlamıştım. Şinâsi, o yıllarda gündemi meşgul eden Matbuat Nizamnamesi'nin (Basın Kanunu) ağır şartlarından dolayı 1865 baharı sonunda Paris'e kaçmıştı. Şinâsi'nin ardından zor da olsa Tasvîr-i Efkâr'ı ben çıkarmaya devam ettim.

S.Y. Tek başınıza üstlendiğiniz bu zorlu süreci nasıl devam ettirdiniz?

N.K. Şinâsi kaçınca gazetede âdeta tek başıma kalmıştım. Genel olarak yazılarımda İstanbul'daki mülkî ve idari işleri ahaliye duyurmaya çalışmış, birçok konuyu ilk defa ben kaleme almıştım. Bu yazılarımda birinde kadınların okutulması görüşünü ortaya atmış ve büyük tepkiler almıştım. O senelerde gündemi meşgul eden bir başka hadise ise İstanbul yangınlarıydı. Gazeteye hemen hemen her gün İstanbul'un farklı muhitlerinde çıkan yangın haberleri ulaşıyordu. Bu vahim konu hakkında hem gazetemizde hem de dönemin meşhur gazetelerinden Hadîka'da birkaç bölümlük bir yazı dizisi neşretmiştim. Ayrıca günlük şehir hayatımız hakkında kaleme aldığım *Ramazan Mektubu* adlı yazım ilk mahallî röportaj örneği olarak edebiyatımızda yerini almıştı. Sonrasında tarih sahasındaki yazılarımda asıl başlangıcını teşkil eden *Devr-i İstîlâ* tefrikasını neşretmiştim. Son olarak şunu da ifade etmek isterim ki bu kadar yoğunluğum arasında bir şekilde fırsat bulup yetim ve fakir Müslüman çocuklarını okutmak maksadıyla kurulan Cemiyet-i Tedsriyye-i İslâmiyye'de (Dârüşşafaka) fahrî olarak edebiyat dersleri vermiştim.

S.Y. Edebiyatın dışında başka sahalarda da yazılarınız oldu mu?

N.K. Hay Allah! Yahu beyoğlum siz şuna direk siyasi yazılarınız deseniz ya. Neyse maksadınız hâsıl olduğuna göre kısaca neler yaptığımdan bahsedeyim. Beyoğlum, ilk olarak Belçika Kralı Léopold'ün ölümü dolayısıyla kaleme aldığım bir yazımda hürriyet, hükümet ve millet arasındaki ilişkilere genel olarak dikkat çekmiştim. Avrupa, Memleketeyn Meselesi, Şark Meselesi, Girit İsyanı gibi çeşitli başlıklar altında onlarca yazım art arda yayınlanmıştı. Ayrıca Tepebaşı gazinolarında Türk milletini kötüleyen Rumca şarkılar söylendiğine dair yazdığım tenkit dolu yazılarımda sonucunda hükümetle aram iyice açılmaya başlamıştı. Bu gerginliğin sonunda hükümet tarafından bana bir tembihnâme iletilmişti. Hiç orali olmamış ve aynı kararlılıkla yazılarıma devam etmiştim.

S.Y. İttifâk-ı Hamiyet (Yeni Osmanlılar) Cemiyeti'ne girişinizi de bu siyasi hadiseler doğurmuş olmalı?

N.K. Evet, bahsettiğiniz cemiyete bu yıllarda katılmıştım. O vakitler Tasvîr-i Efkâr gazetesinin irtibat bürosu

cemiyete mensup gençlerin buluşma yeri idi. Buradaki arkadaşlarımla artık diğer tüm meseleleri bir kenara bırakmıştık. Varsa yoksa siyasî rejim, idare tarzı gibi meseleler üzerinde konuşuyor ve bu meyanda yazılar kaleme alıyorduk. Artık adımız sadece Bâbü'lî'de değil ecnebi matbuatta da yer alıyordu. İttifâk-ı Hamiyyet Cemiyeti üyeleri olarak biz kendimizden Türkistan'ın erbâb-ı şebâbî (Türkiye'nin genç evlatları) olarak bahsederken ecnebler ise bizden Jeunes Turcs (Jön Türkler) adı koydukları bir ifadeyle bahsediyorlardı.

S.Y. Hükümete karşı aldığınız bu tavrın sonunda neler oldu?

N.K. Bize yazılarıyla destek veren Ali Suâvi ve Ziyâ Paşa'nın çıkardığı Muhbir gazetesi bir aylığına kapanmıştı. Akabinde Sadrazam Âli Paşa, benden gazeteden yani her şeyimle bağlı olduğum Tasvîr-i Efkâr'dan ayrılmamı istemişti. Bense tam aksine bir tavır alarak Muhbir'in kapatılmasına itiraz eden bir yazı yazmıştım. Yazım geniş yankı bulmuştu. Hükümet dört gün sonra matbuatı çok sıkı kayıtlar altına alan Kararnâme-i Âli adıyla meşhur bir tebliğ yayınlamıştı. Ali Suâvi tevkif edilerek Kastamonu'ya sürüldü. Ve nihayet Tasvîr-i Efkâr'ın 465. nüshasından itibaren bendenizde yazarlıktan men edildim.

S.Y. Bu durumu kabullendiniz mi?

N.K. Tabi ki hayır. Cemiyetimiz, aynı ayın ilk günlerinde Mustafa Fâzıl Paşa'nın Sultan Abdülaziz'e hitaben neşrettiği Fransızca mektubu Türkçeye çevirmiş ve taşbaskı risâle şeklinde bastırarak binlerce nüshasını İstanbul'da dağıtmıştı. Yaptığımız bu eylemin karşında hükümet beni İstanbul'dan uzaklaştırmak istemişti. Ardından vali muavini sıfatıyla Erzurum'a gitmem gerektiği tarafıma tebliğ edilmişti. Gözüm hiçbir zaman makam ve mevkiye değildi. Bu yüzdendir ki beyoğlum, ne yapıp edip türlü türlü bahanelerle Erzurum'a hareketimi geciktirmiştım.

S.Y. Sonrasında nasıl bir yol izlediniz?

N.K. Tayin emrimden üç haftaya yakın bir zaman sonra Ziyâ Paşa ile birlikte Courier d'Orient gazetesine çağırılmıştık. Courier d'Orient'de bize bir mektup verilmişti. Mektup Mısırlı Mustafa Fâzıl Paşa'dan gelmişti. Paşa mektubunda bizleri cemiyetimizin faaliyetlerini yaymak adına Paris'e davet ediyordu. Ziyâ Paşa ile birlikte bu teklifi kabul ederek gazetenin patronu ve başmuharriri Giampietri'nin aracılığıyla Avrupa'ya kaçmış-

tık. Aynı günlerde Ali Suâvi'de Kastamonu'dan kaçmış ve bize Messina'da katılmıştı. Üçümüz 1867 yılının sanırım mayıs ayı sonunda Paris'e ulaşmıştık. Orada önce Mustafa Fâzıl Paşa'yı ziyaret etmiş ve daha sonra onun tavsiyesi üzerine aynı gün Şinâsi'nin yanına gitmiştik. Ne var ki Şinâsi eski dostluğumuza nazaran bizlere mesafeli davranmıştı. Gelişimizden bir ay sonra Sultan Abdülaziz, Fransa'yı ziyaret etmek üzere yola çıkmıştı. Malumunuzdur Fransız hükümeti Paris'te bulunmamızı uygun görmemişti. Ziyâ Paşa ile birlikte kısa süreliğine Londra'ya geçmiş ve Sultan'ın ziyaretinden sonra tekrar Paris'e dönmüştük. Dönüşümüzde Sultan Abdülaziz'in Mustafa Fâzıl Paşa'yı affettiğini ve Paşa'nın İstanbul'a döneceğini duymuştuk. Kısa zamanda Paşa'yı bu karardan vazgeçirmiş onun mahiyetinde bütün cemiyet üyelerini Paris'te toplamıştık. Toplantının sonunda çeşitli kararlar almış ve cemiyetin adına bir gazete yayınlamaya başlamıştık.

S.Y. Paris'te bir gazete çıkarmayı başardınız mı?

N.K. Evet zor da olsa başarmıştık. Kısa bir hazırlık sürecinden sonra Hürriyet adını verdiğimiz bir gazete çıkmıştı. Hürriyet bir kaç sayıdan sonra tamamen bana bırakılmıştı. Şimdileri hatırlıyorum da Hürriyet'in hemen hemen her sayısı sancılı çıkmıştı. Hatta bu sancılı durum öyle bir hâl almıştı ki Mustafa Fâzıl Paşa, Hürriyet'i kapatıp gazeteyi terk etmemi dahi istemişti. Bu talep ve daha doğrusu ısrarından bunalsam da altmış üçüncü

Fotoğraf: 1908 Meşrutiyet ilânında Paris'te elçilik kâtibi bulunan Cem hürriyet haberi karşısında pek heyecanlanmış ve Namık Kemal'in bu resmini yapmıştı.

nüşhasına kadar Hürriyet'i çıkarmaya devam etmiştim. Daha sonra Hürriyet'in yayınına o yıllarda Cenevre'de bulunan Ziyâ Paşa devam etmişti.

S.Y. Yurt dışındaki günleriniz ne zaman sona erdi ve sonrasında hemen İstanbul'a mı döndünüz?

N.K. Yok direk İstanbul'a dönmemiştim. Başta Londra'ya gitmiş ve daha önceden giriştiğim Hâfız Osman hattı Kur'an-ı Kerim'in baskı işini tamamlamaya karar vermiştim. Sonrasında Viyana'ya geldim ve Kasım 1870'te İstanbul'a ulaştım.

S.Y. İstanbul'a döndüğünüzde yayın işlerine nasıl devam ettiniz? Billhassa sizinle müsemma olan İbret gazetesinden bahseder misiniz?

N.K. İstanbul'a döner dönmez Sadrazam Âli Paşa'nın ölüm haberini almıştım. Ali Paşa'nın yerine gelen Mahmud Nedim Paşa'nın sadâretinde ilân edilen umumi af üzerine Avrupa'dan birçok arkadaşım dönmüştü. Arkadaşlarımla birlikte yine yerimizde duramamış ve İstanbul'da İstikbâl adıyla bir gazete çıkarmak üzere teşebbüse geçmiştik. Ne yazık ki istenilen izin verilmedi. Biz de o yıllarda bir mizah ve haber gazetesi şeklinde neşredilen İbret'i sahibi Aleksan Sarafyan'dan kiralamıştık. Ardından gazetenin yeni yazar kadrosunu, takip edeceği gayeyi ilân eden bir beyannâme hazırlamış ve nitekim 13 Haziran 1872 tarihinde yayına başlamıştık. Başmuharrirliğini üstlendiğim İbret, fikrî cephesiyle olduğu kadar şekilce de Türk basınında yeni bir devir açmıştı. Hızla yoluna devam ediyordu ki yayınlanışından yirmi yedi gün sonra on dokuzuncu nüshasından itibaren dört ay süreyle kapatılma cezası aldı.

S.Y. Siz herhangi bir ceza aldınız mı?

N.K. Ceza demeyelim de yine sizlerin tabiriyle tayin diyelim beyoğlum. Mahmud Nedim Paşa'nın azledilip yerine Mithat Paşa'nın gelmesiyle tayin yerlerimize gitmekten kurtulduğumuzu zannederken Mithat Paşa'nın ilk icraatlarından biri bendenizi Gelibolu mutasarrıfına tayin etmek olmuştu. 1872 yılı Eylül'ü sonunda mecburen İstanbul'dan Gelibolu'ya hareket etmiştim.

S.Y. Gelibolu'daki temaslarınızdan da bahseder misiniz?

N.K. Gelibolu'da sevinç gösterileriyle karşılanmıştım. Buradaki ilk icraatım çevremde bulunan okulların durumlarını öğrenmek olmuştu. Edindiğim bilgilere göre memur ve eşraftan bazı kişiler devleti zarara sokan yol-

suzluklar yapıyorlardı. Tek bir an dahi tereddüde kapılmadan bu sıkıntılı duruma hemen müdahale ettim. Ne var ki rahatları bozulan eşraf ve memurlar beni hükümete şikâyet etmişlerdi. Evet, yine kötüler başarmıştı ve en nihayetinde Mütercim Rüşdü Paşa'nın sadâreti zamanında 1872 senesi aralık ayı başında buradaki görevimden de azledilmiştim.

S.Y. İstanbul'a döndükten sonra neler yaptınız?

N.K. Aralık 1872'de İstanbul'a dönerek tekrar İbret'in başına geçtim. Sadrazam Mütercim Rüşdü Paşa, gazete ve matbuatı iyice baskı altına almıştı. Bu tutumunu protesto eden uzun makaleler yazdım. Tahmin ettiğiniz üzere yine olanlar olmuş gazetemiz İbret, 110. sayısından itibaren bu kez de bir aylığına kapatılmıştı.

S.Y. İstanbul'a dönüşünüzün akabinde bir başka hadiseye de şahitlik ediyoruz. Evet, efendim âdetâ ortalığı yerinden oynatan Vatan yâhud Silistre adlı eserinizden bahseder misiniz?

N.K. Evet, 1 Nisan 1873 tarihinde Vatan yâhud Silistre'nin Gedik Paşa Tiyatrosu'nda gerçekleştirilen ilk temsili, tarihî bir hadiseye şahitlik ediyordu. Tiyatroyu izleyenler "Yaşasın Vatan! Yaşasın Kemal! Yaşa Vatanın Kemali!" nidalarıyla sokağa taşmış ve gece yarısı ellerinde fenerlerle yollara düşmüşler. Unkapanı Köprüsü'nü aşarak Galatasaray'da gazetenin idarehanesine dayanmışlar. Tabi benim bu olanlardan haberim yok. Bütün bu olanları gazetenin kapısına bıraktıkları tebrik notlarından ve temsile giden dostlarımdan öğrenmiştim. Sonrasında yoğun bir şekilde temsilin tekrarlanması istenmişti. 3 Nisan'da Vatan yâhud Silistre'nin ikinci temsili gerçekleşmişti. Evet, dediğiniz gibi ortalık yerinden oynamıştı fakat bu temsilin faturası çok ama çok ağır olmuştu. Bütün maddi ve manevi birikimimi ortaya koyarak 132 sayısını çıkarmayı başarabildiğim İbret, bir daha yayınlamamak üzere topyekûn kapatılmıştı.

S.Y. Hükümet daha sonra nasıl bir yol izledi?

N.K. Hükümet hiç vakit kaybetmeden harekete geçmişti. Temsilin hemen ertesi günü, bendeniz ve İbret'in yazar kadrosunu bir bir tutuklamıştı. Sultan'ın 9 Nisan 1873 tarihli fermanıyla hepimiz çeşitli yerlere sürgüne gönderilmiştik. Benim sürgün yerim Magosa'ydı. Magosa'ya varışımın ilk gecesi Topçular Kışlası'nın zindan odasına konulmuşum. Neyse ki içinde bulunduğum kötü şartlar dönemin Magosa mutasarrıfı Veys Paşa'nın gösterdiği anlayış sayesinde düzelmişti. Tamı tamına

otuz sekiz ay süren Magosa sürgünüm ile belki faal gazetecilik devrim kapanmıştı fakat edebî hayatımın en verimli devresi de başlamıştı diyebilirim.

S.Y. Bahsettiğiniz bu devrede hangi eserlerinizi yazdınız?

N.K. *İntibah* adı verdiğim ilk romanımı ve sonrasında yazdığım tiyatro-roman tarzındaki *Âkif Bey* adlı eserimi burada yazmaya koyulmuştum. İstanbul'da iken ilk müsveddelerini hazırladığım *Gülñihal*'de burada bitmişti. Sonrasında *Zavallı Çocuk*, *Kara Belâ* ve *Celâleddin Hârizmşah* adlı eserlerimin ilk bölümünü yine burada kaleme almıştım. Ayrıca birçok tarihî telif ve çeviri risalelerimi de burada yazmıştım. Bunlar arasında; *Kanije*, *Silistre Muhasarası*, *Nevruz Bey'in Tercüme-i Hâli*, *Rüyâ*, *Tahrîb-i Harâbât*, *Tâkîb-i Harâbât*, *İrfan Paşa'ya Mektup*, *Mes prisons Muâhezesi*, *Bahâr-ı Dâniş* ve *Târih-i Askerî*'yi sayabilirim.

S.Y. Sürgünden nasıl kurtuldunuz ve daha sonra ne-ler yaptınız?

N.K. Sürgünden kurtulmam Sultan Abdülaziz'in tahtan inmesiyle mümkün olmuştu. V. Murad'ın tahta çıkışından üç gün sonra hakkımızda af kararı çıkmıştı. Bir kısım arkadaşlarla Magosa'dan İzmir'e gelmiş ve bir hafta kadar burada misafir edildikten sonra İstanbul'a doğru yola çıkmıştık. Bizi getiren gemi İstanbul limanına demir attığı sırada etrafımız yüzlerce kayık, sandal ve tekne ile kuşatılmış, güverteye çıkanlar bizleri kucaklayarak tezahürat eşliğinde tebrik etmişlerdi.

S.Y. Sürgünden döndükten sonra sizi çeşitli devlet kademelerinde görüyoruz. Buradaki görevlerinizden de bahseder misiniz?

N.K. İstanbul'a ayak bastığımda Sultan V. Murad'ı akli melekelerini yitirmiş buldum. Büyük bir hayal kırıklığına uğradım diyebilirim. V. Murad'ın yerine kardeşi II. Abdülhamid tahta çıkmıştı. Sultan Abdülhamid'in cülüsünden on yedi gün sonra Şûrâ-yı Devlet (Danıştay) üyeliğine getirildim. Sonrasında Kanûn-ı Esâsî'yi hazırlamak için kurulmuş olan heyete Kasım 1876 tarihinde üye seçilmiştim. Üyeliğim esnasında Sultan Abdülhamid'le birkaç kez yüz yüze görüşmüştüm. Sultan'a Kânûn-ı Esâsî'den bazı maddelerinin çıkartılması gerektiğini çeşitli raporlar eşliğinde dile getirmiştim. Bu teklif ve ısrarlarım Sultan'ı kızdırmış olacak ki beni ve diğer üye arkadaşları birer birer tutuklatıp İstanbul'dan göndermişti.

S.Y. Tutukluluk hâliniz ne kadar sürdü?

N.K. Sultan Abdülhamid, Mithat Paşa'yı Avrupa'ya sürgüne göndermişti. Bir sonraki gün de yani 6 Şubat 1877'de beni de tutuklattı. İki ay kadar süren bir sorgulama safhasının ardından 11 Nisan'da Suphi Paşa'nın re-isliğindeki mahkemede yargılanmışım. Mayıs sonunda mahkeme, mahkûmiyetimi icap ettirecek bir suç görme-yerek görevsizlik kararı vermişti. 10 Temmuz'da Sultan'ın iradesiyle Akdeniz adalarından birinde oturmak şartıyla tamamen tahliye edilmişim. 19 Temmuz 1877 tarihinde İstanbul'dan ayrılarak Midilli'ye hareket etmişim.

S.Y. Sultan'la olan sürtüşmeniz Midilli'de de devam etti mi?

N.K. Hayır devam etmemiş bilakis kısmen de olsa dü-zelmişti. Midilli'ye tayinimle birlikte devletimiz ve dahi milletimiz için oldukça mühim hizmetler yerine getirmemin yolu açılmıştı. Sultan'a adada gördüğüm tehli-keleri ve bu hususta yapılması gerekenleri rapor halinde sunmuşum. Ayrıca adanın çeşitli köşelerinde mektep-ler açmak, camiden mahrum kalmış köylere camiler yaptırmak gibi birçok faaliyetle buraları âdeta birer şan-tiyeye çevirmiştim.

S.Y. Peki buradaki idari işlerinizden kalem işlerinize fırsat bulabildiniz mi?

N.K. Huylu huyundan vazgeçmez beyoğlum. Elbette Midilli'de sadece bina inşa etmiyor, bulduğum her fırsatta okuyarak ve yazarak âdeta kendimi de yeniden inşa ediyordum. İlk olarak Magosa'da birinci bölümünü tamamladığım *Celâleddin Hârizmşah*'ı tekrar gözden geçirmiştim. Ayrıca *Cezmi* adını verdiğim yeni romanımın önemli bir kısmını da burada kaleme almıştım. Gel zaman git zaman 1881 yılı Ağustos'unda her ikisini de tastamam etmiştim. Midilli'de yazdığım diğer bir eserim ise edebiyata/tiyatroya dair görüşlerimi açıkladığım *Mukaddime-i Celâl*'dir. Son olarak 1883'te kaleme aldığım *Renan Müdafaaanâmesi* ise Midilli'deki son eserimdir.

S.Y. Ve son olarak şu anki yeriniz olan Rodos'taki faaliyetlerinizden bahsedip söyleşimizi noktalayalım. Evet, efendim buradaki günleriniz nasıl geçiyor?

N.K. Midilli despothânesinin telkinleriyle hareket eden

Rum ahâlisinin ve onlara alet olan memurların şikâyet-iftiraları neticesinde 15 Eylül 1884'te Rodos mutasarrıflığına nakledildim. Rodos'ta bir idâdi ve üç caminin inşasına ön ayak olduğum için Sultan Abdülhamid bana 1886 yılı Kasım'ında şu duvarda duran imtiyaz maddeyasını vermişti. Sonrasında 1877 yılı Aralık ayı başında Sakız Mutasarrıflığına tayin edildim. Velhasılkelâm sohbetimizin başında dediğim gibi beyoğlum, Rodos'ta iyice düzelmiş olan sağlığım ne yazık ki Sakız'da yeniden bozuldu. Hükümet işlerinden fırsat buldukça yazıp çizmeye çalışıyorum. Son olarak beyoğlum, aha şuracıkta duran *Osmanlı Tarihi* adlı eserimi de tamamlasam yüce Mevlâ'dan başka ne isterim ki?

S.Y. Peki efendim, söyleşimize katıldığınız için müteşekkirimiz.

N.K. Rica ederim, berhudar olunuz beyoğlum. Allah sa'yinizi meşkûr eylesin!

Lügatçe

arîza: yüksek makama sunulan dilekçe

başmabeyinci: özel kalem- protokol müdürü

bittabi: elbette

cülûs: tahta çıkma

emtia: mal, satılacak eşya

eshâm müdürü: hisse, senet ve iç borç işlerini yürüten görevli

despothâne: Rum metropolitenin (başkenti) makamı

fâsıla: ara- aralık

içtimai: toplumsal

idâdi: lise

inşad: etkili okuma

maaile: ailece

mahlasnâme: Meşhur bir şair tarafından yeni yetişmekte olan bir şaire mahlas verilmesi münasebetiyle yazılan manzûme

meânî: Düzgün ve yerinde söz söyleme kurallarını öğreten belâgat ilminin sözün hâle uygunluğundan bahsedilen bölümü

Memalik-i Osmaniye: Osmanlı Memleketi-Ülkesi

mîr-i mîrân: baş-başkan

mutasarrıf: Osmanlı devlet teşkilatında kaza ve vilayet arasında kalan sancak-livanın en büyük mülki amiri

müellif: yazar

müneccimbaşı: Osmanlı saray teşkilatında padişahın tahta oturması, savaş ilânı, sadrazam tayini, düğün gibi önemli olayların en uygun ve uğurlu zamanını önceden belirlemek ve takvim hazırlamakla görevli olan müneccimlerin başı durumundaki kimse

müteakip: takip eden

müteşekkîr: teşekkür eden

neşir: yayım, yayımlama

remiz: işaret, sembol

sadâret: Osmanlı Devletinde sadrazamlık makamı

semâ çıkarmak: Mevlevîlik tabiri. Semazenbaşı, yeni dervişe (can) nasıl semâ yapılacağını öğretir ki, buna semâ çıkartmak denir

tedrisat: öğretim

temayül: eğilme, ilgi duyma

tembihnâme: Dikkat edilmesi gereken hususları bildirmek üzere yetkili mercilerce çıkarılan yazı

vahim: tehlike

zira: çünkü

Not: Bu 'hayali söyleşi' Nâmîk Kemal'in 2 Aralık 1888 tarihindeki ölümünden bir gün önce evinde yapıldığı varsayılarak kaleme alınmıştır. Söyleşinin tamamında dönemin dil ve retorik hususiyetleri kullanılmaya çalışılmış ve böylelikle metne az da olsa nostalji havası katılmıştır. Ayrıca söyleşinin tamamındaki soru ve cevaplar merhum Nâmîk Kemal'in hayat hikâyesinden yola çıkılarak oluşturulmuştur.

CENGİZHAN
KONUŞ*

Cebrail'in Dünyaya Bıraktığı İyilik

çok kar yağdı bu kış, kalın giyindim, atkı taktım boynuma. kimseye ses etmedim, çirkin sözler söylemedim, adını çokça andığım aşkın üstüne yemin etmedim hatta. yalnızca çocuklar büyüttüm içimde, baba olmuşum da eve dönmüşüm işte. neyse bahar, çok yaşamamışım, çürüyüp gitmişim bir ağaç kovuğunda. ağrımışım, çözülmüşüm sevdaya. bana bakan bir daha bakmamış, seni aramışlar yüzümde. kabuğu yaradan ayıran, evlerle evlerin arasına mesafe koyan, bıçağa kılıfını düşman eden gülüşünü sormuşlar. dağların karını eriten bir taze bahar gelip durmuş eğnime. ateşe yalım yalım, suya çarpa çarpa yürümüşüm. her yolculukta en arkada kalan yolcunun uçma hevesiydi şu göğsüm. tanrım, dedim. tanrım göğsümü al, beni bir ceyslana göz eyle. aşkın bir cüzü kıl. ben kimsenin görmediği, görseler de inanmayacakları rüyalara inandım. bana hevasını dökmedi kokarken çatlayan çiçek. seveyim de dineyim diye gösterdiğin yüz bana denizinden bir damla vermedi. çıldırt beni. aklımda kalanlarla kalbimde olanlara gücüm yetmiyor.

I

nasıl açılacağını fehedemediğim kapılar arasında kaldım
uzaklara senden söz ediyorum
tutunmaya çalıştıkça genişleyen çukurlara bakıyorum
içimi karıştıran aşk için
kendimi bedel sunuyorum
ah, özleyince tertemiz ağlıyor insan
amadığı bir DÜNYA
Merhaba çocuk!

* Şair.

II

sırtımda taşıdığım uçurum
nasıl düşürdüyse beni
bir daha bulunmadım
bayram sabahları ve çocukluk anıları
nasıl unutulursa
işte öyle unuttum
zehrini yuttuğum yılanın adını

bizi sağaltıp güzel kılacak bir şey bulmalıydık
ikimizin arasında kalacak sözler etmeliydik
babasız kaldığım günün adının
beklemek olduğunu sadece sana söylemeliydim mesela
dizimde başının izi olmalıydı illa ki
ellerinde başlayan bir okul yürüyüşü sonra
beyaz gömlek, mavi süveter, bağlanmamış kravat
senin yanında yanım henüz keşfedilmemiş tenha

benden daha ne olur
altını çizdiğin cümleden başka

III

ben sana başka bir yangında rastlamış suyum
döküldüm sönmedin, akmadım yandın
beni çöller, seni sönmemekle sınıdılar
biz birbirine karanlıktan bakan iki ateş böceği
ayın geceden düşmediği günlerin uykusuzluğu
diledim, ellerin Cebrail'in dünyaya bıraktığı iyilik olsun bana
kirpiğin dedim, yüzündeki gölgelikten hakkımı istedim
her yaranın kabuğu, her acının bıçağı varmış
yaralarımı senin acınla kestim

nerede kurtulma ümidi, af telgrafı
neden hep yorgun ulaklara iletildi kalbimiz
çatlamış nar görse
utanan kızlara âşık olup duran delikanlıların
neden kaburgaları sızlıyor hâlâ

“kendimin ağacına” asıldım sevgilim
cesedimi nereye gömeceğimi göster bana

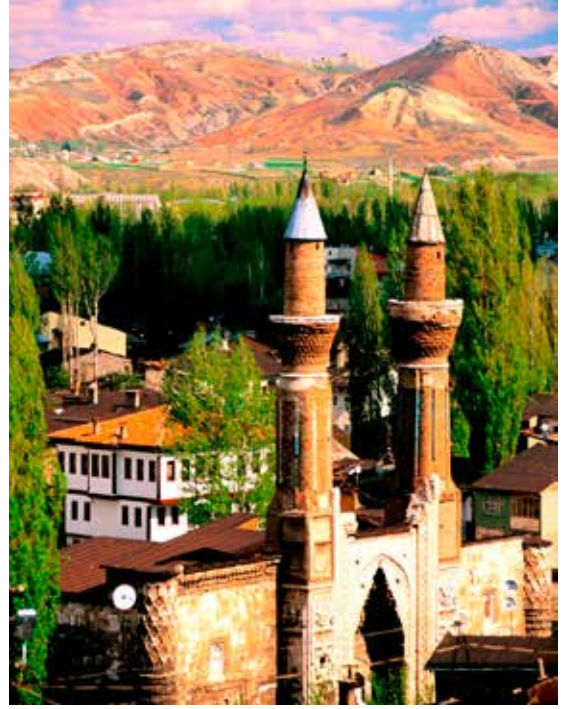
Geçen Gün Ömürdendir

ŞULE KÖKLÜ*

Karısı, “Yapma herif bu yaşta ne gurbet çekilir ne ta-
lebelik,” dese de adam inadından vazgeçmiyordu.
Emekliliğinden önce yüksekokulu bitirip ikramiyesini
yükseltmenin derdindeydi. Memuriyetini geçici görev-
le okumak istediği yüksekokulun kayıt işlem bölümü-
ne çıkarttırıp dersler başlamadan birkaç gün önce yola
düşmek istiyordu. Şunun şurasında iki yıldır ne de olsa.
Liseyi sanat okulunun mobilya bölümünde tamamladı-
ğında korkmuyordu okumaktan. “İki yıl dişimi sıkar,
ikramiyemi yükseltirim,” diyordu.

Adam nakil işini hallederek eve geldiğinde karısı işin
ciddiyetine inandı. Üç beş parça kıyafet, iç çamaşırı,
havlu ve traş takımını bavula yerleştirip kapattı. “Gitsin
de boyunun ölçüsünü alsın, torun torba sahibi adamın
derdine bak, burada karımı bir başına bırak delikanlı gibi
bavulu kap, yorganı sırtlan git, dile kolay koskoca iki yıl,”
diye diliyle dişinin arasında söyleniyordu. Yastığı yorga-
nın arasına yerleştirerek sıkıca bağladı.

Sivas’la Akdağmadeni arası iki saatlik yoldu. “Hafta
sonları arada bir gelirim,” diyerek yorganı dalına aldı,
bavulu yüklenip yola düştü. Otobüsten indiğinde ikinci
vakti geçmiş; gün, akşama dönmüştü. Yabancı olduğu
ilçeyi ürkek adımlarla dolaşırken yanından geçen birine
yüksekokulun yolunu sordu. Adamın işaret ettiği yer dik
yokuşun ağzında bir tepeydi. Elini alına siper ederek

gözünü oraya dikti. “Koca ilçede yer bulamamış dağın
başına dikmişler okulu, bu bacaklarla her gün oraya na-
sıl inip çıkacağım, ihtiyarların da bir gün gelip okuyaca-
ğımı akıl etmemişler,” derken bavul ve yorganla yamacı
tırmanamayacağını düşünerek taksi aramaya koyuldu.

Güz gelmiş dağ taş bomboz olmuştu. Şoför yorganı ba-
gaja tıkarırken, “Buraların yabancısıysın herhalde emmi,”
diyerek sohbeti başlattı. “Sivaslıyım gardaş yüksekokul-
da hem çalışıp hem okuyacağım,” dedi. Okuyacağım,
dediğinde şoförün onu baştan aşağı süzdüğü gözünden
kaçmamıştı. Ses etmedi.

İki eliyle direksiyona yapışan şoför, “Çoluk çocuk yok mu
emmi,” deyince sohbetin konusu bir anda değişti. Dört
çocuğunun mürüvveti gördüğünü söylemekle kalmadı
torunlarını parmağıyla saydı. En küçük torunundan bah-
sederken, “Şimdiden burnumda tütüyor,” deyip derin bir
iç geçirdi. Şoför, “Halayı da getireydin ya emmi bir başı-
na ne bileyim,” demeden adam, “Aman oğlum halanı zor
ikna etmişken gel desem kafamı gözümü yarardı, o yaşta
yerinden etmedim kadını, otursun evinde, oğul uşak etra-
fını sarıyor, bırakıp gelmezdi zaten, iki yıl dediğin nedir ki
göz açıp kapayana kadar geçer,” deyip güldü.

Macunları kavlamış pencereleriyle, duvarları yer yer
kararmış okulun önünde durdu araba. Vefasız evlatlara

* Sosyolog, Yazar.

denk gelen ihtiyar gibi mahcup ve kimsesiz duruyordu ortada. Parasını verip taksiciyi uğurladı. Birkaç merdiveni ağır adımlarla çıkıp kapıdan girdi. Dışı gibi içi de boştu binanın sağa baktı, sola baktı kimseyi göremedi. Işıksız dar koridorda ilerleyip sınıfların kapalı kapılarını geride bırakarak memuriyet odasını aradı. Hangi kapıyı açsa boğucu bir yalnızlık karşılıyordu onu, üç beş parça eşyadan başka bir şey yoktu etrafta. “Kimse yok mu,” diye bağırdığında gittikçe yaklaşan bir ayak tıptırtısı duydu. Gelen kara yağız, yorgun bakışlı ufak tefek bir adamdı. Okulda kendisinden başka kimsenin olmadığını, gece gündüz bekçilik yaptığını söyledi. Mesai saati geçtiğinden kimse kalmamıştı okulda. Yurdun anahtarının kendisinde olmadığını söylediğinde ne yapacağını şaşırılmış vaziyette kalakaldı ortada. “Neyse,” deyip yorganı duvarın dibine bıraktı. “İki yıl ne ki göz açıp kapayana kadar geçer,” diye mırıldanırken ilk kez cılız çıktı sesi.

Geceyi birleştirdiği iki ders masasının üzerinde geçirecekti, sıraya basarak masaya sıçradı, yorganın bir ucunu yatak niyetine altına alıp diğer ucunu üstüne çekti. Bekçi girişte televizyonun sesini sonuna kadar açmış bangır bangır bağırtıyordu. Kısmasını söyleyip derme çatma yatağına döndü. Kozadaki ipek böceğinden farksızdı yorganın arasında. Televizyonun gürültüsü kesilince, “Oh,” dedi içinden. Tam gözü kapanacaktı ki tık tık, diye kesilmek bilmeyen bir sese takıldı kulağı. “Neyse ne,” deyip başını yastığa gömdü, tıktı aralıksız devam edince başını kaldırıp sesin nereden geldiğini kestirmeye çalıştı. Okulun içinde olduğunu fark edince üşenmeyip bir hışımla kalktı, pijamalarıyla koridora açılan kapıdan başını uzattı, iki sandalyeyi birleştiren bekçi başka yer bulamamış gibi onun yattığı sınıfın dibinde duvara sırtını dayamış telefonla oynuyordu. “La havle, kaybetmezsek bulduk, bela mıdır nedir,” diye mırıldanırken bekçi sesin geldiği yöne çevirdi bakışlarını, göz göze geldiler. “Başka yer yok mu gardaş az öteye otursan, televizyonu kapatıp telefona sarıldın, tık tık tık bu ne yahu,” deyip kapıyı bekçinin yüzüne hızla çarptı. Yatağına yatmadan o hınzır tıktı yeniden başladı. İlk günden çingar çıkartmak istemediğinden, sinir küpü olsa da ses etmedi.

Gün ışımadan sırt ağrısıyla uyandı. Oflayarak doğrulurken eli boşluğa gelip düşecek gibi olunca anladı nerede olduğunu. Sırtını tuta tuta masadan sıyrılarak cebindeki saate göz attı daha beş bile olmamıştı. Kapının kulpuna usulca dokunup büktü, gürültü makinesi bekçiyi aradı koridorda yoktu. Neyse ki tıktı kesilmişti. Masayı duvarın dibine birleştirerek yorganın büyük bir kısmını altına alarak yattı.

İlk iş günü birikmiş kayıt dosyalarının arasında boğuşmakla geçti. Öğrenci yurdu kapalı olduğundan akşamı yine o kuru masanın üzerinde uyuyarak geçirecekti. Sırt ağrılarıyla böyle böyle bir haftayı atlattı.

Okul hareketlenmiş öğrenciler yurda yerleşmeye başlamıştı. Küçük karanlık bir oda verdiler, yastığı yorganı kaptığı gibi koştı. Ranzanın üzerinde yorgandan hallice yatılmaktan preslenmiş süngere okşayarak dokundu. “İki yıl dediğin nedir ki,” diyordu. Okulun açıldığı gün heyecanla ilk sıraya kuruldu, ders başlayıp formüller, rakamlar havada uçuşunca yüzü düştü. Hiçbir şey anlamadan o günü tamamladı. “Her şey vaktinde gerek gardaş,” diyerek kendiyi konuşurken, “Hele bir yarın olsun,” dedi. Gençler güle oynaya sınıfa giriyor, neşeyle çıkıyorlardı. Derslerin ikisi dışında ki onlar da iyi sayılmazdı hayal kırıklığı yaşatmıştı ona. “Beynim mi kalınlaştı,” diyordu. Bir haftayı bulmadan ilk sıradan ortaya, ardından en arkaya geçti. Dikkatle dinlemesine rağmen selin önüne kattığı kuru dal gibi akıp gidiyordu öğrendikleri. Tahtaya yazılanları da anladığı yoktu zaten. Torunlarıyla yaşıt çocuklarla aynı sıralarda oturmaktan gurur duysa da her geçen gün işin zorluğunu gördü.

Karısı telefonda okul nasıl geçiyor, dedikçe pişkinlikle, “İyiii,” deyip geçiştiriyor, dönmenin yollarını aradığından bahsetmiyordu ona. Görevini eski yere aldırması bir gününe baksa da tükürdüğünü yalamayı istemiyordu. Okuma hevesi de kalmamıştı zaten. Kızlarından birini arayıp işlerin düşündüğü gibi gitmediğini, anasının kulağına usul usul döneceğini yer etmesini söylemeyi düşünerek telefonu çevirdi, hal hatır edip kapattı. Kuru yerde sersefil yattığını, yarı aç yarı tok gezdiğini, kimse bilmiyordu. Üç ay dolup kış kapıya dayandığında sabrı tükenmişti. Bekçiden kurtulmuş ipe sapa gelmez gençlerin içine düşmüştü. Kavga, gürültü, kahkaha bitip tükenmezken mum gibi eriyordu her gece.

O gün iş bitiminde sandalyeyi bir hışımla kenara itti, koridoru yel gibi geçerek yurda doğru seğirtti. Bekçi kenarda çekirdek çitleyerek ona bakıyordu. Yorganı katladı yastığı arasına sokuşturup ipe bağladı, kirli temiz demeden bulduğunu bavula bastı, az daha traş takımını unutup gidecekti, hatırladığından dolayı gurur duydu kendisiyle. Yorganı dalına alarak bavula sarıldı. Yurttan çıkarken okulun bando şefinde yoktu ondaki diklik. Bekçi, “Nereye emmi,” dese de boştu artık. Elini kaldırıp Allahaismarladık, derken on beşlik delikanlı atikliğiyle yokuşun ağzına doğru yürüdü. Görüntüsü kayboldu da türküsü duyuluyordu hâlâ.

“Bu dağlar kömürdendir
Geçen gün ömürdendir...”

Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı: Esas Mesele Dil!

D. MEHMET DOĞAN*

Millî Eğitim, zaman zaman müfredat değişikliği hamlesi yapıyor. Müfredat değişikliği konusu fizik, matematik, kimya... dersleri için fazla önem taşıyor. Bu derslerde belki öğretim tekniği değişikliği söz konusu olabilir. Çünkü bu derslerde öğretilecek şeyler belli. Eğer yeni keşifler, icatlar yapılmışsa, onların müfredata dâhil edilmesi gerekebilir. Dil, kültür ve sosyal bilgiler alanları ise ciddi (ve kökten) müfredat değişikliği gerektiriyor. Çünkü bu alanlardaki ideolojik çerçeve değişmedi. Beklentimiz, bu derslerin ideoloji aşılacaklık karakterinin ortadan kaldırılması.

Dil ve edebiyat dersleri öğretim sisteminin temeli. Eğer çocuklar dilimizi ifade imkânlarını bilerek konuşur ve yazarlarsa, çok şey değişecek. Diğer derslerdeki başarıları da bundan etkilenecek. En azından PISA denilen değerlendirme programının ortaya koyduğu sonuçlar bu hususta hiç de iyi durumda olmadığımızı gösteriyor.

Özeti şu: *Çocuklarımız dilimizi okuduğunu anlayacak seviyede öğrenemiyor!*

Bu esasen, yükseköğretim kademesindeki hocaların epey zamandır çok sık dile getirdikleri bir husus: *"Çocuklar üniversiteye geliyorlar, okuduklarını anlamıyor, ders anlattığımızda söylediklerimizi kavrayamıyorlar!"*

Yeni müfredat taslağında edebiyat öğretimini türler (nevi-ler), üzerinden yürütme ilkesi benimsenmiş. Türler seçme örnekleriyle öğretilirken, tarihi de bahis konusu edilecek. Bu bir tercihtir. Öyle de olur, böyle de olur. Esas olan neticedir, yani öğretmek! Dil ve edebiyat söz konusu olunca, sadece öğretmek değil, sevdirmek ve benimsetmek!

Biz müfredatta nelerin olduğuna görmeden önce, bu öğretimin nasıl yapılacağı, nelerin amaçlandığını uzun uzun izah eden metne baktık.

* Yazar.

İlk sorumuz şu: Bu metni öncelikle Bakanlık üst yönetimi okumuş ve anlamış olabilir mi?

Çünkü hayli zahmet ve hatta eziyet gerektiren bir iş bu!

Öncelikle bu metni yazarların jargonunu kavramanız gerekiyor. “Ne diyor?” değil, “ne demek istiyor?” sorusunu sormak lâzım. *Metinde cümle düşüklükleri hayli, ifade bozuklukları gani, mantık problemleri mebzul!*

Şu cümleyi birlikte okuyalım:

“Türk dilinin inceliklerini keşfetmelerinin yanı sıra dinleme, okuma, yazma ve konuşma stratejilerini doğru ve uygun şekilde kullanarak etkili iletişimciler olmaları.”

Çocuklardan okuma, yazma, konuşma “stratejisi” oluşturmalarını beklemek! Beyler, bu kelimeye karşılık yöntem, usul veya esas kelimesini koyun, anlamın yerine oturduğunu fark edeceksiniz!

Metinde bazı kelimeler öyle çok tekrarlanıyor ki, ancak edatlar, bağlaçlar bu kadar sık kullanılabilir. Mesela “kazanım” 59 sayfada bıkmadan usanmadan tekrar tekrar kullanılan bir kelime. (Burada en çok tekrarlanması gereken “edebiyat” kelimesinin 56 sayfada geçtiğini hatırlatalım). Sanki bu kelimeyi çıkarsak, metin sifıra münce olacak! Bu kelimeye ilk defa TDK sözlüğünün 1983 baskısında rastlanıyor. Biz bu sözlüğün son baskısındaki açıklamayı aktaralım (2011): “1. Kazanmak işi. 2. Bir iş yerinde çalışanlara sağlanan hukuksal, sosyal ve mali her türlü hak, avantaj.”

Şu cümlelere bakarak kelimenin anlamını keşfetmeye çalışalım:

““Türk Dili ve Edebiyatına Giriş”**kazanımlarına** yönelik çalışmalar sadece aynı isimli ünite; haber ve reklam metinlerine ilişkin **kazanımlar** ise bu metinlerin bulunduğu 10. sınıfta yapılır. Bunun dışındaki bütün **kazanımlar** bütün sınıflar için geçerlidir.”

“Bu nedenle, okuma **kazanımlarındaki** bazı kazanımlar, ifade olarak aynı olsa da metnin türüne göre farklılık arz etmektedir. Bu sebepten **kazanımlar**, metin türüne göre ele alınmalıdır.”

“Aynı **kazanım** ile bütün metin türlerinde eylem yapmak mümkün olmadığından ayrıca karışıklığa sebebiyet vereceğinden dolayı **kazanımlar**, ilgili metin türünün hepsinde geçerli olacak şekilde ayrı ayrı yazılmıştır. Bu nedenle, okuma **kazanımlarındaki** bazı **kazanımlar**, ifade olarak aynı olsa da metnin türüne göre farklılık arz etmektedir. Bu farklılık, açıklamalarda belirtilmiştir.”

Bunun “Türkçesi” nedir arkadaşlar? Müfredat konusu açıklık ister, lütfen bizimle açık konuşun!

Cümleler mahiyetine göre “iktisab olunan, sahip olunan, kazanılan, edinilen, elde edilen, sağlanan” kelimeleri ile kurulursa hem bu kadar sık tekrar önlenir, hem de anlam farkları açıklığa kavuşturulur. Ayrıca “kazanım”ın zaman zaman “birikim” ve “başarı” kelimeleri karşılığı olarak kullanıldığını da söyleyebiliriz.

Modern Psikoloji'nin Çürükleri, 'Fast-To-Be' ya da Rûh'a Remixler

MEHMET HAKAN ALŞAN*

Son dönemlerde Kişisel Gelişim, NLP, Coaching, Beden Dili gibi insanların psikoloji ve davranışlarında büyük değişiklikler yapmayı ve onları başarılı ve mutlu kılmayı hedeflediğini iddiâ eden bazı uygulamaların ülkemizde hızlı bir yükselişine tanıklık ediyoruz. Bunlara OshoTantra, Zen, FhengShui, Krishnamurti, Meditasyon ve Kaizen gibi disiplinler de eklenebilir. Geçmiş yıllarda New Age tarzı kitapların yayınlanmasından sonra şimdi de bunların bazı uygulamaları piyasada ses getirdi. Gördüğümüz kadarıyla bunlar insanlardan bir hayli ilgi de gördü. Bunun sebepleri üzerine düşündüğümde aklıma ilk gelen olarak izlenimler şunlar oluyor.

Ne kadar görmek istemesek de tüketim kültürü bizi ciddi mânâda dönüştürüyor. Yani bu yapay kültür kipleri, bize hangi tip gözlük takacağımızdan, nasıl bir evde yaşamamız gerektiğine, hangi arabayı kullanıp, nasıl ilişkiler kurmamız gerektiğine kadar binlerce davranış kalıbını ve metâyibize empoze ediyor. Ayakkabınız şöyle, pantolonunuz böyle diye bir dizi yönergeye mârûz kalıyoruz. Bir bakıma hazır, sunî ve tabldot hayâtlar yaşıyoruz. Başka deyişle "Tüketim Kültürü" bize yaşantımızla ilgili örtülü pek çok mesaj veriyor. Bu açıdan baktığımızda NLP, Kişisel Gelişim gibi reçeteleri tüketim kültürünün iç dünyamızda tutunmak için, orayı işgâl etmek adına yolladığı 'sanal müsteşirler' olarak da görebiliriz.

Bütün bunlar, bizlere yabancı argüman ve donelerle *-bakın bende bu kültürlemenin uyruğu olarak yabancı bir kelime kullandım-* birlikte; dahası, bize âit olmayan bir kültüre özenerek onların görece çağdaş(!) rûhdünyâsınaâit olabilmek adına, hem dönüştürmek için, hem aydınlatmak için, hem de "görece-modern-birey" olabilmek için yaptığımız kabaca paganik ritüellere benziyor.

Ama, insanların bu kiplere gösterdiği hafife alınmayacak bir ilgi ve talep de söz konusu... Evetmaalesef öyle! Ancak, sosyo-psikolojik açıdan bakarsak insanlar zâtençâresizler. Tutunamayanların rapsodisinde kayıp birer gölge ve sufle gibiler. Kaotik ve künt bir şekilde varoluşsal bir boşluğa düşmüşler. Yani anlamsızlıktan bîzar bir şekilde derin bir psikojenik acı duyuyorlar. Bu nedenle herkes öyle ya da böyle kendine psikolojik bir *mîlat* arıyorlar. Bu açıdan bakıldığında, bu tür seminerler ya da reçeteler, yine tüketim kültürünün mamûlleştirdiği bir 'kurtuluş öğretisi' ve yapay başlangıçlar sunabiliyor insanlara.

Ayrıca, bu tür öğretiler ucuz-ivedi-akredite bir şekilde *-miş gibi* bir kimlik verdiği ve yüzeysel bir ego bütünlüğü sağladığı için de çabuk bir şekilde karşılık bulabiliyor insanlarda ve de çarşıda-pazarda. Kezâ, bu tip öğreti ve uygulamalar; güyâ modernliğin, aydınlanmanın, geli-

* Pdr Uzmanı, BİLSEM

mişliğin ve farkındalığın birer göstergesi olarak, *-başta Amerikan patentiyile sunulduğu ve önerildiği hâliyle, tinsel, dinî ve insânî açıdan da bağlayıcı olmadığı için-* adetâ bir pizza gibi kolayca alınıp tüketilecek bir şeyler olarak görülüyor ve dolayısıyla revaç da buluyor.

Çünkü modern-insân kalıcı âdiyetlerden sıkılıyor, hat-tâ çekiniyor diye düşünüyorum. Kentsoylu insanlar mâ-nevî ve semavî kipliklere gerek siyasal gerek toplumsal incinmişliklerinden ötürü uzak kalmayı tercih ediyor. Cemaat ve cemiyetlerin üst-anlatılarına karşı bir alerji geliştirmiş durumda. Buna karşılık bu tip öğretilerin, etkinlik atölyelerinin sunduğu âdiyet ise, geçici, kırılğan ve de istendiğinde terk edilmesi kolay bir âdiyet. Aforoz edilmeden, bu tip aparat kimlik türevlerini dilediğiniz zamân tıpkı bir elbise giyebiliyor, bir zamân sonra da sıkılınca çıkarıp atabiliyorsunuz.

Demek ki, modern-insân-teki; kısa bir süreliğine bu benlik teknolojilerinin¹ reçetelerine atfettiği âdiyetitadınımlıyor, onunla berâber görece bir farklılığı ve lezzeti duyumsuyor, bu süreçte kendini özerk, seçkin, yetkin ve etkin hissediyor. Akâbinde ise, bu yollarla psiko-ontolojik açlığını geçici de olsa doyuruyor, psikojenik ağrısını kısmen de olsa dindirdiğini sanıyor. Bir zamân sonra, tüm bunlardan yeniden sıkıldığında ise bu kez tüketim kültürünün başka bir tapınağına (seminerine) ya da metânyönelerek, *-veyâhut ta başka bir kişisel gelişim öğretilerine sığınarak-*, bu kısır döngüyü tâ en baştan yeniden yaşamaya ve böylece güyâ mutlu olmaya *-aslında tutunmaya ve arınmaya-* çalışıyor.

Son tahlilde bu “Aydınlanma Önergeleri” bireye gerçek bir sorumluluk mekânizması ve çerçevesi teklif etmediği için, “modern-insân-teki” bu kişisel gelişim seminerlerinden aldığı kipleri veyâ davranış örüntülerini bir kenara attığı zamân da, kimse ona bir tepki verip, hesap da sormuyor! Hâsılı, modern-insân böylece tam da ihtiyaç duyduğu sosyal bukalemunluğupervâsızca yaşayabiliyor ve bu kâbil kimlik muğlaklığını da kişisel bir üstünlük pâyesi hâline getirebiliyor.

Demek ki, gerçek/doğal ve köklü toplumsal âdiyetleri yaşarken veyâ terk ederken aldığımız sorumluluklar belirleyici ve besleyici oluyorken, pop-psikolojinin yapay ve köksüz simülasyonlarında ise böylesine normatif, regülâtör, derleyici, toparlayıcı, yapılandırıcı ve kültürel anlamda bütünleşik bir bağlayıcılık söz konusu olmu-

yor. Dolayısıyla modern-insân, sosyo-târihsel olana ya da geleneksel alana değil de, fast-food gibi “alınması-tüketilmesi-bırakılması” kolay olana ve aktüel alana ya da popüler kültürün son trendlerine yöneliyor. Başka deyişle bu ucuz televole kimliklerini alıp tüketmek, sonuç olarak tahâkkümde bulunmayan ve buyurgan olmayan bu kâbil öğretilere meftûn olan modern insânın tam ihtiyaç duyduğu bir belirsizlik olarak yaşantının doğasına bir virüs gibi bulaştırılıyor.

Akla gelen bir başka soru da şu: İsmi saydığımız ve saymadığımız tüm bu öğreti ve uygulamaların hepsi aynı sepette değerlendirilebilir mi? Yâni, pozitif açıdan da bakılamaz mı?

Benim kişisel ve meslekî değerlendirmem biraz eleştirel yönde. Bunun dışında kuramsal, eğitsel, sektörel ya da mânevî açılardan baktığımız zamân da maalesef farklı cevaplar ortaya çıkmıyor. Örneğin, bu kâbil seminerler eğitim açısından da son derece riskli bir durum ben-ce. Gelişmiş ülkelerde eğitim politikaları belirlenirken uzun süreli pilot uygulamaların neticelerinden sonra genel uygulamalara geçiliyor. Oysa bireyi eğitime konusunda, olağanüstü iddiâlarla ortaya çıkan bu NLP Master, Trainer, Kişisel Coach gibi zevâtın sahte peygamberler olarak öncelikle pedagoji, psikoloji ya da psikiyatri geleneğinden gelmediğini biliyor musunuz meselâ.

1 Bkz., Christopher Falzon, *Foucault ve Sosyal Diyalog: Parçalanmanın Ötesi*, Paradigma Yayınları, İstanbul, ©2001.

Yâni bu fazilet satıcılarının kahîr ekseriyetle Psikolojik, Pedagojik veyâ Psikiyatrik bir formasyonları yok maalesef. İktisâtçı, Fizikçi, Mütercim veyâ Yayıncı gibi değişik mesleklerden geliyor bu insânlar. Dolayısıyla bu zevâtın seminerleri de son derece buyurgan ve sloganik oluyor. ‘Kendini hisset!’, ‘Kendinin farkına var!’, ‘Ân’ı yaşa!’, ‘Kendini eleştirmesini bil!’, ‘Kendini ödüllendir!’, ‘Hayâta olumlu bak!’ veyâ ‘Kendin ol!’ gibi güzel ama içi boş cümleler savurarak psiko–meddâhlık yapıyorlar. 1–2 saatlik seminerlerle katılımcılarını –güyâ– eğittiklerini iddiâ ediyorlar. Çok üzücü ve düşündürücü! Başka ne diyebilirim ki?

Bu kiplikte, ruha remixler bombardımanında nasıl bri anda kendimiz olabiliriz ki? Yani, daha doğrusu ‘Kendi’ ifâdesinden ne anlamalıyız?

Yanlıştır anlaşılmasın. “Kendilik” kavramına karşı değilim. Ancak Kişisel Gelişimci’lerin “kendilik” kavramı da hastalıklı maalesef... “Rûh’a Remixler” diyebileceğim bu seminerlerde, daha çok başkaları tarafından onanan; farklılığını, özerkliğini ve biricikliğini narsistik² bir şekilde hissettiren, böylece sâdece bireyin egosunun üstünlüğüne koşutlanmış; dolayısıyla acıdan, erdemden, mücadeleden, çileden ve fedakârlıktan kaçınıp hazza yaklaşan –aslında tapman– patolojik bir ‘kendilik’ kavramı telkin ediliyor bu seminerlerde!

Öte yandan bu tarz öğretilerin çoğu başarı, mutluluk, istikrâr, kararlılık, terfî ve güç gibi bir şeylerin yolunu aç-

mayı vaat ediyor. Yani içeriklerle birlikte ‘kendilik’in içeriği başka şekilde, rûhu bezleştiren bir kolerik mütekebbirlikle dolduruluyor. Dahası, burada maalesef narsistik tutumlara yönlendirme de söz konusu. Çünkü yaşamakta olduğumuz modernizm sonrası bu çürük zamânlar damüt emadiyen benliğin yükselişine tanıklık ediyoruz. ‘Modern–insân–teki’, kendini ne kadar yetkin, başarılı, seçkin, prezantabl, girişken, yüce, ulaşılmaz ve kaliteli sunarsa ve bu yönde hüsn–ü kabul görürse, bir o kadar daha kendini ‘var’ ve ‘bütünleşik’ hissediyor. Varoluşsal boşluktan kaynaklanan ‘olmak ya da olmamak’ın içsel savaşını veren ve “var–olmak” için her fırsatı fütürsuzca değerlendiren insânlara sunulan post–modern seçenekler bunlar.

Bu anlamda kişisel gelişim ve türevlerini kozmetik farmakoloji ya da rûh makyajı seminerleri olarak ta görmek mümkün. Bireyi yapılandırıp, dönüştürüp sonuçta ona dışsal bir imaj veren, ancak varoluşsal ve içsel çürümeye dermân olamayıp onu tekrâr topluma salık veren patolojik bir durum söz konusu yâni. Yeniden yapılandığını düşünen birey de, belirli bir ücret ödemenin getirdiği bir rûh hâliyle –biraz da, kötü bir yatırım yapıp, aptal durumuna düşmediği izlenimini uyandırmak için olsa gerek– bu remixlerin işe yaradığına inanmaya çalışıyor veya çevresini de bir seminerle birlikte değiştirmeye çalışıyor.

Burada biraz soluklanalım istersiniz! Diyeceksiniz ki, bu eğitimler, bir insânın kendi özellikleri ve durumundan

2 Bkz., James F. Masterson, *Narsistik ve Borderline Kişilik Bozuklukları*, Litera Yayıncılık, (Çev: Berat Açıl), İstanbul, ©2006.

memnûn olmayıp, buna pozitif katkıda bulunabilecek ilâveler yapmaya çalışması olarak düşünülemez mi? Biraz ağır yargılamıyor musunuz?

Evet bu da anlamlı bir argüman ve acaba diye sorduran bir bakış açısı doğrusu. Ancak *Varoluşçu Psikoterapistlerin* bu konuda ciddi tespitleri var: Öz'de olan değişiklik daha sonra kişilik bütünlüğüne ve egoya sirâyet eder, egoda olan değişiklikler de davranışsal repertuarlara dönüşür. Kişisel gelişimcilerin imâl ettiği benlik teknolojileri, bu açıdan da tehlikeli bir duruma işaret ederler. Öze yönelik bir katkıları yok yani. Sebeplerle değil sonuçlarla, girdilerle değil çıktılarla, öz ile değil kabukla uğraşıyorlar. Çünkü daha önce söylediğim gibi, NLP gibi öğretilerin ilk kuramcıları psikoloji ya da psikiyatri formasyonundan uzak kimseler olmasalar da, takipçileri birçok terapiden, faklı ekollerden gelişmiş güzel alıntılar yaparak insânın kendi senkronizasyonunu ve kompozisyonunu oluşturmasına dâir bir takım sığ ve kopye (copy-paste) öğretiler ileri sürüyorlar.

Burada çoktan seçmeli, daha doğrusu şımarık bir seçim de söz konusu yani... Aslında bir NLP uzmanının sağlam bir nöroloji bilgisine sahip olması gerekir. NLP'yi NLP yapan, aslında nörolojik ayağıdır. NLP'ye ilhâm kaynağı olan Eric Ericson'un terapistlerine bakarsak söze verilen önem ya da yüklenen kip, o sözün duygu, biliş ve davranışa dönüşmesini öngörür. NLP'cilere belki şu yönden hak verilebilir: "*Yapılan son nörolojik araştırmalar göstermektedir ki, insân beyni bir şeye inandıktan sonra; hemencecik o inancı, duyguyu ve bilişi desteklemeye yönelik protein sentezlemeye başlamaktadır.*"³ Sonrasında ise bu protein sentezi, kendisine ilişkin diğer duygu, biliş ve inançlarla çağrışımsal bağlar kurmaya ve kavramsal haritalar oluşturmaya başlar ve böylece ortaya "*düşünce*" dediğimiz çerçeve çıkarılır.

Buraya kadar NLP'cilerle ve Kişisel Gelişimci'lerle hemfikiriz ve bence bir sorun yok. Ancak bir Pedagog olarak bana göre, düşünceye ve davranışa dönüşmesini istediğimiz o sözlerin; her şeyden önce bireyin, kendisine özgü kişisel dağarcığında, kendi kültür dokusu içerisinde, özgün psikolojisi ve anlâmsal çatısı altında, doğasında ve doğal yaşantısının uzamında, dilbilgisi çözümleri veyâ vokabüleri dâhilinde, özgül kişisel katmanında, kendisini kuşatan sosyal ekolojisi bünyesinde ve en önemlisi de kendi medeniyet dokusu içerisinde bir kar-

şılığı olması gerekir. Ancak Kişisel Gelişimcilerin veyâ NLP uygulayıcılarının teknik ve jargonlarında Anglo-Amerikan ve de Anglo-Sakson konseptler ağırlıkta olduğu için; maalesef hiçbir kalıcı etkisi olmuyor ya da var olan etkileri de geçici oluyor. Sonuçta, kavramlar da mesajlar da havada kalıyor ve maksat hâsıl olmuyor yani!

Dahası, Kişisel Gelişimci'ler bu durumu bile bile, yabancı kiplerle ve argümanlarla katılımcılarını enformasyon bombardımanı altında tahrîp etmeye, üstelik verdikleri eğitimlerin etkisinin geçici olacağını bildikleri hâlde, bu eğitim programlarını hâlen pazarlamaya ve hasbelkader insânlarımızı da nâhoş bir şekilde yanıltmaya devâm ediyorlar.

Bu izlekte bu kabil kişisel gelişim teknolojilerinin ve paketlerinin insan kaynağımıza ciddi zararlara yol açabileceğini düşünebilir miyiz?

Ben de evet! Olumsuzluklar da oluyor zâten! Mesleğim gereği bu eğitim programlarına giden pek çok öğrenciyle temasım var. Maalesef, bu tip telkin programlarına giden öğrencilerin bilinçaltıları çapalanıyor, deşifre ediliyor, içi dışı ediliyor. Sonra da evine dönen öğrenci ya kusuyor, ya rahatsızlanıyor ya da uyku problemleri yaşamaya başlıyor. Âileler de şikâyet etmeye bize geliyorlar hâliyle. Bu uygulamaların medyatik hâle gelmesi de insânları daha bir çekiyor! Aslında, bence bir kimsenin NLP veyâ Hipnoterapi gibi programlara katılabilmesi için entelektüel olması, belli bir eğitim seviyesine sahip olması ve geniş çaplı okumaya dayalı kültürel âidiyetlerinin bulunması lazım. Yani bireyin, "benim zâten entelektüel bir birikimim ve âidiyetlerim var, bunun üzerine bir şeyler kurmak istiyorum" bilincinde olması gerekiyor.

Ayrıca, birey bu programlarda, pasif dinleyici değil de, aktif katılımcı olmalı ve yani bu eğitimlere interaktif bir şekilde katılmak da gerekmektedir. Yani verilenleri ya da anlatılanları, hipnotize ve paralize ya da edilgen bir şekilde dinleyerek almamalıdır. Ayrıca bu programlar, katılımcıların özüne, kelime hazinesine, çağrışım uzayına da uygun olmalıdır. Aksi takdirde; iştirâk edilen bu programlar, zamânını zısrâf etmekten ve de paranızı boşuna harcamaktan başka bir işe yaramayacağı gibi, mârûz kalınan hipnotik telkinler ve uyaran bombardımanları da nevrozlarımızı tetikleyebileceği için, son tahlilde sözde kişisel gelişim programının seansları iç dünyanızdan ters tepip, istenmeyen yan etkiler de yaratabilir.

3 Bkz., Dr. Bruce H. Lipton, *İnancın Biyolojisi*, Kuraldışı Yayınları, (Çev: Burcu Ünlütürk), İstanbul, ©2007.

Bu nedenle, belki bazı durumlarda NLP eğitimleri, rûh sağlığı yerinde olan insanların, zâten var olan potansiye-
linin hile ve hurdasını ayıklamak veyâ kabasını yontmak
adına alınan ek bir eğitim ya da bir katkı olarak görülebi-
lir. Ama bastırılmış, donanımsız kalmış, istismâr edilmiş,
izole edilmiş, şiddete mârûz kalmış, çeşitli travmalar ge-
çirerek örselenmiş ve dolayısıyla kişiliği gelişmemiş veyâ
oturmamış insanlarda, bu kâbil eğitimler maalesef son
derece zararlı olabilmektedir. Bugün bu uygulamaların
sosyetik trend hâline gelmiş olması ya da monden kadın
günlerine benzer ayınlara dönüşmüş olması ise, ayrıca
ülkemizin sosyolojik tablosu açısından irdelenmesi ge-
reken travmatik, patolojik ve de hastalıklı bir tablodur.

Söz buraya gelmişken, tüketim kültürünün psiko-med-
dâhları ve sağaltıcıları olarak nitelediğimiz bu bilinçsiz
uzmanlar sebep olabilecekleri zararların farkındalar mı?

Üzülerek söylemeliyim ki, birçoğu farkında değil maale-
sef... Çünkü eğitim açısından kaygısı ve eğitim formas-
yonu olmayan birinin, insanların psikolojisinde yarata-
cağı zararı gözetebilmesi ya da öngörebilmesi çok zor.
Çünkü ticârlilik ön planda. Bir de gördüğümüz kadarıyla
bu tip uygulamaların geneli hayâtın dar, sınırlandırılmış
ve yalıtılmış parçalarına değiniyor. Başka bir sorun da
burada zâten. Tavsiye ya da tatbik edilen öğretiler, ya-
şamın doğal evreninden bir nevicimbızcılık yapılarak
kotarılıyor. İnsânı ve kişiliğini çok unsurlu bir bütün
(kozmos) olarak değil de; indirgenebilir, bölünebilir,
sökülebilir, takılabilir mekanik bir yapıymış gibi ele al-
ıyorlar. Birkaç dışıyla veyâ vidayla oynayıp o yapının
değiştirilebileceğini, dönüştürebileceğini iddiâ ediyor-
lar. Sâdece sosyal, sâdece meslekî özellikleri ya da birkaç
davranışı değiştirmekle insânı mutlu ve başarılı kılabile-
ceklerini sanıyorlar!

Bunlardan gerçekten iyi netice alınsaydı Kişisel Gelişim,
Coaching, NLP gibi türlü uygulamanın ilk çıkmış oldu-
ğu ve kitaplarının çokça sattığı Amerika'da bu ilgi artık
tükenme noktasına gelmezdi! İlk zamânlardaki ilgi kal-
madı artık oralarda yâni. Bizde daha geç başladığı için
hâlen bu ilgi devâm ediyor! Ancak tezada bakın ki, ge-
çenlerde okuduğum saygın bir bilimsel dergiye göre, bu
işlerin cenneti olan ABD'de, kanalizasyon numüneleri
üzerine yapılan idrar tahlillerinin yaklaşık % 33'ünde,
'Prozac' yâni antidepressanpartikülleri bulunmuş. Ame-
rikalılar; rûharemix yaptıran bu tür kof yollarla, yâni

kişisel gelişim enstrümanlarıyla mutlu olmayı başara-
bilselerdi, bu kadar yoğun bir şekilde antidepressan ilaç-
ları alırlar mıydı dersiniz? Maâlesef, NLP'nin ve benlik
teknolojilerinin vatani sayılan ABD'de insanlar artık
Prozac, Efexor, Atarax gibi ilaçlarla huzûr bulmaya ça-
laşıyorlar.

Zâten oralarda son dönemlerin kuşaklarına 'Prozac
Nesli' demeye başlamışlar! Demek ki görece türlü tür-
lü şekillerde sunulan kişisel terapi ve gelişim uygula-
maları fayda vermemiş oralarda. Bizim yapacağımız en
güzel şey, ülkemizin eğitim fakültelerindeki "Rehberlik
ve Psikolojik Danışmanlık" bölümlerinde, ve özellikle
de Fen Edebiyat Fakültelerinin Psikoloji bölümlerin-
de; Antropoloji, Sosyo-kültürel Antropoloji, Mitoloji,
Etnografya, Edebî Metin Tahlilleri, Doğu Metinleri ve
Bilgeliği İncelemeleri, Halkbilim ve Folklor, Psikotarih,
Psiko-arkeoloji, Etnisite ve Kültür, Kitle Psikolojisi ve
Grup Davranışı, Karşılaştırmalı Toplum ve Kültür İnce-
lemeleri, Azınlıklar ve Göçmenler Psikolojisi, Şiddet ve
Fanatizm Okumaları, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi,
Dünya Dinleri Târîhi, Pastoral Psikoloji Yerellik, Hike-
miyât, Frankfurt Okulu Okumaları, Etiyoloji, Epidemio-
yoloji, Etimoloji, Deontoloji, Lacaniyan Analiz⁴, Fou-
cault ve Hep Muhâlif Olmak, Wittgenstein ve Tanrı'nın
Gramerî, Martin Heidegger Okumaları: Varlık ve Za-
man, SlavojŽižek Okumaları, Politik Psikoloji, Jungiyan
Analiz ve Arketipler, EdmundHusserl ve Fenomenoloji,
SørenKierkegaard ve Kaygı Okumaları, Jean-Paul Sartre
ve Varoluşçuluk, ZygmuntBauman vePostmodernizm
Okumaları, Sûfi Psikolojisi ve Pratikleri, Anti-Psikiyatri,
Anti-Terapi, Etno-Terapi, Onto-Terapi vb. dersleri, zo-
runlu ya da hiç değilse seçmeli dersler olarak vermeliyiz

Bu toprakların kültürel, târihi, anânevi, mânevî, törel,
folklorik ve sosyal altyapısının temelinde yatan kodla-
rı, yâni medeniyetimizin belleğini bir şekilde meslekî
formasyonumuza dâhil etmeliyiz. Çünkü hiçbir insânı
kendi çevresinin hafızasından ve de arketiplerinden ba-
ğımsız düşünemezsiniz / ele alamazsınız.

Yaşadığım bir örneği vereyim isterseniz. Staj yaptığım
yıllarda, şehirde yaşayan Karadenizli yaşlı bir teyze-
yi psikolojik rahatsızlığından ve geçirmiş olduğu ağır
depresyondan ötürü kliniğe yatırmışlardı. Pek konuş-
muyordu. Majör Depresyon geçiriyordu hatırladığım
kadarıyla. Görüşmek için ne yaptım sorularına bir

4 Bkz., Lacan ve Derrida, *Psikanalitik Devekuşu Diyalektiği*, Birey Yayıncılık, İstanbul, ©2005.

türlü cevap alamıyordum. Sonunda, Karadeniz ağzıyla (aksaniyla) konuşmaya çalışınca, hemşehrilikten ve aksanımın katmış olduğu empatiden dolayı sonunda benimle konuşmaya başladı. Sordum “Teyze neyun var? Niçunboyledarlanupduriysun, sızlanuysun”. Yaşlı teyze, böylece beni kendine daha yakın hissederek dedi ki: “Uşağum, senin anlayacağum, ineklerusatuk; tarlayu, köyi, obayi, yaylayıbraktuk; çarşıya indük; apartmana taşınduk; adamluktançıktuk.” Düşünebiliyor musunuz, kendisini varoluşsal olarak besleyen çevreyi (*sosyal ekolojiyi*), hayâtı, insânları, hayvanları ve dipdiri olan folklorik kültürü terkedip şehirde yaşamak zorunda kalınca, ne hâle gelebiliyor insân.

Değil mi ki, her insânın kendine âit bir ortamı, kültürü, kavramları, anlâm haritaları, mânevîyâtı var. Şu hâlde bunlardan bağımsız bir kişilik oluşumu düşünülemez. Çünkü her insânın, her gurubun sosyal ekolojisi ve de bağlamı var. Önceleri Bilişsel Zekâ (IQ) vardı. Sonra Duygusal Zekâ (EQ) çıktı. Bir ara Rûhsal Zekâ (SQ) adlı farklı bir klasifikasyon da alanımızda oturtulmaya çalışıldı. Şimdilerde Çoklu Zekâ daha bir revaçta. Yani, insân—tekini sâdece Bilişsel ve Duygusal Zekâ ile değil, aynı zamânda bütünleşik olarak Görsel Zekâ, Dokunsal Zekâ, İşitsel Zekâ, Rûhsal Zekâ, Hareketsel Zekâ, Matematiksel Zekâ, Dilsel Zekâ vb. zekâ kategorilerin bireyi kuşatmış olduğu çoklu bir paradigma var artık elimizde. Size bir şey söyleyeyim mi? Köydeki bir çocuk bunların hepsini yaşıyor aslında. İneğe dokunuyor, ağaca çıkıyor, komşunun bahçesinden elma aşırıyor vs...

Etrâfında etkileşime girdiği maddî ve mânevî ne varsa hepsinin bileşik senfonisiyle zekâsını geliştiriyor ve benliğini oluşturuyor. Ortak zamânların ve mekânların otantik besleyiciliği ile büyüyor yani... Bir anlamda bu kodlar (*gelenekler, görenekler, ilâhîler, türküler, deyişler, fıkralar, taşlamalar, atasözleri⁵, efsâneler, menkıbeler vs..*) bireyin kişiliğinin ayrılmaz parçaları hâline geliyor. Modern insân ise hayâtın bu unsurlarından yalıtılmış ve yoksun bir şekilde, kalabalık ve agresif şehirlerde yaşıyor. Pek çok doğal şeyi (*otantisiteyi*) yaşayamıyor ve de deneyimlemiyor yani... Parçalı bulutlu bir görünüm veriyor hâliyle... Özetle bu çürük zamânların “bir—tür—olarak” zavallı insânları, geleneksel zamânların otantik saydamlığının aksine; modernizm sonrası zamânların belirsiz ve kaotik buhrânını yaşıyor.

İnsânları yetersizlik, tatminsizlik duygusuna iten şey, biraz da çağın özelliğinden kaynaklanıyor sanırım. Modernite bize pek çok şeyi empoze ederken, pek çoğundan da mahrûm bırakıyor. İnsânları kişisel gelişime sevk eden sâik bu durumun doğurduğu bir arayış içerisinde olmaları aslında! Çünkü çağımız bizi tek—tipleştiriyor. Modernite ‘Tanrı’yı, ‘kutsâl’ı yerinden edip, yerine kendi ürünlerini / kutsâllarınıkâme ediyor. İnsânları “hazır—kalıp—yaşamlar” sunarak, onların yaratıcılığını köreltiyor ve katılımını azaltıyor (*dışlıyor*). Onları, [özür dilerim] tıknan ve ıkınan bir tür ‘gübre makinesi’ şeklinde yaşamaya itekliyor!

İlginç bir örnek vereyim isterseniz! Şehir merkezinde, okullar arasında yapılan bir bilgi yarışmasındaki çocuklara, “Küçük ve derince bir deliğe ping-pong topu kaçmış. Topu oradan nasıl çıkarırsınız?” diye sormuşlar. Anadolu ve Fen Lisesi öğrencileri bu soruya maalesef doğru cevap verememişler. Aynı soruyu, yarışmaya bir köy okulundan gelerek katılan çocuklara sormuşlar, onlar da: “Deliği, ağzına kadar su doldururuz, top kendiliğinden çıkar” demişler. İşte bu çarpıcı bir Çoklu Zekâ örneğidir. Demek ki çocuklar bunu, yaşantının kendi otantik akışı, doğası ve dinamiği içerisinde deneyimleyerek öğrenmişler... İşte yaşamın bu mucizevî bilgeliğini ve öğretmenliğini, kısa metrajlı veya cazcaflı seminerlerde veremezsiniz. Kişisel Gelişimci’ler sanırım en başta burada yanırlıyorlar!

Dahası, örneğin ABD’de, Anaokulu’na başlayan çocuklara balık çizim demişler, bazı çocuklar “Balık” diye kon-

5 Bkz., İskender Pala, *İki Dirhem, Bir Çekirdek* (Deyimlerimizin ve Atasözlerimizin Dayandığı Hikâyeler), L&M Kitaplığı, İstanbul, ©2003.

serve kutusu, bazıları kare, bazıları da dikdörtgen gibi şekiller çizmişler.Çünkü balığı sâdece kutuda ve şekillendirilmiş olarak görmüşler, yemişler. WinZip'lenmiş ve hızlandırılmış bir toplum olarak hep berâber boğucu bir değişimin ve dönüşümün sancısını çekiyoruz, aslında. Çocukken şiir yazmak, kendi oyuncaklarını yapmak, ağaca çıkmak, âşık olmak, düşüp dizini kanatmak gibi bazı şeyleri yaşamak gerekiyor, hâlbuki... Ama gelin görün ki bu kekre tadı veren kakafonikzamânlarda, toplumsal alanın/olanın, ortak zamânlarının, ortak mekânlarının değerlerini, daha doğrusu duygu ve bilişlerini çocuklarımıza veremiyoruz artık!

Çocuk belli bir yaşa geliyor ama geçmişinde törel âdiyetler ve kipler, geleneksel stereotipler, anânevi değerler, yaşamın doğasından neşet etmiş deneyimler, paradigmalaryâ modeller yok! Mahâllenin delisini görmemiş, bir kına gecesi Horon'a ya da Hâlay'a girmemiş, meselâ. Bir Kurban Bayramı'nda el öpüp topladığı harçlıklarla o gün dilediği şeyi alarak veyâ parasını canı istediği gibi harcayarak çocukluğunu yaşayamamış. Ramazan'da gece boyunca uyumadan sahûr vaktine kadar âile sohbetlerine katılmamış, örneğin ... Kendi mahâllesinde saklambaç oynayıp güven kazanmamış ... Netice itibariyle, bu kâbil 'üst anlatılar'dan yoksun büyümüş, yani ...

Demek ki, insânların Kişisel Gelişim, NLP vs. gibi şeylere yönelmesinde sanırım modern çağın etkileri oluyor. Pekâlâ bu kertede akla şöyle bir soru gelebilir: Nasıl bir psikolojik hâl içinde olan insânlar, kendilerini güya bir uzmanın yönlendirmesine neden bırakıyorlar?

Şöyle söyleyelim, psikolojik açıdan bu faktöre 'varoluşsal boşluk' diyebiliriz. IrwinYalom bir kitabında bu durumu dört safhada özetliyor: anlâmsızlık, sorumsuzluk, varoluşsal boşluk ve ölümü uzaklaştırmak. Örneğin, modernizm öncesi zamânlarda mezarlığın hayât alanlarına yakın ya da yaşamla iç içe olduğunu görürsünüz.⁶ Geleneksel zamânlar ise, bu anlâmda ölümü bile estete etmiştir. Mezartaşına bakınca sâdece ölümü hatırlamaz, oradaki yatan insânın kim olduğunu da görür ve hatırlarsınız. Demirci midir, Yeniçeri midir, Bekâr mıdır, Mevlevî midir, Melâmî midir, Âlim midir, Zanaâtkâr mıdır, Ebrûzen midir, Hattât mıdır, Musikîşinas mıdır, Şehzâde midir, Vezîr midir, Paşa mıdır, Bahriyeli midir,

Topçu mudur, İtfaiyeci midir, Kız mıdır, Kadın mıdır,.. vs. Şimdiki mezarlar ise monden, tek-tip!. Dahası, şimdiki mezarlıklar, ölümü duygusal olarak uzaklaştırdığı gibi, mekânsal olarak da uzaklaştırıyor. Bakınız! Şimdiki mezarlıklarımız varoşlarda, banliyölerde ve şehrin dışında kalan ıssız yerlerde değil mi ... ?

Neden ölümden kaçıyoruz ya da ölümden kaçamayaçağımızı bildiğimizden midir nedir, neden ölümü hatırlamamak için elimizden geleni yapıyor ve mezarlıklarımızı yaşam alanlarımızın dışına, yâni uzak ve ıssız yerlere kurmayı yeğliyoruz? Hâlbuki Suriçi'ne gittiğiniz zamânveyâ İstanbul'un eski semtlerinden Üsküdar'da gezdiğiniz zamân, Ölüm'ün ve mezarlıkların yaşamla iç içe olduğunu çok rahat bir şekilde gözlemleyebilirsiniz. Örneğin benim babamın mezarı bahçemizde ve ben de ölünce oraya gömülmek istiyorum. Çünkü ben o topraklara âidim! Benden sonra gelen torunlarımın beni ziyâret edeceğini ve benden bir Yâsin-i Şerif'i esirgemeceklerini biliyorum. Bu bile bana mutluluk ve umut veriyor. Ama metropollerde yaşayan milyonlarca insân bu âdiyet duygusundan yoksun yaşıyor. Yıllardır babasının mezarına gitmeyen ve İstanbul'da tutunmak için eriyik gibi kaybolup köksüzleşmiş yüzbinlerce insân çok uzakta değil, evinizden dışarı çıkar çıkmaz hemen görebiliyorsunuz.

Diyeceksiniz ki, Dikkat edin! Türbeler ve mezarlıklar kanûnnamuhâlefetten başınız derde girmesin! Olabilir ama benimkisi sâdece bir tespit! Eleştiri değil. Muhâlefet değil yâni! Farkında değiliz ama yaşamınız yalnızca kesitsel değil, blok olarak topyekûn değişiyor. Denilebilir ki, psiko-sosyal zeminimiz ve evrenimiz de bizimle berâber yer değiştirdiği için bu hızlı değişimin farkına varamıyoruz. Yanılsama içersinde saymaca değerlerle yaşamımızı sürdürmeye çalışıyoruz.⁷ Yâni, mimâriden müziğe, sanattan edebiyâta, ilişkilerden güzel sanatlara, bilimden politikaya değin her şey topyekûn değiştiği için hiçbir şey değişmiyormuş yanılsaması içersinde sâdece tutunabilmek için kendimizi bu değişime kaptırıyoruz. İşte bu nedenle "Kişisel Gelişim" gibi seminerlerden medet umanlar; boşlukta olan, narsist duygular barındıran, maddiyâta saplanıp kalan, bu nedenle bir şekilde sunî ve/veyâmâneviaromalar arayan⁸, histerik, bağımlı, telkîne yatkın, konversif ve kırılğan tipler oluyor çoğunlukla.

6 Bkz., Zygmunt Bauman, *Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ©2000.

7 Bkz., Eric Berne, *Games People Play*, Random House, Kanada, ©1964.

Vakıa, bu mesabede denilebilir ki, bu tespitler ve eleştiriler biraz abartılı olmadı mı? Herhangi bir rahatsızlığı olmayıp, sâdece kendilerini eksik gördükleri noktalarda geliştirmek ya da tatmin etmek isteyenler olamaz mı? Hızlı öğrenmek, rahatlamak, sosyalleşmek amaçlı olmaz mı, yâni?

Bunu zaman zaman ben de düşünmüyorum değilim! Bilgili, entelektüel, kültürler arası okumalar⁹ yapmış, ayakları yere basan birisinin bu eğitimleri almasıyla; donanımsız, bilgisiz, sorumsuz, kişiliksiz ve nevrozlu birisinin bu eğitimleri alması ve böylece kısa vadede / kısa yoldan eksikliklerini tazmin etmeye (companse etmeye) kalkışması elbette ki aynı şeyler değildir! Birisinin ki erdem, yâni entelektüel açlık (tecessüs), diğerinki ise hastalık, yâni varoluşsal bir açlık olarak ayyûka çıkıyor. Birkaç haftalık kurs ya da seminerle insânlar Trainer, Coach, Analist belgesi veriliyor! Böyle bir şey olabilir mi? İki haftada bir insân nasıl eğitmen olabilir(!). 2 haftalık bir eğitim aldıktan sonra nasıl oluyor da insânların en mâhremdünyâsına, iç dünyâsına, rûhdünyâsına girebilir ve her ne herze ise, nasıl bir tedavi protokolü başlatılabilir ki? Bu ihmâlkârlık ve de işgüzarlık; bir yönüyle enformatik cehâlet, diğer yönüyle de pedagojik ve meslekî bir cinâyet değil de, nedir?

Öte yandan Dinamik Psikoloji denilen bir literatür de var. Denilebilir ki, bu ıstılah, kadîm tasavvufî disiplinlerdeki eğitim ve gelişim metoduna benziyor. Zikir, vird gibi telkîn ve tekrârlar, seramonikayînler ve konsantrasyon esaslı şeyler... Kişisel gelişimciler böyle bir metottan da yararlanıyor sanırım. Yanılıyor muyum?

Belki! Bu açıklama ve yorumsamâişevsel olarak doğru kabul edilebilir, ancak niteliksel olarak “Kişisel Gelişim” furyası ile sūfî gelenek arasında bence hiçbir örtüşüklük yok. Belki Psikodinamik Psikoterapiler için söylediğinizde haklılık payı olabilir. Denilebilir ki, psikolojinin en işlevsel arteri veyâ üst ekolü Psikanaliz'dir. Psikanalizin mihenk taşı ise ‘bire bir’ görüşmedir. Bu anlamda psikanaliz uzun soluklu bir süreçtir. Dolayısıyla bir Psikanalistin bile bizzat kendisi en az altı yıl analiz edilmiş, yâni psikanalizden geçmiş olmalıdır! Bu anlamdabir

psikanalistin, karşısındakini tanımlayıp, kişilik haritasını ortaya çıkarıp yavaş yavaş aktarım yapması, yüz yüze görüşmesi, danışanın sosyal dokusunu ve bağlarını tespit etmesi, hikâyesini dinlemesi, rüyalarını yorumlaması, danışanın beden diline ve ses tonuna dikkat kesilmesi, düzenli, sınırlı, somut vâkâlar (*olgular*) üzerine kurulu diyaloga sâdik kalması ve bu kâbil arterler üzerinden danışanın yapılandırması, psiko–dinamik psikoterapilerin nirengi noktasıdır ve de ana prensibidir.

Bu anlamdasüfîüstâdları ile talebeleri arasındaki mânevî ilişki, daha önce söylediğim gibi işlevsel olarak bu uygulamalara benzer kabul edilebilir.¹⁰ Ama kesinlikle niteliksel bir örtüşürme yapılamaz. Seyr–u Sülûk ile Psikanaliz tamamen farklı paradigmalardır. Her şeyden önce Sūfî gelenek Teistik (*Tanrıtanır*), Psikanaliz ise Ateistik¹¹ (*Tanrıtanımaz*) bir paradigmadır. Sūfî gelenekte arınma ve benlikten geçip evrensel bir olgunlaşma var iken, Psikanaliz ise, egonun inşâsına çalışarak nerdeyse cinselliği tüm davranışların, hastalıkların ve nevrozların kökeni olarak görmekte¹², dahası insân–tekin tâ en baştan sapkınlıkla ithâm etmekte, bu da yetmezmiş gibi Darwinci ve biyolojist bir yaklaşımın dogmalarına dayanmaktadır.

Sūfî gelenekte ise *insân*, yukarıda anlatılan tüm bu itihâmlardanazâdedir. İnsân, Hıristiyan teolojisine göre Tanrı'nın onurudur. İslâmî ıstılahâ göre ise *İnsân*, Yüce Yaratıcı'nınhâlifesi ve temsilcisi; ayrıca O'nun rûhundan bir parçayı da emânet olarak taşıyan ve bu özelliği itibâriyle de eşref–i malûkât olan Hazret–i İnsân'dır.

Tekrâr sorunuza dönecek olursak; Kişisel Gelişimci'lerde ise maalesef Dinamik Psikoterapilerde ya da Sūfî Gelenek'te olduğu gibi kişisel görüşmeleri detaylandırıp farkındalık (*meta–cognition*) yaratmak gibi uzun soluklu bir süreç yok! Tam tersine, kitlesel ve ticârî düşündükleri için öncelikle belli sayıda müşteri bekliyorlar. Başka deyişle, bireysel değil kitlesel eğitimi özellikle tercih ediyorlar. Ayrıca diyalogun değil monologun olduğu bir mizânsende, sâdece kendilerinin konuştuğu ve de birilerinin dinlediği ortamları pek seviyorlar.

Bununla birlikte verilen eğitimlerin süresinin son dere-

8 Bkz., Rollo May, *Kendini Arayan İnsan*, Kuraldışı Yay., İstanbul, ©2000.

9 Bkz., Allen E. İvey & Mary Bradford İvey & Lynn Simek – Morgan, *Counseling and Psychotherapy: A Multicultural Perspective*, Allynand Bacon, Boston, USA., ©1993.

10 Bkz., G. İ. Gurdjieff, *Meetings With Remarkable Man*, Penguin Books, United Kingdom, ©1985.

11 Bkz., Ali Ayten, *Psikoloji ve Din: Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, ©2006.

12 Bkz., C. S. Hall, *Freudyan Psikolojiye Giriş*, Kaknüs Yay., İstanbul, ©1999.

ce kısa süreli olması, anlatılanların kandırmacadan ve de inandırıcadan öteye geçmemesi, olgulara dayanmaması¹³, tek taraflı kalması, etkileşimden ve empatiden yoksun olması, sayı olarak katılımcıların fazla olması, şov ağırlıklı yapılması, meslek etiğinden yoksun olması, buyurgan olması, sığ yönergelere dayanması; bırakın sūfi geleneği, en başta psiko–dinamik terapilerle çelişiyor.

Bu konuda, akademik çalışmalar yapmış birisi olarak soruda belirtmiş olduğunuz Dinamik Terapiler’le ve Sūfi Gelenek arasındaki benzerliği de sakıncalı gördüğümü belirtmek isterim. Kaldı ki bizler, psikoterapileri bile büyük ölçüde Anglo-sakson ve Anglo-Amerikan kiplere dayandığı, seküler ve bayağı olduğu ve en önemlisi de Teolojik Bilgeliği reddettiği için de eleştiriyoruz!

Bu yapıcı eleştirilerim, bir anlamda ehil olmayan mürşitlerin eline düşmüş müritlerin durumuna benzer bir şey, Kişisel Gelişimciler’e başvuran insanlar için de söz konusu! Evet aynen öyle! Yanılıyor muyum? Sanmıyorum. Nitekim, Gazî Mustafa Kemal Paşa’nın tekkeleri kapatmasında bu durumun etkili olduğu da söylenebilir. Ehliyetsizlik, maddî ve mânevî sömürü, mollaizm, NLP’ciler gibi kısa yoldan (*teberrüken*) şeyhlik icâzetnâmeleri ya da sertifikaları verilmesi, hemen herkesin şeyhlik yapmaya kalkışması ve hurâfeciliğin artması nedeniyle kapatıldı, mâlumunuzüzre... Kişisel gelişim bağlamındaki mânevî rehberlikler de biraz buna dönüşmüş gibi görünüyor. Onlar da 2000–3000 (USD) dolara, size Amerika’dan geldiği söylenen ve oradaki derme çatma bir enstitü tarafından onaylandığı belirtilen bir sertifika veriyorlar. 2 hafta içinde siz de diplomalı ve postmodern bir mânevî rehber (*şeyh!*) oluveriyorsunuz...! Ne diyebilirim ki.. Neresinden tutsak elimizde kalıyor...

Diyeceksiniz ki, Tekke’leri kapatırken kurunun yanında yaşı da yakmışlar... Evet, bu da haklı bir eleştirel argümantasyon! Ama siyasanın reel politik sonuçları herp böyledir. İndirgeme ile adalet ve eşitlik başbaşa gidermişçesine birbirini koşutlar. Burada da böyle olmuştur. -Sonuçta çok güçlü bir tradisyonu olan ve toplumun adeta körük gibi nefes alıp-verdiği, sosyolojik olduğu kadar ontolojik bir hizmet de vermekte olan bir kurumu kapatıyorsunuz. Olmuştur yâni, dediğiniz gibi... Ama ben kapatılmasından çok, bu kurumların yerini

işgâl eden ve özellikle kişisel gelişimcilerin ve benliğin sekülerkutsâlları üzerinden yapılandırılan, müritlerini (*müşterilerini*) büyük vaatlerle sömüren ve yönlendiren, son tahlilde katıksız dünyevileşmenin yaratmış olduğu bu zamânlardakitahribata çanak tutan sözde yaşam rehberlerine çok daha dikkat etmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Öte yandan, şahsen, gelenekten koparak apansızca savrulduğumuz New Age akımlarını da, *kendilik* arayışındaki modern insân için bütün dinlerden kotarılmış sunî ve karma bir din olarak görüyorum. Kişisel gelişimden tutun mistik disiplinlere kadar pek çok şeyin çıkışında New Age akımının etkisi var sanırım. Nasıl mı?

İndirgemecilikle eklektizmle tabii ki! Yalapaşap bir harmanlayıcılıkla yani! Ama istasyonda, abartıya ve spekülasyona ya da komple teorilerine karşı temkîni elden bırakmadan rahatlıkla söyleyebilirim ki, kişisel gelişimin benlik teknolojileri içersinde yer alan Feng Shui, Yoga, Meditasyon, Hipnoterapi, NLP, Psikoterapi, Reiki, OsHoTantra, Meditasyon, Zen, Kaizen, Krishnamurti, RebirtingPsikodrama, Psikanaliz¹⁴ gibi disiplinlerin, farklı din ve öğretilerdeki pek çok unsurun “kes–yapıştır” (*copy–paste*) mantığıyla kabaca derlenerek oluşturulduğu ve böylece asıl mânevî değerlerin vulgarize edildiği; dahası, ortaya son derece zararlı reçetelerin konulduğu da su götürmez bir gerçektir.

Bazı kitaplarda öyle telkînler ve vaatler var ki inanılmaz! İsteyerek ya da düşünerek her şeyi başarabilirsiniz gibi... Ben kendi adıma önerilen telkînlerle sıkı sıkıya bağlanarak hareket etsem, ya kötü yola ya da hapse dü-

13 Bkz., Michael J. A. Howe, *Öğrenme Psikolojisi*, (Çev: Ebru Kılıç). Alfa Yayınları, İstanbul, ©2001.

14 Bkz., Prof. Dr. Charles Brenner, *Psikanaliz: Temel Kavramlar* (An Elementary Textbook of Psychoanalysis), HYB Yayıncılık, Ankara, ©1998.

şerim gibi geliyor. Aslında tam olarak da eleştirdiğim ve söylemek istediğim bu! Siz, siz olun, dolduruşa gelmeyin...:) Gelmeyelim yani! İnsanın doğasını ve kapasitesini vulgarize ve törerize eden bu kâbil öğretisi sistemlerinin gerekli yasal düzenlemelerle kontrol altına alınması gerektiğini, Psikologlar ya da Psikolojik Danışmanlar Derneği'nin, kezâ, Psikiyatrlar Derneği'nin de lobi çalışmalarıyla bu işe bir çeki-düzen vermesi gerektiğini düşünüyorum.

Diyeceksiniz ki, zararlı olduğunu düşünüyorsunuz ama tüm bu uygulamaların zararı en fazla nereye varabilir ki? Şöyle ki, eğer bu işlerin uzmanları hâlka açık alanlarda, salonlarda hipnotik teknikler kullanıyorsa –ki ülkemizde daha çok bunu yapıyorlar– pek çok zarara sebep olabilirler. Meslek etiği ve yemini olmalı yani ilk önce. Bu etiğe uymayanların da tâbî olacağı yasal düzenlemeler olmalı. Çünkü bu şov amaçlı gösterilerde bireylerin bilinçaltıları deşiliyor ve deşilen bu bilinçaltıları onarılmadan ve de usturuşlu bir şekilde programlanmadan katılımcılar yine nevroitik ve histerik bir şekilde aramıza salık veriliyor. Hipnoz, ya da özel adıyla Hipnoterapi, kesinlikle gruplara değil, tekil olarak bireylere yapılmalıdır. Kalabalıklara ve gruplara yapılan hipnoz, son derece riskli ve zararlı bir durumdur çünkü... Ayrıca, Hipnoz'dan önce bireyin beyin tomografisinin çekilmesi, danışanın nöroloptik düzeyine bakılması, cinsiyet rollerinin farkında olunması, hastanın (*danışanın*) kişilik özelliklerinin, âile dokusunun, kardeş sayısının, –*varsa*– önceki travmalarının bilinmesi, hattâmuhatâbınızın yaptığı işe kadar pek çok özelliğinin değerlendirilmesi ve önceden bilinmesi gerekmektedir. Aksi takdirde kaş yaparken göz de çıkarılabilir. Bu anlamda kalabalık katılımların olduğu hipnoz seanslarını son derece sakıncalı bulduğumu ve bu faaliyetlerin ivedilikle yasaklanması gerektiğini düşünüyorum.

Diğer taraftan, Hipnoz kullanılmayan kişisel gelişim seminerleri ise sâdece bir enformasyon bombardımanıdır.¹⁵ İnsânı birazcık motive eder ama bu motivasyon-hayâta pek aksetmez ve de yaşamın derûnunda mâkes bulamaz... Sonuç olarak, bu seminerlerim maddî anlâm-

da külfetli ve kötü bir yatırım olduğu gerçeğinden hareketle, sonuçta bir işe yaramadığı da anlaşılınca, büyük bir moral bozukluğu ile katılımcı-birey yeniden her ân tetiklenebilecek olan bir depresyonun ya da nevrozlarının gayya kuyusuna tepetaklak –*gerisingeri*– yuvarlanıvermekten kurtulamıyor. Bu anlâmdabirey'ler; zamân, para, güven hattâ umut kaybı ile tekrâr kimliksizlik anaforuna düşüyor ve çâresizce serseri bir mayın gibi başka bir kişisel gelişim tapınağına yöneliyorlar. Niçin? Tabii ki, yeniden arınmak veyâ daha anlamlı ve yeni bir psikolojik aroma bulmak için...

Bu noktada diğer can alıcı soru da şu: NLP gibi uygulamaların ya da mistisizme varan/kayan öğretilerin bir ölçüsü, standardı var mı? Ne yazık ki 'Hayır'!,belli standartları yok. Çünkü bu kâbil öğretilerin hiçbiri, eğitsel ve akademik ölçütlere göre tasarlanmış değiller.¹⁶ Ayrıca hiçbiri mânevî bir geleneği tecrübe etmiş değil! Sûfî bir vizyonları, kalb-i selîmyahût ta akl-ı selîm ile düşünebilen bir mânâ derinlikleri yok! Zaten ortada bir ölçü ya da ethikaolmayıp amaç sâdece hedefe varmak olunca insân egosunun pohpohlanması, faydacılık, fırsatçılık genel bir strateji olarak istismâr ediliyorken, benmerkezciliğın ahlâk hâline gelip meşrûlaştırılması gibi bir durum söz konusu oluyor yani. Bana kalırsa, insânlardaki varoluşsal boşluktan ve anlâmsızlıktan doğan ontolojik sancılara ve psikojenik ağırlara dermân olmak iddiâsıyla ortaya çıkan 'Kişisel Gelişim Uygulamaları'; güyâ bireyin anlamlılık talebini karşılamak üzere ortaya çıkan ve bu anlamda pop-psikoloji ürünü olmaktan öteye geçemeyen post-modern ürünlerdir. Yani, NLP, Kişisel Gelişim, Coaching ve benzeri öğretiler; eğitim etkinliğinden daha çok, ticârî bir etkinlik oldukları izlenimini uyandırıyor bende! Denilebilir ki buradaki asıl maksat, postmodernzamânlarınadetâ erkânı olan tüketim ahlâkının karşılıklı arz-talep ilişkisinden güç alarak, bireylere; kimlik, kişilik ve girişimcilik rûhu gibi klişelerin böylece mamûlleştirerek pazarlanması amaçlanmaktadır.

Sözü bu kadar uzatmışken, bir de çağdaş 'bilgelik' kitapları var. Yazarının sübjektif birikimi ve anlayışı dışındaki evrensel bir ekole bağlanmayan bu eserlerin, insânlara

15 Bu tür terapimsi artistik, görsel, işitsel tekniklerin kullanıldığı derinliksiz ve etik-dışı terapi uygulamalarına **Tak-Tak Terapiler** (*Boom-Boom Therapy*) deniyor. Bu aldatıcı tekniklerle bireyler adetâ kandırılıyor, enformasyon bombardımimarûz bırakılarak, sağaltımdan çok şov ve gösteri amacı güdüüyor. (Bkz., Füsün Akkoyun, **Gestalt Terapi**, Nobel Yayın Dağıtım, s. 178, Ankara, ©2004.)

16 Robert L. Solso & Homer H. Johnson, **Psikolojide Deneysel Yönteme Giriş: Vaka Yaklaşımı**, Kitabevi Yayınları, (Çev: Ayşe Ayçiçeği), İstanbul, ©2005.

kaynağı belirsiz alternatif bir bilgelik ve derinlik satmaya çalıştığını gözlemliyoruz. Diyeceksiniz ki, bunların insâna bir katkısı olur mu?

Zımnın belki evet, ama ekseriyetle maalesef hayır diyenlerdenim. Az önce tam olarak söylemek istediğim şey de buydu zâten. Bu tip okumalar en azından bireyin metaforlarını zenginleştirdiği ve bireyi kendi içerisinde bir aşkınlığa, sorgulamaya ve entelektüel beslenmeye yönlendirdiği için, kısmen de olsa faydalı görülebilir. Yani bu tandanstaki kitaplarla içsel bir yolculuk yapar, entelektüel bir olgunluk kazanabilirsiniz, belki.¹⁷ Neticede bu okuma faaliyeti kişisel bir olgunluk eğilimi ya da arayışı olarak size dönebilir. Sonuçta “okumak”, insânı destekleyen bir etkinliktir. Ama sâdece parayı bastırıp seminerlere gidip “dinlemek” ise, bizi insân–dışlaştıran sığ bir kolaycılıktır. Ben okumanın dinlemekten, hele hele ülkemizde; okumanın, dinlemek ve konuşmaktan çok daha önemli olması gerektiğini düşünüyorum. İşin bilgelik kısmına gelince; ben Anadolu’nun medeniyet havzası içerisinde olan birisinin, kendi medeniyetinin bilgeliliğini dışlayıp, târih bilincinden yoksun bir şekilde direkt olarak başkalarını okumasını çığ bir işgüzarlık ve hamlık olarak görüyorum. Başka deyişle, “Alınasyon” dediğimiz bu tür yabancılaşma eğilimlerini sakıncalı bulduğumu söyleyebilirim.

Çünkü, Bilgelik, Kişisel Gelişim, NLP ve türevlerini sunanlar, gördüğüm kadarıyla televizyondaki uzun ürün tanıtımları tarzındaki sunumları ve güçlü bir dili kullanıyorlar. Hani, şu saâdet zincirleri tarzında... Tamâmensimülasyon, reklamasyon, abartı, propaganda ve telkinle birlikte söz konusu öğretiyi yüceltme ve o yüce zirveye muhâtabını da ulaştıracağı izlenimini yaratarak, katılımcıları etkileme çabası var. Böylece sahte bir cennet, sahte bir özerklik, sahte âdiyetler ve sahte değerler

vaâdinde bulunuluyor insânlarımıza. İnanın bana; bir insân mânâevî, törel, rûhsal, folklorik ve kültürel olarak ne kadar boşsa, o kadar daha kolay kanabiliyor bu tür ayak oyunlarına...

Kaldı ki, pop–psikoloji ve “Gizli Bensizlik” dediğimiz şeylerin sanırım konumuzun altında yatan sebeplerle de ilgisi var. Bu analizi şu şekilde yapabiliriz: İnsânlar o kadar yok ki..! Var olabilmek için çırpınıyorlar adetâ! Var olabilmek için her türlü şeyden hattâ her türlü metâdan ve enstrümandan medet umar hâle geliyorlar. Meselâ, bâzen rastlıyorum sokaklarda: Üzerinde türlü tuhaf aksesuar olan bir kimse, özel bakımlı köpeğiyle dolaşiyor kalabalıklar arasında. Adetâ haykırıyor: “Bakın benim köpeğim bu. Benim farkıma varın. İşte görün! Ben ve köpeğim!” Köpeği bile metâlaştıran ve salt olarak makyaj malzemesine dönüştüren gizli bir *bensizlik* var burada sanki... Yani, üzerindeki aksesuarların sağladığı imajın katkısıyla ya da köpeğin dikkat çekiciliği üzerinden ‘var’ olmaya çalışıyor gibi... Fark edilmeye çalışıyor yani...

Daha da kötüsü, bunlar karşılık da buluyor kuru kalabalıklarda! Bu teşrifatlar ve imajötörlerbâriz bir ilgi yumağı oluşturabiliyor yani. Bu gencimizi gören genç kızlarımız da “Aaaaa! İnanmıyoorummm! Köpek! Şuna baksanaaaa! Çok şeeekkeerrr!” diyerek sesli bir çığırkanlıkla mukâbelede bulunuyorlar. Burada da “Bak ben seni fark ettim, sen de beni fark et” çığırkanlığı söz konusu aslında. “Gizli Bensizlik” derken bunu kastediyorum işte! Hâsıl-ı kelâm; insânlar var olduklarını hissedebilmek ve bunu fark ettirebilmek için görünüşlerine, söylemlerine, tavırlarına olmadık makyajlar yapabiliyorlar.

Neden mi? Söyleyeyim!

Aslına bakarsanız, biz bir afaziye (*toplumsal bellek yitimini*), yani belleksizliği yaşıyoruz. Demek istediğimiz, toplumsal benliğimizi oluşturan membâlarımıza ve bize hâs olan müktesebâtımıza giderek yabancılaşıyoruz. Heyhat! Şunun şurasında, 80 yıl öncesinin metinlerini, Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın Nutuk’unu veya Mehmet Akif Ersoy’un İstiklâl Marşı’nı bile okuyamayan ve anlayamayan nesiller hâline gelmişiz. Heidegger¹⁸ “Dünyâ, bildiğiniz kelimeler kadar anlamlıdır” diyor. Üstâdın dediği gibi; bildiğimiz kavramlar içsel ve dışsal zenginlik olarak hayâtımıza yansımaktadır-

17 Örneğin, Bkz., Wilhelm Reich, *Dinle Küçük Adam*, Oda Yayınları, (Çev: E. Murat Cengiz), İstanbul, ©2007.

lar. “Gizli Bensizlik” derken, işte bu belleksizliği, daha doğrusu toplumsal belleğini yitirmiş ve âdiyetlerini unutmuş bir “hiçleşmeyi” nazara vermeye ve de tanım-lamaya çalışıyorum.

Son tahlilde, tüm bu olguların ve kişisel gelişim tek-nolojilerinin ve fast-to-be ürünlerinineleştiriyorken durumun gerçekte çok abartıldığını, tespitlerin fazla derinleştirilmediğini ve “Kişisel Gelişimci”lere haksız-lık yapıldığını söylemek de mümkün olabilir mi, diye de sormadan edemiyoruz. Zira, eleştirmek hep kolaydır ve de tatlıdır ne de olsa! Eleştirdiğimiz her konuya ontolo-jik ya da sosyolojik bir problem olarak bakmak gibi bir alışkanlığımızda var çünkü... Buradaki makalemde bu hırpalayıcı ve acımasız eleştirel kimlikleri görmüş olabi-lirsiniz belki ama, izninizle bu konudaki son sözlerimi şu şekilde bağlamak istiyorum:

Cemil Meriç “Bu Ülke” adlı kitabına şu cümle ile baş-lar: “Ne gülüyorsun, anlattığım senin hikâyen...” İnanın bu bizim, yani modern insanın hikâyesi. Çünkü modernite; Tanrı’yı yerinden etmiş; kutsâlı, Hz. İsa’nın, Hz. Meryem’in, Hz. Musa’nın ve Hz. Muhammed’in elinden almıştır. Psikoloji de, bir anlâmda bu tinsel boşluğun yerini doldurmak üzere seküler bir reçete olarak ortaya konmuştur. Hıristiyanlıkta günâh çıkar-ma vardı, örneğin. Psikoterapi de aynı fonksiyonu gö-rüyor aslında. İnsânlar arınmak, onaylanmak, affedil-mek, anlaşılacak, fark edilmek, var olmak, anlâm üretip o anlâmlar üzerinden kendilerine bir değer atfetmek istiyorlar.

Aslında, ne yalan söyleyeyim, toplum olarak bizim bun-lara hiç mi hiç ihtiyacımız yok!

Kökü ve geçmişi, derin anlâm haritaları, medeniyet kodları, arketipleri olmayan toplumlar için bu kâbil öğretiler geçerli olabilir. Meselâ ABD için geçerli ola-bilir. Çünkü Amerikalıların, bir târihleri ve medeni-yetleri yok. Yani, Yunûs’ları, Mevlânâ’ları, Hacı Bek-taş’ları, Hacı Bayrâm’ları, Edîb Ahmet’leri, Kaşgarlı Mahmut’ları, Şeyh Galîp’leri, Bakî’leri, Fuzûlî’leri, Rûhî’leri, Turâbî’leri, Harâbî’leri, Vîrânî’leri, Geyikli Baba’ları, Somuncu Baba’ları, Nasreddin Hoca’ları, Akşemsettin’leri, Fatih’leri ve daha binlerce zirve insân diyebileceğimiz kanaât önderleri yok! Yani, onların

psiko-târihsel mayalarında böyle bir tradisyon ve de hamurkârlık bulunmuyor.

Bu anlâmda Amerikalıların durmadan psikolojik paradig-malar üretmesi, NLP gibi rûharemixler bestelemeye çalış-ması ve güyâ tinsel manifestolar yazmaya kalkışması, bence gayet doğal! Bir anlâmda buna mecbûrlar da yani...

Ama bizim gerçekten de, saydığımız bu öğretilere as-lâihtiyacımız yok! Bu öğretilerin ve bu kaba kitap çevi-rilerinin bize gerçekten verebileceği çok şey yok yani... Çünkü bizim, Mevlânâ’mız, Hacı Bektaş’ımız, Nazım Hikmet’imiz, Yahya Kemal’imiz, Mehmet Akif’imiz, Nene Hatun’larımız, Musikişinâslarımız, Ebrûzenleri-miz, Neyzenlerimiz; en önemlisi de, samîmiyet, kadir-şinâslık, hürmet, vicdân gibi ahlâkî ümdelerimiz var!

Bunlar zâten bizim kiplerimiz, yani...

Bizim ne toplum, ne de birey olarak bu tür postmodern reçetelere ihtiyacımız olmamalı, bence...

Bizim, sâdece-ve-sâdece;

anımsamaya,

kaybettiğimiz belleği yeniden kazanmaya,

bu bellek tâzelemeyle; ‘akıl tutulması’ndan, ‘söz yiti-mi’nden ve kavram kargaşasından kurtulmaya¹⁹,

ve son tahlildetârihimize karşı takındığımız saplantılı politik diyetlerimizi bırakmaya ihtiyacımız var.

Umarım bu röportajımızla maksadımız hâsıl, merâmı-mız da mâlum olmuştur. Bana derginizdeki köşenizde bu fırsatı verdiğiniz için, size milletim adına teşekkür eder yayın hayatınızda başlanılar dilerim.

18 Bkz., Rüdiger Bubner, *Modern Alman Felsefesi*, İdea Yayınları, (Çev: Aziz Yardımlı), İstanbul, ©1993.

19 Bu konudaki ileri okumalar için bkz., Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre, *Çağdaş İlmî Tefsirde Vehmin Egemenliği*, Etkileşim Yayınları, İstanbul, ©2007.

ŞÜKRÜ
ERBAŞ*

Tanrıdan Yalnız

Masallar, ırmaklar, acı uykular,
keder saatleri üstüne
GüneŐli çayırlar, kuyuların duası,
başka evlerin ışıkları üstüne
Yalnızlığın kanı içine akan
gözyaşı sabahları üstüne
Ölümün hiç bilmediğimiz
büyük sessiz ülkesi üstüne
Kalabalıktan yapılmış Şehirlerin
elsiz ayaksız geceleri üstüne
Odaların her gün biraz daha soğuk
merhameti üstüne
Bana öğrettiğin o al yeşil
gülüŐler üstüne...

Yemin ederim, bilmedim,
bilemedim
Seni daha çok sevmeyi.

Böyle tanrıdan yalnız
TaŐları ısırarak
Ne mi söylüyorum Hatice
Seni seviyorum. Seni seviyorum.
Seni seviyorum.

Mayıs 2022

* Şair.

Sinemada Sanat Yönetimi

YILŞEN SALDIRIŞ*

Görsel sanatlar içinde yer alan sinemada sanat yönetimi; görsel algıyı oluşturan tüm unsurların, senaryonun gereklerine uygun biçimde tasarlanması ve düzenlenmesidir. Çevre ve çevre düzeni, set tasarımı, renkler, dekorlar, objeler, kostüm ve makyaj, karakterlerin saçları gibi unsurların senaryoya bağlı kalarak tasarlanması ve yönetilmesini kapsar.

Sanat yönetmeni Gamze KUŞ kendisiyle yapılan röportajında sanat yönetmeni tanımını şöyle yapmıştır; “Bir filmin plastiginden Genel Sanat Yönetmeni **Production Designer** olan kişi sorumludur. Genel Sanat Yönetmeni altındaki birimleri; sanat yönetmeni, dekor ve kostüm tasarımcısı, makyaj uzmanı ve saç tasarımcısını filmin gerçekliğe uygun bir şekilde seyirciye aktarılması için adeta bir orkestra şefi gibi yöneten kişidir. Yönetmenin gördüğü her şey Production Designerın alanına girer. Ancak Türkiye’de bu birim genellikle olmadığı için sadece sanat yönetmeni mekan ve dekoru hazırlar. Sonra kostüm tasarımcısı gelir onun üzerine hazırlık yapar. İkisi anlaşabiliyorsa uyumlu bir şekilde çalışırlar.”

Tüm sanat dalları içinde sadece sinema, birçok depart-

manın ve buradaki kişilerin birlikte ve ortaklaşa yaptığı çalışmaların bütünüdür. Sinema biçiminin oluşumu hepsinin ortaklaşa katılımlarının sonucunda ve yönetmenin de iradesi ile gerçekleşip seyirci ile buluşma aşamasına gelir. Oyuncusundan yapım yönetmenine, ışıkçısından makyözün ekadara hepsi mutlak uyum ve işbirliği içinde çalışmak durumundadır.

SİNEMADA ÇEVRE VE DEKOR

Dekor, tiyatro, sinema ve televizyonda sahneye konulan eserin yazıldığı yerin ve geçtiği çağın özelliklerini belirleyen, çevreyi ve atmosferi biçim, kalıp, renk ve ışıkla ile canlandıran öğelerin bütünü anlamına gelir. Aynı zamanda olaya dinamik bir katkıda bulunan önemli unsurlardandır. Seçilmiş veya inşa edilmiş bir dekor gerçeğe yakınlık (tarihsel, toplumsal vb. açıdan), oyuncuların kalabalık göstermesi çarpıtma ve yanıltma gibi işlevlere de sahiptir.

Çevre sözcüğü, dilimizde İngilizcedeki “setting” sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu durumda çevre (setting) filmin anlattığı öykünün (ya da anlattıklarının) geçtiği mekân ve zaman anlamına gelmektedir.

* Şehit Özcan Çiftçi Çok Programlı Anadolu Lisesi Müdürü, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.

Joseph M. Bogs, "The Art of Watching Films" (Filmleri İzleme Sanatı) başlıklı kitabında çevrenin etmenlerini dört ana başlıkta toplamıştır.

1. Zamanla ilgili (Temporal) Etmenler: Öykünün geçtiği dönem.
2. Coğrafik Etmenler: Fizik mekân ve fizik mekânü-ara-razi biçimi, iklim, nüfus yoğunluğu (nun görsel ve psikolojik etkileri) öykü kahraman(lar)ını ve davranışlarını etkileyen öteki yerel etmenleri de içeren-ana (karakteristik) özellikleri.
3. Toplumsal yapılanma ve ekonomik etmenler
4. Gelenekler, ahlaksal tavırlar ve davranış biçimleri (Ö.Şenyapılı, 2003:143).

Sanat yönetmeni daha senaryoyu okurken bu etmenlere ait özellikleri, ipuçlarını yakalamak ve sonucunda çekim için gerekli çevre ve dekor, hatta kostüm ve makyaj tasarlamak durumundadır.

Dekorun en önemli işlevi karakter hakkında seyirciye bilgi vermesidir. Karakterin yaşadığı dönemi, mekânı, toplumsal konumlarını göstererek seyircinin asıl anlaması gereken serimsel bilgileri sağlar. Yüz yıl öncesinde geçen bir olayın çekileceği çevre veya mekânda şimdiki döneme ait birtakım öğeler, eşyalar, kıyafetler veya saç

Girit'ten Türkiye'ye göç sahnelerinde, dönem gereği kağnı ve eski arabalarını kullanmamız gerekiyordu

modelleri kullanılırsa seyirciyi hikâyenin inandırıcılığında uzaklaştıracaktır.

2012 yılınca 42.SİAD Sanat Yönetmeni ödülü almış olan "Dedemin İnsanları" filminde olaylar 1923 yıllarında Girit ve Türkiye, 1980'li yıllarda Girit ve Türkiye gibi farklı dönemlerde ve farklı ülkelerde geçmektedir. Filmin sanat yönetmeni Haluk Ünlü ile yapılan röportajda; "Çekeceğimiz film birkaç dönemi ve insanların anlattığı için öncelikle iyi bir araştırma yapmak gerekiyordu. 1970'li yılların sonu darbe sonrası küçük bir kasaba vardı ve bu kasaba insanları nasıl yaşıyordu, bütün bunları araştırmak gerekiyordu. Hikâyedeki karakterler nasıl bir mekânda yaşar? Davranış biçimleri nelerdir ve kimlerle görüşürler? Tüm bu sorulardan yola çıkarak bu mekânları yaratmaya çalıştık. Oturdukları kasaba, cadde, sokak, hangi yörenin insanları ve kimlerle yaşıyorlar, çevrenin ekolojik yapısı nedir, araştırılarak dedenin çiftlik evi, bu evin nasıl olması gerektiği, el altındaki küçük bir daktiloya kadar her ayrıntıyı düşünmek gerekiyor. Hikâyeye paralel ve hikâyedeki karakterleri çözümlenerek adım adım gitmek gerekiyor. Girit sahnelerini çekmek için on beş gün öncesinde bir ekip Gökçeada'ya giderek, iskelenin ve evlerin hazırlanması için ön hazırlık yaptılar.

(Resim 3). On gün öncesinden araçlar, kağnılar, hayvanlar Gökçeada'ya götürüldü.

Çekimler iki üç gün sürdü, ancak Dede'nin evi önce 1923 yıllarındaki görüntüsüyle hazırlandı (Resim 5) ve çekim bit-

Resim 6

Hikâyede Türkiye'ye gelen göçmenler öncelikle İzmir'de bulunan "Karantina" adı verilen yerde sağlık muayenesinden geçiriliyordu. Karantina sahnesi İzmir'de geçiyordu

Resim 8

Milas çekimlerinde Dede'nin yaşadığı ev, çiftlik evi, dükkânı, dükkânın bulunduğu sokak, sokak içindeki diğer

Resim 10

Dede'nin bir manifatura dükkânı vardı ve bu dükkân nasıl olmalıydı, bir manifaturacı nasıl olmalıydı, o dedenin dükkânı nasıl olmalıydı, en ince ayrıntısına kadar düşünmek gerekiyordu. Döneme ait kullandığımız aksesuarlardan biri de 1980 yılı Pirelli takvimiydi, senaryoda zikredildiği için ona da yer verdik (Resim 10).

tikten iki gün sonra da kalabalık bir ekiple evde dönüşüm sağlanarak 1990'lı yıllardaki ev haline getirildi (Resim 6).

Resim 7

ancak mekân olarak Süleymaniye'deki külliye daha uygun görüldü. İzin prosedürleri gereği kısıtlı bir zamanımız olduğundan çekimler hızlı bir şekilde gerçekleştirildi."

Resim 9

dükkânların durumu, oğlunun çalıştığı belediye binası, koordinatları ve çevresiyle beraber ele alınarak hazırlandı.

Resim 11

Dükkân ve bulunduğu sokak ilişkisi çok önemli. Dükkân için yer tespit edildikten sonra, çevresindeki diğer dükkânlarla birlikte döneme uygun olarak dekore edildi." şeklinde belirtmiştir.

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15

Türkiye’de 1980 İhtilali ve sonrasına ait filmden sahneler.

Dedenin torunu Ozan’ın yıllar sonra dedesinin hayalini gerçekleştirmek üzere Girit’e gidiş sahnesi.

Set Dekoratörü film setinin dekorasyonundan sorumludur. Set Dekorasyonu, mobilyalar da dâhil olmak üzere filmde görünen bütün objeleri kapsar. Yapım Tasarımcısı’na yakın çalışır ve Sanat Yönetmeni ile koordineli çalışmalıdır. Set Dekoratörünün önemine dikkati çekmek istersek: Sanat Yönetimi Oscar Ödülü Yapım Tasarımcısı ve Set Dekoratörü’ne ortak olarak verilmektedir.

SİNEMADA KOSTÜM

İnsanlar sosyal hayatlarında kişiliklerini, kültür durumlarını, ekonomik güçlerini, mesleklerini ve daha birçok özelliklerini giydikleri kıyafetlerle ifade ederler. Kişiler üzerinde hüküm verilirken ilk olarak kıyafetine bakılır. Bunun sebebi algının ilk aşamasının görme oluşudur. İnsanların kıyafetleri de göze hitap ettiği için kıyafet konusuna daima önem vermişlerdir (MEGEP, 2006:1).

Bütün sahne sanatlarında olduğu gibi sinemada da kostüm karakterler hakkında seyirciye ipuçları veren, oyuncuların rol yorumlamalarına katkı sağlayan önemli bir unsurdur. Sahnede giyilen her şey bir kostümdür. Kostüm, teknik olarak aksesuarları, saç ve makyajı da kapsayan genel bir elbise olarak tanımlanır. Kostüm tasarımcısı oyunun temel yorumuna karar verirken ve yapılacak işi

Resim 16

değerlendirirken daima oyuncunun kostümle olan ilişkisini de aklında tutmalıdır.

Bir filmde veya oyunda canlı ve cansız varlıkları anlatırken veya sembolize ederken özelliklerine uygun kostüm kullanarak anlatma, izleyicinin daha iyi anlamasını sağlayacaktır. Doğru kostüm kullanılmadığında veya yetersiz kostümle yapılan bir gösteri izleyicinin dikkatini çekmediği gibi hayal ettiği şeyleri bulamadığı için hayal kırıklığına uğramasına sebep olacaktır. Örneğin, kırmızı başlıklı kızın başlığının olmaması çocuklar için çok önemli bir eksikliktir. Çünkü her çocuk, kırmızı başlıklı kıza başındaki kırmızı başlıkla hayal eder. Tam tersine kullanılan başlığın dikkat çekici ve çocuklar için göze hoş görünür olması çocuğun hayallerini bir adım daha ileriye götürerek çocuğu mutlu edecektir.

2014 yapımı olan Kış Uykusu, Nuri Bilge Ceylan tarafından yönetilmiş ve 2014 Cannes Film Festivali’nde Altın

Palmiye kazanmıştır. Film ayrıca aynı festivalde FIPRESCI ödülüne de layık görülmüştür. Filmin ilk gösterimi festival kapsamında 16 Mayıs 2014'te yapılmıştır.

“Kış Uykusu“ filminde dekor ve kostümden sorumlu olan Gamze Kuş'la yapılan röportajda; “Yönetmen Nuri

Resim 17

Kostümde de senaryodaki filmin kahramanlarının karakterleri, geçmişleri, hayalleri açmazları-çıkamazları üzerinden yola çıkarak bir form yaratmaya çalıştık. Nihal Aydın Bey'in genç karısıdır. Nejla ise Aydın Bey'in kızkardeşidir ve edebiyatla yakından ilgilidir. Bu iki kadın karakterleri

Resim 19

1915 yılı yapımı “Rüzgârın Hatıraları“ filmi 1940'lı yıllarda geçen bir olayı anlatmaktadır. Filmde dekor ve kostümden ben sorumluydum. Batum'da çekilen filmde İstanbul'daki Karaköy'de geçen bir olay anlatılıyordu. Batum'u tercih etmemizin sebebi bina yapılarının Karaköy'deki binalara çok benzemesi ve arnavut kaldırımlı sokakların olmasıydı. Günümüzde İstanbul'da malesef her yer asfalt olduğu için hikâyeye uygun bir yer bulmak zordu.

Resim 21 (Rüzgârın Hatıraları filminden sahneler.)

Bilge Ceylan'la herşeyi tekrar tekrar konuşarak, karşılıklı fikirlerimizi paylaşarak ortaya koyduğumuz keyifli bir çalışmaydı. İç mekanların hepsi odalar, gecekondu evlerin içi dekordur yani stüdyo çekimidir (Resim 17). Dış mekân çekimleri ise gerçek doğal ortam çekimleridir (Resim 16).

Resim 18

farklı olduğu için kıyafet renkleri de ayrı tonlarda hazırlanmıştır. Nihal Nejla'ya göre daha naif olduğundan bordo ve toprak renkleri; Nejla ise daha ciddi bir karaktere sahip ve çok sevdiği eşinden boşanmış, mutsuzdur. Daha çok gri ve koyu tonlar tercih edilmiştir.

Resim 20

Kostüm hazırlarken de o yıllarda giyilen kıyafetler, kullanılan kumaş türleri, aksesuarlar tüm ayrıntılarıyla araştırdı. 2015'in bize sunduğu malzemelerle o dönemin kumaş türleri, malzemeleri farklıdır. Ancak ben kendi yaşadığım 2015'ten de birşeyler katmak istedim. Çünkü; “O olay yaşanmış bitmiştir”den ziyade hala yaşanabilir mesajımı da vermek istiyordum. Tabii bu bir tercih meselesidir.” diyerek sözlerini bitirmiştir.

Resim 22

SİNEMADA MAKYAJ VE SAÇ MODELLERİ

Sinemada makyaj tıpkı kostüm gibi görselliğe hitap etmektedir. Makyaj bilhassa plastik makyaj ile oyuncunun dış görünüşünde kökten bir değişim, hatta bir dönüşüm (tranformation) gerçekleştirebilmek mümkündür. Bugüne değin birçok sinema ya da tiyatrodaki oyuncular doğal görünüşlerinden tümüyle ayrı bir görünüme bürünerek bambaşka bir kimliğe veya canlıya dönüşmüşler

Sinema, tiyatro makyajları için kozmetik makyajların yanı sıra, teknikleri ve malzemeleri tamamen farklılaşan plastik ve efekt makyajları kullanılır. Bu çalışmaları yapabilmek için özel eğitimler, gözlem yeteneği, yaratıcılık, malzeme bilgisi, teknik ve renk bilgisi gereklidir.

Plastik makyaj ya da bir diğer deyişle özel efekt sanatı sahne, film, sinema, TV dizileri gibi alanlarda, fantastik makyajda, görsel olarak korkunç, zombi, yaratık veya dayak yemiş, yanmış kişi, kurşun yarası gibi efektler istenildiğinde, yaşlandırılmalarda, kırışıklık, kel veya dazlak efektlerinde, değişik karakter tiplerinde ve daha birçok efekt istenildiğinde uygulanır. Genç bir oyuncuyu yaşlandırma, kurşun delikleri, morluklar, yaralar, kanlı görüntüler, yarı insan yarı canavar karakterler yaratmak mümkündür. Aynı zamanda makyajla oyun-

cunun canlandırmak istediği role makyaj uzmanının yapacağı efektlerle daha iyi adapte olması ve bu makyajın gerçeği yansıtması hedeflenir.

Gamze Kuş makyaj tasarımı ile ilgili olarak şunları belirtmiştir;

Çekimden önce uzun uzun kostüm ve makyaj tasarımları uygulamaları üzerinde durulur. Makyaj uzmanı bana önerilerde bulunur. Senaryo doğrultusunda yapılan uygulamalar fotoğraflanır ve her sahne için oyuncu makyajları gün gün belirlenir. Oyuncunun burnunda ter olacaksa bu bile fotoğraflanır. Sette aynı gün içinde 30. sahne ve 10. sahne çekimi yapılacaksa makyaj uzmanı oyuncuyu önceden belirlenmiş bu fotoğraflar doğrultusunda çekime hazırlar. Karakter dayak yedi, şu halde... ölmek üzereyken şu halde... diyerek, hepsi en ince ayrıntısına kadar hazırlanır. Makyaj tasarımcısı sette, monitörün başında bekleyerek yönetmenin gün içindeki programı verdiğinde, elindeki çizelge doğrultusunda hareket eder ve oyuncularını hazırlar.

KAYNAKÇA

- Bıcat, T., (2003). Period Costume for the Stage. UK. Wiltshire: The Crowood Pressi.
- Demiriz, S., Koç, F., Karadağ, A., Koca, E. ve Ulutaş, İ., (2010). Erken Çocukluk Döneminde Dramatizasyon Araçları ve Kostüm Tasarımları (8. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Green, Joann. The Small Theatre Handbook: A Guide to Management and Production. Massachusetts: The Harvard Common, 1981.
- Kahraman, Mehmet Emin. Ülkemizde Sanat Yönetimi Eğitimi, Sanatı Yönetmek Uluslararası Sempozyumu, 2014
- Koca, Emine. Koç, Fatma. Kaya, Özlem. Kostüm Tasarımcılarının Tasarım Sürecinde Karşılaştıkları Problemler. 2011
- Fethiye, Erbay. Sanat Yönetiminin Boyutları. İstanbul: TC Kültür Üniversitesi Yay., 2009.
- Şenyapılı, Önder. Sinema ve Tasarım. Boyut Yayın Grubu. 2003.

Kişisel Görüşmeler:

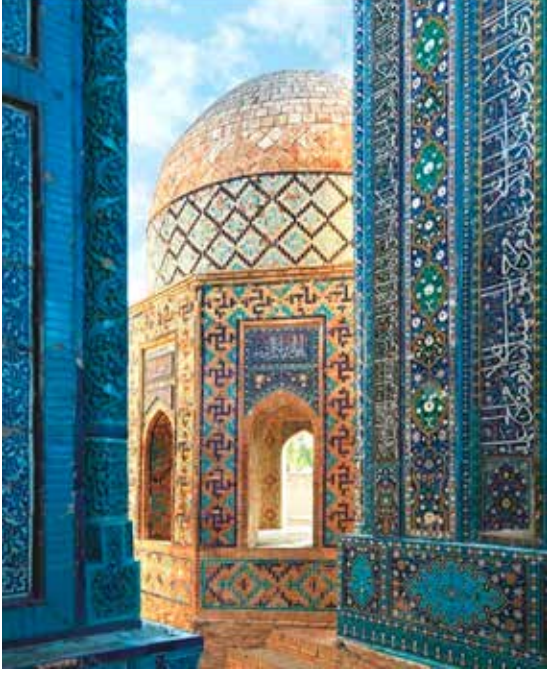
Gamze KUŞ Sanat Yönetmeni 28/11/2015

Haluk ÜNLÜ Sanat Yönetmeni 15/11/2015

İnternet Erişim

<http://www.ek.yildiz.edu.tr//images/images/yayinlar/sanat.pdf> (E. T.: 08.12.2015)

<http://www.sinematurk.com/film/1915-ayastefanostaki-rus-abidesinin-yikilisi/> (E. T.: 12.12.2015)

Gökyüzünde Güneş Yoktu

HURŞİD DEVRAN

TÜRKÇESİ: HAMZA ÖZTÜRKÇÜ*

Hicri 853 yılının Ramazan ayının sekizinci günü, miladi 1449 yılının 25 Ekim günü Semerkant'tan çıkan küçük bir kervan güneydeki dağların eteklerinden yol aldı. Kervanın ortasında sıksa vücutlu, güzel yüzlü, gözlerinden ağırbaşlı tabiatı sezilen, saçlı sakalı ağarmış bir kişi derin düşüncelere dalmış bir vaziyette gök renkli at üzerinde salına salına ilerliyordu. Acı hatıralara gark olan bu kişi, oğlu Mirza Abdüllatif tarafından Maverünnehir tahtından indirilen Mirza Uluğ Bey idi.

Kervan, payitahttan uzaklaşıp Dergam Nehri yakasındaki tepelerin birine yaklaştığında tahttan indirilen hükümdar atını durdurup ayağını üzengiden çekti. Namazı kıçırarak için diğerleri de hızlıca atlarından indiler. Kervan sakinleri tepenin eteğinde akşam namazını eda ettikten sonra Mirza Uluğ Bey, Dergam Nehri'ne doğru yürüdü. Bu su bazı yerlerde otun çimenin olduğu yerlerden geçiyor, bazı yerlerde de taşlık, çıplak yerlerden geçiyordu. Bazı noktalarda irili ufaklı tepelerden geçerek derin ve heybetli şelalelerde oluşturmıştı. Halk tarafından dert ve gam kelimelerinin birleşerek adlandırılmasından oluşan Dergam Nehri yılın dört mevsiminde durmadan akan bu büyük nehrin kenarında durduğunda birden yaşlı hükümdarın gözleri nemlenmiş, boğazı acı bir nida ile düğümlenmiş ve kederle nehre karşı fısıldamıştı:

— Bu nasıl bir imtihandır, ey Yüce Allah'ım!

Sonra aniden arkasına dönüp hızlı adımlarla ilerleyerek atına bindi ve yuları kendine doğru çekti. Ama at hareket etmedi. At sahibinin sesine değil, yüreğinin sessiz emrine boyun eğiyor gibiydi. Tahttan indirilen hükümdar atını kırbaçladı. Tulpar, Dergam'dan sonra başlayan çölün ortasından geçen yol boyunca koştu. Bir fersahtan sonra sahibinin yine derin düşüncelere daldığını sezen hayvan salına salına yol almaya devam etti.

Bu sonbahar gününde gökyüzünü bulut kaplamıştı. Hava ise nemliydi. Güneş batıya doğru meylettikçe hava, serin esen acı uğultulu bir rüzgâra dönüşmekteydi. Çöl yolu etrafında kırmızımsı aslanpençeleri kurumuştur. Rüzgâr insan boyunu aşan yavşanları ve çöl zambaklarını depreştiriyordu. Sapından kopan dikenler alelade şekilde yuvarlana yuvarlana uzaklara sürükleniyordu. Sabahleyin yağın yağmurdan dolayı atların ve katırların toynakları parlıyordu. Topuklarına kadar ıslanmışlardı.

Havanın gidişatı bozulmuştu. Havanın öfkeli ve gönülsüz seyrettiğine aldırılmadan öğlen vakti Semerkant'tan çıkan kervan ucu bucağı görünmeyen çöl yolunda sakince yol alıyordu. Mirza Uluğ Bey'in yoldaşı olan ve herkese anında bıkmadan usanmadan yardıma koşan ve siyah benekli atıyla ilerleyen hafif ak sakallı kişi kervan sakinlerinden olan Hacı Muhammed Hüsrev'den başkası değildi. O, günlerin kısa olduğu güz gününde

* Avcılar Anadolu Lisesi Türk Dili ve edebiyatı Öğretmeni, Şair, Yazar.

günden daha hızlı hareket ederek bir menzile yetişme gayretindeydi. Uzaktaki dağların kar basan beyaz zirvelerini yoğun bulut kümelerinin kapladığını endişe ile izliyordu. Çok vakit geçmeden o bulutlar artarak hareketleniyor ve göğü yavaş yavaş teslim alıyordu. Kara bulutlar bir anda dört bir yanı karartmış ve donuklaştırmıştı. Kervanın biraz gerisinde göz mesafesinin altında kalan beş altı atlı karanlığa gömülmüş, hızlı hızlı kervanı takip etmeye çabalıyordu. Ara sıra yaklaşarak onları gözden ırak etmek için çabalayan ve yol boyu yükselen tepelikler arkada kalanları ardında saklıyordu. Arkada kalanlar ise kervana yetişmek için var gücüyle atlarını kırbaçlıyordu. Bu kabile aslında ikiye bölünmüştü. İki atlı sürekli yan yana yürüyerek birbirlerini kaybetmemeye çabalıyordu. Diğerleri ise onları takip ediyordu.

Hacı Muhammed Hüsrev atını biraz hızlandırıp Mirza Uluğ Bey'in yanına vardıktan sonra durdurdu.

— Hazretim, fırtınadan önce bir menzile yetişmeliyiz, dedi.

— Eyvallah, diyerek kayıtsız bir şekilde başını salladı Mirza Uluğ Bey.

Yan yana ilerlediler bir süre. Biraz vakit geçtikten sonra aradaki sükûneti Mirza Uluğ Bey bozdu. O içindeki tufanı yüz hatlarında aşıkâr etmeden neşeli tavırlarla Hacı Hüsrev'e önceki hac seferlerini sormaya başladı. Hacı Hüsrev hikâyesini bitirmemişti ki arkadan hükümdarın tuğunu kaldırarak ve dörtlünela koşturarak gelen özel ulağını görünce yüreğinde bir şüphe peyda oldu. Ulak, Mirza Abdüllatif ile Belh'ten gelen Sulduz kavmine mensup süvarilerden biriydi. Omzuna yüklenen vazife-yi yerine getirmek isteyen ulak atından kırbaçı eksik etmiyordu. Dörtlünela koşturan ulağın yüzünden gözünden ter fışkırtıyordu. Hacı Hüsrevulağa yaklaşarak:

— Bir haber mi getirdin? De bakalım, diye sordu.

Ulak ise söyleyeceği haberi diğerlerinin duymamasını istiyordu. Hacı Hüsrev'e yaklaşmış öyle fısıldadı haberi:

— Hazretleri güzel bir yere götürün ve orada bekleyin. Mirza Uluğ Beybir hükümdardır. Bu sebepten zat-ı alilerin yolculukları da Türklerin ve Taciklerin şaşıracağı bir mükemmellikte ve şaşaalı bir şekilde gerçekleşmelidir. Bunun için görevli süvarileriyoldadır.

Hacı Muhammed Hüsrev beklenmeyen bu hadise karşısında oldukça şaşırıldı. Ne diyeceğini bilemedi. Bir süre ulağın yüzüne dikkatlice baktı. Ulak ise Hacı Hüsrev'in gönlüne şüphe düşürdüğünü anlayıp yüksek sesle vurguladı:

— Ferman yüce hükümdarımdır.

Doğası gereği utangaç bir edayla Hacı Hüsrev elini göğsüne koyarken:

— Ferman-ı âliye baş eğeriz, dedi.

Ulağa bu sözü söylemek yeterliydi. Ardından atın başını geriye atarak bir ok gibi Semerkant yönüne doğru atını sürdü. Arkasından kalkan toprak akşam parlaklığında güzel bir görüntü oluşturdu. Hacı Hüsrev'in düşüncelere daldığını gören Mirza Uluğ Bey ona yaklaştı. "Acep, Hacı Hüsrev ulağı neden geri gönderdi." diye düşünmeden edemedi. Hacı Hüsrev ulağa verdiği cevabı dile getirirken, tahttan indirilen hükümdar istemsizce ulağın dörtlünela koşturduğu yöne doğru baktı. Onun gözlerinin çakmak çakmak olduğunu gören Hacı Hüsrev'in gönlündeki endişe daha da kuvvetlenmişti. Bütün vücudunu buz kesti ama içindeki endişeyi belli etmeden Mirza Uluğ Bey'in ne diyeceğini bekledi. Hükümdar ise kendisine asalet katan endamına karşın

omuzlarını düşürdükten sonra vakurluca Semerkant yönüne doğru gözlerini dikti. Onun da gönlünde şüphe aralanmıştı. Bu şüphe soğuk ve korkunç bir şüpheydi.

Kafası allak bullak olan Hacı Hüsrev sonunda konuşmaya cesaret etmişti:

— Zat-ı âlileri ne buyururlar acaba?

Mirza Uluğ Bey ona bir süre, “Senin ağzından her laf çıkıyor. Onlarla aynı dili konuşuyorsun!” der gibi dik-katlice baktı. Hacı Hüsrev’in daha fazla kafası karışmıştı. Utancından adeta yerin dibine girecekti. Nihayet tahttan indirilen hükümdar mahzun bir edayla fısıldadı:

— Ne istiyorsan onu yap efendi!

Kervan yoluna devam etti. Bir saat geçmeden yol üstündeki Ebu Sabuh olarak bilinen nehrin kenarına inşa edilmiş küçük bir kaleye geldiler. Burada dinlenmeyi uygun buldular.

Mirza Uluğ Bey atından indi. Ayağı uyuştugu için aksayarak girdi kaleye. Onun karşısına on on iki yaşlarında bir çocuk çıktı ve gözleri yıldız gibiparlayan gözlerini taaccüp ile gelenlere dikti.

— Koş, babanı çağır, dedi buyruk verir gibi Hacı Muhammed Hüsrev, akşam serinliğinde üşürken.

Payitaht civarında kurulan ve saraya bağlı olan bu kalenin sahibi yaşlı binbaşı, altın yaldızlı uzun kollu eski bir kaftanı omzuna atıp gece yarısı onu rahatsız eden insanların gelişinden evhamlansa da kervanı karşılamaya çıktı. Sahipkiran Emir Timur zamanında inşa edilen bu kale zaman içinde harap olmuştu. Aydan aya muntazam şekilde maaşı azalsa da kale sahibi bunu şikâyet etmekten korkar, yarı harabeye dönen kaleye olan sorumluluğunu unutmadan günlerini geçirirdi. Hâlihazırda karşısında duran insanların gece yarısı konaklamaya gelen yolculardan veya tüccarlardan olmadığını anladı. Bu kişilerin sarayın adamları olduğunu görünce bu insanları ağırlama bahtiyarlığına erişeceği için memnuniyet duydu. Kervan sakinleri ile bir baştan selamlaşmaya başlayan binbaşı, karşısında Mirza Uluğ Bey’i görünce içindeki memnuniyeti unutup dağ dağ titredi ve öylece kalakaldı. Durduğu yerde kaskatı kesildi ve bu manzara karşısında diledi tutuldu.

— Hey efendi, size ne oldu? dedi Mirza Uluğ Bey, onun dehşete düşüşünün sebebini bilse de.

Binbaşı, baba ile oğul arasında geçen meşum hadiselerden haberdardı. Dün gerçekleşen olaylar da kendisine yetmişmişti: Mirza Uluğ Bey tahttan indirilmiş ve şehzade Abdüllatif tahta geçmişti... Bu yüzden binbaşı karşısındaki kişiye nasıl davranacağını ne yapacağını bilemeden içi içini kemiriyordu. Titrek ve heyecanlı bir ses tonuyla:

— Buyurun hazretim, hoş geldiniz! diyerek tahttan indirilen hükümdara tazim kıldı ve dışarı çıktı. Sonra kalenin köşesindeki ailesi ile yaşadığı eve girerlerken kapıyı örttü ve zincirini çekti. Kimselerin görmesini istemedi. Kalenin avlusundaki ağaçlara meşaleler yerleştirildikten sonra katırlardan yükler indirildi ve kalenin ortasındaki eyvanın köşesine istiflendi. Mirza Uluğ Bey ile Hacı Muhammed Hüsrev karanlık mahzene girdiler. Başköşedeki odaya yerleştiler.

Oda soğuktu. Zemin rutubetliydi. Taş döşemellersimsiyahtı. Yıllardır insan nefesi ısıtmamıştı burayı. Gurbete çöken gecekonunun her köşesinde utangaç bir karanlık hüküm sürüyordu. Dört duvarın sıvası da dökülmüştü. Karanlık bir mezarı andıran rutubetli odanın bir köşesinde nahoş, gelişigüzel yerleştirilmiş bir ocak bulunmaktaydı. Köhne gecekonunun sağından solundan açılan deliklerden rüzgâr vızıldayarak içeri giriyordu. Odayı kimsesiz bir sahraya çeviriyor, soğuk kalmasına sebep oluyordu. Yolculuk boyunca soğuktan tir tir titreyerek gelen Hacı Muhammed Hüsrev, sabaha kadar burada ısınmamış, soğuktan titremeye devam edince yola çıktığına pişman olmuştu.

Mirza Uluğ Bey kürkünü giydi. Sonra hizmetkârların kilim serip döşediği döşeklere yan yattı. Yüreğinde sızlayan ağrı ne kadar ağır olsa da o müsterih olmaya çabalıyordu. Yaşlı hükümdar gözlerini yumdu. O esnada gözlerinin önüne kederli gözleri tamamen yaşla dolan sevgili kızı Rabia Sultanbegüm geldi. “Beni bırakıp gitmeyin babacığım!” diye bağıriyordu kızı... Aheste aheste adımlayarak hizmetkârların biri içeri girdi. O elinde büyük bir çaydanlık ve tas ile gelmişti. Hizmetkâr, tası Mirza Uluğ Bey’in önüne koydu. Şimdiye kadar derin düşüncelere gark olan tahttan indirilen hükümdar kollarını sıvayıp ellerini hizmetkârın tuttuğu büyük çaydanlıktan akan buz gibi berrak suya tuttu. Girip çıkan diğer hizmetkârlar ise sofraya kurdular, yemekler getirdiler. Mirza Uluğ Bey ile Hacı Muhammed Hüsrev yemeğe doğru yaklaştılar. Onlar yemeklerini yerken kapı önünde oturan çocuk çakmak gözlerini Mirza Uluğ Bey’den alamayıp hüznü ile ona bakıyordu. Kâh Mirza’nın kâh

Hacı Hüsrev'in onu yemeğe davet eden sesini işitmiyormuş gibi gülümsedi.

Mirza Uluğ Bey'in iştahı yoktu. O ufak bir parça ekmeğe ile üç dört dilim kavurma yedi. Sonra ekmeğe biraz bal sürdü ve çocuğa uzattı. Çocuk utanarak odadan çıkıp gitti.

Karnını doyuran Hacı Hüsrev, gözlerini yumarak ellerini yukarıya kaldırdı ve dua etti. Mirza Uluğ Bey bağdaş kurup oturduğunda gözlerini Hacı Hüsrev'e dikti. Hacı Hüsrev nasipse yarın sabah payitahttan gelecek asker korumalı büyük bir kervanın gelişinden ve o kervanla yolun daha çabuk ve güvenli biteceğinden söz ediyordu. Mirza Uluğ Bey kapıya bakıyordu. Dışarıdan işitilen seslere kulak kabartıp Hacı Hüsrev'in sözlerini perişan olmuş vaziyette dinlerdi. O kürkünü giymesine rağmen bedeninin üşüdüğünü sezdi. Fakat bu soğuktan mıydı yoksa içindeki zalim şüphelerden miydi, bilemedi. Kapı gıcırta ile açılıp hizmetkârlar sofrayı toplamak için geldiklerinde Mirza Uluğ Bey ona ocağa odun atmasını buyurdu. Anında iki kişi bu işle ilgilendiler ve kısa sürede ocağı tutuşturdular. Hükümdar ocağa yaklaşıp büyüyen ateşe gözlerini dikti. Odunlar yanarken dingin ve müsterih görünen bu adam yüreğinde dünyayı kaplayacak bir tufan hüküm sürüyordu. "Ne günahım vardı ki bunlar geldi başıma?" diye düşünüyordu alevlerin karşısında duran adam.

Onun beş oğlundan ikisi sağ kalmıştı. Diğerleri erkenden ölmüşlerdi. Yaşayan oğullarından küçüğü olan Abdüllatif'i annesi Gevherşadbegüm büyütmişti. Melike'deki kibir, her işe burnunu sokması ve hırçınlık çocuğun tabiatına girmişti. Yıllar geçtikçe hırçınlık kaba kuvvete, gaddarlığa; kibir kendini beğenmişliğe, taht sevdasına bürünmüştü. Babası Mirza Şahrüh dünyadan göçtüğünde ninesi onu avuçlarına aldı. Gevherşadbegüm'ün: "Tahta baban değil, sen geçmelisin!" diye kulağına fısıldadığı sözlere inanarak haddini aşmıştı. Sonra annesinin onu aldattığını Herat'ta kalan diğer torunu Alaüddevle'den daha çok sevdiği Abdüllatif'i elindeki fırsatı geri çevirmeden tahtın başına geçmesi için davet etti. Hiddetlenen şehzade yaşlı ninesini tutsak etti. Aradan çok geçmeden bu sefer Alaüddevle tarafından kendisi tutsak edildi. Abdüllatif, İhtiyareddin Kalesi'ne zindan edildi. Bu hadiseden dolayı tahtın şerî varisi olan Mirza Uluğ Bey hâkimiyet mücadelesinden vazgeçerek oğlunu kurtarmaya çalıştı. Sonunda sulh yapıldı. Alaüddevle, Abdüllatif'i azat etti.

Zindandan kurtardığı oğlunu bekleyişi halen daha yâdıındaydı. O esnada oğlu atından inmiş ve kollarını açarak babasına doğru koşmuştu. O da ellerini açıp oğlunu bağrına basmıştı. Sıkı sıkı kucaklayarak onu yanaklarından ve gözlerinden öpmüş, uzun bir süre ayrılmamışlardı. Baba ile oğul arasında bu sıcak kucaklaşmanın dışında tek laf etmediler. Uzun bir hasret gidermenin ardından baba oğlun yüzleri mutluluktan aydınlanmış, renkleri açılmıştı.

En büyük oğluna dikkatini verince içinde bulunduğu dünyadan bihaberdi. Bir an paniklese de kendine gelmesi uzun sürmedi. Yirmi yaşını dolduran oğlu uzun boylu, kemer burunluydu. Bıyıkları yeni yeni terlemişti. Dudakları oldukça zarifti. İyi giyimliydi. Babasının nazarında Abdüllatif halen daha çocuktu.

Baba, oğlunun sağ salim dönmesine çok mutlu olmuştu. Oğlunu yanına alarak uzun uzadıya sohbet etti. İhtiyareddin Kalesi'nde çektiği azapları keder içinde dinledi. Oğlunun gönlüne teselliler fısıldadı. Sohbetin sonunda yapılan anlaşmaya göre Maverâünnehir yönetimine geçen Belh şehrini Abdüllatif'e bırakacağını söyledi.

Çok geçmeden nankör evlat özbeöz babasına karşı isyan etti. Yüzsüzlük ederek henüz babası hayattayken tahtı sahiplendi. Bir suç işlemiş gibi yaşlı babasını hacca gönderme bahanesiyle sürgün etti. O anda gözlerinin önünde oğlunun kibirli yüz hatları belirdi. "Pederi buzruk", dedi son görüşmelerinde Abdüllatif. "Oldukça yorgun düşmüşsünüz. İyice dinlenin. Mekke'ye ve Medine'ye gidip Kâbe'yi de ziyaret edeceksiniz daha. Bu yalan dünyanın işlerine koşturmayın artık. Ahireti düşününce yaştasınız. Döndükten sonra kalan işleri gönül rahatlığıyla konuşuruz babacığım." Mirza Uluğ Bey, Mirza Abdüllatif'in dile getirdiği bu sözü etrafında toplanan devlet erkânının beklediğini onların rahat tavırlarından anladı. Başından talih kuşunun uçup gittiği hükümdarlar terk-i

dünya eyleyip Mekke'ye hac farızası için giderlerdi. Bu bir nevi sürgündü. Bunu ret edenler ise gelenek üzere ölümle tanışırlardı. Mirza Uluğ Bey oğlunun sözlerini işittiği anda tepeden turnağa buz kesildi ve uzun bir süre mahzun gözlerini yere iliştirdi. En küçük oğlu şehzade Abdülaziz doğarken sıksa doğmuştu. Bu sebepten midir ya da dünyaya geldikten bir müddet sonra on iki yaşındaki oğlu Abdurrahman vefat ettiğinden midir, bilinmez, bu oğluna daha düşküdü. Baba şefkatini fazlasıyla göstermişti. Bunun sonucu olarak şehzade daha şımarık büyümüşü. Öyle ki galip geldiği Tarnap Savaşı'nda fetihnameye büyük fedakârlıklar gösteren Alaüddevele ve Abdüllatif'in isimlerini değil, Abdülaziz'in ismini yazdırmıştı. Bundan rahatsızlık duyan büyük oğlu düşmanca tavırlar sergilemeye başladı. Mirza Abdüllatif babası gibi ilimle meşgul olmuş, özellikle astronomiye büyük ilgi duymuştur. En küçüğü ise ilimden uzak büyümüşü. Babasından ona yalnızca müziğe olan ilgi geçmişti. O tamburu öyle bir şevkle çalardı ki yüzü alev alacakmış gibi kızarırdı. Azıcık kalkık kemer burnu ve ince dudakları ile babasınıninkine benzeyen adeta kalem ile çizilmiş gibi ince kaşlarına bakarak Semerkant'ın en güzel yiğidi dersek abartmış olmayız. Her iki şehzadenin de boyu uzun, iri yapılı sırma delikanlılardı. Ama en küçüğünün kemikleri ince olduğundan mı bilinmez, sıksa kalmıştı. Bunlar bir kenara şehzadenin hovardalığı, babasının hizmetindeki emirlerin haremine açıktan göz koyması Mirza Uluğ Bey'e düşman kazandırıyor, hükümdarlığın şanını lekeliyordu.

Şimdi Abdüllatif kendi kardeşini de zindana attırmıştı. Ama o bununla kalır mıydı? Öz babasını sürgüne gönderen bu yüzüz kendi kardeşine daha beter şekilde cezalandırmaz mıydı?

Bahtı kara babasının gazabı alev almıştı. Nasıl öfkelenmesin ki onuru iki paralık olmuştu. Çatılan kaşlarıyla ve kan çekilen sinelerinden dehşetli bir kahır ve öfke yayılıyordu. O Semerkant'ı terk edeceği gün gördüğü rüyasını hatırladı. Düşünde uçsuz bucaksız bir sahrada kendini yalnız vaziyette gördü. Sis çökmüşü. Karanlık ağır basıyordu. Gece mi gündüz mü belli değildi. Sisli bir serabın içinde yalnız duruyordu öylece. Gökte ne güneş, ne ay ne de yıldızlar vardı...

Tesadüfen oaktan sıçrayan bir kıvılcım Mirza Uluğ Bey'in kürkünün eteğine düştü ve eteği yakmaya başladı. Derin düşüncelere dalan dargın hükümdar bir süreliğine eteğinde yanıp tutuşan kıvılcımı fark etmedi.

Fark ettiğinde hemen eliyle savuşturdu. Sonra ocağa yanmakta olan aleve bakarak:

— Vaziyeti sen de anladın değil mi? diye fısıldadı.

Bu hadise ile birlikte Mirza Uluğ Bey'in morali tamamen bozulmuştu. Ağır ağır soluk alarak ıstırapla karışık bir şeyler sayıklamaya başladı. Bir süre odada bir o yana bir bu yana dolandı durdu. Ardından gözlerini bir noktaya dikerek oturan Hacı Hüsrev'e yaklaşarak mahzun bir ses tonuyla sordu:

— Mirza Abdülaziz iyi miymiş? Onu öldürmemişlerdir değil mi?

Hacı Muhammed Hüsrev kederli babaya teselliler verip gönlünü avutmaya başladı. O, Mirza Abdüllatif'in hiçbir zaman özbeöz kardeşinin canına kast etmeyeceğini söyledi. Söyledi fakat içine de şüphe düşüyordu. Odada oturan bu iki kişi Mirza Abdüllatif'in ne kadar kanlı bir işe giriştiğini, daha iki gün evvel, babası daha Semerkant'ı terk etmemişken Köksaray'da gizlice öz kardeşini öldürttüğünden habersizdiler. Tıpkı o esnada payitahttan yola çıkan ölüm elçilerinin onların konakladığı kaleye yaklaştıklarından habersiz oldukları gibi.

Hacı Muhammed Hüsrev hac seferine çıkış arifesinde Mirza Abdüllatif onu dergâhına çağırıldığını ve ona tehditler savurduğu o anları düşünüyordu. "Bana bak Hacı Hüsrev, eğer babamız olacak Mirza Uluğ Bey yolda bize karşı ters bir harekette bulunursa, açık konuşmak gerekirse, bize savaş açmak niyetinde olursa ve sen de bundan haberdar olup bize haber vermezsen ya da önünü almazsan benden kurtulabileceğini sakın düşünme. Yerin dibine de girsen seni bulur, kelleni alırım. Ben tanrının gölgesiyim. Kimse bana yanlış yapamaz. Anladın mı Hacı Hüsrev?" demişti şehzade uykusuzluktan kızaran gözlerini dikerek.

— Allah esirgesin, diye aheste aheste fısıldadı Hacı Hüsrev.

Çocuk uyuyalı çok olmuştu. Rüya görüyordu. Düşünde bir takım kötü kişiler çiçeklenen elma ağacını ok yağmuruna tutmuşlardı. Ok darbelerinden çiçek yaprakları aniden yere dökülmeye başladı. Çok geçmeden ağaç dalları da kırılmaya başlamıştı. Bir süre sonra kötü kişiler yıldızlara ok atmaya başladılar. Gökyüzünden kan damlamaya başladı. Az önce yere dökülen çiçekler sapsarı bir hazan görüntüsü oluşturmuştu. Kan ise işte bu hazanın üzerine yağıyor, yeri kırmızıya boyuyordu.

Sonra birden kapkara giyimli bir atlı süvari peyda oldu. O elindeki çift taraflı kılıç ile ağacın altına kondu. Ardından kılıcını ağaca vurdu ve ağaç devrilmeye başladı. Çocuk devrilen ağacın kendi üzerine gelmekte olduğunu görüp dehşete düşerek bağırmaya başladı. Bağırması ve uyanması bir oldu çocuğun.

Dışarıdan kale kapısı büyük bir gürültüyle yumruklanıyordu...

Uykusu kaçan Hacı Muhammed Hüsrev ile Mirza Uluğ Bey konuşurlarken işittiler bu gürültüyü. Huzursuz oldular. Hacı Hüsrev yerinden kalktı.

— Yine ne oldu? dedi o güçlkle.

O henüz lafını tamamlamadan odanın kapısı kuvvetle vurulan o darbeden dolayı büyük bir gürültüyle açıldı ve esmer tenli bir asker ile arkadaşı içeriye atıldılar. Mirza Uluğ Bey ilk giren askeri tanıdı. O, Mirza Abdüllatif'in Abbas isimli İranlı bir askeriydi. Abbas'ın babası bir süre önce Mirza Uluğ Bey'in emriyle dolandırıcılıktan hüküm giymiş ve idam edilmişti. Abbas öfkeli görünüyordu. Hacı Hüsrev geriye giderek odanın köşesine sindi. Abbas'ı görüşüyle rengi kaçan Mirza Uluğ Bey sıçrayarak yerinden kalktı. Ardından Abbas'a atıldı ve bütün gücüyle onun göğsüne yumruk indirdi. İyice yaşlanmış hükümdardan bunu beklemeyen Abbas geriye savruldu. Ama arkadaşı bir kedi çevikliğiyle arkadan gelip Mirza Uluğ Bey'e yapıştı. Doğrulan Abbas yaşlı hükümdarı yumruklamaya başladı. Hükümdarın halsizleştiğini gören Abbas iki elini büküp hükümdarın üzerindeki kürkü çıkardı.

— Şu uğursuzu iyi tut! diye bağırdı Abbas arkadaşına. Ben halat bulup geleceğim.

O hemen dışarıya çıktı. Mirza Uluğ Bey artık karşılık göstermeden dizlerinin önüne çökmüş ve elleri arkadan tutulmuş vaziyette başını eğmişti. Gelenlerin niyetini hemen anlamıştı ve ilk karşılığı o göstermişti. Fakat yaşlılığından dolayı bu iki hayduda yetememişti. Zira bunun fayda sağlamayacağını anlamış kadere boyun eğmişti. O köşede dikilip dağ dağ titreyen Hacı Hüsrev'e döndü:

— Efendi, bir abdest alsam...

Hacı Hüsrev sağırlaşmıştı. İlk anda tahttan indirilen hükümdarın ne demek istediğini anlamayarak öylece bakakaldı. Sonra ne demek istediğini anladı ve güçlkle ayağa kalktı. Mirza Uluğ Bey'in kollarını tutan askere

hüzün dolu bakış attı. Asker ise aniden hiçbir şey demeden ellerini bıraktı. Hacı Hüsrev'e bakarak:

— Çabuk olun! Abbas'ı tanımıyorsunuz, dedi ve anında dışarıya çıktı.

Hacı Hüsrev koşup kapıyı zincirlemek istedi. Ama zincir bozulmuştu. Takatten düşen kapıyı sıkıştırmak suretiyle güçlkle kapadı ve yemekten önce hizmetkârın getirdiği büyük çaydanlığı getirip Mirza Uluğ Bey'in önüne koydu. Ocağa yakın duran çaydanlıktaki bu su ılıktı.

Hacı Muhammed Hüsrev bu gibi işlerin genellikle gizli yapıldığını ve ortada tanık bırakılmayacağını iyi bilirdi. Bu yüzden Allah'tan kendisini koruması için yalvarıyordu içten içe. Abdest alan bahtı kara hükümdar kibleye dönüp namaza durdu. Ama kapı tıpkı az önceki gibi darbeye açılırken kapının bir bölümü kırıldı ve büyük gürültü ile yere düştü. Halat bulup gelen Abbas öfkeli gözlerini namaza duran hükümdara çevirdi. Onu kurbanlık koyun gibi dibinde bekledi somurtarak. Mirza Uluğ Bey'in yerinden kalkacağı esnada onun kalkmasına fırsat vermeyecek omzundan bastırıldı ve hışmla bağırdı:

— Hey eşek herif, neredesin, gelsene buraya!

Odaya arkadaşı aceleyle girdi. İki birlikte Mirza'nın ellerini arkadan sıkıca bağladılar ve dışarıya sürükleyerek çıkardılar. Gece aydınlıktı. Kale avlusu aydınlanmıştı. Ama avluda hiç kimse yoktu. Kervandakiler gerçekleştirmekte olan hadiseden dolayı dehşete düşmüş, karşı koymak yerine sessiz sessiz saklanmayı tercih etmişlerdi. Abbas, tutsak hükümdarı meşalelerin yerleştirildiği çınarın altına getirip yerde yaprakların güzel bir görünüm oluşturduğu hazanın üzerine diz çöktürdü. Ay ışığı Mirza Uluğ Bey'in çıplak başına vuruyordu. Abbas'ın yüreği oç alma duygusuyla yanıp tutuşuyordu. Önünde başını eğen adama işkence ede ede içindeki oç duygusunu dindirmek istiyordu. Mirza Abdüllatif'in babasına işkence edildiğini öğrenirse kendisini sağ koymayacağına şüphesi yoktu. O elinde olan tutsağın bu son demlerini uzatarak işkence ediyordu. Bunun için kılıcı sıyırmakta acele davranmıyordu. Önünde baş eğen Mirza Uluğ Bey'in yüzüne kötücül bir gülüş bırakıyordu. O baş eğip durdukça onun yüzünde öfkeli bir gülümseme belirliyordu. Kapkara yüzü yırtıcı bir kuşa benziyordu. Birdenbire aklına bir düşünce geldi ve gözleri süzüldü. O tutsak hükümdara bir şeyler fısıldamaya başladı. Tutsak hükümdar aniden başını kaldırdı, dudakları titredi, gözlerinin nuru sönmüşçesine donuklaştı. Sonra kanatları kesilmiş bir kartal gibi cılızca öne atıldı. Ağlamaklı halde düştü ağızından kelimeler:

— Abdülaziz! Yavrum!

Gözlerine perde inmişti. Bir süre sonra gözlerini açtı. Kimsesiz avluyu, aydınlık geceyi ve karşısında kötü kötü gülümseyen kapkara o yüzü gördü. Mirza Uluğ Bey birkaç dakika sonra öleceğini sezdi. Hatıralar yıldırım hızıyla bir film şeridi gibi gözlerinin önünden geçiyordu. O şimdi karşısında kuru elleriyle yüzünü sıvazlayan Sahipkıran dedesini görüyor, başında kederli ninniler söyleyen ninesi Saraymülkhanım'ı, sevgili oğlu Abdülaziz'i, kızı Rabia Sultanbegüm'ü, kötü niyetli bakışlarıyla Abdüllatif'in yüzünü ve masum yüzlü şakirdi Ali Kuşçu'nun mahzun bakışlarını görüyordu. Bu hatıraların hiçbiri onda herhangi bir duygu uyandırmadan geçip gidiyordu. Ömrünün sayılı dakikaları kaldığını anlayan şuur ne öfkeye ne mutluluğa ne siteme ya da herhangi bir hisse yer vermiyordu.

O esnada pencereden kendisine bakan çocuğa gözü ilişti. Uluğ Bey: "Çocuğu alın oradan!" diye bağırды. Abbas onun neden bağırдыğını anlamadan bir süre etrafa göz gezdirdi. Sonra, "Hükümdar korkudan aklını yitirdi galiba." diye düşündü. Abbas'ın kılıç kaldırdığını gören Mirza Uluğ Bey kelime-i tevhit getirdi: "Lâ ilâhe illallah Muhammedünresülullah!"

Kılıç hışımla indi ve tutsağın başını gövdesinden ayırdı. Başsız ceset tıpkı sudan çıkarılmış balık gibi çırpınarak düşüverdi hazan mevsiminin kalbine. Şehidin boğazından akan kan hazanı kırmızıya boyuyordu. Abbas kılıcını cesedin kıyafetine sürerek kanı temizledi ve arkadaşlarıyla birlikte geldikleri atlara binip gecenin karanlığında kayboldular. Avluda hiç kimse yoktu. Sadece bu kanlı hadiseye şahit olan çocuk dehşete kapılmanın verdiği şaşkınlıkla öylece kalakalmıştı. Onun gözlerinde biraz önce Mirza Uluğ Bey'in gözlerinde parlayan keder aksediyordu. Çeyrek saatten sonra saklandıkları yerlerden çıkarak başta Hacı Muhammed Hüsrev ve kervan sakinleri korku içinde birbirlerine sokuldular. Birbirlerinin önüne geçerek sakin adımlarla şehit naaşının başına toplandılar. Korkularını sezdirmemek için yüksek sesle konuştular aralarında. Düşman basacakmış gibi aceleyle yüklerini katırlara yükleyerek naaşı da kürke sararak katırların birinin üzerine iple bağladılar ve Semerkant'a doğru yola koyuldular.

Sabahleyin şehit hükümdarın kanının aktığı yeri çapa ile kazmaya başlayan kale sahibi kendisine gözlerini diken oğlunun gözlerindeki musibeti sezmiyormuş gibi itici bir ses tonuyla homurdanarak ağıt yakıyordu. Etrafı ağır bir sis kaplamıştı. Hava rutubetliydi. Gökyüzünde güneş yoktu.

HURŞİD DEVRAN

Ünlü şair ve gazeteci Hurşid Devran 20 Ocak 1952 tarihinde Semerkant'ın Çordere Köyü'nde işçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Liseyi bitirdikten sonra 1969 yılında Taşkent Devlet Üniversitesinin Gazetecilik Fakültesinde gece öğretimi bölümüne başladı. Gündüzleri Taşkent'in muhtelif kurumlarında çalıştı. 1971-1973 yıllarında askerlik vazifesini yaptıktan sonra ara verdiği okuluna devam etti. 1974 yılından 1992 yılına kadar muhtelif yayınevlerinde çalıştı. Hurşid Devran başta şiir olmak üzere edebî çeviriyle meşgul oldu. Hâlihazırda şair ve yazar Hurşid Devran tarihî öyküler kaleme almaktadır. Ona "Özbekistan Halk Şairi" unvanı verildi. Hurşid Devran'ın ilk şiirleri 1976-1977 yıllarından itibaren yerel gazetelerde yayımlandı. 1976-1978 yıllarında bir kısım şiirleri yayımlanmaya devam etti. 1979 yılında ilk ve ikinci kitabı neşredildi: "QadirdanKüyoş" (Sevgili Güneş), "ŞeherdegiAlma Derehti" (Şehirdeki Elma Ağacı) isimli kitapları basıldı. Şair ve yazarın sırasıyla yayımlanan kitapları şu şekildedir: "Tüngi Bağlar" (Gece Bahçeleri) (1981), "UçıbBararmen Kuşlar Bilen" (Uçacağım Kuşlarla Birlikte) (1983), "Tömerising Közleri" (Tomris'in Gözleri) (1984), "Balalikning Avazi" (Çocukluğun Sesi) (1986), "Kaknüs" (Ateş Kuşu) (1987), "Semerkand Hayali" (1991). Son eseri Özbek halkının tarihine ait kıssalardan meydana gelmektedir. Şairin Özbekistan'ın bağımsızlığına ithaf ettiği yeni şiir kitabı olan "Bahardan Bir KünAldin" (Bahardan Bir Önceki Gün) adıyla neşredildi. Doğu ve Batı şairlerinin eserlerinden oluşan "Kırk Bir Âşık Defteri" (1989) ve Japon şairlerin şiirlerinden oluşan "Dengiz Yaprakları" (Deniz Yaprakları) (1988) isimli antolojileri hazırlayarak Özbekçeye tercüme etti. Bunun dışında Hurşid Devran, "Sahibkıran Nebiresi" (Timur'un Torunu) (1995), "Şehitlerin Şahi" (1997) gibi tarihî romanlar da yazdı. Oyun yazarı kimliğiyle "Mirza Uluğ Bey", "Babür Şah", "Evrengizib" gibi tarihî oyunları kaleme aldı. Hurşid Devran aynı zamanda Semerkant'ta gerçekleştirilen Emir Timur'un 660. Doğum Yılı ve Uluğ Bey'in 600. Doğum Yılı'na ve Paris'te UNESCO tarafından Odeon Tiyatrosunda sahnelendirilen Buhara ve Hive'nin 2500. Yılına ithaf edilen muhtelif tiyatro oyunlarının ve 21 bölümlü "Timurname" ile 2 bölümlü "Buhara-yı Şerif" belgesel filmlerinin de yazarıdır.

Yirmi Beş Yunan Subayını Esir Alan Türk Kadını

MEHMET DAĞISTANLI*

Tarih, ne yazık ki Tarih kitaplarına sığmıyor artık. Tarih kitaplarında bizlere ödev olarak verilen konuyu başlıklarıyla beraber ezberlercesine hafızamıza yerleştirir, tahtaya kalktığımızda dur durak demeden anlatırdık. Unutursak eğer çok sıkıntı çekerdik. Bu şekilde ders anlatmak bizlerin korkulu rüyasıydı. Okula gelmeyen öğrenciler bile olurdu.

Gelişmiş ülkeler, ezberleyerek anlatımın hiçbir işe yaramadığını çok önceden fark ettiği için, 20. yüzyılın başlarında terk etmişti. Özellikle de eğitimde kuru, sıkı antlaşmaların maddelerini ezberleten tarih öğretisinden bu yüzden vazgeçmişti. Hem öğrencilerin hem de geniş kitlelerin zevkle anlayacağı, dinleyeceği, seyredeceği görseller eşliğinde anlatma yöntemine geçtiler. Üstelik gelişmiş ülkelerde okuma alışkanlığı, sinemaya ve tiyatroya gitme alışkanlığı çok yaygın olduğu için halk, güzel sanatların görselliğinden yararlanılarak anlatılan kendi tarihini, zevkle öğreniyor. Bu yüzden ki sanat, gelişmişliğin en önemli göstergesi olmuştur bu ülkelerde. Tarih artık kitaplara sığmıyor, deyişimiz de bu yüzden. Tarihe ve güzel sanatlara değer veren bu ülkeler, görsellikten yararlanarak, tarihi olay ve kişilerini bütün dünya insanlarına sevdirmeye çalışıyor.

Tarih müzikte de vardı, sinemada vardı ve tiyatrodada vardı.¹ Bu yüzden ki sözgelimi Amerikan tarihini anlatan romanlar, filmler, tiyatro oyunları, müzikal oyunlar, çizgi filmler ülkemizde olsun, bütün dünyada olsun insanlar tarafından ezberlercesine okunuyor, seyrediliyor. Sözgelimi Robin Hood, aslında İngiliz halk hikâyesinde adı geçen bir hayduttur. Tiyatroları yazılmıştır, filmleri çekilmiştir. Ülkemizde de merakla ve ilgiyle

izlenmiş, kendi kahramanlarımızdansa onu daha çok tanımışızdır. Oysa Türk Dünyası, kendi kahramanı olan Köroğlu'nu, Robin Hood'dan daha çok halk kahramanı olmasına rağmen, Türk ulusuna tanıtamamıştır, anlatamamıştır.

Türk güzel sanatlarında bir kıpırdanma var. Zaman içerisinde edebiyat, sinema, tiyatro az da olsa heykel dallarında tarihe yönelik görsel çalışmalar yapıyor. Cumhuriyet'le birlikte tarihi olaylar ve kişiler roman sanatıyla, sinema ve tiyatro yoluyla anlatılır oldu. Günümüzde sinema ve tiyatro sanatının gelişen teknolojiyle birlikte 'tarih', görsel olarak geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet tarihiyle ilgili sahne oyunları ve sinema filmleri çekilir oldu. Türk tarihinde, filminin çekilmesi, sahneye aktarılması beklenen yüzlerce bilim insanı var, sporcu var, edebiyatçı var.Yeter mi, yetmez elbette.

Yetmez; çünkü yakın tarihimizin en önemli olaylarından Çanakkale Zaferi'ni, Balkan Harbi'ni, Kafkas Cephesi'ni ve ayrıca Milli Mücadele'nin her sayfasını, binlerce öyküyü ne yazık ki ne kendi insanımıza anlatabildik ne de dünyaya. Bu bir ruh, bu bir istek, bu bir heyecan meselesidir. Daha doğrusu bu bir irade meselesidir. Yıllardan beri Türk, Rus, Ermeni ilişkilerinin yaşandığı 1915 olaylarını, Erzurum'da dile getiren bir 'Yanık Dere Şehitlik Anıtı' yapılınsı diye sivil toplum kuruluşları olarak çırpındık durduk; aldığımız cevap, acaba komşularımız ne der, komşuluk ilişkilerini bozmayalım, oldu. Oysa biz tarihimizi filmlerle, tiyatrolarla, anıtlarla anlatarak dersler çıkarılmasını istiyoruz. Tarihte düştüğümüz hataların tekrar yaşanmasını istemiyoruz. İşte gelişmiş ülkeler

* Eğitimci Yazar.

1 Molierin ve Shakesperin oyunlarını örnek olarak verebiliriz.

tam da bunu yapıyor. Sözelimi Çanakkale Şehitliği her yıl milyonlarca ziyaretçi ağırlıyor. Ziyaretler sırasında gururlanıyoruz, heyecanlanıyoruz, gözyaşı döküyoruz; bu savaş niçin çıkarıldı, kimler çıkardı, savaşı çıkarılanların amacı neydi, gibi soruların cevabını öğreniyoruz. Onlarca soruya cevap bulduğumuz bu ziyaretlerde, kendimizi yarınlarımıza daha emin hazırlıyoruz.

Demek istediğimiz şudur: Tarihimizde anlatacak çok kişi var, çok olay var. Tarihimizde filmlere, tiyatro oyunlarına, romanlara konu olabilecek binlerce hikâye var. Bütün bu kişilerin, olayların, hikâyelerin anlatılabilmesi için yazarlarımızın, sinema ve tiyatro yapımcı ve yönetmenlerimizin el atması gerekiyor.

Tarihimizde anlatılacak çok kişi var dedik. Onlardan sadece bir kahramanı ve o kişinin çok önemli hayatöyküsünü anlatmak istiyorum.

Birinci Dünya Savaşı'nda ülkemiz dört bir taraftan kuşatılmıştı. Savaşı çıkaran başta İngilizler olmak üzere, Yunanlıların, Fransızların, Amerikalıların, Rusların en önemli amacı Osmanlı Devleti'ni tarihten silmek ve Türkleri Asya topraklarına sürmekti. Asıl amaç buydu; çünkü Anadolu ve İstanbul bu devletlerin ele geçirmek istediği kutsal topraklardı. Anadolu dini yönden çok önemliydi, ekonomik yönden önemliydi, uygarlıkların merkeziydi, ticaret, ulaşım, tarım, tarih, üretim, madenler, su kaynakları, turizm gibi dünyanın en cazip kültür kaynakları bu topraklardaydı. Bu yüzdendir ki bu cazip topraklara egemen olmak belki dünyaya egemen olmak anlamına geliyordu. Nihayet Birinci Dünya Savaşı sonucunda amaçlarına ulaştılar ve Osmanlı'yı tarihten sildiler. 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşmasıyla birlikte başta İstanbul olmak üzere Marmara, Ege, Güney ve Doğu Anadolu toprakları düşman güçleri tarafından işgal edildi. Ruslar, Sivas'a kadar ilerlediler. İngiliz güçleri İstanbul'u işgal etmişti. Anadolu, Balkanlar ve Kafkasya tamamen işgal edilmişti. Türk ordusu tarihten silinmek üzereydi. Durum buydu; hatta durum bundan daha vahimdi. Vahimdi; çünkü İngilizler Meclisi Mebusan'ı kapattılar. Yani artık Padişah Vahdettin'in hiçbir gücü kalmamıştı. İngilizler istediklerini Padişah'a yaptırıyorlardı. Sadrazam Tevfik Paşa ise yaveriyle beraber tutuklanmıştı. Bu durumdan en çok endişe duyanlardan Mustafa Kemal Paşa ise İngilizlerin egemen olduğu İstanbul'dan bir bahane ile çıkmak istiyordu. Bu çıkma isteği bir süre sonra kendiliğinde oluştu. Samsun'un İngilizler tarafından işgalini ve İngilizlerin

tacizlerini kabul edemeyen Teğmen Hamdi bölüğüyle beraber dağa çıktı ve İngilizleri rahatsız etmeye başladı. İngilizler Padişah'a şikâyetinde bulundular. Padişah Vahdettin de, Mustafa Kemal Paşa'yı İngilizlerin şikâyetini yerinde incelemek üzere müfettiş olarak, İngiliz oluruyla, Samsun'a gönderdi. Osmanlı topraklarının işgalini bir türlü kabul edemeyen Mustafa Kemal Paşa da bunu fırsat bilerek, Samsun'dan Havza'ya, oradan Amasya'ya, Sivas'a ve Erzurum'a gidip kongreler yapması ve halkı işgal güçlerine karşı örgütlemesi pek de tesadüf değildi. Yurdumuzu işgal edenler, insanlık onuruna yakışmayan davranışlarda bulundular: köyleri bastılar, köylüden haraç aldılar, köy meydanında zorla kadınları oynattılar. Bu duruma kimse sessiz kalamazdı. Yurdun her köşesinden vatan savunması için kadın, erkek, yaşlı, genç direnişçiler, milisler ortaya çıktı. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışıyla başlayan bu halk direnişi, Kuvayı Milliyeyle örgütlendi, ülkenin her tarafında milis teşkilatları kuruldu. Erzurum'da Antep'te, Adana'da, Muğla'da, Aydın'da, İzmir'de her tarafta kadın, erkek, yaşlı, genç hatta çocuklar bile milis oldular. Türk bağımsızlığını sağlayan bir avuç Kuvayı Milliye milisinin yanında, kadın savaşçılar ortaya çıktı. Bu tam bir Türk geleneğiydi. Saka Türklerinin anası olarak bilinen Tomris Hatun'dan² Nene Hatun'a uzanan, savaşçı kadınlar geleneğiydi. Bu, dünyada eşi benzeri görülmemeyen kadın milislerin her biri, Türk tarihinin sayfalarına, adlarını altın harflerle yazdırdılar. Her birinin romanlara, filmlere konu olacak onurluhikâyeleri oldu. Erzurumlu Üsteğmen Kara Fatma, Tayyar Rahmiye, Çete Emir Ayşe, Halime Çavuş, Şerife Bacı, Nezahet Onbaşı, Halide Onbaşı, Zeynep Mido Çavuş, Gördesli Makbule, Hafız Selman İzbeli, Bitlis Defterdarının Hanımı Satı Çırpan, Domaniçli Habibe, Süreyya Sülün Hanım, Nazife Kadın, Naciye Hanım, Faika Hakkı, Sultan Hanım, Kılavuz Hatice, Saime Hanım, Yirik Fatma, Tarsuslu Kara Fatma (Adile Onbaşı) İstiklal Harbimizin isimlerini bildiğimiz sadece birkaç kahramanıdır.

Milis teşkilatlarının içinde en önemli gruplar da **KADINLAR** grubuydu.

Milli Mücadele yıllarında '**Kadınlar Taburu**' vardı.

Ayrıca, '**İntikam Taburu**' denilen bir grup daha vardı.

Kadınlardan oluşan '**Keskin Nişancılar**' grubu vardı.

Kadınlardan oluşan '**Sıhhiye**' grubu ise isimsiz kahramanlarımızdandır.

Savaş günlerinde, askerin her türlü giyecek, dikiş, yama, örgü işlerini yapan; fanila diken, çorap ören nice isimsiz kadınlar grubumuz da anılması gereken bir başka

gruptur. Her birinin ayrı öyküsü yazılmalı, sahnelerde oynanmalı, filme çekilmelidir.

Daha da önemlisi, İstiklal Harbi'nin kazanılmasında çok çok önemli payı olan, 'Kadın ve Kağnılar' diye bildiğimiz, silah ve cephane taşıyan kadınlar grubu da unutulmazlar arasındadır.

Bir de 'LİSELİ' dediğimiz hatta daha küçük yaştaki öğrencilerin savaşa katılmaları, savaşta silah kullanmalarının yanında, geri hizmette yaralı tedavisi, hemşirelik işlerini yapan öğrenciler de vardı.

Bu kahramanlarımızın hepsi mutlaka romanlara, filmlere, tiyatro oyunlarına konu olmalıdır; dünyaya duyurulmalıdır.

Bu toprakları kanlarıyla, canlarıyla bizlere armağan eden, nefes aldığımız coğrafyayı Türk vatanı yapan kadın kahramanlarımızdan birisi de Erzurumlu Üsteğmen Kara Fatma'dır. Erzurum'un Aşkale ilçesinin Ergemansur, (Çay) köyünde doğan Kara Fatma'nın asıl adı Fatma Seher'dir. Çocukluğunda 'Mahi' derlermiş kendisine. Ailesine de 'Delioğulları' denirmiş. Herkes gibi sıradan bir ailenin kızı olan Kara Fatma'yı öne çıkaran, üstün kılan, dünya çapında milli bir kahraman, işgal güçlerine karşı yenilmez bir direnişçi yarıdünyada gelişen siyasi olaylardır. Ancak Kara Fatma'nın farkı, dünyada gelişen siyasi olaylara seyirci kalmamasıdır! Onun bu korkusuzluğu, ailesine ve milletine bağlılığı, girişimciliği, vatanseverliği mutlaka araştırılmalıydı. Bu yüzden saf, yalansız, riyasız bir Anadolu kadını olan Kara Fatma'nın hayatı hakkında araştırma yapmak istedim. Yapılan eski ve yeni araştırmaları okudum. Doğduğu köydeki akrabalarıyla görüştüm. Arşiv bilgilerine ulaştım. 16 sayfalık kendi hatıratını okudum. Bu bilgiler ışığında rahatlıkla diyebilirim ki Üsteğmen Kara Fatma, sadece bu yüzyılda değil, bundan önceki yüzyıllarda da tüm insanlığa örnek gösterilebilecek kadın kahramanlardandır.

Her şeyden önce Kara Fatma tam bir Anadolu kadınıdır. Anadolu coğrafyasının bütün kültürlerini üzerinde toplamış; fakat damarlarına kadar Türk kültürüyle yoğrulmuş, yüzyılımızın 'Dede Korkut'u diyebileceğimiz bilge bir kadındır. Kendisi ümmi³ olmasına rağmen, savaş sonrası bir gazeteciye verdiği beyanat ve elde ettiğimiz aşağıdaki fotoğraf onun nasıl bir arif insan olduğunu anlatmaya yetmektedir.

Oğlu Seyfettin, Kara Fatma, kardeşi Deli Sülo

1923 yılında Tanin gazetesi muhabiri ile yaptığı görüşmede söyledikleri bana göre Kara Fatma'nın karakterini yansıtan en önemli açıklamadır. O bir Dede Korkut'tur, 'bilge kadındır' sözümdeki kasıt da budur: "Bundan sonra kadın, erkek hep birlikte çalışacağız. Kadın peçesiz ve yüzü açık gezmekle iffetini kaybetmez. Zaten memleket bizden o kadar çok hizmet istiyor ki... Bunlar arasında peçe ve çarşafı düşünenecek halde değiliz. İstanbullu hemşerilerimize silahı kapın cepheye gidin denilemez. Fakat onlara düşen iş, silah kullanmaktan daha büyüktür. Şimdiden Anadolu'ya gitmeli ve cahil Anadolu kadınının gözünü açmalı. Kadın neden erkek kadar çalışmasın? Bugün Anadolu'da bir evde iki erkek varsa yanı başında on kadın vardır; bunun için kadın, erkek hep birlikte çalışacaktır. İşte ben; ne okumak, ne yazmak bilirim. Şimdi tahsilim olsa zarar mı ederdim? Çocuklarımız mutlaka okumalıdır. Ben çok iyi biliyorum ki, bugün Anadolu'da erkek ve kız bütün çocuklar okuyacak olursa Anadolu'nun hali değişecek, Türk'ün yüzü gülecektir. Bütün batıl düşünceler kalkacak, Türkler yaşamaya başlayacaktır."

Kara Fatma yüz yıl önce böyle diyor.

Onu anlatırken, 'eşi benzeri olmayan bir kahraman' sıfatını kullanmıştım. Bu düşüncemi hem yaşadıklarından hem de kendi sözlerinden çıkarıyorum. Şöyle ki: 1. Dünya Savaşı'nda, Balkan ve Kafkas Cephesi'nde savaştı. Edirne'nin Bulgarlar tarafından işgali sırasında vahşeti yaşadı. Eşini Sarıkamış'ta kaybetti. İngilizlerin İstanbul'u işgalini gördü. Mondros Mütarekesi'nden sonra Samsun'a, oradan da Sivas'a giderek Mustafa Kemal Paşa ile görüştü. Kendisinden görev istedi. Milis teşkilatı kurdu. Müfrezesinde oğlu Seyfettin, kardeşi Mehmet Çavuş, Deli Sülo ve evlatlığı 11 yaşındaki Fatma da

2 Tomris Hatun: Adına biri Kazakistan'ın başkenti Astana'da, diğeri ise Almanya'nın Dresden şehrindeki Friedrichstadt Hastanesi Parkında anıt dikilmiştir. Ayrıca, Kazakistan'da hayatını anlatan bir de film çekilmiştir.

3 Ümmi: okumamış, eğitim almamış

vardı. Arkadaşları Laz Tahsin ve Topkapılı Pire Mehmet de müfrezesindeydi. 43'ü kadın toplam 700 kişilik müfrezeye komutanlık yaptı. Gözlerinin önünde 28 kadın milisinin şehit düştüğünü gördü. 1. İnönü ve 2. İnönü Savaşları'na katıldı. Türklerin son savaşı olan Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ne yani Afyon Harbi'ne müfrezesiyle katıldı. Savaş sırasında Yunanlılara esir düştü. Esaretini hatıralarında şöyle anlatıyor:

"Altımdaki Ceylan isimindeki atım, güzel talim ettirilmiş çok akıllı bir hayvandı. Adeta bir piyade neferi gibi düşman mevziine sokulmakta fevkalâde mahirdi. Afyon civarındaki Sürmeli köyünde bulunan düşmana müfrezemle taarruz esnasında, hayvanımla düşmanın mevziine sokulmak icap etti. Bu esnada düşman tarafından bir kement atılarak yakalanmıştım ve hayvanda şahlanarak bizim tarafa firar etmeye muvaffak oldu; ben de bu suretle düşmana esir olmuşum.

Beni yakaladıkları zaman gözlerim bağlanarak, kendi mevzilerinin iki saat gerisinde bir yere götürülmüştüm ve burada gözlerimdeki mendil çözüldü ve Sürmeli köyünde kurmuş oldukları karargâhlarında yarım saat isticvap edildim; benden izahat almak için mütemadiyen sıkıştırdılar; ben de verdiğim cevaplarda kaçamak cevaplar veriyordum. Bunlar arzu ettikleri maksadı temin edemediler. Bunun üzerine, Başkumandanları olan Tirikopis'in yanına götürdüler. Komutan beni görünce son derece hayretle bana baktı ve "Sen Kara Fatma!" diye üç defa hayretle ismimi tekrarladı. Biraz sonra hayret ettiğinin sebebini son sualinden anladım. Meğer bunlar, Kara Fatma'yı devasa birşey tahayyül ediyorlarmış ve bende bunlara cevaben "Anadolu'daki Kara Fatmaların en kuvvetlisi benim" demiştim. Beni bilahare bir yere kapadılar. Evvela başıma dört tane süngü nü nöbetçi diktiler; birkaç gün geçtikten sonra bir kişiye indirilmişti. Hergün beni mütemadiyen dövüyorlardı. Gücüm tükenmeye başlamıştı. Bir gün nöbetçinin yanına bir misafir arkadaşı geldi. Şarap içiyorlardı. Misafir olan arkadaşı kalktı gitti. Bu nöbetçi şarap içmeye devam ediyordu. Her halde çok içmiş olmalı ki sabaha karşı sızdığını gördüm. Fakat bir türlü inanamıyordum. Bir iki yoklamadan sonra hakikaten sarhoş olduğuna kanaat getirmiştim. Elindeki silahı alarak ortalık ağarmadan yola çıktım. On dokuz gün esaretin öldürücü ezalarına maruz kaldıktan sonra nihayet bir hayli müşkülattan sonra kaçmaya muvaffak oldum. On dokuz gün sonra Sürmeli köyündeki ovada bulunan kıtamin başına geçtim. Bu muvaffakiyetimden dolayı üsteğmenliğe terfi ettirildim."

Kara Fatma Bölük Komutanıdır

Bu anlatılan hatıratında onun ne denli korkusuz, cesur, dirayetli, pes etmeyen, yılmayan, sır saklayan bir savaşçı olduğunu anlıyoruz.

Mert, yiğit Kara Fatma, milisleriyle beraber savaştı, dindi, yaralandı, esir edildi; ama hiçbir zaman yılmadı, onurundan, namusundan taviz vermedi; dik durdu, eğilmedi; ser verdi sır vermedi. Onun bu korkusuzluğu, kararlılığı, vatanına olan karşılıksız sevdası yüzündendi. Dünyada hiçbir askerin yapamayacağı cesaret örneğini gösterdi Kara Fatma: Rütbesi onbaşıydı. 1921 yılında tamamı kadınlardan oluşan taburlar kurulmuştu. Bu keşif taburunun komutanlığına Onbaşı Kara Fatma getirildi. Savaşın dahi seyrini değiştiren kadın taburları, düşmana çok ağır kayıplar verdirmeye başladı. Yunan ordusunun ilerlediği günlerde, artçı Yunan birliklerine saldırıp, aralarında subayların da olduğu yirmi beş askeri esir almış dünyada tek birliktir Kadın Taburları.

Sakarya Savaşı'ndan sonra Ankara'da, 1 Mayıs 1922 tarihinde 'Çiçek Bayramı' münasebetiyle bir atış yarışması düzenlenir. Bayrama Çavuş Kara Fatma'da davet edilir. Yarışmada birinci olur. Mustafa Kemal'e ait olan gümüş tabaka birinci olana verilir. Rütbesi de çavuşluktan teğmenliğe yükseltilir. Bu nedenle Türk Ordusunun 'Teğmen' olan ilk kadın subayı Kara Fatma olmuştur.

1922 yılında Tevhid-i Efkâr gazetesi muhabiri, Kara Fatma ile bir görüşme yaptıktan sonra, şunları yazmış:

"Fatma Seher Hanım, çeşitli muharebelerde erkeklerden daha büyük hizmetler ifa etmiş, düşman karşısında bir dişi arslan gibi çarpışmıştır. Onu geçen kış İzmit'te gördüm. Ne olursa olsun böyle pür silah, omuzdan aşağı fişeklere sarılı, belinde uzun kaması ve tabancasıyla bir Anadolulu kadın. İlk defa görünce insana önce derin bir hayret hissi geliyor,

sonra bu hayret yavaş yavaş bir kahraman karşısında duyulan hürmet ve tazim hislerine karışıyor ve insan ne büyük bir milletin evladı olduğunu o zaman anlıyor, gurur ve iftihar duyuyor!" Bana göre gazetecinin bu sözleri bile, Kara Fatma'nın eşi benzeri olmayan, onurlu duruşu olan bir savaşçı olduğunu anlatmaya yetmektedir.

Bir de size, Milli Mücadele yıllarında yanından hiç ayırmadığı, aslında Gülistan isimli kız kardeşinin kızı olan 11 yaşındaki Fatma'dan da bahsedeyim.

Kara Fatma İzmit'te Yunanlılarla savaşmaktadır. 11 yaşındaki kızı Fatma, oğlu Seyfettin ve iki kardeşi yanındadır. Kızı Fatma olsun, oğlu Seyfettin olsun ve diğer milislerinin, İzmit'te Rum çetecilere karşı verdikleri mücadele tam bir roman ve film konusudur. Çokönemli gayretleri vardır. Zaten bu savaşta, kızı Fatma'nın sağ eline isabet eden bir şarapnel nedeniyle, elinin parmaklarını kaybetmiştir. Üsteğmen Kara Fatma olayı şöyle anlatıyor:

"Bu kız da deli midir, nedir bilmem! Şimdiye kadar yanından hiç ayrılmadı. Onu ekseriya İzmit'te bırakıyordum, fakat durmuyor, neferlerin peşine takılarak ta siperlere kadar geliyor. Kaç defa harp ederken bana ve askerlerime mataralarla su taşımıştır. Bu çarpışmada zavallı kız sağ elini kaybetti. Şimdi İzmit'tedir!"

Küçük Fatma İzmit'tedir ama Kara Fatma izinli olarak Ankara'ya gittiğinde kızı bir mektup yazdırarak ona göndermiş. Mektubunda ilginç bir cümle var: *"Küçük bir tabanca istiyorum. Merak etme sağ elim yok ama sol elle pek güzel atıyorum anne!"* diye yazmış.

Cesareti, korkusuzluğu ve yaptıklarıyla ünü her tarafa yayılmıştı. Onu görmek isteyen yerli ve yabancı gazeteciler vardı. Yine İzmit'te Yunan ve İngiliz güçleriyle savaş günlerinde, Amerikalı Yakın Şark Yardım Heyeti Reisi bir gün, kendisinin bir fotoğrafını çekmesi için izin istiyor. Kara Fatma da müsaade ediyor ve birkaç poz fotoğraf çekiliyor. Fotoğraflar çekildikten sonra Amerikalı kendisine teşekkür ediyor ve bu fotoğraflara karşılık, kendisinden bir isteğinin olup olmadığını soruyor.

Kara Fatma'nın verdiği cevap Amerikalıyı çok şaşırtıyor:

"Hani onbeşli İngiliz filintaları vardır; onlardan bulamadım, hediye ederseniz, nihayetsiz derecede makbule geçer!"

Amerikalı şaşkıncıdır; çünkü savaş olmasına rağmen yine de kadınların daha çok yüzük, bilezik, küpe, kılık kıyafet isteyeceğini tahmin etmektedir. Kara Fatma bunları değil de 'onbeşli İngiliz filintası' isteyince Amerikalı hay-

Kara Fatma karargahında milisleriyle beraber

retler içerisinde kalmış. Sonunda o silahtan bulamamış; ama iki tane saplı İngiliz bombası hediye etmiş.

Kara Fatma işte böyle, gözü kara bir insandır tıpkı ailesinin diğer fertleri gibi.

Tarih, Tarih kitaplarına sığmıyor dememiz boşuna değil. Bu bilgileri tarih kitapları yazmaz. Bu bilgiler ancak araştırmacıların yoğun çalışmaları sonucunda ortaya çıkar. Üsteğmen Kara Fatma'nın sıradışı hayat hikâyesi, Kurtuluş Savaşı'na katılımı, Mustafa Kemal Paşa'yla görüşmesini, yurdun işgalini, İzmit, Sakarya, Bursa, Balıkesir, İzmir, Eskişehir, Afyon ve Kafkas Cephesi'ndeki mücadelesini, 700 kişilik milis gücü kurmasını, işgal güçlerine karşı mücadele etmesini öğrenmemiz gerekiyor ve herkeşe anlatmamız gerekiyor. Daha da önemlisi ülke, düşmandan temizlendikten sonra Kara Fatma'nın yalnız kalışını, köşesine çekilişini, yoksulluk içerisinde Rus Sefaretinde ve Darülaceze'de yaşamasını ve çok hazin bir şekilde son nefesini verişini mutlaka romanlarla, tiyatro oyunları, sinema filmleriyle anlatmaya çalışmalıyız.

Bu hepimizin bir milli görevidir; vefa gereğidir.

KAYNAKÇA

- Aksekili Hamdi, *Askerin Din Kitabı*, Diyanet Yayınları
- Aralov, S.İ., *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları C.1*, Cumhuriyet Kitapları Yeni Gün A.Ş. İstanbul, 1997, s.97-98, C.2, s.155-156.
- Bektaş, İlknur, *Kara Fatma*, Biyografi, Timaş Yayınları
- Dağistanlı Mehmet, *Ben Kara Fatma*, Anatolia Yayınları
- Tansel, Fevziye Abdullah, *İstiklâl Harbi'nde Mücahit Kadınlarımız*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1988.
- Uyanıker, Ferhat, *Milli Mücadelede Türk Kadını*, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 2009, s.56-65

HAMZA
ÖZTÜRKÇÜ*

Uyuyor

Çöl rüzgarı bitmeden devrilen insanlığın posta katarı gibi
kronolojiye esir
Asrında saadetin umarsızlaştığı
ve (sair hayallerin açık bıraktığı)
Bir iç çekiş yahut sorgulayıştır matemden kalan
Sehven ve atfen çekiş gücü yüksek
Makinaların aldığı nefes renk değiştiriyorken
Bu makina çağına doğan
Taze esintidir
bakışlarından alfabelere dökülen.

Uyuyor
Hasretin gölgesinde dem alan söğüt
Asilliğin başaktörü hayat sahnesinde
Kopuk bir filmin eşsiz düzenidir; lisan
Adında bir merhem saklıdır ki
Sağaltan bir kıyı çakılı kadar
Kitaplarıyla ördüğü kolonyalar
Bir mimoza vazgeçiş serpiyor.
Sevgilinin ayak direyen yürüyüşünün
Toprağa savurgan dokunuşudur bu.

* Avcılar Anadolu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Şair, Yazar.

Uyuyor
Yorgunluğun.
Kopup geliveren yediveren,
İçimde büyüyen şiirin mevsimidir.
Gülşenine şahit olan iknalar
Seriyor yediiklimi peşi sıra
Bir çöl baskınında
Suya hayat veren kadın.

Uyuyor
Erguvanların gölgesindeki saka
Kor aydınlığı saçarken
Şehirde bu denli kutlu sanı
Sağaltır mı şehri? Yahut
Nedir sevgilinin gidişini
Belgileyen o bakış ve o
“Gidiyorum”un ardındaki hüzün bestesi,
Önce göğün taze silkinişi çalacak
Ve toz dumana geçtiği andaki
Tozu bastıran makul serzenişleri
Ve kelimelerin ukbaya nem bırakış retorikleri
Yağmurun yağışında şairlerin payı var
Bu şiirin yazılışında gülüşlerin izi var

Evhamın ikileminde kalan son uykusu
Sokaklarında gezinen bakışın derin sorgusu

Uyan...

Hafıza Restorasyonu

ELİF SÖNMEZİŞİK AYDIN*

Herriot, “Her şeyi unuttuktan sonra geriye kalan kültürdür” der. Bizse kültürü hatırlananlar ve hatırlatıcılar üzerinden tanımlamayı yeğleriz. Oysa unuttuların ardından geriye kalan unutulması mümkün olmayandır. İyi ya da kötü, güzel ya da çirkin, insani ya da değil...

Kültüre algımız, çoğunlukla medeniyetin bir parçası oluşu ve olumlama üzerinden şekilleniyor. Ancak bu durum, medeniyet kavramını temellendirdiğimiz ilahî dayanaktan ayrılan bir tutum izliyor. Kültür, salt ideal olanı değil, görünen ve görünmeyenler üzerinden sürekli olanı temsil ediyor. Keza sürekli olan çoğu zaman yaradılışa, öze ve insanı yükseltecek dinamiklere hizmet edemiyorsa da bütünleyici olma vasfıyla medeniyet bileşkesine hizmet edebiliyor. Bu cihetiyle kültüre dair en ikna edici ve geniş kültür tanımı Müjgan Cunbur’dan okuduğumu söyleyebilirim: “... kültürün en başat özelliklerinden biri sürekliliğidir. Kültür sürekliliği, doğal olarak anbean yenilenerek yeni kuşağın idrakiyle, kendisine yeni unsurların, taze hücrelerin katılmasıyla süreç içinde yenilenerek sağlanır.”

Cunbur’un tanımlaması üzerinden kültürün bir sabite üzerine inşa olmayıp yenilenen ve yenileyen olmakla hem etken hem de edilgen bir mefhum olduğunu dillendirebiliriz. Yalnızca etken ve güdümlü olması hâlinde, toplumun doğal akışının kırılarak aykırı bir düzleme çekilmesi kültürel bir parçalamaya işaret ediyor. Başımıza gelen alfabe ve dil devrimi, en somut örnekler olarak zikredilebilir. “Alfabe değişiminden başlayarak kültür dünyamız bir parçalanmışlığı yaşıyor. Çünkü kültürümüze ilişkin eserlerin ne yazısı bugüne sesleniyor ne dili.”¹ diyen Cunbur, gün geçtikçe daha haklı çıkıyor. Bir kültür uzantısı olmaktan çok bir medeniyet bileşkesi olan dil unsurunun, kültür taşıyıcılığına olan etkisi bera-

berinde, alfabe değişikliğinin millet olarak bize yaşattığı darboğazları da sahih biçimde özetlemiş oluyor.

Medeniyet unsurları ve kültür, şüphesiz hafıza üzerinden süreklilik kazanıyor. Fert, aile mahalle, şehir ve topluma doğru genişleyen hafıza, dâhil olduğumuz coğrafyaya özgü bir güç birliği. Doğu toplumları, değerlerin sürekliliğini, doğal akış içinde ve irfan merkezli olarak biçimlendirirken; Batı toplumlarında olguların, mekânların hatta inancın bile inşası söz konusuken güdümlü bir biçimlendirme şartı ön plana çıkıyor. Bu sistematik ve disiplinler üzerinden yönetilen merkezî anlayış kroniğinin baskıcı tutumu, Cumhuriyet rejimiyle tanışan savaş yorgunu Türkiye’yi içeriden besleyen kökleri parçalamayı başarmıştı. Bu kadarla da kalmadı; etrafını çevreleyen ve birbirinden farklı kimlikler taşıyan coğrafyalarla olan bütünleşmişliğini, başta alfabe ve dil olmak üzere her türlü kültür ve medeniyet unsurları üzerinden birer birer alaşağı etmeye muktedir oldu.

Yirminci yüzyılın başında, Batılılaşma adına tanıştığımız her “yeniliğin”, medeniyetin filizleri sayılabilecek “yenilenmiş” kültür unsurlarını sağlam bir düzlemde biriktirebilecek kadar genel kabule ulaşamadığı, belki dil ve literatür anlaşmazlığından da bir nebze okunabilir. Zira bu yenileşme, travmatikti. Nesiller arası fikir ayrılıklarını ve kutuplaşmaları doğurdu. Bu kutuplaşmalarda kamuoyunun şahit olabildiği en net fotoğrafı siyasi çekişmeler verecekti. Ve hâlen fikri yapılanmaların kitle endişelerini gideren en güçlü alan siyasi arena sayılıyor. Mutlak bir Batılılaşma savunuculuğu ile bunu tümüyle reddeden kitlelerin kutuplaşması, medeniyet mirası birikimi sahiplenmede ve kültürel bütünlüğü sağlamada sıkıntılı yaklaşımlara gebeydi. Tarihi vesikaları ve bakmaya kıyılamayan elyazma eserleri “karşılıksız” ihraç eden, mimariye kazanmış kitabeleri söken, maziye red-

* Yazar.

1 Gelibolulu Mustafa Âlî, Menakıb-ı Hünerveran-Hattatların ve Kitap Sanatçılarının Destanları, Hazırlayan: Dr. Müjgan Cunbur, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2012.

deden, velhasıl kimliksizleşmek pahasına geçmiş varlıklarını imhaya girişen zihniyet, hafızamız üzerinde zamana yayılan sistematik bir tahribata sebep oldu.

Türkiye, devamlı bedel ödeyen bir ülke. Ve hatta konumu, geçmişi ve güçlü mazisinin bedelini ödemeye mahkûm edilmiş bir ülke. Bütün devletler, gücünü geçmişten alıp sırtını bulduğu en yüksek dağa yaslarken; sırtı, ardı, geçmişi ve hatta bir dönem satırları boş bırakılmış bir ülke. Devlet olmanın yalnızca maddi koşullarla değil, kamuyla paylaşılan vesika, literatür ve şifahi birikimle de sağlandığı düşünülürse, eğitim ve kültür politikalarındaki giderilemeyen problemlerin sebebi boşluğu doldurmadaki ağırkanlılığımıza yorabiliriz. Şimdilerde ivme kazanan kütüphanecilik, müzecilik, arşivcilik gibi on yıllarca atıl bırakılmış alanlarda, bunca hamleye rağmen biriktirebildiklerimizin ve bu birikimden haberli olanlarımızın yekûnu, bu çaba için ne kadar geç ve yetersiz kaldığımızı da anlatıyor aslında.

Manzaraya bakınca bütünleşmenin önemini ve görüş ayrılıklarının kaynağını kavramanın hafıza restorasyonu ile mümkün olduğunu fark etmiş sayılmayız. Geçmiş okuma noktasında uygulama anlaşmazlıklarının ve birlikiş güvensizliğinin de sıkıntılarıyla karşı karşıyayız. Hem kültürel kimlik hem de medeniyet temelini besleyen birikim konusunda kafamız karışık. Yetmiyormuş gibi ortak bir yordam belirlemeye hizmet etmeyen tartışma hâllerini yaşıyoruz. Bir otorite, o otoriteye tâbi bir disiplin, meselelere dair teori ve uygulayıcıların uzmanlığı gibi yokluklar yaşıyoruz. Ya da olanların organize edilmesindeki yetersizliğimiz karmaşaya sebep oluyor.

Batı otoritelerine, herhangi bir topluma yönelik asimile içeren tutumu hakkında hesap sorsanız, katı uygulayıcılığı haklı çıkararak dümdüz izahlar yapmaktan çekinmezler. Çünkü bütün departmanları uyum içinde aynı düsturun parçasıdır. Bir prensibin adanmış birer parçasıdır. Bizim cihette ise durum hep karmaşık. Resmî tarihe mecburen ve gayriihtiyariymiş gibi kaydolan teslimiyetçi görünümün ardında yatan, yöneticiler üzerinden bile isteye Batı'ya meyletmek ve tâbi olma. Fakat bizi kimliksizliğe sürükleyen sebepler bundan ibaret değildi. Köşebaşlarının boş, köşetaşlarının ve toplum hafızasının sahipsiz kalması, kayda geçenlerin büyük ölçüde kayıplara karışması, duyarlılığı körlenmiş vatantaşın medeniyet ıslahatı için gücü ve cesareti kendinde bulamayışı da kopuşları mutlaklaştırdı.

Bir tarafı yapmaya uğraşırken başka tarafımızın yıkılıyor olması, öz'ü anlamamak ve yöntemsizlik yüzünden. "Biçim ve varlık tasavvurunun bütünlüğünün bilinci ile oluşan sorumluluk, tutarlılık duygusu, 'beşer'i 'insan'a dönüştüren adımdır." diyen Turgut Cansever, öz'ü ve yöntemi tek bir cümlede nakletmeyi başarırken yol haritası belirlemede bu kadar güçlük çekmemizi nasıl açıklarız? Ama biz köşebaşlarını ve köşetaşlarını ihmal ettiğimizden bu yana, ne böyle kestirme idrake vâkıf olabiliyor ne de tespit edilen problemleri hazmetmeyi başarabiliyoruz.

Hatalı ve hızlı kararlardan arınmış, defalarca geri dönüp düzeltmeyi gerektirmeyecek sağlam adımlar için tefekkür etme, mutlak yerliliğe yönelme ve hafıza restorasyonunu ciddiye alma vaktidir.

Acı Merhamet

ASYA GÜL SAVAŞ*

Benim adım Meryem. Bu merhametliymiş gibi gözük-
ken ama aslında merhametten yoksun hayata göz-
lerimi İstanbul'un hala gelişmeyi bekleyen bir köyünde
açtım. İçinde annem Melek'in, babam Halil'in ve on
yaşındaki ağabeyim Ali'nin olduğu küçük, küçücük, tek
katlı, bahçeli bir evde yaşıyordum. İçimi ısıtan bu huzur
dolu ev dördüncü yaşında benim için bir cehenneme
dönmişti. Sapsarı saçlarımı ören, bana elbiseler diken,
her gece masallar okuyan, benimle beraber şarkılar söy-
leyip dans eden annem Melek kanser hastalığı yüzün-
den minik ellerimin arasından kayıp gitmişti. O'nu daha
fazla yanımda tutamamıştım, artık bu hayatta benimle
beraber olmadığına, bu hayata gözlerini yumduğuna kü-
çücük kalbimde ancak bir ay sonra hiç saçlarımı örmek
için yanıma gelmediğinde, bana masal okumak için ki-
taplarımı raftan almadığında, benimle beraber dans edip
şarkı söylemek için radyonun sesini açmamı söylemedi-
ğinde idrak edebilmişim.

Annem ölünce babam Halil ve ağabeyim Ali'nin yanın-
da onlara neşe kaynağı olmuştum. Hiç paramız yoktu,
babam bir yerde çalışmıyordu. Dört yaşındaki küçücük
bedenim hep acıkıyordu, annem olmadığı için babama
ben acıktığımda bana yemek yapmasını söyleyemiyor-
dum. Daha dört yaşında bir çocuktum, akıl edemiyor-
dum, ben hep yemekleri anneler yapar sanıyordum.

Bu yüzden ben de her acıktığımda annemin süt sağar-
ken beni de yanına aldığı oldukça uyuz ve bir o kadar
da kara olan keçinin yanına gidiyor, onu biraz okşayıp
sakinleştiriyor, ondan süt emiyordum. O sıcak süt bana
annemi hatırlatıyordu, annem de o sıcak süt gibi sıcacık-
tı, geceleri hep onun sıcak bedeni beni sarmalar, mışıl
mışıl uyuturdu.

Annemin ölümünün üzerinden çok değil, sadece üç ay
geçmişti. Babam da bizi bırakıp annemin yokluğunu
kaldıramamış ve hayata gözlerini yummuştu. Acaba
anneler ve babalar bu dünyanın yükünü kaldıramayıp
bir de çocuklarına göstermek zorunda olan merhamet-
lerinin ağırlığına dayanamayıp hep çocuklarını öylece
sonsuz katar bırakıp giderler miydi? Artık ağabeyim
ile beraber bu küçücük evimizde tek başımıza kalmıştık.
O beni hep korumaya çalışmıştı. Elinden geldiğince iki-
mize yemek yapıyor ama asla bir gün bile tam anlamıyla
doymadan uyuyamıyorduk, zaten evdeki yiyecek malze-
melerimiz bile bitmişti, en son annemizin ölmeden önce
buzluğa koyduğu köfteleri kızartmıştık, sanki o gün ev
annem gibi kokmuştu ama artık çoğu zaman evimizde
yalnızlık kokusu hakimdi. Ağabeyim ile evde tek başı-
mıza oturmaya korkuyor, geceleri sardunya dolu bahçe-
mizin çimenlerine uzanıyor, yıldızlı göğe karşı başımızı
kaldırıyor ve sabaha kadar yıldızları annemiz, babamız

* Çatalca Çevre Bilim Koleji 12. Sınıf Öğrencisi

zannederek bize masal anlatıyormuş gibi dinliyor, onları izliyor, kayan yıldız geçtiğinde bir kere daha kaymasını diliyorduk çünkü her yıldız kayduğunda annemizin oradan bize el salladığını zannediyorduk.

Bizi kimse alıp büyütme istememişti, ne babaannem acıyor, ne de amcalar bize el uzatmak istiyordu. Bir gün dayım ve yengem dayanamayıp nihayet bize merhamet gösterdiler ve onlarla beraber yaşamamızı istediler. Artık annemiz ve babamıza veda etmek zorunda olduğumuz gibi bu küçük evimize de veda etmek zorundaydık. Dayımızın ve yengemizin Feride ve Leyla adında çok güzel iki kızları vardı. Yengem hep bizi eziyor, Feride ve Leyla'ya verdiği yemekten daha az yemek veriyor ve bizi en soğuk odada uyutuyordu. Dayım da yengemin bize iyi davrandığını düşünüyordu. Dayım gündüzleri işe gittiğinde yengem de bizi parka götürüyor, parktan her dönüşümüzde Feride ve Leyla'ya onlar mutlu olsun diye kırmızı balon ile çilekli dondurma alıyor ama ağabeyime ve bana hiçbir şey almıyordu. Ben o günden beri her balon patladığında korkarım, kırmızı her şeyden nefret ederim ve çilekli hiç bir şey yemedim. Parktan eve dönüp banyomuzu yaptıktan sonra her defasında Feride ve Leyla'nın saçlarını tarayıp okşuyor, ama benim saçımın bir teline bile dokunmadan kızlarının saçlarını tarayıp işini bitirdiğinde tarağı benim önüme atıyordu. Ben daha çocuktum, ağabeyimden saçlarımı taramasını istiyordum, ağabeyim benim saçlarımı tararken ben de yengemin Feride ve Leyla'nın saçlarını örmesini izliyor, ağabeyime dönüp usulca "Benim de saçlarımı öyle örersin?" diye fısıldıyor, o örerken annemin de benim saç-

larımı böyle ördüğünü hayal edip tebessüm ediyordum, bu her defasında acının tatlı tebessümü olarak dudaklarımın kenarından kıvrılıyordu. Yengem hafta sonları ailesiyle beraber yalnız vakit geçirmek için dayımı "Bırak, çocuklar ayaklarının üzerinde durabilmeyi öğrensinler, onları bizim çiftçilerin yanına gönder, tarlada çalışır sonra eve gelirler." diye söyleyip ikna etmişti ve ağabeyim ile beraber tarlada çalışmaya başlamıştık. Artık yedi yaşında bir kızdım ama bu kadar yük omuzlarıma ağır geliyordu. Dayım ile yengem bize evlerini açtıklarını sanarak merhamet ettiklerini mi zannediyorlardı?

Nihayet ağabeyim yirmi yedi ve ben de yirmi bir yaşına gelmişim. İkimiz de evlenip dayım ve yengemin evinden kurtulmuştu. Hayatımın artık çok güzel bir bölümüne geçtiğimi sanıyordum ki ağabeyimin yaşam hikâyesi bana bu kadar acı çektiğim yetmiyormuş gibi hayatımı karartmaya devam ediyordu. Ağabeyim Ali'nin Sevda ve Ahmet adında iki çocuğu oldu. Yeğenlerim Sevda ve Ahmet'i kendi çocuklarıymış gibi seviyor ve onlara bakıyordum. Sevda ile Ahmet dokuz yaşına geldiklerinde ağabeyim annesini kanserden kaybettiği gibi eşi Feyza'yı da kanserden kaybetti. Yeğenlerimin öksüz kalmasını görmek beni bir kez daha annemi kaybetmişim hissettirmişti. Ağabeyim çocuklarına annesiz kalma acısını yaşatmamak için onlara anne merhameti gösterebilecek, çok varlıklı olan Emel adında bir kadınla evlendi ama ne yazık ki Emel bu kadar serveti olmasına rağmen oldukça paragöz bir kadındı. Emel Sevda'ya çok güzel bir kız olması için sürekli baskı gösteriyor, ona 9 yaşında olmasına rağmen zorla makyaj yaptırıyordu. Sevda

ve Ahmet gençlik dönemlerine geldiğinde ağabeyimi yani babalarımı kaybettiler. Artık onlar üvey anneleriyle beraber yaşıyorlardı. En azından yeğenlerim benden daha şanslılardı, onların üvey de olsa bir anneleri vardı. Ben annemi ve babamı kaybettikten sonra ağabeyimi de kaybederek hayatıma yalnızca eşim ve yeğenlerim ile devam etmeye başladım. Yeğenlerim başlarının çaresine bakabilecek yaşıydı. Ağabeyim ölünce yeğenlerimin üvey annesi de kaçmıştı, zaten ağabeyimin çocuklarına bağlanamamıştı, burada bizimle beraber durması için bir sebebi kalmadığını düşünmüştü. Ahmet babasının ölümünden 4 yıl sonra Serpil adında güzeller güzeli biriyle evlendi, bu benim yeğenimin şansı olmalıydı. Ahmet, Serpil ve Sevdâ aynı evde yaşamaya başladılar. Çok geçmeden Sevdâ da evlendi ve iki oğlu oldu. Nihayet bu hayattan göçüp giden ailemizin yerini doldurmaya başlamıştık, artık ailemiz tekrar kalabalıklaşıyordu. Ahmet ve Serpil'in Zümrüt ve Çiçek adında iki güzel kızı olmuştu. Zümrüt büyüdü ve liseye gidecek yaşa geldi. Günlerden bir gün Zümrüt okuldayken Ahmet karlı bir günde yolları açmak için bindiği kar küreme aracıyla kızının okulunun önünde yokuştan kayıp kaza yaparak hayatını kaybetti. Artık Zümrüt ve Çiçek de yetimdi. Bu hayatta hayata tutunabileceğim bir dal arıyordum. Benim de çocuklarım olmuştu.

Yaş 60'a geldi. Çocuklarım ve hatta torunlarım ile beraber aynı bahçenin içinde farklı evlerde yaşamaya başladık. Torunlarım oldukça büyük başarılar getiriyor ve beni mutlu ediyor derken ben de annem gibi kanser hastalığına yakalandığımı öğrendim, bir sürü ameliyat geçirdim, ölüp de hayatımdaki ailemi anne merhameden yoksun bırakmaya ödüm kopuyordu. Oğlum, kızım, torunlarım hepsi benim iyileşmem için seferber olmuştu, keşke ben de annemin iyileşmesi için bir şeyler yapabileseydim, keşke biraz daha aile sevgisi görüp yüreğimdeki sevginin gücüyle kendi kendime iyileşseydim. Aynaya baktığımda kendimi oldukça bitkin görüyor, çocuklarımın karşısına böyle çıkmamak için adeta onlardan kaçırıyordum. Nihayet tedavilerimi olduktan sonra hastalığım iyiye gitti ve ben kanseri atlattım! Ne olursa olsun hayatın devam ettiğinin bir kez daha farkına vardım. Hastalığımanın arasında çok geçmedi ve torunum doktor oldu, annesi ve babası ile beraber Ankara'ya yerleştiler. Onun ailemiz için ne kadar büyük bir gurur kaynağı olduğunu biliyordum ama doktor olarak o bana mutlulukların en büyüğünü yaşatmıştı. Şimdi ise ben eşim ile beraber köyde hayatımın sonlarını yaşamaya devam ediyordum. Altmış yedi yıllık hayatımdan çıkardığım ders karşındakine merhamet gösterdiğini sanıp aslında eziyet edip aşağılayabilme ihtimalinin olduğunu bilerek temkinli yaşamak oldu.

Türk Sinemasında Öğretmen Portreleri:

İdealist Öğretmenden Sürgüne, Gündelik Yaşam Mücadelesine ve Muhafazakâr Mağduriyet Söylemi Figürüne

MEHMET AYGÜN*

Gerek okul hayatı gerekse öğretmenlik mesleği sinemanın/sinemacıların her dönem ilgisini çeken konular arasında yer almıştır. Hem dünya hem de Türk sinema tarihi, öğretmenlerden öğrencilere, sınıf ortamlarından okul koridorlarına kadar okul ve eğitim hayatının çeşitli boyutlarıyla beyazperdeye taşındığı yüzlerce örnekle doludur. Öyle ki günümüzde “okul filmleri”, sinemada özel bir alt tür olarak adından söz ettirmeye başlamıştır. Son dönemlerde eğitim sorunlarından kaynaklanıyor olsa gerek Batı ve Amerikan sinemasında okulu ve öğretmeni konu alan film sayısında artış olmuştur. Amerika’da ve Batı ülkelerinde okulda şiddet olgusunun artması, göçmenlerin yaşadığı varoşlarda ayrımcılık, eğitimin aksaması ve kalitesinin düşmesi gibi nedenler sinemacıların okula, öğretmene ve eğitim sorunlarına olan ilgisini artırmıştır denilebilir. Modern dönemlerde okul, eğitim sistemi ve öğretmen toplumu dönüştürmenin en önemli unsuru olarak kabul edilmektedir. Yine toplumsal huzursuzluklar ve az gelişmişlik gibi olgulardan da eğitim sorumlu tutulmaktadır. Bu açıdan eğitim ve öğretime ilişkin konular sinema açısından elverişli bir kaynak olmuştur.

Sinemada öğretmenler genellikle diğer meslek gruplarına göre olumlu özellikler yüklenerek idealize edilmiş karakterler olarak karşımıza çıkar. Genelde Türk sinemasında da öğretmenler idealist, fedakâr, cefakâr, iyi niyetli, hatırlı, eli öpülesi insanlar olarak resmedilir. Bu yaklaşım toplumun öğretmene yüklediği misyonla ve öğretmene bakışı ile örtüşmektedir. “İdealizm” öğretmen üzerinden aktarılır, temsil edilir. Ülkemizde toplum ve devlet yanında öğretmenin ayrı bir yeri vardır. Cumhuriyet döneminde öğretmen toplumu dönüştürücü en önemli unsurlardan biri olarak düşünülmüştür. Cumhuriyet değerlerinin, çağdaş değerlerin en önemli savunucusu ve taşıyıcısı olarak görülmüştür. Öğretmen kentsel değerlerle donanmış ve köye medeniyet götüren kişidir. Bu yönüyle öğretmen aydındır. Fransız Devrimi sonrasında modern zamanlarla birlikte eğitim devletin denetimi ve tekeline alınmıştır. Okul, öğretmen ve ders kitabı bu enstrümanın temel öğeleridir. Cumhuriyet modernleşmesi yeni bir toplum yaratmak, yeni bir ulus inşa etme çabası içinde eğitimi millileştirmiş, okulu modernleşmenin merkezine koymuş, öğretmeni de yüceltmıştır. Öğretmenler yeni toplumun kahramanı olmuştur.

* Yazar: İTO BİLSEM Felsefe Öğretmeni

Ülkemizde öğretmenin başrolde temsil edildiği filmlerden Türkiye'nin siyasal, toplumsal ve kültürel değişiminin izlerini sürmek mümkündür. Bu filmlerin çoğunluğu romanlardan uyarlanmıştır. Türk edebiyatında idealize edilen öğretmen figürü sinemada temsil edilmiştir. Ancak bu filmlerin yanında, yani roman uyarlaması dışında toplumun değişen öğretmen algısını anlatmak, tarihi olay ve olguları anlamak veya güncel siyasal ve toplumsal problemleri öğretmen üzerinden işlemek amacıyla filmler çekilmiştir. 1980'lere kadar daha çok roman ve hikâyede karşımıza çıkan öğretmen, bu dönemden itibaren sinemada karşımıza çıkmaya başlar. Bu çalışmada 1980-1993 arası dönemde öğretmeni/öğretmenlik mesleğini konu edinen beş film üzerinden bir inceleme yapılacaktır. Hemen söyleyelim ki filmler bu on yıllık sürede çekilse de hepsinin konuları bu döneme ilişkin değildir. Örneğin filmlerden birinde öğretmen, erken cumhuriyet döneminde modernleştirici, aydınlatıcı, cumhuriyet değerlerini köye aktaran kişi olarak temsil edilir. Bir diğerinde görüş ve inançlarından dolayı sürgün edilen öğretmen anlatılır. İnceleyeceğimiz filmlerden ikisinde öğretmen, ekonomik zorluklar içinde geçinme derdi ile resmedilir. Bazı filmlerde ise öğretmen belli siyasal, toplumsal, tarihsel olay ve sorunların işlenmesinde araçsallaştırılmaktadır. Bu filmlerde asıl başka bir hikâye anlatılmaktadır. Öğretmen karakteri ve onunla ilgili sorunlar ikinci kalmaktadır.

Bu çalışmada incelemeye konu edilen filmler şunlardır: *Öğretmen Kemal* (1981), *Hakkari'de Bir Mevsim* (1983), *Öğretmen* (1988), *Öğretmen Zeynep* (1989), *Sürgün* (1992)

Öğretmen Kemal: Cumhuriyet Öğretmeni Tipinin Sinemada Son Temsili

Öğretmen Kemal filmi, 12 Eylül Askeri darbesinin hemen ertesinde 1981 yılında çekilir. Senaryosunu Mehmet Aydın'ın yazdığı, yönetmenliğini Remzi Jöntürk'ün yaptığı filmin başrol oyuncularını Öğretmen Kemal rolüyle Cüneyt Arkın ve eşkıya Durali rolüyle Fikret Hakan'dır.

Filmdeki öğretmen tipi erken cumhuriyet döneminde karakterize edilen öğretmendir. Filmin ele aldığı dönem de 1930'lu yılların sonu ilköğretim seferberliğinin başladığı yıllardır. Köy, cumhuriyet öğretmenininin mücadele edeceği olumsuz unsurların hepsine sahiptir. Halkın kanını emen ağa vardır, onunla ittifak halinde halkın

dini duygularını sömüren şeyh vardır. Ağanın altına at çektiği, beslediği eşkıya vardır. Cahillik ve kör inançlar vardır. Çocuk yaşta evlendirilen ve başına hayvan gibi –gittiği yer belli olsun diye çan takılan- kızlar vardır. İşte bu filmde öğretmen bunların hepsi ile savaşacak ve köyü bir cumhuriyet köyü haline getirecektir.

Elinde bavulu ile köye doğru gelmekte olan öğretmeni ilk gören, eşkıya Durali ve yavuklusu ile arasındaki iletişimi sağlayan çocuktur. Eşkıya Durali dürbünle uzaktan gördüğü öğretmeni tahsildara benzetir. Köye tahsildar geliyor zannedilince tütün karaborsacısı ve muskacı Şeyh Şerif Emmi'nin keçileri, sığırları ve koyunları saklanır. Ancak gelen kişinin tahsildar değil de öğretmen olduğu anlaşılınca şaşkınlık yaşanır. Bu durum en çok Şerif Emmi'yi rahatsız eder. (Kızına hazırlattığı yemeği (rüşvet diyebiliriz) iptal ettirir.)

“Çünkü muallim efendi hemen dönmek ister. Hemen dönerse de isabet eder. Çünkü bu köyde ne mektep ne de okuyacak çocuk bulunmaktadır.”

Öğretmenle aralarında şu konuşma geçer:

Öğretmen: *Çocuklara okuma-yazma öğreteceğim. Mutlaka.*

Şerif: *Okul yok dedim.*

Öğretmen: *Yapacağız. Mutlaka.*

Şerif: *Yapamayız. Çalışacak boş adam yok.*

Öğretmen: *Devletin emri var. Yapılacak.*

Şerif: *Öyle de böyle de olmayanı bizden alamazsın.*

Öğretmen: *Ben almaya değil vermeye geldim.*

Bu tartışmada öğretmene destek çıkan ilk kişi Çanakka- le'de ve değişik cephelerde savaşmış köyün Gazi'sidir. Ve şunları söyle der: *“Köyüm okusun demiş. Efendilik baba- dan oğula miras kalmasın, okunsun da kendi efendisi olsun demiş.”*

Arkasından köyün delisi Çayır Mustafa öğretmene destek olur. Köyün muhtarı şeyh ve ağadan korktuğu için olsa gerek biraz çekinceli yaklaşır: *“Devlet seni göndermeden bir mektep yapsaydı keşkem.”* sözüne öğretmenin verdiği cevap *“Devleti milletten ayırmak olmaz. Çünkü devlet biziz”* olur.

Öğretmenin amaçları ve idealleri uğruna verdiği mücadelede ilk çatışma Şeyh Şerif'le yaşanır. Parayla muska yazan ve tütün karaborsacılığı yapan Şeyh Şerif, ağanın

has adamıdır. Hasta çocuklara ve evlenme yaşındaki kızlara muska yazan Şeyh Şerif halkı sürekli öğretmene karşı kıskırtır. Öğretmen Kemal onunla mücadelesinde onun beslediği ve beslendiği kör-inançlara karşı da harekete geçer. Okul yeri olan tespit edilen tepedeki (Adaktepe) dilek ağacını baltayla keser. Bu şeyhin ve ağanın tahtına (Tepedeki arazi ağanıdır) karşı bir saldırdır. Kör inançların yerine bilim ve akıl, ağanın yerine okumuş, kendi efendisi olan insanlar gelecektir.

Öğretmen Kemal okul inşaatı için köylüleri tek tek imeceye çağırır. Ancak hepsi bir bahane bulup gelmek istemez. Bir köylü kendisini imeceye çağırın öğretmen ve muhtara "Ağa ne diyor bu işe?, Şerif Efendi caizdir dedi mi?" diye sorar. Öğretmen Kemal, "Bak kardeşim. Bir ayağı Tekke'de bir ayağı Mekke'de olanların yönetimi bitti. Yarın okul yapımına başlanacaktır. İmece konmuştur. Hepsi bu." Ancak ertesi gün herkes bir bahane bulur. Veysel'in karısı "Veysel, Hasan Şeyhe gitti. Yedinci kızı hasta da muska falan yaptırarak." Deyince Öğretmen Kemal, "Ama yakındır, okullarda yetişecek aydın din adamları, İslam'ın üzerine giydirilecek kara urbayı yırtıp dinimizi gerçek kişiliğine kavuşturacaktır." İlerde ağaya satacağı kızının boynuna çan takan kadın, öğretmenin ardından, "Boşunadır yorulduğün yabanın adamı. Kimseyi bulama-

yacaksınız." diye seslenir. Şeyh Şerif ise hışımla merdivenden inerken öğretmenin ardından "Biz okul falan istemiyoruz. Adaktepe'den de adak ağacından da uzak dur ha. Çarpılırsın, çarpılırsın!" diye bağırır.

Ancak öğretmen vazgeçmez. Köyün delisi Çayır Mustafa, Gazi ve birkaç kişi öğretmenle birlikte tepeye çıkarlar. Öğretmen Kemal, herkesin adak bağladığı kurumuş ağacı baltayla kesmeye başlar. Keserken de "Kör taassup yıkacağım seni, yıkıl... Halkımı cahil bırakan safsata yıkıl... yıkıl... yıkıl... Yıkıl çağların gerisindeki karanlık düşünce yıkıl..." diye haykırır. Bu arada Şeyh Şerif'in kıskırttığı köylüler ellerinde sopalarla "uçursuz", "günahkâr" diye bağırarak öğretmene ve yanındakilere saldırır. Aralarında şöyle bir konuşma geçer.

Şeyh Şerif, "Adak ağacımızı yıktın! Uçursuz..!"

Öğretmen: "Taassubu yıktım. Kör inancı."

Şeyh Şerif: "Dinimize ters düştün sen. Günahkâr."

Öğretmen: "Dinimize ters düşen, bu ağaca zilleri, çaputları bağlayıp medet umanlarla, onları bu yolda azmettirenlerdir."

Böylece batıl inancın simgesi yıkılmıştır. Öğretmen Kemal, savaş istemediğini barış adamı olduğunu söyler. "Barış adamıyım, barış. Ben Kuva'i Milliyeciyim. Atatürk'ün askeriyim."

Köyün gazisi "Ata'nın öğretmenininde izinde olalım" diyerek halkın öğretmene desteğini artırır.

Köyün delisi bu durumu şu sözlerle anlatır: "Şerif Emmi b.ku yedi. Ama biz de b.ku yedik. Çünkü Şerif Emmi kızınca muska ve kaçak tütüne zam yapar."

Bu mücadele sürerken kutuplar arasında mücadeleye yeni güçler katılır. Ağanın kızı Ayşe, öğretmenin safına geçer. Bu Şeyhi yıkan bir durum ama öğretmen için büyük bir kazanımdır. Çanakkale Türküsü eşliğinde okul inşaatı sürerken Şeyh bir kez daha köylüleri toplayıp "koyunlara, sığırlara kıran girecek, ekinler kavrulacak", "hepimize lanet yağacak, şeytan orda" sözleriyle halkı öğretmene karşı kıskırtır. Çalışanları köylülere ve çocuklara taşlatır. Ancak bu okul inşaatını durdurmaz aksine inşaat katılanların sayısını artırır.

Şeyh yüksek ateşten ölmek üzere olan bir çocuğa muska yazarak ve okuyarak şeytanı çıkarmaya çalışırken, fırsattan yararlanarak insanları öğretmene karşı kıskırtmaya çalışır. Bu olumsuzlukların kaynağının öğretmen

ve okul olduğunu vurgulamak için titreyerek “Şeytani çıkaramıyorum, uğursuz” diye bağırır. Ancak bu durum öğretmene bir başka kör inancı yıkma fırsatı verecektir. Şeyhi dışarı atar ve çocuğu kucaklayıp doğruca derenin kenarına götürür. Gazi, Çayır Mustafa ve Ayşe de birer ateşli çocuğu alıp derenin kenarına götürürler. Şeyh öğretmenin arkasından: “Bırak sabileri. Muskalı onlar. Şeytanın ümmeti müslümünde yeri yoktur. Senin de” diye bağırır. Öğretmen ona, “Sen susacaksın yobaz. Ben oldukça susacaksın. Ben senin kaderinim. Başkaldırdıkça karşına çıkacağım. Ezeceğim.” şeklinde cevap verir. Bu arada Şeyhin kıskırttığı köylüler, “çocuklarımız ölürse seni yaşatmayız, öldürürüz” şeklinde bağırırlar. Ancak öğretmenin suya sokup, suyla masaj yaptığı ve suyun kenarına yatırılan çocuklar bir süre sonra iyileşip kalkarlar. Modern bilim ilkeleri muskayı alt edecektir. Bu durum köylünün öğretmene olan güvenini artırır. Okul inşaatına katılımı artırır. “Biz cahil insanlarız. Bizi affedin.” Dini otoriteyi temsil eden Şeyhin tahtı sarsılmıştır. Artık bundan sonraki mücadele, köyde ekonomik ve siyasal otoriteyi temsil eden ağa ve ağalık düzenine karşı verilir.

Öğretmen karşısında gücü tükenen ve yenilen Şeyh Şerif “Gel. Ağaysan gel artık. Benim gücüm burada sınırlı.” sözleriyle ağayı çağırır. Ama bir taraftan da ağaya sitem eder. “Gelemez ki, şehirdeki kadının koynundan çıkıp gelemez ki.”

Ancak ağa ve avaneleri davul eşliğinde köye girer. Şeyh büyük sevinç içindedir. Ağa öpmesi için öğretmene elini uzatır. Ama alışık olmadığı bir tepkiyle karşılaşır. Öğretmen o eli öpmez. “Benim de bir öğretmenim var. M. Kemal. Ben onun eliyim, diliyim, amaciyim.” Böylece üçüncü cephe açılır. Ağayla mücadele. İlerde olacakları Deli Çayır Mustafa şu sözlerle haber verir. “Benim ot yemiş kafam diyor ki; bu ağa takımı hazımsızdır, kudümsüzdür. Amma velâkin tuzacı da kanlı olur.”

Bu sırada köye jandarma çavuşu da gelmiştir. Muhtara okul yapımında öğretmene destek olunmasını bunun bir hükümet emri olduğunu bildirmiştir. Jandarmanın öğretmene ve etrafına bu desteğine karşı ağanın eşkiyası Durali devreye sokulur.

Delinin söylediği gibi artık öğretmenle mücadele kanlı tuzaklarla devam eder. İlk tuzak okula giden öğrencilere kurulur. Okul yolundaki dere üzerindeki tahta köprünün bir ağacı ağanın adamları tarafından kesilir ve öğrenciler geçerken çoğu suya düşer. Öğretmen Kemal, kasabadan öğrencilere aldığı kalem, silgi, defter ve kitap

gibi malzemelerle köye dönerken ağanın “altına at çektiği”, “yedirip doyurduğu” eşkiya Durali'nin silahlı pususuna düşer. Bu ikinci kanlı tuzaktır. Durali de başlarda okula karşı tavır sergilemektedir. Çünkü “okul gelirse yol gelir, hükümet gelir.” Öğretmeni silahla yaralayan Durali, öğretmenin tavırlarından ve konuşmalarından etkilenir. Yaraladığı öğretmeni kendi eliyle ve yöntemleriyle tedavi eder. Öğretmen ona etkileyici bir konuşma yapar ve onu etkiler. “Benim kafamı karıştırma” dese de kafasını karıştırır. Onu bedensel ve zihinsel gücüyle teslim alır. Aralarında mertçe bir dostluk oluşur.

Öğretmeni yıldırıp idealinden vazgeçirmeye çalışan ağa ve çevresi öğretmen kasabaya gidince okula koyun doldururlar. Bu öğretmenin sabrını taşıran son damla olur. Gazi'nin “bunun bir tuzak olduğunu, seni öfkelenirip hata yaptırmak istiyorlar” uyarılarına rağmen ağanın konağına gelir. Ağayla aralarında şöyle bir konuşma geçer:

Ağa (Dayı Bey): “17 köyün öşrünü toplayan Osmanlı'nın tımar sahibi bir babanın oğluyum.”

Öğretmen Kemal: “Öfkesi dinmeyen silahlara veda etmiş eski bir kuva-i milliyeci. Şimdi ise dâhili bedbahtlarla uğraşan bir cumhuriyet öğretmeniym. Belki ekmeğimiz aşımız yok ama askerine, memuruna dokunamı yaşatmayan bir başımız var.”

Ağaya, “Çocuklar okula giderse, senin reçineleri kim toplayacak” telkininde bulunan Leon Gavuru, “onunla ancak soğuk harp yapılabilir. O’nu öfkelenmelisin.” biçiminde taktik verir. Amaç öğretmeni taciz edip ideallerinden vazgeçirmektir.

Bu strateji doğrultusunda ağanın adamları okul yolu üzerindeki köprünün taşıyıcı ağacını keserek zayıflatırlar ve çocuklar okula giderken suya düşüp boğulma tehlikesi yaşarlar. Yine kontrol etmek için boynuna çan takılan öğrencisi Hasret’i ağa annesinden satın alır. Hasret aynı zamanda eşkiya Durali’nin yavuklusudur.

Bu iki olay öğretmeni Kemal’i çığırından çıkarır. Ağanın ve adamlarının soğuk harp taktiklerine karşı köyün Gazisi öğretmeni sürekli teskin eder, sabırlı ve sakin olması için telkinde bulunur. Leon Gavuru’na karşı Savaş Gazisi.

Başından beri öğretmenin tarafında yer alan Ayşe, Hasret’i kaçıtır. Hasret’in kaçmasından sorumlu tutulan Ayşe’yi kırbaçla döver ve tecavüz eder. Sonra Leon Gavuru tecavüz eder. Olaydan sonra Ayşe delirir ve kendini suya atar. Bunu gören öğretmen suya atlayıp Ayşe’yi kurtarır. Suni teneffüs yaptığı sırada Şeyhin önderliğinde sopalara koşup gelen halk onu ve Ayşe’yi linç eder. Öğretmeni Kemal’in okulun önünde asmak için götürüldüğü sırada Durali çıkıp gelir. Ayşe’nin perişan halini gören Durali Şeyhin “öğretmeni yaptı” demesi üzerine hocaya yönelir. Ancak durum anlaşılınca uzaktan olup biteni çayırılıkta eğlenerek izleyen Leon Gavuru’nu ve Ağayı öldürür. Sonrasında köye Jandarma Çavuşu çıkıp gelir. Ölmek üzere yerde yatan Öğretmeni Kemal, Çavuşa “kumandan okulun çatı olukları tamam mı?” diye sorar.

Sonra “beni sevenler arkasını dönsün” der. Sevenler arkasını döner ve o son nefesini verir.

Film, cumhuriyetin aydın öğretmeni tipini konu edinmektedir. Bu öğretmeni köyü, köylüyü modernleştirme, geleneksel toplumsal ve kültürel yapıyı dönüştürüp değiştirmesi misyonu yüklenen öğretmendir. Öğretmeni köye aydınlık götürecektir. Halkı ekonomik açıdan sömüren ağa ile halkın dini duygularını sömüren şeyhlerle mücadele edecektir. “Dâhili bedbahtlarla uğraşan bir cumhuriyet öğretmeni olacaktır.” Kör inançları değiştirecek, aklın ve bilimin yolunda yürüyen insanlar

yetiştirecektir. İnsanlara kendi efendisi olmayı öğretecektir. Bu misyonla görevlendirilmiş öğretmen köye vardığında ister istemez geleneksel otorite ile çatışmaya girecektir. Bu durum Türk düşüncesinde imam-öğretmeni çatışması olgusunu beslemiştir. Ancak bu kadar köklü sorunlar ancak bu denli idealist öğretmenlerle çözülebilirdi. Öğretmeni Kemal ve tavrı Cumhuriyet’in modernleşme projesine uygundur. Mümtaz Turhan’ın kavramsallaştırması ile bir tür “Empoze Kültür Değişmesi”dir. Devletin, geleneksel toplumsal ve kültür yapısı, okul, öğretmeni gibi bir takım enstrümanlarla değişime zorlaması olayı. Ya da okula, öğretmene böyle bir misyon yüklemesi.

Türk romanında cumhuriyetin ilk yıllarında bu tip öğretmenler resmedilmiştir. Feride, Ali Şahin ve Aliye gibi öğretmenler bunun örnekleridir.¹ Bu romanların çoğu beyaz perdeye uyarlanmıştır. Türk sinemasında cumhuriyetin idealist öğretmeni tipinin işlendiği son film Öğretmeni Kemal filmi olmuştur.

Sürgün müyüm, kim sürdü beni buraya... İdealizmden Gerçekçiliğe

Öğretmeni Kemal’de öğretmenin arkasında duran bir devlet vardır. Öğretmeni Kemal’in “askerine, memuruna dokunana yaşatmayan bir başımız var” sözü bunu doğrulamaktadır. *Hakkari’de Bir Mevsim*’de öğretmeni arkasında duran bir devlet yok. Aksine şüphe ile bakılan ve kovuşturmaya uğrayan bir öğretmeni vardır. Gönderildiği köye değiştirici, dönüştürücü bir misyonla değil, yolu bile olmayan ücra bir köye sürgüne gönderilmiştir. İmkânsızlıklar, yokluk ve yoksulluklar öğretmeni mücadeleye edeceği şeyler değil, öğretmeni cezalandırmak içindir. Filmde öğretmeni köyün gündelik yaşamına olumlu ya da olumsuz bir müdahalesi yoktur.

Kısacası *Öğretmeni Kemal*’de cumhuriyetin modernleştirme çabası var ve öğretmeni bu işe koşulmuştur. *Hakkari’de Bir Mevsim*’de bu modernleştirme iddiasından vazgeçilmiş veya öğretmene böyle bir misyon yüklenilmemiştir. Bu açıdan toplumsal gerilimi oldukça düşük bir filmidir. Ama aynı oranda bireysel iç hesaplaşmanın yoğun olduğu bir filmidir. 12 Eylül Asker darbesinden üç yıl geçmiştir. Filmde darbenin belli düşünce çevreleri üzerinde yarattığı travmatik etki sezilmektedir. Bir suskunluk hali, umutsuzluk ve yıkılmışlık hali söz konusudur.

1 Bu tür romanlarda öğretmenlerin karşısında hep bir Hacı tipi vardır. Vurun Kahbeye’de Hacı Fettah tipi. Yeşil Gece’de Hafız Eyüb gibi. Öğretmeni Kemal’de de Şeyh Şerif vardır.

Hakkari’de Bir Mevsim (1983), Ferit Edgü’nün *O* romanından uyarlanmış bir filmidir. Senaryosunun Onat Kutlar’ın yazdığı filmin yönetmeni Erden Kıral’dır. Sürgün bir öğretmenin, Hakkari’nin kuş uçmaz kervan geçmez, yüksek karlı dağların arasında kaybolmuş köyündeki bir dönemini anlatır.

Film karlı, tipili bir kış günü öğretmenin yürüyerek köye gelişiyle başlar. Fırtına, kurt ve köpek seslerinin birbirine karıştığı karla örtülü dağların arasında sıkışmış bir köydür. Öğretmenin sadece bir sırt çantası ve bavulu vardır.

Filmde diyalog son derece azdır. Varlıklar, bakışlar ve görüntüler konuşur adeta. Kamera insanların bakışlarına odaklanmıştır. Öğretmen (Genco Erkal) hep düşünceli. Şaşırılmışlık hali yüzüne yansımış, karamsarlıktır.

Muhtar: *Kalıcısın?*

Öğretmen: *Kalıcıyım.*

Muhtar: *Sahi.*

Öğretmen: *Sahi.*

Suskun, meraklı ve hayret eder ve biraz ürkek gözlerle etrafa bakan öğretmen içinde bulunduğu durumu anlamak ister gibidir. Genç kızlar çokta görmeye alışık olmadıkları bu yabancıya kapı aralığında bakıp bakıp gülüşmektedirler.

Evet, öğretmen sürgün edilmiştir. Sürgün edildiğini akşam yalnız kalınca kendi kendine konuşmalarından anlıyoruz. Öğretmen Pirkanis’e neden ve nasıl geldiğini sorgulamaya girer ve sonrasında durumunu kabullenir.

- *Niçin geldim buraya?*

- *Nasıl geldim buraya?*

- *Sürgün müyüm? Kimin sürgünü. Başkaları mı sürdü beni buraya.*

Sonunda *“Nerden geldiğini, niçin geldiğini hiçbir işine yaramayacağını bildiğini hatırlamayan, hatırlamak istemeyen ben ola ki bugün burada kendini ararken başkalarını bulacağım. Niçin olmasın?”*

Klasik Türk romanlarındaki gibi köyü adam etme, modernleştirme, geleneksel değerlerle mücadele etme yoktur. Böyle bir idealle hareket etmez. Öğretmen ağa kılıklı muhtarla çatışmaya girmez, din adamı-Şıh motifi yoktur.

Okula, öğretmene direnen ağa-muhtar yoktur. Ancak muhtar öğretmenden eğitim-öğretim adına fazla bir şey istemez. *“Biraz hesap, biraz kitap yeter de artar bile.”*

Öğretmen Kemal’de olduğu gibi bu filmde de eşkıya öğretmene yakınlık hisseden, öğretmeni onun farkında olmadan koruyan biridir. Ondandır etkilenir. Zaman zaman öğretmeni ziyaret eden eşkıya geleneksel yöntemlerle onun iyileşmesini sağlar. Hayata bakışı ve yaşam felsefesi öğretmene benzemektedir. Aralarındaki diyalogdan Halit’in konuşmasından birkaç cümle:

Eşkıya: *“Yabancıları severim. Çünkü ben de bir yabancıyım.”*

Öğretmen: *“Peki nerde yaşarsın?”*

Eşkıya: *“Her yerde”, kâh Yüksekova, kâh bura, kah zindan kah oralar...*

“Hem buralıyım hem yabancıyım. Burada da konuşum orda da.”

Öğretmen: *Orası neresi?*

Orası... Diyelim ki Oramar’dır.

Bu cümleler öğretmenin *“Deniz değil dağ, ölüm değil hayat, hayır hem deniz hem dağ hem ölüm hem hayat, yazmak”* sözlerine benzemektedir.

Hakkari’de Bir Mevsim’de çocukların okula gitmesini engelleyen bir durum veya kişi yoktur. Çocuklar okula gelir ancak eğitim araç ve gereçleri yoktur. İlk derste öğretmen çocuklara;

“Kaleminizi, defterinizi çıkarın çocuklar” der. Ancak öğrencilerin çıkaracakları defter ve kalemleri yoktur ve öylece sessizce öğretmene bakarlar. Öğretmenin *“Defteriniz, kaleminiz yok mu?”* sorucunun cevabı sessizce öğretmene bakmaktır.

Burada da öğretmen, Öğretmen Kemal gibi fedakârdır. Kasabaya kışlık erzak almak için giden öğretmen öğrencilere aldığı kitap, defter, kalem ve silgiyi dağıtır. Öğrencilere bildikleri Türkçe kelimeleri yazmasını ister. Yazdıkları kelimeler kendi hayatlarında yaşadıkları olay ve olgularla ilgili kelimelerdir. Yağ, Dağ, Tezek, Yoğurt, Ölüm, Kar, Toklu gibi.

Aslında öğretmen fakirliği, yokluğu da fazla sorun etmemektedir. Buradan bir sorumlu da aramamaktadır. *“Soğuk yeryüzü Cenneti”*nin köylüleri yazgılarını kabullenmiş, içinde buldukları zor koşullardan şikâyet et-

memektedirler. Öğretmen de bu yaşama ayak uydurur. Köylü yaşamına karışır. Öğretmen üzerinden bir çatışma yaşanmaz. Toplumsal ve kültürel ön kabulü yoktur öğretmenin. Olumlu ya da olumsuz düşüncelere sahip değildir. Köyün hayatının akışına herhangi bir müdahale yoktur. Kendisi de o akışa kapılmıştır. Onlarla kaynaşmıştır adeta. Filmde diğer benzer örneklerinde olduğu gibi dinsel motif ve değerlere yer verilmez ve onlar üzerinden bir gerilim ve çatışma yaşanmaz. Köyün ve köylünün toplumsal ve kültürel yaşamında cumhuriyetin modernleştirme uygulamaları doğrultusunda ya da başka bir inanç adına dönüşüm sağlama kaygısı yoktur. Bu durumu müfettişin artık okulu kapatıp gidebileceğini söylemesinden (Bu arada sürgün olduğu açığa çıkar. Çünkü sürgün sona ermiştir) sonra öğrencilere yaptığı son konuşmasından anlıyoruz. Hayatlarını dönüştürmek bir tarafa öğrettiklerini ve öğrendiklerini bile unutmak ister. Çünkü bu dağ köyünde öğrendiklerinin onlar için bir gerekliliği yoktur.

“Yavrularım... ben gidiyorum. Zamanım doldu... Size burada kaldığım süre içinde birçok şey öğrettim, birçok şey öğrendiniz.

Örneğin; dünyanın döndüğünü, uçakların nasıl uçtuğunu, gemilerin nasıl yüzdüğünü, insanların türeyişini, dağların oluşumunu, nasıl yediğimizi, nasıl özümstedığımızı, nasıl öldüğümüzü...

Ama ben şimdi giderayak sizden bir şey istiyorum. Bütün öğrendiklerinizi unutun. Dünya dönüyor evet. Ama belki de burada, bu dağ başında dönmemesini bilmek daha doğrudur. Size hayat bilgisi dersleri verdim. Ama siz hayatın gerçek bilgisini kendiniz burada, bu dağ başındaki köyünüzde, sonra uzak kentlerdeki askerliğinizde, mahpusluklarınızda öğreneceksiniz. Unutmayın ki kitapların yazdığı her zaman doğru değildir. Benim için doğru olan sizin için doğru değildir. Benim için gerçek olan sizin için gerçek değildir. Öğrettiklerimin çoğu böyle ise başlayın beni. Çünkü ben başka bir yerden geliyorum. Karların erimesi ile de gidiyorum işte. Burada yaşayacak olan sizlersiniz. Sizler karın üstünde yalınayak yürüyüp ölmeyenlersiniz. İnsanlar yavrularım üç aylık bebeyken, bilinmeyen hastalıklardan ölmeden yaşayabilirler. Cüzzam, trahom alınyazısı değildir. Hiçbir şey alınyazısı değildir. Bu kadar... Benim söyleyeceğim bu kadar işte. Hadi bakalım şimdi dağılım. Dersimiz bitti. Dağılım dedim duymadınız mı?” Ama öğrenciler dağılıp gitmezler. Son dersi dışarıda işlerler.

Ancak bu filmde de öğretmen belli konularda ilk yardımcı istenecek kişidir. Çocukların hastalanması ve ani bir

şekilde çocuk ölümlerinin artması karşısında öğretmenin doktor gibi görülmesi ve üstüne kuma getirilmek istenen kadının yardım istemesi bu duruma örnektir. Üzerine kuma getirilmek istenen muhtarın karısı Zazi okula giden oğlunu yanına alarak öğretmenden yardım ister. Muhtara bir de öğretmenin söylemesini ister. *“Bir de öğretmen söylesin, belki onu dinler”* dedirtir. Ama öğretmen bu konuda başarısız olur. Burada kumalık gibi yerleşik bir geleneğe öğretmen savaş açmaz. Bu gelenek karşısında güçsüzdür.

1980’li yıllar, Türk sinemasında öğretmeni ve sorunlarını konu edinen filmler çekilmeye devam etmiştir. Ele alıp değerlendirdiğimiz filmler 1980-1990 arasında çevrilmiştir. Dönemin siyasal eğilimleri filme yansımış ya da siyasal eğilimlerle öğretmenin değişen kimliği ve toplumsal algılanması sinemanın konusu olmuştur. 12 Eylül’den sonra 1981 yılında çekilen Öğretmen Kemal filminde öğretmenin erken cumhuriyet dönemindeki gibi idealist olması istenmiş veya bu idealizm hatırlatılmıştır. Üç yıl sonrasında çekilen filmde sürgün edilen bir öğretmenin köydeki hayata müdahale etmeden kendini köyün yaşam akışına bırakması işlenmiştir. Bu durum ilk filmde istenen idealist öğretmen tipinin artık istenmediğinin ya da o öğretmen tipinin artık öldüğünü anlatmaktadır. Ya da köyde öğretmen böyle olunuru vermek istemektedir. Yani aydın, dönüştürücü öğretmen tipinden vazgeçme.

Hakkari’de Bir Mevsim’den yaklaşık altı yıl sonra çekilen, başrolünde Hülya Avşar’ın oynadığı *Öğretmen Zeynep* filmi 1983 yılından sonra uygulamaya konulan neo-liberal ekonomi ve sosyal politikaların öğretmeni nasıl piyasa koşullarına mahkum ettiğini anlatmaktadır. Aynı yıllarda çekilen bir başka film, başrolünde Kemal Sunal’ın oynadığı *Öğretmen* filmidir. Filmde başarılı bir köy öğretmenin, ödül olarak İstanbul gibi büyük bir kente atanması sonucu çektiği geçim sıkıntısı nedeniyle çıldırması ve akıl hastanesine düşmesi anlatılır. Bu dört filmin üçünde bizzat öğretmen kimliğine vurgu yapılırken, *Hakkari’de Bir Mevsim*’de yöreye, koşullara vurgu yapılmaktadır.

Burada dikkat çeken şey ilk filmde başlayarak giderek öğretmenin toplumsal misyonundan soyutlanması, gündelik sorunlarla uğraşması, geçim sorunlarıyla uğraşır bir öğretmen portresinin ortaya çıkmasıdır. O da artık piyasa koşulları içinde geçim derdine düşmüştür.

Değiştirici, dönüştürücü misyonundan (*Öğretmen Kemal*) mevcut durumu kabule ve iç hesaplaşmaya (*Hak-*

kari'de Bir Mevsim), oradan sıradan bir bireye, piyasa koşullarının belirlediği bireye doğru evirilen (*Öğretmen ve Öğretmen Zeynep*) bir karaktere bürünmüştür.

Geçmişin Mağduriyetlerini Anlatmak ve Gün Yüzüne Çıkarmak İçin: Sürgün

Yıllarca halk arasında dolaşan, sonra romanlarda işlenen bu tarih mitleri 1990'lı yıllarda sinemaya (Beyaz Sinema) konu olur. 1990'lı yıllar, İslamcı ve muhafazakâr çevreler için Hidayet Romanlarından Hidayet Sinemasına geçiş dönemidir.

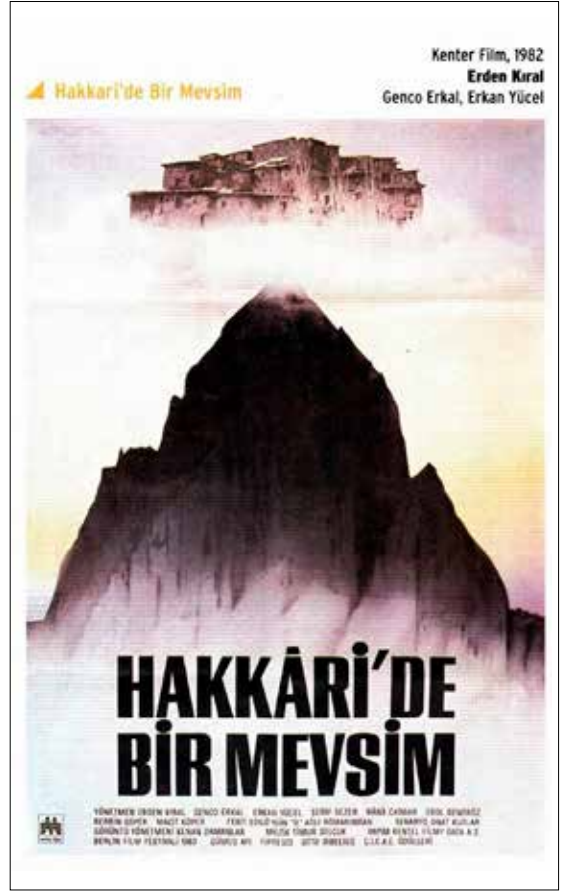
Sürgün filminde neden sürüldüğü bile belli değildir. Sürgünün nedeni başroldeki öğretmenin mülayim, dindar görünümüyle vurgulanmaktadır. Kararnamesini alan öğretmenin eşyalarını almak için girdiği öğretmenler odasında diğer öğretmenler sınıfların kalabalığından, öğrencilerin yaramazlığından, maaşların düşüklüğünden, futbol maçlarından, spor toto tahminlerinden bahsetmektedir. Öğretmenler sürgün olayına duyarsızdır. Öğretmeni okul bahçesinden öğrenciler uğurlar.

İstanbul'da uzak bir Anadolu köyüne (Çatak köyü) sürgün giden öğretmen, köye ulaşmak için uzun süre yürür. Çoğunluğu kitaplardan oluşan eşyasını katırcı İsmo'nun katırına yüklerler ve beraber uzun bir yolculuk yaparlar. Dinlendikleri yerde katırcı İsmo bir bahçeden iki elma koparır birini ısırır diğerini öğretmene uzatır. Ancak öğretmen "Bu bahçe senin mi İsmail Efendi?" diye sorar. İsmail Efendi de elmayı yemez. (Elma hikâyesine gönderme yapılmaktadır.) Beraberce öğretmenin yolluğunu yerler. Öğretmen orada namaz kılar.

Öğretmen daha köye girer girmez muhtarla (ağadır aynı zamanda) tarla sorunu olan ve bu sorundan dolayı sürekli içen köyün sarhoşu Ali Osman'la karşılaşır. Kazadan gelen amir- memur muhtarın evinde içkili âlem yapmaktadır. "Muhtar İsmet ağa civar köylerde namlı bir ağadır. Çünkü kanunların kurdudur. İş bitiricidir, kaymakamın ve baş efendinin bir numaralı adamıdır."

Bir numaralı olmanın sırrı ise: "Amir-memur kısmını yola getiren yeygidir. Yedirecen ki bir numaralı adamı olacaksın."

Genelde bu tür filmlerde mutlaka bir Gazi karakteri vardır. Etraflarına topladıkları köylülere asker kıyafetleri içinde savaş anılarını anlatırlar. Genelde ağa ile öğretmenin çatışmasında öğretmeni desteklerler.

Ertesi gün Katırcı İsmail kahveye gelir ve köye öğretmen geldiği müjdesini verir. Gazi Süleyman Çavuş umursamaz bir tavırla "eh hoş geldi safa geldi" der ve kahramanlıklarını anlatmaya devam eder. Katırcı İsmail "emme bu öğretmen başka" deyince Gazi "öğretmenin başkası mı olur len" der. Katırcı İsmail üstüne basa basa "başka, başka" der.

Gazi sabah erkenden okulun kapısına hazır olur kendini tanıtır. Muhtarın evinde memur takımı kahvaltı etmektedir.

Ağanın olduğu yerde mutlaka bir de molla/şeyh, şıh vardır. Burada da bir molla var. Muhtar Ali Osman'la yaşadığı sorunu çözmesi için ondan yardım ister. Çünkü ancak onun lafını dinler. Ancak Molla Dede bunu kabul etmez, çünkü muhtarın haksız olduğunu düşünür.

Okulu temizlemeye koyulan öğretmene en büyük desteği Gazi Süleyman Çavuş verir. Köyün çocuklarını toplayıp okulu bir güzel temizler ve badana yaparlar. Fedakâr öğretmen tipi.

Ama muhtara göre "mektebe bakmak devletin işidir."

Okula gelmeyen ve hasta olan öğrencinin evine gelme olayı. Genelde çocuklar ateşten yatarlar. Bu filmde muska olayı yok, öğretmen ateşli hastanın bu kadar sıkı giydirilmeyeceğini söyler ve çocuğu soyar.

Bu filmde Öğretmen Kemal’de olduğu gibi yerleşik geleneklere, batıl inançlara, olumsuzlara karşı öğretmen savaş açmaz. Yalnız dinen haram olarak bilinen alışkanlıklara karşı mücadele eder. Ayyaş, karısına ve çocuğa dayak atan ve hakkını aramak için ağaçları kesen köyün ayyaşına nasihatlerde bulunur.

Bu filmdeki öğretmende de köyün sosyal ve ekonomik açıdan kalkındırılması ideali vardır. Köy kahvesinde köylülere boşa akıp giden derenin üzerine bir değirmen kurulması, ördekçilik ve arıcılık gibi işlerin yapılabilmesini söyler. Bir köprü yapılmasını, yakınlardan geçen yola köyün bağlanması için dilekçe verilmesini önerir. Böylece kısa zamanda çok şeyler değişecektir.” Bu arada kahveye gelen muhtar alaylı bir şekilde “olmaz” deyip kestirip atar. Öğretmeni acemilikle, boş konuşmakla suçlar. Ona göre “bu işlerin yolu yedirmekten geçer.”

“Yahu bu köylünün aklıktan nefesi kokuyor. Ben salmayı zor topluyorum. Katiyetle olmaz” diyen muhtara köyün Gazisi tepki gösterir. “Harp etmiş adamın ben. Olmaya-cak işlerin olduğunu çok gördüm ben.”

“Yapın da görelim bakalım” deyip kahveyi terk eden muhtar gittikten sonra Gazi köylülere dönerek “Muallim beyin söylediklerine aklınız yatıyor mu? diye sorar. Ancak köylü korkusundan olsa gerek cevap vermez.

Gazi ile öğretmen Molla Mahmut’ın desteğini almak için ona giderler. Buradaki molla genel anlayışın aksine ağanın karşısındadır. Ağa/muhtarla ittifak kuran ve halkın dinsel duygularını sömüren bir tip değildir.

Öğretmenin köy için yapmak istediği işlere destek verir. “Pek iyi düşünmüşsünüz... “Bu gözlerim senin gibi bir muallim gördü ya. Hadi diyen, kalk gayri diyen bir muallim gördü ya. Gam yemem gayri, gam yemem. Hizmet de yapın gönülde yapın. Uyandırın bu milleti.”

Molla bağnaz değildir. Değişim ve gelişime açıktır. Mollanın onayı köylülerin değirmen inşaatını katılımını artırır. Bu durumu gören muhtar köyün imamını öğretmene karşı kışkırtmak için çaba gösterecektir.

İmama “bu muallim eski köye yeni adet getiriyor.” deyince “ama güzel adet” şeklinde cevap verir. Öğretmeni

kışkırtmak için “bunun getirdiği yeni bir din, aşırıya gidiyor.”

Öğretmenin Molla Mahmut’la ilişkisi giderek sıklaşır. Ona bir sohbet meclisi kurmayı teklif eder. Filmde verilmek istenen asıl mesaj bundan sonra başlar. Bu teklif karşısında heyecanlanan ve bir süre sessiz kalan Molla, “Bizi susturmuşlar evladım. Gayri konuşmasını beceremeyiz. Susturdular dedim ya! Susturdular..., susturdular.” Sözleriyle geçmiş anısı canlanır. Gizli bir yerde çocuklara Kur’an öğretildiği bir sırada jandarma tarafından basılmasını, çocukların kollarından tutulup dışarı atılması, kitapların (muhtemelen Kur’anların) yırtılarak yakılması ve hocanın da kelepçelenerek götürülmesi sahnesidir. Hoca götürülürken minareden Türkçe ezan okunmaya başlar.

Molla bu olayları hatırladıktan sonra “Gayri yeşeremem. Ama sizin yeşerdiğinizi görmüyor muyum?” diyerek mutluluğunu belirtir.

Ertesi gün okulda Gazi öğrencilere, Kazım Karabekir’le geçen bir anısını heyecanlı bir şekilde adeta canlandırarak anlatmaktadır. Karabekir’in askerlere karşı yapmış olduğu maneviyat dozu yüksek bir konuşma aktarılır. Burada Atatürk karşısında haksızlığa uğradığı düşünülen bir yaklaşımla yüceltilen bir Karabekir portresi çizilmektedir.

Giderek öğretmenin köydeki etkisi artarken muhtarın gücü azalmaktadır. Diğer filmlerde dini otorite genelde ağa ile müttefik olurken burada Molla öğretmenle ama dindar öğretmenle müttefiktir. (Haram yemeyen, namaz kılan öğretmen.) Gücü ve etkisi artan muhtar babasının fotoğrafı karşısında ona içini döker. “Baba beni niye saymıyorlar. Ben de senin gibi muhtarım, ağayım. Ben ne ettim onlara, şanlarını yüceltmek için çırpınıyorum.”

Ağanın otoritesini sarsan öğretmenin köye gelişi, köydeki ilişkileri ve halkın sevgisini kazanmasıdır. Bunun için öğretmeni sürgün ettirmek için uğraşacak ve bunu da başaracaktır. Öğretmen gericilik propagandası yapmakla suçlanacaktır. Aslında öğretmen gerçekte dinin özünde olmayan şeylere karşı savaş açar. Bu yeni bir din getirmekle suçlanmasına yol açar. Ağanın öğretmene karşı kışkırttığı köyün imamı da öğretmene destek verir. Genelde imam ile öğretmen çatışır. Burada çatışma olmadığı gibi öğretmen, imamın da ufkunu açmıştır. Muhtemelen çatışmasızlık yerine müttefik olması öğ-

retmenin dindar kişiliğinden kaynaklanmaktadır. Katırcı İsmail'in söylediği gibi "bu öğretmen farklıdır."

Soruşturmak için köye gelen müfettiş öğretmenin köye ve okula katkısını teslim ettikten sonra "Öğrencilerin Allah ve peygamberden çok söz etmeleri" Öğretmeni "Molla ile fazla ilişkide bulunmakla" suçlar.

Bunu duyan Molla, öğretmene "seni burada durdurmayacaklar Muallim Efendi" der. Bu konuşmadan sonra Molla, kazma-kürekle bahçeye gömüp sakladığı ve içinde cübbe, sarık ve Kur'an olan sandığı çıkarır. Bir daha çıkarmayacağı sarığı ve cübbeyi giyinir, Kur'anı eline alıp ellerini göğe kaldırıp dua eder. Burada muhafazakâr toplumsal çevrelerde sürekli canlı tutulan Kur'anın ve dini kitapların sandıklarla gömüldüğü inancı işlenmektedir.

Öğretmenin sürgünün önüne geçmek için Gazi ve köylüler kaymakamlığa başvurular da sürgünü durdurmazlar. Gazi kaymakamlık binasının önünde üniformasındaki madalyayı söker. Bunu giderken öğretmene verecektir. Molla da öğretmene bir kitap verir.

Öğretmen sürgüne giderken ağa da ağalıktan vazgeçer. Daha doğrusu gerçek bir ağa olamadığını itiraf eder. Önce indirip kendi fotoğrafını astığı duvara tekrar babasının fotoğrafını asar ve şunları söyler: "Ağalığı iki paralık ettim baba. Bu oğluna tükürsen yeridir. Hâlbuki ağa senmişsin. Benim ağalık bitti. Suretle ağalık olmuyormuş."

Burada kurumsal bir yapı olarak ağalığa karşı olma değil, "kötü ağa"ya karşı olma durumu vardır. Ağa ve adamlarıyla mücadele, diğer filmlerde olduğu gibi sert bir şekilde geçmez. Öğretmen ağalığı besleyen toplumsal ve kültürel yapı ile mücadele eder. Gerçi bu filmdeki ağanın etrafında silahlı adamları ve ittifak içinde olduğu, yedirip doyurduğu bir eşkıya yoktur. Molla da çok katı inançları olan bir yobaz değildir. Dindar olduğu sürece öğretmen öğretmen değil muallim olabilir. Molla'nın öğretmenin arkasından söylediği gibi "yağmur gibi geldi, şimdi yağmur gibi gidiyor. Gayri sürgün verecek ağaçlar. Çünkü yağmur yağdı."

Bu filmde öğretmen dindar ve muhafazakâr kimlik ve kişiliği ile öne çıkmaktadır. Devrimci bir tavırla değil reformist bir yaklaşımla hareket eder. Başarılı olmuştur. Çünkü mücadele ettiği ağa güçlü değil ve yerleşik gelenekler çok katı değildir. Üstelik kurumsal olarak ağalığın ortadan kaldırılması yoktur. Ağa hakkaniyetli olmalıdır.

Onun için kendi sürülse bile arkasında bir değişim gerçekleşmiştir. Geçmişte belli konularda mağdur olmuş insanlara geleceğe dönük umut verir.

İçinde değişik öğretmen portrelerinin ele alındığı ve farklı siyasal ve toplumsal konjonktürde çekilmiş bu filmlerin ortak yönleri olduğu gibi farklı yönleri de bulunmaktadır. Öğretmen filmleri, öğretmenin Türk romanında ele alınışı ve tiplmeleriyle benzerlik göstermektedir. Ancak sinemada öğretmen olgusu değişen siyasal iklime bağlı olarak da biçimlenmiştir. Devletin, sistemin, toplumun ve farklı toplum kesimlerinin öğretmeni nasıl algıladığı, ona ne gibi misyonlar yüklediği, değişen siyasetlerin öğretmenin rolünü ve toplumsal konumunu nasıl değiştirdiğini sinema üzerinden okumak mümkündür. Genelde öğretmenlerin hayatları kötü sonla ya da belirsizlikle biter. **Öğretmen Kemal**'deki Kemal Öğretmen halkın linç etmesi nedeniyle ölür, Hakkâri'de Bir Mevsim'deki öğretmenin sonu belirsizdir. *Sürgün*'deki öğretmen tekrar sürgün edilir.

Öğretmen, giderek Cumhuriyetin ona yüklediği "aydın" vasfını kaybetmiştir. Giderek diğer devlet memurları ile eşitlenmiştir. Memur kimliği öne çıkmaya başlamıştır. Bu bir tarafta cumhuriyetin ilk yıllarındaki (1980'lere kadar olan dönem) siyasetinde bir yumuşama veya gereksizleşmeden kaynaklanırken, diğer yanda toplumsal yapıdaki değişimden kaynaklanmıştır. Öğretmenin kendine yüklenen misyonu yerine getireceği toplumsal koşullar değişmiştir. Köy ve kır sosyal hayatı daralmıştır. Okuma-yazma oranının artması, nüfusun kentlere akın etmesi ve bazı geleneksel değerlerin çözülmesi, öğretmene yüklenen misyonların anlamsızlaştırılmasına yol açmıştır. Şehirdeki öğretmenin misyonunun tanımlanmaması veya geleneksel misyonunu kentte sürdürmemesi veya sürdürmesinin koşullarının ortadan kalkması, öğretmeni 1990'lı yıllarda "geçim derdi" ile mücadele eden bir memur ama fedakâr bir memur olarak resmedilmesine yol açmıştır. Ancak bir toplumsal zümre olarak öğretmen vazgeçilen-gözden düşen bir toplumsal unsur değildir. Toplumsal değişim unsurudur öğretmen. Bu açıdan değişimin yönü ve istenilen toplum yaratılmasında öğretmen tartışan bir insandır. Öğretmen istenmeyen şey aydın tavrıdır.

Profesyonel, uzman, yaratıcı-yenilikçi öğretmen tanımlamaları nasıl bir öğretmen istendiğini gösterdiği kadar değişimin yönünü de göstermektedir...

KENAN
OVACIK*

Yürür Bende Bir Yol Şimdi

Yollarda yıllar yürüdüm,
Yürür bende bir yol Şimdi.
Kurudu sular ülkesi,
Nereye baksam çöl Şimdi.

Senin “gel, gel” demelerin,
Gitmelere engel Şimdi.
Kim öle, kim kala yarın;
Geleceksen kalk, gel Şimdi.

Saçına düşen yağmurdan,
İçimde taşar göl Şimdi.
Sıcak nefesin, dost yüzün,
Yedi yabancı el Şimdi.

Yaprakların gazel olmuş,
Goncaların da gül Şimdi.
Hâl yok, anlar yok hâlimden;
Yâr, yadlarla hemhâl Şimdi.

* Şair, Yazar.

Gölgesini Bulan Şair

HALİT ASIM

Y a z a n : C a v i t Y A M A Ç

Halit Asım

... Gözler, baharın taze ziyasıyla sarhoş oluyor ve genç kollar, kahkahalarla beraber semaya doğru açılıyor...

Bahara yayılan tomurcuklar gibi Halit Asım'ın seneleri havada dağıldı.

Bu sene baharda, şairlerden biri eksik.

Onu, mânasız, fakat büyük alevler kavurmuştu. Muhayyalesinin zengin deliliği kendini unutturarak onu her şey ile bir yapmıştı. Söylenecek yegâne hakikat: Halit Asım öldü.

Bir şair, bir lâmba gibi, sönuverdi.

☆

Halit Asım'la hiç bir defa karşı karşıya gelmedim, Fakat, onun şiirlerini okurken daha, şairin hayalini kurmak mümkün.

«Omür» adını taşıyan şiir kitabında, kısa bir ömrün müthiş imtihanlar

ve sualler karşısındaki kıvranışını görmek ve ondan şairin eliz, verimli, çehresini kurmak kolay...

Halit Asım'ın şiirleri ölüm ile daima komşuydu.

Şiirlerini okurken, genç bir insanın, hayata vedâ edişini, ölümü beklediğini, keder treninin penceresinden neş'eye salladığı mendili görür gibi olursunuz...

☆

Göğsünü dolduran bir öksürük tufanı, gözlerinden her vakitki gibi yaş getirmiyor...

Onları birden kapatıyor...

Tenha ve sessiz bir odada, ilaç ve hislerin ağırlaştığı bir köşede can veriyor...

Çarşafının arasında, yüzü onlardan çok daha beyaz, kaşları bir kederi-anlaşılmamazlığın kederini-anlatarak taş gibi kalıyor.

Bun bana geç, çok geç söylediler. İnanmadım. Aklim kabul etmek istemiyordu.

Bence, Halit Asım henüz yaşamaya başlıyordu.

☆

Bir hâtıradan omuzlarım çökük, başım önümde, ayaklarımı sürükliyerek dönüyorum.

Altı ay önce, gene bu sahifelerde, Halit Asım'ı azarlamıya kalkmıştım.

Şimdi adı yalnız bir kitab ve bir mezar taşı üzerinde kalan şairin ösünde şapkamı çıkararak tarziye veriyorum!

Kalem (kafam, düşüncem) duyduklarımı anlatamıyacak kadar benden uzakta.

İçimde büyük bir perişanlığı

siyah perdeleri gerilmiş gibi...

... Halit Asım'ım nerede öldüğünü bilmiyorum...

Fakat kurabiliyorum.

Uzun, upuzun, kimsesiz bir oda...

Karyolada küçültmüş bir insan. Sarı, sarı...

Müsvedde defterlerinin yaprakları gibi...

Dudakları ucunda bir isim, ona şiir yazdırmanın ismi...

Etrafında kimseler, kimseler...

Fakat o baharı bekliyor. Bir tarafında leylekler diğer tarafında da kırlangıçlar görüyor... Bunları çok yakınında hissediyor. Ortada genç üzülmüş bir şair yüzü... Bunun kenarlarına siyah çizgi çekin, o görmesin... Uzaktan Chopin'in "Matem havası", çalınmadan duyulur gibi olsun...

Genç şair ölümü!

☆

Yollara çıkmağı düşünmüştü, belki...

Bunun için baharı bekledi. Fakat bahar ona hiç bir zaman yaklaşmamıştı bile...

O, en güzel yıllarını kan tükürerek ve ölümlü konuşan şiirler yazarak yaşamıştı.

Baharı göremedi, uzun, çok uzun, bir yola çıktı...

☆

Kederli haber: Halit Asım öldü.

Hatırası: Gözyaşı Pınarı...

Halit Asım'ı Hatırlayanınız Var mı?

TAHSİN YILDIRIM*

Halit Asım hakkında bu yazıya başlamadan önce Hbelli başlı sözlüklere bakma ihtiyacı duydum. Elimin altındaki kaynakların çoğunda adının dahi olmaması beni ister istemez günümüzün en iyi bileni “Hazret-i Google”a yöneltti. Teknolojinin nimetlerinden yararlanıp sanal âlemde Halit Asım hakkında yazılanları görmek istedim. Onlarca madde çıkacağını tahmin ediyordum. Ancak bu konuda yanıldığımı görmem uzun sürmedi. İsmi benim gibi cahillerin bilmediği “Star”lara ait binlerce link çıkarken edebiyat dünyasına ilgililerin adını ve şiirini bildiği genç yaşta kaybettiğimiz Halit Asım için bir elin parmakları sayısını geçmeyen linkler beni üzdü. Bunlarında çoğu birbirinin tekrarı olan 1918-1941 yılları arasında yaşadığı bilgisiydi.

Yaşadığı bu trajik hayat ile bize hüznü yaşatan Halit Asım şiire henüz yirmisine varmadan başlamıştır. Zamansız ölen şairimiz buna inat, erken başladığı şiiri ölümüne dek devam ettirmiştir. Gelelim edebiyat dünyasının vefalılarının yeri geldikçe andıkları Halit Asım’a: tam adı Halit Asım Demirsoy olan şair Burdur’da 1918 yılında doğmuş, 1941 yılında İstanbul’da vefat etmiştir. Yirmi üç yıllık o uzun ömrüne sığdırdığı takma adları ise şunlardır: Celâl Sümer, Halit Çalköy, Nazmi Sezai ve Mehmet Elsazi. Şiirleri Varlık, Çağlayan, Hamle, İnsan ve Serveti Fünun dergileri ile Gün gazetesinde yayımlanmıştır. “Ömür” başlığını taşıyan kitabı Yılmaz Basimevi tarafından gün yüzü görmüştür. Kitabı hakkında o dönem yazarlardan ilki Hamit Macit Selekler (Varlık, 15.08.1940, sayı 171, s. 67), ikincisi Baki Süha (Varlık, 15.04.1941, sayı 187, s. 440) ve üçüncüsü Cavit

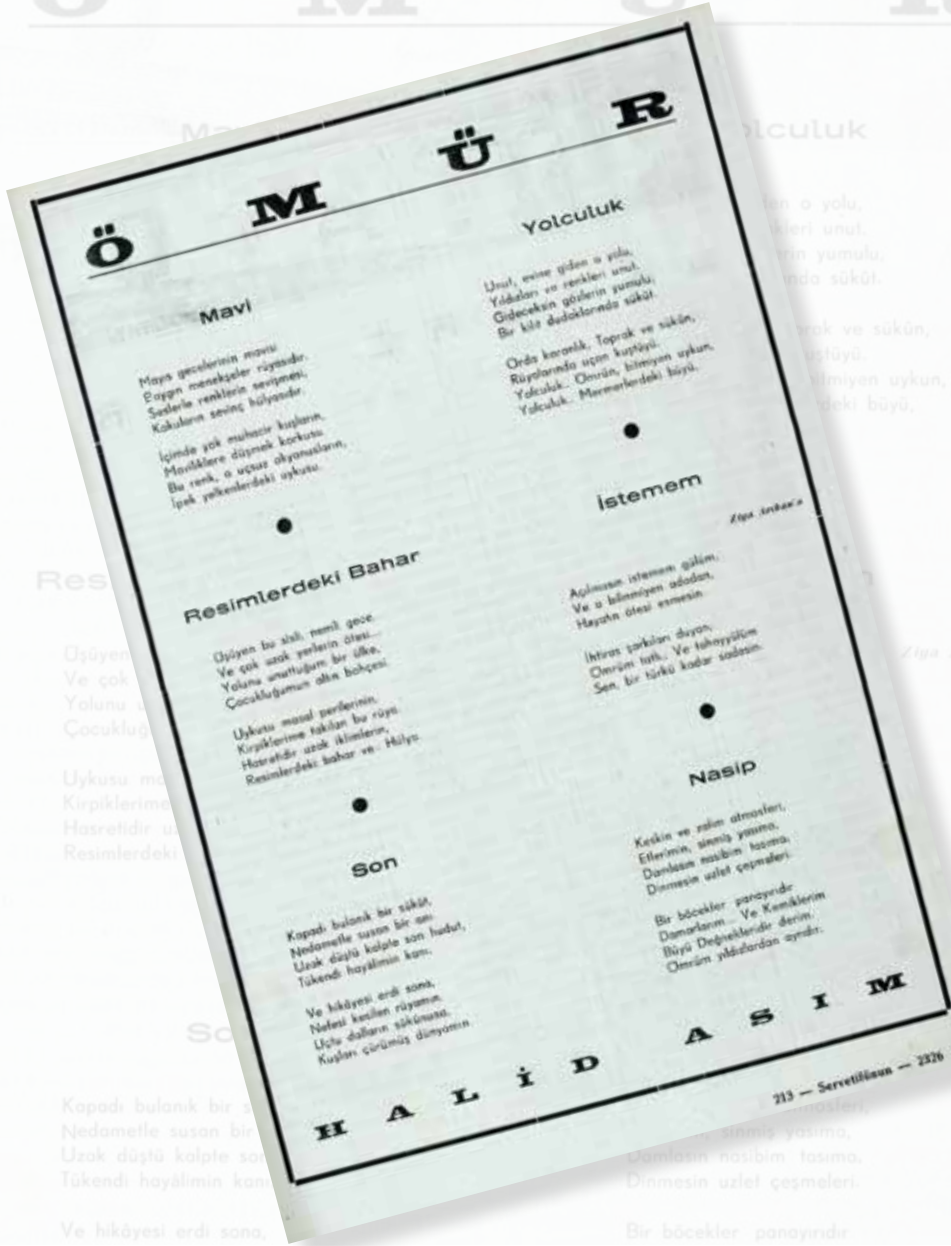
Yamaç (Serveti Fünun-Uyanış) imzalıdır. Bu yazarlar da onun şiirini değerlendirirken ümit vaat ettiğini ama şiir dili oluşturamadığına dair benzer vurgular yapmışlardır. Bu tespit doğrudur. Zaten yirmili yaşlarda şiir yazar “şair” olma yolunda ilerlerken vefat eden bir gençten şiir dili beklemek oldukça acımasız olur. O, şiirinde farklı arayışlar içinde olsa da ömrü vefa etmediğinden şiirini bir yere oturtamamıştır. Çünkü ecel ona bu fırsatı vermemiştir.

İlk ve ortaöğrenimini Burdur, Adana ve Antalya’da görmüştür. Kalp hastalığı nedeniyle Antalya Lisesindeki eğitimini ikinci sınıfta sonlandırmak zorunda kalmıştır. Yirmi üç yaşında ölen Halit Asım İstanbul Feriköy Mezarlığı’nda gömülüdür. Bir dostuna yazdığı 21.09.1939 tarihli mektupta, yakınlaştığı malum sonu şöyle ifade etmiştir: “Kaderin solgun çiçeğini yakama takmadan şarkımı söylemek hevesine kapıldım... Bu ses ve bu bahçevanlık hazin bir deliliktir. Ancak yirmi bir yaşın ümit şehveti yenilmez bir kuvvet...”

Nurullah Ataç da 23.08.1940 tarihli Ulus’ta Ömür için şunları söyler: “İçlerinde gerçekten güzel parçalar var... Fakat şimdi bir tenkit yazısından olacağım birkaç mısra ile o şairi takdim etmek istemiyorum. Henüz kitabını okumadım. Belki bir gün ondan daha uzunca bahsedirim.” Ataç herhangi bir tespitte bulunmasa da ondaki farklı sesi görmüş olmalı ki Halit Asım’ı satırlarına taşımıştır.

Onun şair kimliği şimdiye kadar derinlemesine tahlil edilmemiştir. Bu durum sanıyorum, onun genç

* Yazar.

yaşta ölmesi ile sadece insani kimliğinin ön plana çıkarılmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü onun hakkında yazılan bir elin parmağını geçmeyen yazılar genellikle onun erken kaybından duyulan üzüntüler etrafında dönmektedir. Oysa biliyoruz ki onu tanımak için öncelikle edebi kimliğinin objektif olarak ortaya konması gereklidir. Bu cümleleri yazarken yazımızda onun şiiri üzerine derinlemesine bir tahlil denemesinde bulunmayacağımı ifade etmek isterim.

Baba parası ile bastırıldığı “Ömür” için, Baki Süha onun şiiri yerine trajik ölümünü şu cümlelerle ifade etmiştir: *Zavallı Halit! Aşkларının ve korkularının kendisine en son*

oynayacağı korkunç trajediyi biliyormuş gibi taze ömrünün hassas ve içli nağmelerini ‘Ömür’ adındaki ufacık kitabında topladı.” diye yazmıştır.

1992 yılında Seyhan Erözçelik’in himmeti ile Korsan Yayınları tarafından 1992 yılında tekrar yayımlanmıştır. 2015 yılında da Kenan Yücel, “Halit Asım/Ömür/Şiirler 1940.” adıyla ona selam durmuştur. Ancak bu çalışmalara girmeyen şiirlerin, yazıların olabileceği ihtimalden uzak değildir. Umut ederiz ki onu seven bir araştırmacı titiz bir çalışma ile onun tüm eserlerini, kişiliğini, edebi kimliğini ve hakkında yazılanları ortaya koyan bir eser meydana getirir.

Mutsuzluk Siparişi

EYYÜP AKYÜZ*

Hiçbir şeyle meşgul olmamak sıkıcı, hiçbir şey yapmamak yorucudur. İnsanoğlunun fitratında boş durmak yoktur. İnşirah Suresi'nde "Öyleyse bir işi bitirir bitirmez ötekine koyul" demiyor mukâinatın sahibi? Buradan hareketle tatilin insani ve İslami olmadığı sonucunu pekâlâ çıkarabiliriz. Zaten tatil kavramı da çok yeni bir kavram. Toplam kalite yönetimi, insan kaynakları, performans değerlendirme gibi kavramlar ortaya atan ve insana bir makine, bir meta, bir 'şey' olarak bakan kapitalizmin bir ürünüdür tatil. Daha fazla verim alabilmek için makinenin bazen *off*, bazen de *reset* tuşuna basan büyük patronlar, işçisine de tatil nimetini(!) sunmaktan imtina etmeyecektir muhakkak. Yaz tatili, kış tatili, bayram tatili, hafta sonu tatili... Ne çok tatilimiz var. Peki, tatil deyince akla ne gelir? Deniz, güneş, uyku, memleket... Tatilin ilk çağrışımı istirahat olsa da, çok tembel değilsek, en son aynı kapıda toplanacağız kuşkusuz: Sıkıntı.

Başta dediğimiz gibi boş durmak ya da tatil yapmak insanın fitratına aykırıdır. Peki, meşgalesi olan insanlar sıklmazlar mı? Etrafınıza şöyle bir bakın. Sürekli meşgul olduğu halde sıkılan insanlar da var, değil mi? Onları can sıkıntısı değil elbette. Ruhları sıkılır onların. Meşgul olmak, can sıkıntısından kurtarabilir insanı, ya ruhsal sıkıntından? "Ruhum sıkılıyor" diyen insanların bir şeylerle iştiğal etmesi yeterli reçete midir? Ya da şöyle soralım: Nasıl bir meşgale olmalı ki, insanı hem can sıkıntısından

hem ruh sıkıntısında kurtarsın? İşte tam burada kimlik inşası ve anlam mevzuu devreye girer. Her insanın birinci vazifesi, kendini bulmak/bilmek ve kimliğini inşa etmek; ikinci vazifesi, anlamı bulmak olmalıdır belki de. Bu iki seferden zaferle dönen insan neyle meşgul olması gerektiğini de keşfetmiş olur. İşte insanı hem can hem de ruh sıkıntısından kurtarabilecek meşgale bu şekilde ortaya çıkar.

En değerli meşgale, insanın ruhunu ve gönlünü tatmin edecek meşgaledir şüphesiz. Çünkü ruhumuza ve gönlümüze hitap etmeyen işler, canımızın ve ruhumuzun sıkılmasına neden olacaktır. Milyonlarca insan içerisinden ruhumuzun anlaştığı, gönlümüzün yakın bulduğu insanlarla dostluk etmemizin nedeni de bu değil mi?

* Şair, Yazar.

Bize iyi gelen insanlarla bir arada olur, onlarla halleşip söyleşiriz.

İnsanların mutsuzluğunun, huzursuzluğunun en temel nedeni; varlıklarının belli bir boşluğu doldurmasıdır. “Tanrı benimle ne kastetmiş olabilir?” diyen Kierkegaard’ın sorusuna verilecek cevabımız var mıdır bugün? Şayet yoksa hiçbir uğraşı, gönül doygunluğu getirmeyecek, ruhumuzu şad etmeyecektir. Kişinin ancak kendi beninden vazgeçerek kendisini büyük bir davaya adanarak suretiyle ruh dinginliğine ve gönül ferahlığına kavuştuğunu görürüz. Gelip geçici hevesler peşinde koşanların, ömrün son demlerinde benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk evresini büyük bir pişmanlık duygusu, derin bir acı ve ölüm korkusuyla yüzleşerek karşıladığı acı bir gerçek olarak önümüzde duruyor. Kendisini ve Rabbini bulabilmiş bireyler ise bu ve benzeri acılarla tanışmayacaklardır. Çünkü onlar bir yandan şükürle maziye yâd ederken, bir yandan da Allah’a kavuşacakları Şeb-i Arus’un, yani düğün gecesinin hayalini kurmaktadır.

İnsanın mutsuzluğunun nedenlerinden biri de aşksız kalmasıdır. Yunus Emre ta 13 ve 14. yüzyıllarda ver-

miştir aslında şifreyi: “Aşk gelince cümle eksikler biter.” Aşksızlık yüzünden her daim noksanız ve aşka düşemez isek hep eksik kalacağız demektir.

Sanatın hayatımızın uzağına düşmesi de mutsuzluğumuzun en önemli nedenleri arasında sayılabilir. Çünkü sanat, insanın güzeli keşfetme ve ona ulaşma çabasıdır. Kendini ve Allah’ı bulmanın en önemli yollarından biridir. Bugün maddi getirisi olmayan şeylere itibar etmeyen modern insanın sanatla hemhal olmasını beklemek elbette mantıklı değil. Sanat, varsıl insanların boş zaman aktivitesine indirgendi ne yazık ki.

İnsani olan şeyleri terk etmek, mutsuzluk siparişi vermektir. Sohbet etmek, çocuklarla oynamak, tefekkür etmek, yürümek, ağlamak... Bunların hangisi var hayatımızda?

İnsanoğlunun, insana ve insanlığa hizmet edecek işlerle iştigal etmemesi de huzursuzluk sebeplerinden. Ne mi yapmalıyız? Pragmatizm, hedonizm, egoizm, narsisizm gibi felsefi görüşlerin zirvede olduğu bu çağa rağmen kadim bir öğretiye sığınmalıyız: Huzura kavuşmanın yolu, huzur vermektir.

İBRAHİM
ÇELEBİ*

emojiler helvadan

kalk ekran başından
daha çok sardunya var ellerimizi bekleyen
dağlara değdirsen parmaklarını
sıralanacaklar

kelimeler komadayken
saçların eksilir ellerimde
yanlış tarif ederim gözlerini
bakışlarının boşluğundan düşerim
kıyısız çocukların

kalk ekran başından
şu medeniyet sorunsalı gözlerini kurtar
yüzünü takas et
denize nazır bir yamaçla
bir çiçekten al adını
emojileri helvadan say
ibrahimi ziyafetlerde

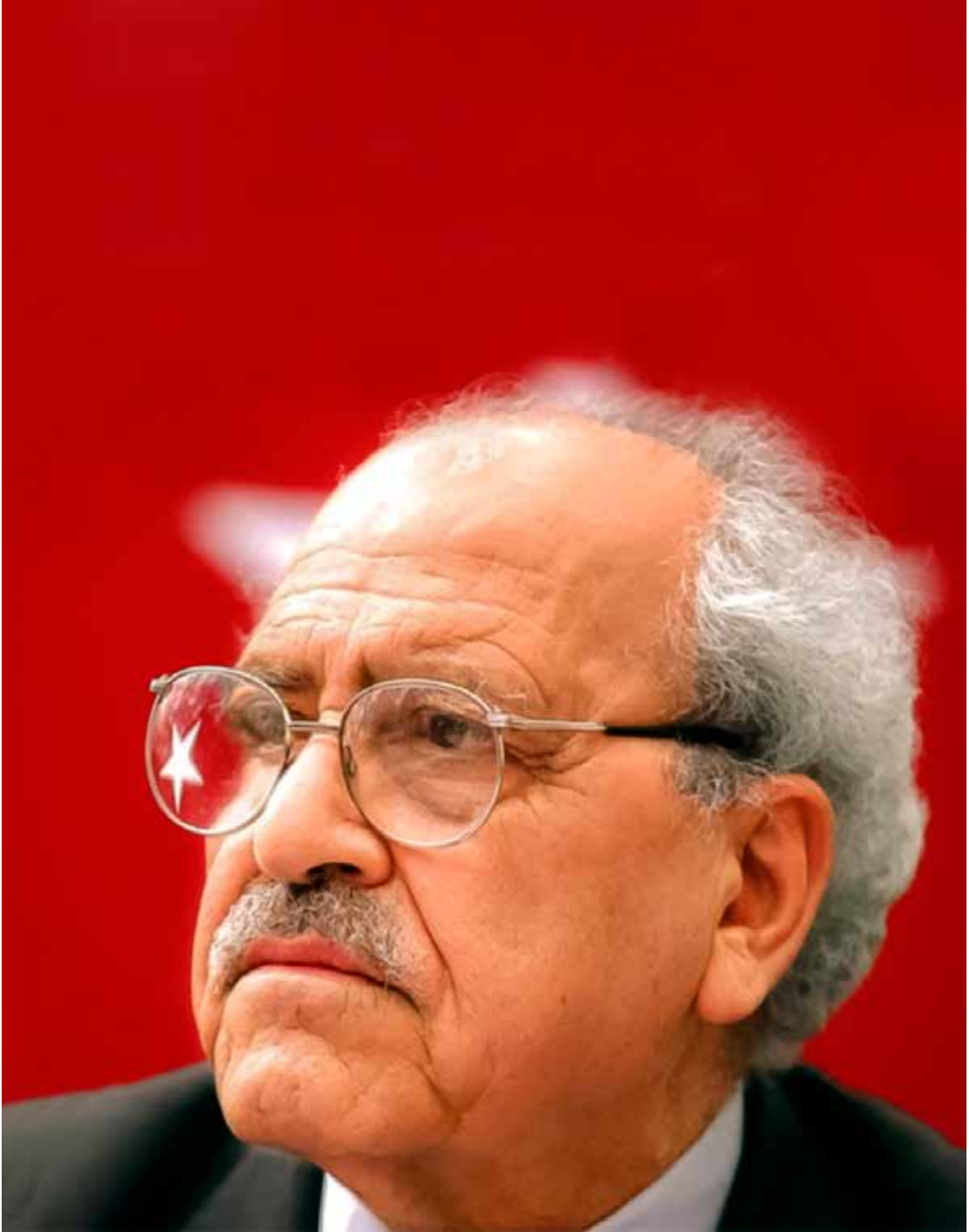
musa tur'dan dönmeden
içindeki kestaneli sobalara at
samir'in buzağılarını
kalk ekran başından

çoğalıyor camdan kelepçeler
bunca seyirci arasında
İşaret diline çevrilemiyor aksanım
bahçe lehçesi iyi geliyor bana
ağıtlar yakıyorum kelama
fotoğraf arşivleri yanıyor
halbuki ben şarkılarına söz yazmıştım kuşların

biliyorum
kolay bir yolu var
gökyüzün üyeniden görmenin
sonsuz bir ara verdireceğim reklamlara
yalnızlık istifi gökdelenleri
tahta atlarla çektireceğim çocuklara

Bursa, 24 Mayıs 2019

* Bursa. Şehir Öğretmen Kubilay Anadolu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Şair, Yazar.

Hızır Kültünün Modernleşmesi ve Sezai Karakoç

MEHMET ÇELİK*

Hızır, hem Anadolu halk kültüründe hem de tasavvufi edebiyatta önemli bir kültürdür. Hızır ile Musa'nın buluşması ab-ı hayat ve ilm-i ledün gibi konular ve temalar edebiyatta hep işlene gelmiştir. Hızır'ın ismi Kur'an-ı Kerim'de geçmez, bununla beraber yorumcular Kehf suresinin bazı ayetlerinde Hz. Musa'nın buluşmak üzere yolculuğa çıktığı kişinin Hızır olduğunu söylerler. Konunun açıklığa kavuşması kapsamında ilgili ayetlerin alıntılanmasının doğru olacağını düşünmekteyiz

60. Bir vakit Musa genç adamına demişti ki: "Durup dinlenmeyeceğim; ta iki denizin birleştiği yere kadar varacağım yahut senelerce yürüyeceğim."
61. Herikisi, iki denizin birleştiği yere varınca balıklarını unuttular. Balık, denizde bir yol tutup gitmişti. 62. (Buluşma yerlerini) geçip gittiklerinde Musa genç adamına: "Kuşluk yemeğimizi getir bize. Hakikaten şu yolculuğumuz yüzünden başımıza (epeyce) sıkıntı geldi." dedi.
63. (Genç adam:) "Gördün mü?" dedi. "Kayaya sığındığımız sırada balığı unuttum. Onu hatırlamamı bana şeytandan başkası unutturmadı. O, şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti."
64. Musa: "İşte aradığımız o idi." dedi. Hemen izlerinin üzerine geri döndüler

65. Derken, kullarımızdan bir kul buldular ki, ona katımızdan bir rahmet (vahiy ve peygamberlik) vermiş, yine ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik
66. Musa ona: "Sana öğretilenden, bana, doğruyu bulmama yardım edecek bir bilgi öğretmen için sana tâbi olayım mı?" dedi
67. Dedi ki: Doğrusu sen benimle beraberliğe sabredemezsin.
68. (İç yüzünü) kavrayamadığım bir bilgiye nasıl sabredersin?"
69. Musa: "İnşallah"dedi, sen beni sabreder bulacaksın. Senin emrine de karşı gelmem.
70. (O kul:) "Eğer bana tabi olursan, sana o konuda bilgi verinceye kadar hiçbir şey hakkında bana soru sorma!" dedi
71. Bunun üzerine yürüdüler. Nihayet gemiye bindikleri zaman o (Hızır) gemiyi deldi. Musa: "Halkımı boşmak için mi onu deldin? Gerçekten sen (ziyanı) büyük bir iş yaptın!" dedi.
72. (Hızır:) "Ben sana, benimle beraberliğe sabredemezsin, demedim mi?" dedi.
73. Musa: "Unuttuğum şeyden dolayı beni muaheze etme; işimde bana güçlük çıkarma." dedi.

* Prof. Dr. Bahçeşehir Üniversitesi Öğretim Üyesi.

74. *Yine yürüdüler. Nihayet bir erkek çocuğa rastladıkları-
rında (Hızır) hemen onu öldürdü. Musa dedi ki: "Ter-
temiz bir canı, bir can karşılığı olmaksızın (kimseyi
öldürmediği halde) katlettin ha! Gerçekten sen fena
bir şey yaptın!"*
75. (Hızır:) *"Ben sana, benimle beraber (olacaklara) sab-
redemezsin, demedim mi?" dedi.*
76. Musa: *"Eğer" dedi. "Bundan sonra sana bir şey sorar-
sam artık bana arkadaşlık etme. Hakikaten benim ta-
rafımdan (ileri sürebilecek) mazeretin sonuna ulaştın."*
77. *Yine yürüdüler. Nihayet bir köy halkına varıp onlar-
dan yiyecek istediler. Ancak köy halkı onları misafir
etmekten kaçındı. Derken orada yıkılmak üzere bulu-
nan bir duvarla karşılaştılar. (Hızır) hemen onu doğ-
rulttu. Musa: "Dileseydin, elbet buna karşı bir ücret
alırdın." dedi.*
78. (Hızır) şöyle dedi: *"İşte bu, benimle senin aramızın
ayrılmasıdır. Şimdi sana, sabredemediğin şeylerin iç-
yüzünü haber vereceğim."*
79. *"Gemi var ya, o, denizde çalışan yoksul kimselerindi.
Onu kusurlu kılmak istedim. (Çünkü) Onların arka-
sında, her (sağlam) gemiyi gasbetmekte olan bir kral
vardı."*
80. *"Erkek çocuğa gelince, onun ana-babası, mümin kim-
selerdi. Bunun için (çocuğun) onları azgınlık ve nan-
körlüğe boğmasından korktuk."*
81. (Devam etti:) *"Böylece istedik ki, Rableri onun yerine
kendilerine, ondan daha temiz ve daha merhametlisini
versin."*
82. *"Duvara gelince, şehirde iki yetim çocuğun idi; altın-
da da onlara ait bir hazine vardı; babaları ise iyi bir
kimse idi. Rabbin istedi ki, o iki çocuk güçlü çağlarına
erişsinler ve Rabbinden bir rahmet olarak hazinelerini
çıkarsınlar. Ben bunu da kendiliğimden yapmadım.
İşte, hakkında sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur."
(www.kuranikerim.com/diyanet'kehf.htm)*

Hızır ile Hz. Musa'nın bulunduğu yere "Mecmaül Bahreyn" (iki denizin bulunduğu yer) adı verile gelmiştir. Bu adlandırma hem buluşulan coğrafya olarak iki denizin bulunduğu bir boğaz, hem de mecazen iki yüce kişinin bir araya gelmesi anlamında kullanılmaktadır. Yanı sıra, Hızır'ın temsil ettiği ilm-iledün (Bâtini bilgi) ile hzl.reti Musa'nın temsil ettiği zahiri ilimlerin de buluş-

ması demektir. Daha sonraki edebi tasavvufi metinlerde Mecma-ül Bahreyn Hz. Ali'ye dayandırılan ledüni ilmi kapılarının açılması ile Hz. Muhammed'e bağlanması manasını da kazanmıştır. Sufilerin çoğu Mecma-ül Bahreyn'i şeriat-tarikat buluşması olarak adlandırmışlardır. Mesela; Harabi şöyle demiştir:

*"Mecmaül Bahreyn'e vardığım zaman
Hızır bulup candan kölesi oldum
Ledün ilmin bana eyledi ihsan
Sırrı sırrullahın tamamı oldum"
(www.uludagsozluk.com).*

Hızır'ın Kur'an'da peygamber olarak anılmadığı hâlde Hz. Musa'ya yol göstermesi, Batni bilgisinin zahiri bilgisine galip gelmesi kapsamında, Sufilerin sıkça değindiği bir mevzudur

Hızır söz konusu olduğunda kuvvetle vurgulanan ve dile getirilen en önemli kavramlardan birisi de Ab-1 hayatıdır.

Doğu rivayetlerinde yer alan ab-1 hayat, ab-1 Hızır, ab-1 cavidani, ab-1 zendegi, ab-1 İskender, ab-1 cüvan ve ay-nü'l hayat da denilen- dirlik suyu manasındadır. İslam kaynaklarında; Kur'an-ı Kerim ve bazı hadisçilerin rivayetlerinde sözü edilmektedir.

İslami kaynaklarda, canlılık veren ve diriliğe sebep olan bir sudan bahsedilmektedir. Musa (a.s.) genç arkadaşı (Yuşa) ile birlikte Hızır'ı iki denizin kavuştuğu yerde aramaya gitmiştir. Hızır'ı bulmasına alamet olarak da Allah ona zembil içinde tuzlanmış bir balık koymasını ve balığın canlanıp denize aktığı yerde o zatı bulacağını bildirmiştir. Bunun üzerine yolculuğa çıkmışlar, iki denizin birleştiği mevkide konaklamışlar ve dinlenmek için başlarını yere koyup uzanmışlardır. Bu anda sepetteki balık canlanıp bir yol bulup, denize gitmiştir. Bir rivayette Yuşa'nın (a.s.) abdest suyundan damlayan sular bu canlanmaya sebep olmuştur. Yuşa (a.s.) bunu unutmuş, tekrar yolculuğa başlamışlar, daha sonra hatırlayınca geriye dönerek konakladıkları yerde Hz. Hızır'ı bulmuşlardır. Hızır (a.s.), Musa'ya (a.s.) Allah'ın kendisine bir ilim verdiğini, bunu onun bilmediğini; Musa'daki (a.s.) bilgileri de kendisinin bilmediğini ve sabretmesini söylemiştir. Hızır'daki bu ilim ledüni bilgidir. Bu sebeple tasavvuf ehlinin istilahında Hızır bast-1 kalb, yani kalb genişliğinden kinaye olduğu için ab-1 hayat da ilm-i ledün yerinde kullanılmıştır. Bunun için bir mürşidin (rehberin) sözleri ve nasihatleri insanları hak

yola çağırmada mühim bir rol oynar. Böylece ölü kalpler dirilmiş olur. Velilerin batınları yani kalpleri de ab-1 hayattır. Bunlardan bir damla nasibi olan ebedi hayatı bulmuş ve saadete kavuşmuş olur.

Diğer bir rivayete göre İskender-i Zülkarneyn ordu-suyla birlikte bir memlekete uğramış; kendisine ileride bir deniz olduğu, bu denizi geçince orada ölümsüzlük bağışlayan bir suyun olduğu söylenmiştir. İskender yanına veziri Hızır'ı da alarak denizi geçmiş ve Zulumat (sonsuzluk) ülkesine varmıştır. Bu arada İlyas da yanlarındaymış. Hızır ile İlyas yorulunca bir pınarın kenarına oturup karınlarını doyurmak istemişler. Hızır'ın yanında getirmiş olduğu pişmiş balığa, elini yıkayınca bir damla su damlamış ve balık canlanmış. Hızır öğrenmiş ki Ab-1 hayat budur. Hızır ile İlyas bu sudan kana kana içmişler. Böylece Hızır ile İlyas ölümsüzlüğe ermişler. Kıyamete dek Hızır denizde, İlyas karada sıkıntıya düşenlere yardım ederler.

Doğu edebiyatları ve efsanelerinde bu hikâyenin anlatımlarına çok rastlanır. Bundan başka yine tarikat ehline göre, hakiki aşk ve gerçek sevgi de ab-1 hayattır. Çünkü kalpler aşkla dirilmiş ve hakka yönelmişlerdir. Şairlere göre ise sevgilinin ağzından çıkan sözler de ab-1 hayatı andırır. Bu sözler, tıpkı mutasavvıflardaki gibi ister mecazi, ister hakiki aşkta olsun; saf, nazik ve latiftir. Âşık bu sözlerle dirilir. Divan edebiyatındaki aşk ve sevgi konusu düşünülünce bu edebiyatın en zengin mazmunlarından birisinin Ab-1 Hayat olduğu söylenebilir. İlahi aşk anlamında tasavvufi bir sembol olarak kullanılır. O, mürşidi kâmilin hayvani hayat yaşayan insan aklını diriltten sözleri ve nazarıdır. Edebiyatımızda geniş bir kullanım alanı bulan bu mazmun aşk ve irfanı karşılar. Şiirlerde ince ve saf söz olarak kullanıldığı gibi sevgilinin dudağında da ab-1 hayat vardır.

*Ben senin ab-1 hayat-1 lebinin teşnesiyim
Talib-i çeşme-i hayvan isem insan değilim
(Yenişehirli Avni)*

*Tatlı sözler kim gelir şirin lebinden dilberin
Ab-1 hayvandır sanasın çeşme-i candan tamar
(Ahmet Paşa)*

Beyitleri sevgili ile hayat suyu arasındaki ilginin güzel bir örneğidir.

Sevgilinin dudağını çevreleyen ayva tüyleri zulumat ülkesidir. Şiirlerde genellikle Hızır ve İskender telmih yoluyla kullanılır:

*Ab-1 hayat olmayacak kısmet ey gönül
Bin yıl gerekse Hızır ile seyr-i Skender et
(Zeynep Hatun)*

Hızır ab-1 hayatı içeren ve ölümsüzlüğe eren kişidir. Peygamber veya veli olduğu hususunda rivayetler vardır. Edebiyatta yukarıda anlatılan özellikler dolayısıyla sıkça adından söz edilir. Bilhassa ab-1 hayat, İskender ve zulumat imajlarının kopmaz parçasıdır. Sevgilinin birçok özelliği Hızır'ı andırır. Hızır zulumata girip ab-1 hayatı bulduğu için sırra vakıf olmuştur. Bu nedenle sevgilinin bir veya ab-1 hayat olan dudağı çevresindeki hat da Hızır olur (Pala, 1995:15).

*Cevr oduna yaktım beni bari sakın ey Hızır-hat
Yeşil donun kararmanın uğrama dud-1 ahuma
(Ahmed Paşa)*

*Var iken la'l-i lebin gayrı temenna eylemem
Hızır eğer sunsa peyapey ab-1 hayvanı bana
(Nabi)*

Tasavvufta Hızır, İlm-i Ledüne (sırlar bilgisi) sahiptir. Ragıp Paşa, aşağıdaki beyitte bunu şöyle dile getirir:

*Olmayan maye-i feyz-i ezelden sirâb
Ab-1 Hızır-ı yine Hızır olsa rehber bulamaz*

Mevlana Mesnevi-i şerifinde şöyle der:

*Ger nebini reften-i ab-1 hayat
Benger ender cuy u in seyr-i nebat*

“Ab-1 hayatın dünyada cereyanını görmüyorsan, mesela dere gibi akan suya ve nebatatın hayat âleminde seyr ve nemasına ve türlü şekillere girip gunagun nebat vesair evaid vermelerine bak

Toprağa düşen adi tohuma bu tuğyan-ı hayatı ve bu günagiün hasilatı bahşeyleyene ab-1 hayat denmez de ne denir? Fakat mahlukatın ab-1 hayatı kendilerine göre olur. Mesela, insanlara ait ab-1 hayatı hükema içinde yetişen İskender zulumatta aradı; fakat bulamadı. Niçin? Çünkü dünya ve cihan-ı manevi saltanatını birleştirmek isteyenlere bu müyesser olamaz. Onun için ab-1 hayatı maiyetindeki hâkim, yani Hızır buldu ve ondan sonra hayatı değişmedi (Pala,1995:248).

Özetle ne olduğunu anlatmaya çalıştığımız bu kavram ve motifler Sezai Karakoç'un şiirinde büyük bir değişim ve farklılaşmaya uğrar. Klasik şairlerin yüklediği ölümsüzlük, ölümsüzleşme sevgilinin sözüne mazhar olma gibi vurgular Sezai Karakoç'ta toplumsallaşır.

Yukarıda değindiğimiz biçimiyle gelenek içinde, Zülkarneyn, ab-ı hayatı karanlıklar içerisinde bulup ölümsüzlüğe ulaşmaya çalışmaktadır. Bu şahsi bir arayış veya şahsi bir çabadır. Sezai Karakoç'un Hızır'la Kırk Saat adlı şiir kitabının daha ilk takdim cümlesi, arayışın sosyal, toplumsal hatta millî olduğunun ilk işaretidir. Biz çalışmamızda şairin "Gün Doğmadan" adıyla yayımlanan toplu şiirlerin esas alacağız.

*"Beşinci sağanak akış sağanağı
Geceleyin ab-ı hayat için millet yolculuğu"*

Bu takdimle seyri değişecek olan Hızır ve Hızır'ın modern dünya yolculuğu başlar. Hızır'ın ilk modern kentleri gezmesiyle başlayan süreç aynı zamanda modern hayatın eleştirisine bir giriş niteliği taşır.

Hızır bu ilk girdiği kenti ve insanını anlatırken bir yabancı konumundadır. Kendisini orada tanıyan bilen yoktur.

*"Bu çok sağlam surlu şehirden de geçtim
Beni yalnız yarasalar tanıdı"*

Bu yabancılaşma dizeleri Hızır ve onun temsil ettiği kavramların kentte nasıl kaybolduğunun başlangıcını oluşturur. Kentin insanında bir bozulma bir yozlaşma yaşanmıştır.

Şehrin yaşadığı en önemli bozulma kutsal olanların korunmakla birlikte özünü, ruhunu kaybedip şekilde kalmış olmasıdır.

*"Her evde kutsal kitaplar asılıydı
Okuyan kimseyi göremedim
Okusa da anlayanı görmedim"*

Şehrin insanları tabii olandan son derece uzaklaşmış ve yapay kurullarla yönetilmektedir. Kanunlani bile değersizleştirilmiş, tabii hukuktan uzaklaştırılmıştır. Şair bu eleştirisini Hızır'ın dilinden şöyle ifade eder:

*"Kanunlarını kâğıtlara yazmışlar
Benim anılarım gibi
Taşa, kayaya, su çizgisine
Gök kıyısına, çiçek duvarına değil"*

Hızır adeta bu şehre geldiği için pişmandır. Bu yüzden hâlihazırdan umudunu keserek gelecek zamanların çocuklarına bakışlarını hasreder ve onların uzun bir gelecekte özüne dönmesi için ölmüş ışıkları yani geçmişte kalan örnek insanların hatırasını canlandırmaya başlar

*"Bu katı sert kente gelmeseydim
Birkaç eski ölünün kemiğini fosforladım
Işıklarını artırdım bin yıl sonraki çocuklar için"*

Hızır'ın gözlemleri gözlem olarak kalmaz. Toplumsal ve kavramsal bir eleştiriye dönüşür. Eleştiriden, demokrasinin kötü uygulamaları, feminizm, teknoloji nasibini alır. İmajlar dünyasının putlaştırılan kavramları da yine aynı kategoride yerini alır. Ama asıl eleştiri 'yeşil sarıklı ulu hocalar' diye seslenen insanlar ya da modern hayata karşı kutsal olanla alternatif ulaştırma gayreti göstermeyen din adamlarıdır.

*"Ey yeşil sarıklı ulu hocalar bunu bana öğretmediniz
Bu kesik dansa karşı bana bir şey öğretmediniz
Kadının üstün olduğu ama mutlu olamadığı
Günlere geldim bunu bana öğretmediniz
Hükümdarın hükümdarlığı için halka yalvardığı
Ama yine de eşsiz zulümler işlediği vakitlere erdim
Bunu bana söylemediniz
İnsanlar havada uçtu ama yerde öldüler
Bunu bana öğretmediniz
Kardeşim İbrahim bana mermer putları
Nasıl devireceğimi öğretmişti
Ben de gün geçmiyor ki birini patlatmayayım
Ama siz kâğıttakileri ve kelimelerdekini ve sözlerdekini nasıl sileceğimi öğretmediniz"*

Bunlar, yeşil sarıklı ulu hocaların' şaire ve dolayısıyla Hızır'a öğretmedikleridir. Tabiliğinden ve mecrasından uzaklaşmış bu 'uluların' aslında çok da söyleyecek sözü kalmamış olmalı ki nazarlar tabii olana yönelir, uluların yerini hayatın bizzat kendisi alır. Öğrenen Hızır, öğrenmekle de kalmaz, aynı şekilde öğrendiklerini en tabii biçimiyle öğretir.

*"Ey ulular Sizin bana öğretmediğinizi
Ben zamandan öğrendim
Kuruyan hurma dalından öğrendim
Damıtılmış petrolden öğrendim
Hapsedilmiş yarı yanık sancaklardan öğrendim"*

Hızır'ın öğrendiklerini öğretmek gayretine girdiğini söylemiştik. Hızır tabii yollardan öğrendiklerini öğretir, fakat öğretilmeye layık gördüğü ya da gördükleri çok sık elenmiş ve ayıklanmışlardan oluşur.

*"Ey ulular sizin bana öğretmediğinizi
Ben yarılmış aydedeye öğrettim
Delikanlı ateşlere öğrettim"*

*En umutsuz bekârlara öğrettim
Kundaktaki çocuklara öğrettim
Öğrettim fundalara keçilere keçiyollarına”*

Hızır'ın hayattan uzaklaşmış din anlayışı karşısında rahatsız olduğu ve bu rahatsızlığın sebebi olarak “ulu hocaları” gördüğünü söylemiştik. Şair, bilgi sahasındaki bu ‘donmuşluğu’ daha tatbiki olana yani dinin mabedine taşır. İnananlar alışkanlık haline getirmiş oldukları ibadetlerin farkına varamamaktadırlar.

*“İyi bir kentte
Camide namaz kılan
Omuzları birbirine dayalı
İki müslümanın arasından geçtim fark etmediler
Hutbede imamın sözlerinin arasına tek bir kelime
Karıştırdım tek bir kelime
Birkaç kişi irkildi
Gerisi susadı susadı”*

Sezai Karakoç'un Hızır'a yüklediği manalardan birisi de sorumluluk bilincidir. Bu, Karakoç'un başka şiirlerinde de beliren temalardan birisidir. Yapılan ve olan her şeyden kendini sorumlu tutmak, bütün olumsuzlukların nedeni olarak kendini görmek gibi bir sorumluluk bilincidir ki, buna Ahmet İnam, “toplumsal mistisizm” adını vermektedir.

Bunu yani kendini sorumlu tutmayı en iyi yansıtan şiirlerden birisi ‘çatı’ şiiridir.

*“Kaç aç varsa hepsi ben
Kaç hasta varsa hepsi ben
Kaç liman önlerinde dönen
İşsiz hamal hepsi ben” (İnam: 1991)*

Alıntılıdığım dizelerde her şeyin sorumlusu olarak kendisini gören şairimiz, “Hızır’la Kırk Saat te bu yükümlülüğü Hızır’a yükler ya da Hızır’ın ağzından dile getirmeyi seçer.

*Anne suçsuzdu ve öldü
Baba suçsuzdu eski incirler gibi hisirdiyordu
Küçük çocuk suçsuzdu Bal rengi bir akıl sarasma bağışlandı*

*Öbürleri suçsuzdu Çiçeğe yeni durmuşlardı
Suçlu bendim
Geç kalmıştım.*

Bu suçluluk veya kendini sorumlu hissetme teması, Hızır'ın aslında kendi özelliklerinin ya da kendisine verilmiş olağanüstü güçleri kullanamamaktan gelen bir üzüntü gibidir. Çünkü Hızır “kul sıkımadıkça Hızır yetişmez” atasözünde olduğu gibi aslında hep çaresizlik yaşayanların imdadına yetişmektedir. Şair bunu şöyle dile getirir:

*“Çok köle pazarında bulundum
Az kurtarış yapmadım insan satımında
Kaç olta kırdım balık avında
Kaç ip kestim idam sofrasında
Kurban töreninde
Kaç çocuğu kaçırdım”*

Yazımızın başında ab-ı hayat ve Hızır'ın ölümsüzlüğüne dair divan şiiri geleneğine değinmiştik. Sezai Karakoç, bu motifi ya da mazmunu şiir kitabının bütününde olduğu, tamamen aynı manalarda kullanır. Bu kullanımda asıl olan Sezai Karakoç'un şiirinin ve tefekkürünün en önemli vurgusu ve temelini oluşturan “diriliş” düşüncesinin Hızır'ın mucizeleriyle ilişkilendirilmesidir. İlişki Sezai Karakoç'un “Taha'nın Dirilişi” şiirindeki vurguyu adeta tamamlamaktadır.

“Öldükten sonra insan nasıl dirilecekse

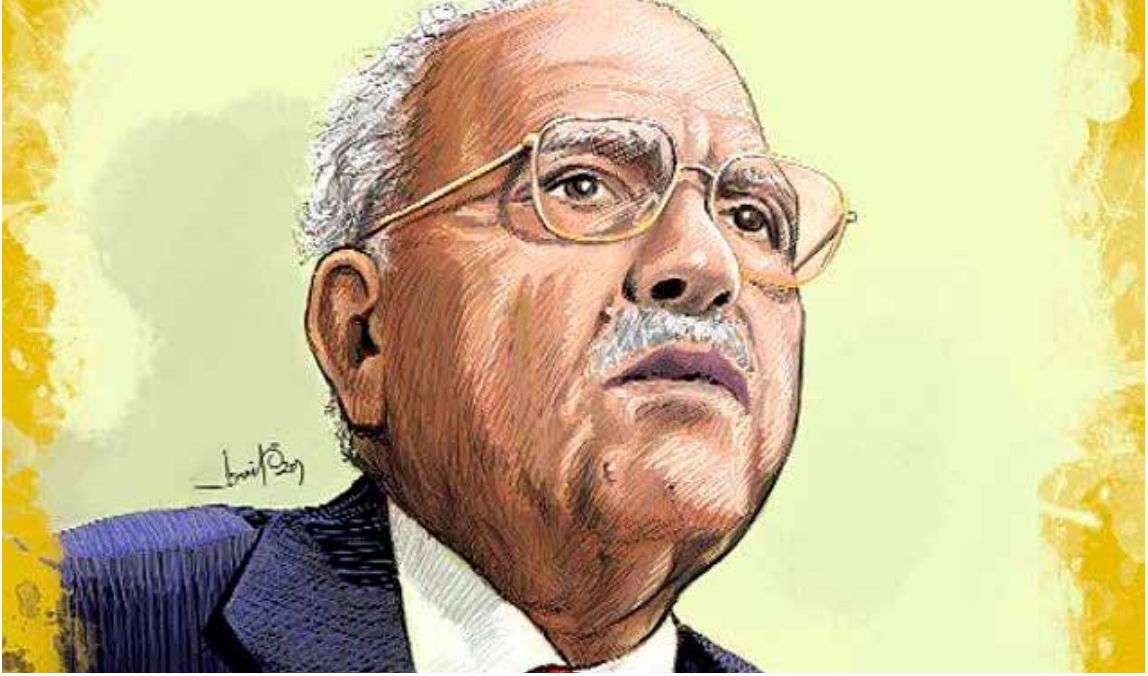
Ölmeden ben öyle dirildim”

Bu diriliş Hızır'a Cebrail'in armağanıdır.

Bu dirilişte armağan edilen ab-ı hayat (bengisu) terkibi çok enteresandır. Bu su, İslam coğrafyasının ırmaklarının sularından alınmış bir karışımdır. Bu coğrafik vurgu âdeta, “Gül Muştusu” kitabındaki “Dicle-Fırat” imgesine sınır aşan bir kardeş arayışıdır.

*“... Cebrail bana ne armağan etti
Bilir misiniz ne armağan etti
Dünya ırmaklarının kaynak yerlerinden bir koleksiyon
Dicle'nin uçak yakıtı maviliğini
Fırat'ın benzin yeşilini Nil'in kül rengi bulut sitilini
Bengisu bir kokteyl mi
Kokteyl belki ama ne kokteyl ... “*

Karakoç, Hz. Musa'nın Hz. Şuayb'a sığınma kıssasını da Hızır'la ilişkilendirir. Bilindiği üzere, Hz. Musa İsrailoğullarından birine zulmeden bir Kıpti'yi öldürmüş, Mısır'ı terk ederek Medyen ülkesine gitmiş ve orada Hz. Şuayb'a çobanlık edip kızıyla evlendirmişti.

Hz. Şuayb, Karakoç'un anlatımında Hızır'ın görüntüsünden ibarettir. Mecmaül Bahreyn konusunda olduğu üzere Hz. Musa'ya yol gösteren Hızır olduğu kabulünden dolayı Hz. Şuayb, Hz. Musa'yı zor durumdan kurtaran Hızır'ın tam "ete kemiğe bürünmesidir".

*Şuayb'ın görünmeyeni benim
Ben öğrettim Musa'ya eşyanın ötekisini
Şarapsız tütünsüz metafiziği Köpeği
Yoksulu duvarını yıkarak koruyan benim
Balıkçının kayığını delerek
Çocukları gece yarısı
Ayakları ters dönük
Çağırın ve sonsuz kar çöllerine alıp götüren
Benim adamlarım değil mi?"*

Bu eşleştirme derinleşerek, dirilişi Hz. Meryem'in şahsında kadını kapsayacak şekilde genişler. Bilindiği üzere Hz. Meryem'in İsa'yı doğurması ile ilgili kutsal kitaplarda bir çok kıssa vardır. Kur'an-ı Kerim'de Meryem sure-sinde İsa'nın doğumu ile ilgili geniş tafsilat vardır.

Meryem'in kavminden uzaklaşıp güneye gitmesi, orada Allah'ın kendisine 'ruhunu' göndermesi; bu ruh ile

hamile kalıp, bir hurma ağacının altında Hz. İsa'yı doğurması Kur'an'da ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Karakoç, âdeta zaman aşımıyla modern kadının mutsuzluğuna alternatif olarak Meryem'in yüklendiği ruhu ve onun Hz. İsa'yı taşıma 'şerefini' mukayeseye girer. Fakat burada konuşan Hızır'dır:

*"...Yankı yapan mutlu kadın muştı sana
Bir meleğin bir sözünden gebe kalan mutlu kadın
Ayrılığın şiddetinden gebe kaldın
Aydınlığın artışı oldu İsa
Artık çıkabilirsin temmuz öğlesine ama
Üç gün yüce bir oruca borçlandırıldın
En çok konuşman gerektiği anda"*

Bilindiği üzere, İslam toplumlarında Hidrellez bayramı vardır. Hızır ile İlyas'ın buluşması ile başlayan baharın gelişi kutlanır. Hızır kelimesinin Arapça h-d-r (yeşillenmek) kökünden geldiği anlaşıldığında bu bayramın asıl anlamı da kavranmış olur. Hızır, Sezai Karakoç'un "Hızır'la Kırk Saat" eserinde sadece baharın getirdiği "dirilişi" değil, birçok peygamberin hayata yeniden dâhil oluşu anlamındaki dirilişi ifade eder.

*"Eyyüb Zülküfül Yuşa ve senin kanamadığımız
Şit ötesi yakalanmaz izleri örtülerin
Yahya'ya etmiş arı kayaların
Yeniden çalkalanışı ben miyim dersin"*

Hızır zamanlar üstü olduğunda bütün peygamberlerin gelişine ve faaliyetlerine tanıklık etmektedir. Bu tarihi şahitliğe İlyas da ortaktır. Peygamberler kavmi arasında geçenler onları çok ilgilendirmektedir. Şair bunu şöyle dillendirir:

*“İsrail bir tarihi gece gezerek geçirdi
Altını altın bildi
Elçiyi elçi bilemedi Sonra İsa geldi
Önce çocuk olup dedi
Sonra büyüyüp dedi
İşte bütün bunları sen bildin bir de ben bildim
Doğu birikti, birikti, birikti”*

Bu eşleşme, birliktelik kitabın devamında daha da geniş-
leşecektir. Hızır’ın birçok peygamberle olan birlikteliği
yazımızın başında değindiğimiz “batın-zahir” birlikteli-
ğine uygun bir biçimde Hızır’ın rehberliğinin veya ön-
derliğinin vurgusunu şiddetlendirir. Burada konuşan
yine Hızır’dır. Şöyle der:

*“Nuh’un bir işçisiydim
Günlüğümü biriktirdim tahta aralarında
Bulursanız Nuh’un gemisinden bir parça kalas
İçinde altın vardır işte bu işarettir sana
...
Ben İbrahim’in sır kâtibi
Yakub’un dedektifi*

*Yusuf’un hapisane arkadaşı
Düş yorumu öğretmeni
Ama görmedim yavuz bir öğrenci
Aydın kılıçların şalesi
Musa gibi”*

Bu değinmeler ve peygamber kıssalarının içinden geçen
vurgular özelleştirilmiş değiştirmecelerle genişler. Bura-
da kıssaların klasik anlatımıyla değil, özelleşmiş anlam-
larıyla karşı karşıyayız.

Hızır’ın bakış açısıyla peygamber kıssalarının hepsi de-
ğil, bu hikâyede geçen motiflerle Batını bir hava oluşturu-
lmaktadır. Bir bakıma bu hikâyeleri bilenlerin dikka-
tinden kaçmış olabilecek vurgular ve anlamlar belirgin-
leştirilmektedir.

*“Fırtına Lut’a ait
Yunus’a aittir balına
Diş ve tarak Yunus’a aittir
Ve dert ve sabır ve yara*

*Ve yaraya dayanmak sanatı Eyyüb’un işi
Zülküfül’dür gün doğmada
Geri döneceklerin kefilisi
Bu halkın hilesini en iyi Yuşa bildi”*

Geçmişin bu yüceliğinin beyanından sonra, manzume
modern zamanların eleştirisine geri döner. Anlamın dış-
lanması, eşyanın hâkimiyeti ve eğlencenin birçok erde-
min yerini alması eleştiriden nasibini alır:

*“Günleri bıraktınız takvimle uğraştınız
Suyu özlediniz de aramadınız
Tabutta demlenen şaraplar
Eski vergilerden damıtılmış viskiler
Bardakları kıran şampanyalar
Bir kuyuya balık olmuş haydutlar
Mağaralara kapı olan duvar olan
Kuyulara duvar olan
Örtü olan kayalar”*

Hızır’ın peygamberle olan tarihi yolculuğu, İslam coğ-
rafyasının uluları kabul edilen tasavvuf büyüklerini
kapsayacak şekilde yön değiştirir ve yakınlaşır. Hızır bu
öncü bu öncü şahsiyetlerin birebir şahidi hatta yönlendiricisidir.

Hızır’ın evliyalarla ilk buluşma noktası Şam’dır. Bura-
da, Mevlana, Şems ve Muhyiddin Arabi’yle özdeşleşir.
Onların hayatına girenler ve yaptıkları Hızır’ın müdahale-
siyle oluşur. Evliyaların kerametlerine yapılan gönder-
meler burada önemli yer tutmaktadır. Fakat yine bütün
bunların kaynağı Hızır’dır.

*“Şam’dayız
Mevlana ve Mesnevi
Muhyiddin ve Yasin
Şems ve Füsüs
Şems nasıl değiştirdi
Bengisu sarnıçlarından geçirerek
Mevlana Celaleddin’i
Ve Yasin bir delikanlı biçiminde
Ağır ölüm hastalığımda
Nasıl iyileştirdi İbn-i Arabi’yi
Mekke çatısında Füsüs’un ve Fütuhat’ın yapraklarını ayık-
layan
Güneşin, yağmurun ve rüzgârın yardımcısı kimdi”*

Mevlana ile Şems-i Tebrizi’nin dostluğuna ve ayrılışlarına dair birçok efsane, menkibe ve hikâye söylenegelmiş,
yazılagelmiştir. Şairimizin çağrışım dünyasında iki dos-

tun ayrılması da Hızır'ın bir tasarrufu şeklinde ortaya çıkar. Buna göre Şems, Mevlana'nın olgunlaşıp Mesnevi'yi yazabilin diye Hızır tarafından Mevlana'dan alınmıştır.

*"Şam çarşılarında Şems alındı Mevlana'dan
Kendisine Mesnevi verildi"*

*"... işte böyle kurdu Mesnevi'yi
Şems'in ayrılığı
Dudaklara dokunup da
Ağza konamayan
Bir bengisu gibi"*

Hızır'ın ikinci durağı Bağdat'tır. Bağdat'ta Hızır ünlü Sufi Hallac-ı Mansur'un macerasına dâhil olacak "manevi âlemde" Mansur ile İbn-i Arabînin buluşması gerçekleştirilecektir. Bu da Hızır'ın zaman aşımını bir tasarrufu olarak takdim edilecektir.

*"Bağdat'tayız
Dönüp duruyoruz yırtıcı kuşlar gibi
Çevresinde bir darağacının
Koparabilir miyiz acaba Etinden çileli etinden
Dögmeli çiğlerinden bir parça
Hallac- Mansur'un"*

Manzume ilerledikçe coğrafya da isimler de kalabalıklaşır. Parçadan bütüne doğru genişleyen coğrafyalar birleşir. Fakat burada birleşen sadece coğrafya değil, adı geçen ve geçmeyen bütün tasavvuf erbabı da âdeta 'kesretten vahdete' gâh Muhyiddin Arabide gâh Hızır'da birleşirler. Aynı zamanlarda, aynı şeyleri söyleyen bu zatlar aslında Hızır'ın birer yansımasından öte bir şey değillerdir. Bu da ta başından vurgulanan Mecmaü'l-Bahreyn'in yeniden tezahürüdür. Aslında Şems de Mevlana'ya Şems kişiliğinde görünen Hızır'dan başkası değildir.

*"Mursiye'de Tunus'ta Mısır'da
Kudüs'te Mekke'de Konya'da
Malatya'da Şam'dayız
Yolları urgan gibi
Ayağına sarmış Muhyiddiniz
Mansur olup asılan Muhyiddiniz Hızır olup suda Anadolu'da
Bir ses duyup
Dönüp duran
Hızır'ı görüp Şems diyen
Mevlana olan
Bir dervişiz"*

Başından beri alıntıladığımız parçalara bakıldığında Sezai Karakoç'un Muhyiddin Arabiye çok önem verdiği görülecektir. "Vahdet - i Vücut" nazariyesinin ve Ekberîye mektebinin kurucusu olan Muhyiddin Arabî âdeta ikinci bir Hızır'dır. Anılan coğrafyaların Sufî büyükleri öncekilerde sonrakilerde Muhyiddin Arabînin "zaman-sız" izdüşümleri olarak zuhur etmektedirler. Bir anlamda Muhyiddin Arabî aynı zamanda Platoncu felsefeyi "içindeki curuftan" kurtararak İslamlaştırmıştır. İslam medeniyetinin doğuş yeri de şairimize göre Muhyiddin'in bu gayretinden doğmuştur. Diğerleri de Arabî'yi izlemişlerdir.

*"Eflatun büyüünün yankısından kurtaran
Kitaplarını Kâbe yüzüğüne çeviren
Bir site kuran sabah yelinden
Bir uygarlık secdeden
Kütüphaneleri meleklediren
Muhyiddin'i Arabî değil miyiz"?*

İlerleyen bölümlerde, Hızır'ın coğrafik gezi gözlemleri devam eder. Bir önceki bölümde yakınlaşan anlatı zamanı, Mısır söz konusu edildiğinde daha uzun bir geçmişe taşınır. Muhyiddin Arabî vb. evliyalarından yeniden bir peygamber kıssasına geri dönülür. Söz konusu Musa ve Firavun' dur. Fakat burada kıssa geleneksel biçiminden bir hayli uzaklaşır. Bilindiği üzere Firavun Musa'yı büyücülerle müsabakaya davet eder. Musa'nın asası büyücülerin bütün sihrini yutar. Karakoç, mucizeyi çok farklı bir anlamda değerlendirir. Ona göre bu, "inancın bilgiyi yenmesidir".

*"Musa'yla büyücüler karşı karşıya geldi
İsrail ve Mısır karşı karşıya geldi
Kızıldeniz bir ceylan derisi gibi gerildi
Kurumuştansa ağaçta
Bir can vardı ki O canı canlandırmayı
Musa'nın eli bildi.
Ve ağaç cıvayı yendi
İnanç yendi bilgiyi" (s. 239)*

Araya giren şairimizin kendi konuştuğu bölümlerden sonra, Hızır'ın kutsal yolculuk gözlemlerine geri dönülür. Bu dönüşte kitabın en önemli vurgularından biri ortaya çıkar. O da Hz. Muhammed'in hayatına ve misyonuna dair göndermeler ve anlamlandırmalardır. Hz. Muhammed manzumeye ilk defa Miraç gecesi değinmesi ile dâhil olur.

*"Bırak bu kuşkuları bu düşünceleri
Yaklaştır kıyameti"*

Uzaklaştır kıyamet

Bu gece göğe çıkma mucizesi

Miraç gecesi

Peygamberimizin Miraç'ta yaşadıklarına dair uzun bir tafsilattan sonra, Hızır, peygamber mucizelerinin canlı tanığı hâline gelir. Bu bir anlatım değil âdeta gösterme hâlidir.

"Sütunlar çökse ne dersiniz

Save gölü kurusa

Ne dersiniz"

Fakat bu gösterim gidimli gelimli ve çağlar üstüdür. Peygamberin gelişine dair mucizelerdir klasik siyerin dışına çıkarak, zamanları ve coğrafyaları aşarak, geçmişle hâlihazır geleceği aynı anda topladığı olur. Mesela

"Bir çocuk doğdu Amerika'da

Bir zenci zincirinin şiiri

Ve bir çocuk Avrupa'da"

ya da

"İstanbul'da bir balıkçı

Haliç'te bir hayal gördü

Gitti eve

Yorganlara sarıldı

Bizans sarayında

Kristal bir kadeh kırıldı"

gibi değişik değinmeler modern zamanlara kadar taşınan mucizeler zincirinin halkaları gibi sunulmaktadır ki bununla Hz. Muhammed'in de çağrısının zamanlar üstütlüğü oldukça kuvvetli bir şekilde teyit edilmiş olmaktadır. Bedir ile 1. Cihan Harbi özdeşleşir:

"Günaydın

Bedir'de Yermek'te

Hendek'te Uhut'ta

Birinci Cihan Savaşı'nda

Yemen'de Kafkaslarda

Can verirken bile

Salâvat getiren"

Vahyi gelişi, bazı Kuran surelerinin inişinden Hicret'e kadar Hz. Muhammed'in yaşantısına şahit oluruz. Hızır, anlatımını Mehdi'nin geleceğine dair müjde' ile sona erdirir. Burada da dikkati çeken yine diriliş temasıdır.

"Konuşacak Mehdi

Geldi derleniş günü

Derleniş toparlanış vakti"

Sonuç olarak denilebilir ki Sezai Karakoç, tarihi kapsamından ve bağlarından koparmadan Hızır'ı dinler ve peygamberler tarihinin canlı şahidi, yer yer müdahili, birçok mucize ve kerametın oluşturucusu bir anlatıcı kahraman yaparak, ona çağlar üstü bir misyon yüklemiştir. Hızır, Hızır'la Kırk Saat'te tarihi bir vurgu değil, yaşayan, yaşatılan değerlerin öğreticisi ya da dirilticisidir.

Hızır'ın yeniden keşfi ve modern şiirin bir 'konuğu' hâline gelişi konusunda Turan Karataş'ın söyledikleri gerçekten çok isabetlidir. Karataş şöyle der:

"Esere dikkatle bakılınca onun gerisinde duran kültür öbekleri açılınca anlaşılır ki, Hızır'la Kırk Saat'in Gılgamış'la bir ilintisi yoktur. Karakoç eserinde 'tinsel ölümsüzlüğün' de peşinde değildir. Nereden bakarsanız bakın, eser bir arayış değil bir panoramadır. Geçmişin ve bugünün, çağın panoraması...(Karataş,1998:s.246)

Sayın Karataş'ın Hızır'la ilgili bilgi öbeklerinin Kur'an menşeli olduğuna dair görüşünü aynen kabulden sonra şunu söyleyebiliriz ki Sezai Karakoç, geçmişin yaşanabilirliğinin bir sembolik ismi olarak seçtiği Hızır'ı Karataş'ın dediği gibi geçmiş ve geleceğin panoramasını seyreden, anlatan ve gösteren bir kahraman olarak şiirine dâhil etmiş, daha da ileri olarak Mehdi çağrışımlarıyla da başlangıcından modern zamanlara kadar değişen, şekil değiştiren bütün bir geleneğin gelecekte yeniden hâkim olacağına dair ümidini bir kanaat kesinliği ve kesinliği içerisinde ifade etmiştir.

KAYNAKÇA

İNAM, Ahmet, Ararken, Ankara, 1991.

KARAKOÇ, Sezai, Gün Doğmadan, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2001.

KARATAŞ, Turan, Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç Ankara, 1998.

ONAY, Ahmet Talat, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996.

PALA, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995.

Gri

DİDENUR ÖZBEK*

“Ateş, hava, su, toprak... Tekrar et!” “Doğalgaz, du-
man, beton, petrol... Hayır, bu değildi. Tamam,
baştan.” “Ateş, hava, su, toprak... Oldu işte.”¹

Kim bilir bu bir anda dudaklarından dökülen ilahisini rutubet kokan yeşil küflü hücrelerinde kaçınıcı kez tekrar ediyordu. Duvarlardan yankı yapan fısıltılarına alışmıştı, yine aynı duvarlara yansıyan kör edici ışığın beynini delip geçen vızıltısına da. Kaçınıcı günüydü, ne zamandır uzaktı bütün renklerin kaçtığı; yalnız o metalik pas renginin kendilerini terk etmediği, burun deliklerine sindiği, beynine kazındığı, nefesine işlediği dünyasına. Bilmiyordu. Ama şimdi tam da burada, görünen o ki kafasını duvarlara sürterek kıvılcım çıkarmaya çalıştığını zannettiğimiz bu adam saatin tik taklarını işitmeyeli epey zaman olmuştu.

Alışkındı kocaman, metal yığıntısı bir canavarın üzerinde aylarca yol almaya. Her yaklaştığında “Şimdi beni kuru bir ekmek parçası gibi ağzına alacak, her bir dişiyile teker teker etimi çiğneyecek, lastik gibi olunca yutacak, midesine gönderecek, üzerime türlü asitler döküp etimi, kemiğimi yakacak.” diye düşünse de alışmıştı. Belki de hiç alışmamalıydı, hep şüphe etmeliydi beyninin kıvrımlarında homur homur kaynayan bu histerik kâbustan, belki de balinanın ağzına yuvarlanan pinokyo hikâyesine kulak vermeliydi. Nitekim gerçek olmuştu. Canavar onu ağızda kötü tat bırakan bir yemek gibi tükürmüştü günün birinde. Pişman olmuş muydu kâbusunu hiçe saydığına, bunu bilmiyoruz çünkü sinapsları arasında potansiyel fark oluşturarak elektrik iletmekten bitap düşmüş beyni, inatla çılgınca muhakemeler yapmaya devam etse de bu kâbusunu hiç hatırlamamıştı.

* Zeytinburnu Adile Mermerci Anadolu Lisesi 12. Sınıf öğrencisi.

1 Bu öykü, Zeytinburnu 7. Öykü Yarışması Lise kategorisinde birinci seçilmiştir.

Öyle zannediyorum ki “medeniyetin henüz uğramadığı” sandığı “balta girmemiş ormanlara sahip” adalardan birine düşmüştü ama fena yanılmıştı zavalıcılık. Medeniyet sembolü sandığı fabrikalar buraya da uğramıştı. Gökyüzünü beyaz görür sanıp yine yanılmıştı çünkü o iğrenç pas rengi tıpkısının aynıyla buradaydı. İtiraf etmeliyim ki biri daha vardı ısrarla gitmeyen, etini çitilese de üzerine yapışan, kussa da içindeki kanı, safrayı insanı terk etmeyen, insanların yüz ifadesine yapışan, el kol hareketlerine gizlenen bir renk daha vardı: gri.

Tonlarca gri vardı hayatında. Milyonlarca tonu vardı. Her bina griydi ama her biri inatla başka bir tonu giyerdi. Yer griydi, taş griydi, gök griydi, deniz griydi, ruhlar griydi. Ne tesadüftür ki aynı griden burada da vardı! Dünyanın öbür ucuna gitmiş, kaçamamış, kurtulamamıştı. Ayrıca burada balta da yoktu orman da. Balta girmemişti şüphesiz ormanlarına, odun kesme makinesiyile halledebilirlerdi işlerini pekâlâ. Bir kahkaha patlattı. Ses dalgalarının duvara çarptığını hissetti, sözleşmiş gibi toplanıp kulağına girdi dalgalar. Şimdi kulak yolundalar, kulak zarı, çekiç, örs, üzengi, korti ve talamus... Kendi sesini duydu tekrar. Hoşuna gitmeye başlamıştı bu oyun ama hayır, daha önemli bir işi vardı. “Ateş, hava, su, beton...” “Hayır! Hayır dedim sana, sus!” “Konuş şimdi, tekrar konuş. Hatırla, uzakta bir köy vardı. Senin köyündü hatırla, senin köyün! Yeşili hatırla, çimenleri hatırla, ağaçları. Yeşil...” Ateş, hava, su, toprak ...

Hatırlamaya başlamıştı. Tepeler, yeşil... Tenini okşayan rüzgâr, bir zamanlar kıvrıkcık olan saçlarının arasında nazlı bir çocuk gibi oynayan güneş... Beton. Hayır, burada değil o. Koşuyor, saçları oynuyor şimdi güneşle, salınıyor. Su... Buz gibi. Pınarın başına koşmuş, susamış çünkü. Tuz yalamış gibi hissediyor. Baş dönüyor şimdi. Pınar, serin... Bırakın da kana kana içsin, kurtulsun pas renginden, bırakın da atsin içindeki griyi. Ciğerlerini temizlesin dumandan, isten, kurumdan.

O da ne! Kaynıyor, su kaynıyor. Metal canavar üzerine geliyor şimdi, yutacak onu tekrar, tekrar tükürecek. Hayır, izin vermeyin bu sefer ne olur! Vazgeçti, hatırlamak istemedi o cenneti. Yıllardır yaşadığı bu cehennemin içinde o cenneti daha fazla hatırlamaya tahammül edemedi. Ancak bu, düşünmesine engel değildi.

Zaferi kaybettirecek mıhı ne zaman yitirmişlerdi? Bu kâbus birdenbire çökemezdi üstlerine. Yere oturmaktan vazgeçti, daha ne kadar kafasını duvarlara vuracaktı? Rutubet kokan küflü odasında ayağa kalktı, beyaz flo-

resanın hemen altında, odanın ortasında durmakta olan masaya yürüdü. Sandalyeyi çekti, oturdu. Bunu yapmak bile yıllar sürmüş gibiydi onun için. Hâli yoktu, mecali yoktu ve düşünmek onu hayatta tutabilecek yegâne şey gibi hissediyordu. O anda bir yıldırım çaktı beyninde. Saymaya başladı: “Ateş; kuru, sıcak. Hava; ıslak, sıcak.” Ağlıyordu. Boğazı düğüm düğüm oldu, nefes alamadı, boğulacaktı. Artık bir yağ tabakasına dönmüş, kireçlenmiş saçlarının altında şakak damarları şişti, patlayacak gibi oldu, dudakları mosmor... Neden sonra öksürmeye çalıştı, zorlandı ama başardı. Öksürdü.

Ağzından çıkan siyah dumanı algılayamadı önce, hayal görüyor sandı. Öksürmek rahatlatır sanmıştı ancak aksi olmuştu. Sonra siyahlığı gördü. Şaşırdı, bağırmaya başladı. “Yardım edin! Ölüyorum, bu ne böyle!” Tabii ki kanadına kurşun isabet etmiş, döne döne denize düşen bir martı gibi boğuk gürültüler çıkardığının farkında değildi. –Bu sesi bozulmuş bir fabrika bacasının kine de benzetmek mümkün- Ama şimdi siyah dumanı çok daha iyi görebiliyordu. Duman öksürüyordu. Öksürmek ne kelime, kusuyordu! Bunca zaman ciğerlerine işleyen duman bronşlarından, alveollerinden, kanında oksijen taşıyan alyuvarlarından içini yakarak soluk borusuna ulaşıyor, oradan yüzünde simsiyah bir lekeye dönüşmüş ağzına varıyordu. Daha fazla dayanamadı. Kustu.

Başta anlamadı ne olduğunu. Sarı bir sıvı, parlak... Bunu düşünecek durumda da değildi zaten zavallı adam. Sonra kokuyu hissetti. Keskin, acı bir koku. Zaten yanmakta olan boğazını deşen bir koku... Motor yağı, motor yağı kusuyor! Baş dönüyor şimdi. Yere düştü sandalyesinden. Adamcağız kıvrıyor acılar içinde. Bu koku çok rahatsız edici... İis, kurum, duman ve yağ kokusu... Şokun etkisiyle durmuş olan ağlaması yine başladı. Ağladı.

Gözleri yanıyordu. Ama sanki bunda bir gariplik vardı. Titreyen ellerini gözlerine götürdü. Ölesiye korkuyordu aklına gelen düşüncenin şu anda, tam şu anda gerçekleşiyor olmasından. İliklerine kadar korkuyor, uyanmak istiyordu. Zavalıcılık bütün bunların kâbus olmasını diliyordu!

Bu oda böylesini hiç görmemişti. Böylesi hiç olmamıştı. Gözlerine dokundu, titreyen ellerini geri çekti. Siyah! Simsiyah! Kokladı. Tanıyamadı başta, sonradan anladı: Zift. Orada, ölmek üzereyken bir şiir geldi aklına. Kim bilir nerede görmüştü, ne kadar zaman olmuştu: “Trrrrum, trrrrum, trrrrum! Trak tiki tak! Makinalaşmak istiyorum!”

Anlamanın bir yolu kalmıştı galiba. Belki de bitsin istemişti, bilemiyorum. Ama başka bir yerde karşılaşıyorduk bu adamcağızla belki farklı olurdu bir şeyler:

Bütün o iğrenç yağ, duman, zift karışımı arasında gözüne parlak bir şey ilişti. Yine aynı griden yapılmış parmaklıkların arkasında, yine aynı grilikte bir şey. Sivri, keskin... Doğrulmaya çalışırken eklemlerinden sesler geldi, gıcırdamalar... Yağlanması gerektiği unutulmuş dişlilerin birbirine çarptığında çıkardıkları o kulak tırmalayan, tiz ses: :“Trrrrum, trrrrum, trrrrum! Trak tiki tak! Makinalaşmak istiyorum!” Kulaklarını kapadı, bu sese dayanamazdı. Sürünmeye başladı, belli ki dayanamıyordu ağırlara ama yapmak zorundaydı. Sonunda ulaştı parmaklıklara. Hâlâ yaşadığını anlaması için tek şansıydı bu. Bilmek zorundaydı. Gözyaşlarını zift, nefesini kurum yapan, midesine motor yağı dolduran bu delilik onu tamamıyla ele geçirmiş miydi?

Yavaşça uzandı, boğazından çıkan hırıldamalar motoru bozuk, eski bir kamyoneti andırmaya başlamıştı artık. Kim bilir kimin düşürdüğü o bıçağı parmaklarının ucuyla kavradı. Düşürmemeliydi, tekrar uzanamazdı çünkü. Alnında terler boncuk boncuktu. Ağzı hâlâ simsiyahtı. Onu o halde görüp acımamak elde değildi. Ben bile acıdım ona.

Sahi henüz kendimi tanıştırmadım sizinle, benim hatam, başıyayın. Ben: gri. Evet, evet o benim. Binbir tonla bu adamın hayatına sinmiş griyim ben. Ciğerlerine işleyen de benim, nefesine sinen, gözlerinden akan da. Günlerdir bu hücrede onunla oturan benim. Herkes onu terk etmişken burada kalan, yanında olan benim. Binbir tonumla hayatınıza sinen, yanı başınızda bu hikâyeyi size fısıldayan benim. Tam ensenizdeyim, dikkatli dinlerseniz nefesimi duyabilirsiniz. Belki bir gün sizin de hikâyenizi anlatırım, dikkat edin.

Ateş, hava, su, toprak... Su; ıslak, soğuk. Yerde duran kırmızı sıvıya bakarken gülümsedi. İçine işleyememişti işte, söküp atmıştı artık bu deliliği, bitmişti. O anda bu adamı görseyiz “Delirmiş!” derdiniz. Bütün o iğrenç karışımın içerisinde simsiyah ağızıyla, kırmızı sıvıya bakarak gülen bir adam. Artık özgür bir adam... Hayatının renklerini söke söke geri aldı benden. İçine sindiğim her şeyi kazıdı, çitiledi, temizledi. Pislik içinde gibi görünen bu adam asıl şimdi bütün pisliklerinden arınmış, tertemiz olmuştu.

Ateş, su, hava, toprak... Toprak; kuru, soğuk. Beton gibi. Ama toprak başka; yumuşak, güzel kokuyor... Beton çok sert ve şimdi çok kötü kokuyor. “Ateş, su, hava, toprak... Güneşi kim getirdi buraya?”

Harezmi Eğitim Modeli

MEMİŞ OKUYUCU*

Disiplinler arası geniş bilgisi olan, algoritmayı ilk defa kuran, sıfırı ilk bulan isim olarak bilim tarihine geçmiş ve bilgisayarın babası da sayılan bir büyük bilim adamı: Harezmi. Adı Latince kaynaklarda Alkharismi, Algoritmi, Algorismi veya Algorism şeklinde geçmektedir. 813-833 tarihleri arasında Bağdat'ta yaşamış. Dönemin önemli ilim merkezi sayılan ve kendisinin de üyesi bulunduğu Beytülhikme'nin kütüphanesinde görev yapmış.

Şimdilerde İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün, Harezmi Eğitim Modeli adıyla telif edipbeş yıldır uygulamaya başladığı bir büyük projenin adı Harezmi. İlmî buluş ve çabaları ile tarihte öncülük etmiş olan Harezmi adı, İstanbul'dan başlayarak tekrar hayatımızda yenilikçi bir proje ile yer almaya başlamış.

Çocuklarımızın teknolojiyi doğru kullanarak üretime kanalize edilmelerinin yanında yeni keşiflere kapı aralayan, özgür zihin gelişimi sağlayan orijinal ve gerçekten insanımızın zekâsını yansıtan telif bir proje. Aynı za-

manda zihin ve fikirlerin önünü açınca neslimizin bilgilerini ufuk açıcı çalışmalara dönüştürebildiğini gösteren güncel ve yenilikçi bir proje.

En az üç en fazla altı öğretmenle uygulanan bu maarif projesinin en dikkat çekici özelliği öğretmenlerin reberliğinde, öğrencilerin; düşünce, metot, davranış olarak inisiyatif alabilen bir şahsiyet sahibi olmaları.

Öğrencileri kararlarda belirleyici kılan, aldığı kararların takipçisi yapan, araştırma yol ve yöntemlerine aşinalıklarını geliştiren bir öğrenme modeli.

Bu modelle eğitim ve öğretim faaliyetlerinde çocuklar etik ve ahlâki değerleri özümsemekte. Zihin ve ruh dünyalarında çalışma etiğini, çalışma ahlâkını davranış haline getirebilmektedirler. Bu eğitim modelinin bir diğer önemli tarafı da çocukların dijital mecraları güvenle kullanabilme kapasitelerini geliştirmesidir.

Harezmi Eğitim Modelinin en temel niteliği ise, bilimsel araştırma metodununun bir davranış haline getire-

* Eğitimci yazar.

rek öğrencilere nitelikli bir bakış kazandırmasıdır. Bu çalışmanın proje müellifi İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğüdür. Sonuçları itibari ile eğitimin diğer bütün süreçlerine doğrudan ve dolaylı tesiri olduğu için, bu model genel bir eğitim modeli niteliği taşımaktadır.

Bu projenin genel bir çerçevesi ve hedefini kısaca şöyle açıklayabiliriz. Öğrencilere günlük hayatta karşılaştıkları ve onların zorluk/engel/mesele/problem olarak tanımladıkları basamakları tanıma ve tanımlamayı içine alan bir boyut var. Aynı zamanda da öğrencilerin üretken, yapıcı ve inşa edici fikirler ortaya koyabilmelerine imkân sağlayan bir metodolojik ufuk kazanımları bu projenin bir başka önemli boyutunu teşkil etmektedir.

Bu sürecin haftalık çalışma süresi öğrenciler için iki saattir. Öğretmenler için bir saat evvelinde hazırlık, bir saatte sonrasında değerlendirme olmak üzere, toplam dört saatlik bir ders işleme süresini kapsamaktadır. Daha çok zihni aktiviteyi harekete geçiren, öğrencide düşünme ve akıl yürütme gücünü zorlayan bir faaliyet.

İşleyişte ise sözgelimi 'ağız bakımı' konu başlığı olarak tespit edilmekte. Bu konu/mesele/problem tespit süreci öğretmenlerin rehberliğinde öğrenciler tarafından gündeme alınmakta. **Süreç boyunca bilimsel çalışma basamakları takip edilmekte.** Müfredatı olmayan, öğrencileri strese sokan bir sınav sürecini barındırmayan, tamamıyla hayatın içinden bir metotla işlem basamakları yürütülmekte. Proje uygulamaları eğitim süreçlerinin hemen tümüne tesir etmekte. En başta gelen bazı temel davranış değişiklikleri ise:

- Şen şatır ve öğrencilerin keyif alarak uyguladıkları bir metot olarak ilm-i terbiye dediğimiz pedagojik değeri oldukça yüksektir.
- Çocukların ve öğretmenlerin iletişimini olabildiğince geliştirmektedir.
- Takım çalışması ve ekip ruhu kazandırmaktadır.
- Öğrenci ve öğretmenler araştırmayı ve araştırma yöntemlerini sistematik biçimde öğrenmektedirler.
- Karar verme becerilerini geliştirmekte.
- Problemlere karşısında duyarlılıkları geliştirmekte.
- Türkçe'yi konuşma ve kullanma becerileri artmakta.
- Disiplinlerarası koordinasyonu geliştirdiği için, öğrencilerin hadise ve meseleleri kavrayış ve anlayışlarını güçlendirmekte.

Bu model beş ana başlıktan hareket etmektedir.

Kendi tanımlamaları ile: *"Farklı disiplinlerin aynı sınıfta yer aldığı, bilgi işlem gerektiren düşünme becerilerinin problem çözme sürecinde kullanıldığı, Robotik ve oyun tasarımının öğrenme ortamlarında etkin yer aldığı, Programlama becerilerinin kazandırıldığı, Problem çözme sürecinde yaşam becerilerinin desteklendiği eğlenerek üreten, kendini sürekli güncelleyen bir disiplinler arası eğitim modelidir."*

Bir tasavvur aşamasından geçen Harezmi eğitim modeli ilk önce 'zihinden makinaya bilgisayar bilimleri ve disiplinlerarası eğitim' adıyla projeye dönüşmüş. İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü, bilim adamlarının da dâhil edildiği bir çalıştay düzenleyerek, projeyi şekillendirmiş. Akabinde model içinde geliştirilen algoritma ve bu buluşun sahibi Harezmi'den ilhamla projeye Harezmi Eğitim Modeli adı verilmiştir.

Bir model olarak bu proje, öğrenci temelli olarak başlatılma kararı alınmış. İl MEM tarafından olgunlaştırılan model, İstanbul'da pilot seçilen beş okulda uygulanmaya başlanmıştır.

Modelin 1. Pilot Uygulama süresi, 13 Mart – 20 Mayıs 2017 tarihleri arasında İstanbul'da seçilen her biri farklı kademe ve türlerdeki 5 pilot okulda haftada 2 saat, 5 ve 6 öğretmenin aynı derse birlikte girmesi ile uygulanmaya başlanmış. Her öğretmenin kendi inisiyatifi ile öğrencilerle de görüşerek hazırladığı ve seçtiği "Bilgi Temelli Hayat Problemi" doğrultusunda farklı disiplinlerin har-

manlandığı 10 haftalık ders programı uygulanmış. Heyecan uyandıran sonuçlar alınmıştır.

Birinci pilot uygulama sonucunda öğrencilerin uygulamalı öğrenme dönemini, mutlu ve eğlenceli bir şekilde son derece verimli geçirdikleri gözlenmiştir. Projede yer alan öğretmen ve idarecilerden, öğrencilerin davranış ve duygu dünyalarını yansıtıcı çok olumlu dönütler alınmıştır.

İlk pilot uygulamanın en önemli sonucu Fen bilimleri, Matematik, Tarih, Türkçe, Bilişim teknolojileri vb. dersleri öğretmen, öğrencileriyle bir arada öğrenmişler. Hem de bütün bu dersleri bir arada öğrenerek karşılaştırma yapabilmeye ve hayata daha nitelikli bilgilerle uygulayabilmeye kapasitesi kazandıkları görülmüştür.

Bu sonuçlardan sonra pilot uygulamanın kapsamı genişletilmiş. Takip eden eğitim-öğretim yılında 38 ilçede 50 okula yayılmış. O senenin 6-10 Kasım 2017 tarihlerinde bu 50 okuldan 258 öğretmen, Harezmi Öğretmen Eğitimi programına alınmış. Tamamlayanlara Harezmi Öğretmen Eğitimi sertifikası verilmiştir. Öğrenci, öğretmen ve veli geri bildirimleri ışığında 2. pilot uygulama aynı yıl 13 Kasım 2017 tarihinde başlatılmıştır.

2. Pilot uygulamanın ilk dört haftasında **Hayatın İçinden Sorunlar** (HİS) belirleme süreci olarak belirlenmiştir.

Bu ikinci pilot uygulamadan sonra modelin kapsamı 13 ilde uygulamaya konularak, genişletilmiş. 12-18 Şubat 2018 tarihinde 13 ilde Milli Eğitim Müdürleri ve öğretmenlerin katılımı ile Harezmi Eğitim Çalıştayı düzenlenmiştir.

Pilot uygulama İstanbul'da, üçüncü yılında 200 okulda uygulanmaya başlanmıştır.

Harezmi Eğitim Modeli, İstanbul'un kadim medeniyet geleneğinin varisi olduğunu gösteren çok önemli bir projedir. Deyim yerinde ise medeniyet geçmişinden beslenen İstanbul'un kültür ve maarif alanında uç vermesidir diyebiliriz. Türkiye'ye yayılan bu sistemin, diğer il öğretmen eğitimlerini, projenin banileri olarak İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nün yetmişmiş eğitimcileri yaptırılmaktadırlar. Kelimenin tam anlamıyla proje, İstanbul'da pişmiş sonrada bütün Türkiye'ye 'düşmüş'tür.

Sistem içerisinde oluşturduğu sinerji dalgasıyla proje, cemiyette ve maarif muhitlerinde büyük bir alaka uyan-

dırmıştır. Bu nedenle bu projeye gönüllü olarak katılma talebi her geçen gün, öğretmen, öğrenci ve veli tabanları olarak daha da artmaktadır.

Bu projeye 2019-2020 itibarıyla İstanbul'da 411 okulda 1879 öğretmen ve 8540 öğrenci katılmış. Türkiye genelinde ise 58 ilde 263 okulda uygulamaya konulmuştur. 2020-2021 eğitim öğretim yılı için İstanbul'da 439 okul ve 1922 öğretmen ile başvuru yapılmış. Ancak salgın nedeni ile uygulama yapılamamış. Projeye zorunlu ara verilmiştir.

Elbette ancak heyecan duyulan işler başarılabılır. Göreve gelen her üst maarif idaresi projeyi sahiplenmiş. Uyandırdığı heyecan dalgası ile bu projeyi marka haline getirmek hususunda gereken tüm çabayı göstermişlerdir. İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nü, bu yüz akı çalışmanın ortaya çıkarılıp, hayata geçirilmesindeki tüm çaba ve çalışmalarından dolayı kutluyoruz. Program için görüştüğümüz tüm sorumluların yansıttığı heyecanı özellikle paylaşmak isterim.

Elbette bu projenin görünen ve görülmeyen pek çok kahramanı vardır. Hiç birinin emeğinin ve marifetinin karşılığını eksik bırakmadan hizmeti geçenlere, teşekkürlerimi sunuyorum. İnsanımızın zekâsını ve dehasını gösteren nice güzel projelere imza atmalarını temenni ediyorum.

ÇAĞLAYAN
ÜRGER*

Gazel

Geliver, bildiğinden geri durma ey gönöl, gam benim olsun.
Varsın, bilinmesin söylenmesin hazan da bahar da benim olsun.

Yaren aşkı ile yansam, hapsolsam pençesinde n'ola,
Candır, canandır, kahrı da dermanı da benim olsun.

Ey dil, Hakiki olmak ister yarin sarayında mihman,
Yeter mi ahir ömür, nasibime düşen umut benim olsun.

Şeydayım, görmez oldum ahengi, gülşeni, esrarı,
Destine güller sereyim ahu,aşk şarabın benim olsun.

Meğer bir kara yel yolundan etmiş ahuyu,
Zinhar etmem ah, hayır da şer de benim olsun.

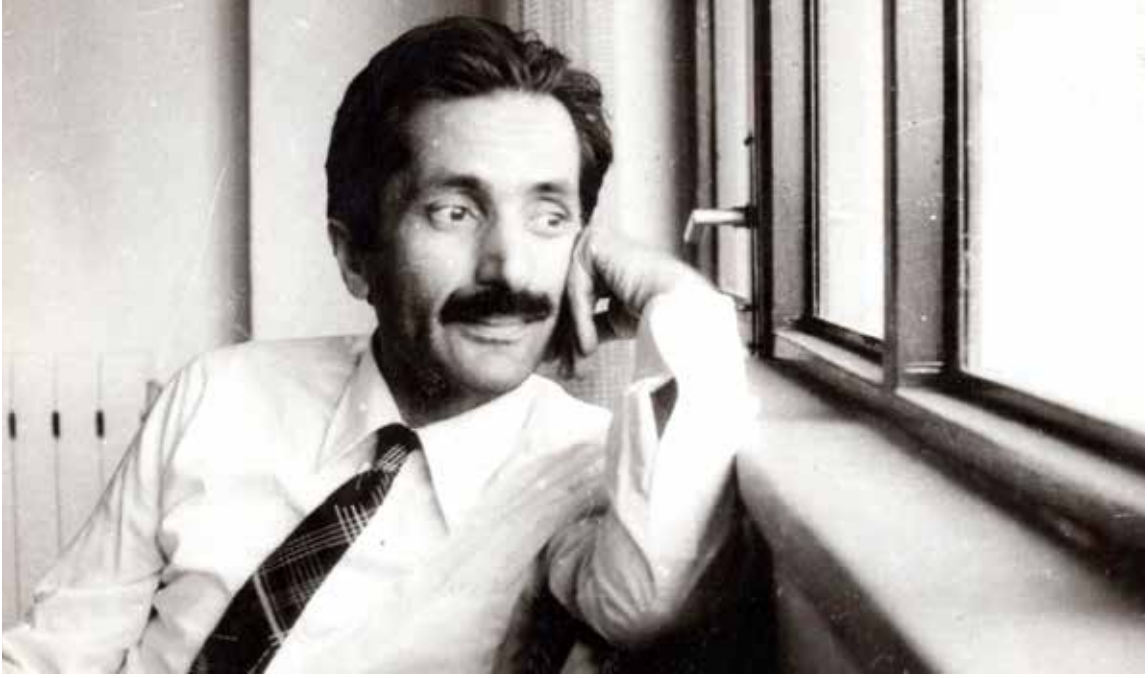
Aşk-ı nar sardı sarmaladı kül eyledi fakiri,
Bilemedim, kor oldum varsın cefası benim olsun.

Gören, sözlerin gözlerin yalandır diyor,
Âlemde tek gerçek var, yalanlar benim olsun.

Zamanın eşiğinde, arafta kayıp gönöl ey yar!
Kırdı Hakiki, Kays misali enginler benim olsun.

21.11.2021

* Şair.

Babam, Cahit Zarifoğlu...

BETÜL ZARİFOĞLU

Babamın vefatından sonra en çok mevlit akşamlarımızı özlüyoruz biz, ailecek...

... Ailecek kandillerde yapılan mevlit geceleri ibadetlerinden ayrı olarak her perşembe akşamını mevlit akşamı olarak kabul ederdik ya da babam bize böyle yansıtmıştı. Mevlit akşamında evimizde olmayan bir yiyecek, bizim sevdiğimiz bir pasta veya bir kuruyemiş alınırdı yalnız o gece için. Yemezdik ikindiden alınan yiyecekleri, tabaklara dizerdik, yiyecekler salondaki sehpa durur ve beklerdi uzulca...

Her perşembe akşamını ipe çekerdim. Babam mevlit akşamlarında önce hepimize büyük bir ihtimamla abdest aldırır, dört çocuğuyla ve anneme namaz kıldırırdı. Annem de katılırdı namaza çoğunlukla, bazı akşamlar işleri olurdu; babam, kardeşlerim ve ben kılardık namazı.

Namaz ve tespihatın ardından dualar, peygamber kıssaları, ilahiler, marşlar okurduk...

Biz bu günleri hiç unutamadık.

Perşembeleri yaptığımız bu mevlit akşamlarının güzelliği; o okunan dualarda, ilahilerde, marşlarda olduğu kadar sehpanın üstünde duran birlikte yemekten büyük zevk aldığımız ve mutlu olduğumuz, teberrük saydığımız yiyeceklerdeydi bir de.

Babamın vefatından sonra en çok mevlit akşamlarını özledim ben.

Hastalığından dolayı hastanede yattığı zamanlarda, kardeşlerimle ben, küçük olduğumuzdan babamın yanına çok fazla çıkarmazlardı bizi, üzülürdük. Her perşembe akşamı bir burukluk hissederdim kalbimde.

Küçük notlar yazardım, kimi zaman da mektuplar...

Hadi çabucak iyileş baba derdim, gel artık evimize. Gel ki yine mevlit akşamları yapalım perşembeleri...

Babam gelmedi...

HÜSEYİN
KAYA*

Nöbet

bir beşiktim saklanan sesinin gölgesinde
yazgısıyla körebe oynayan bir çocuktum
yosunlanmış su gibi kıyında dilsiz mahzun
yürümeyi unuttum konuşmayı unuttum

bir geceydım sabaha er geç yenik düşecek
yüzünle kanattığım çıkmaz düşlerden yorgun
aldığım her bir nefes içimde ilmek ilmek
acısını işledi gelmeyen yolculuğun

bir ağrıydım yazgında sözcüklerle dağlanan
yurdunda mahsur kalan kanatsız göçebeydim
paslanmış saatlerle gözlerime bağlanan
çoktan geride kalmış yarınları bekledim

kırılmış uykulara tüneyen yokluğunu
ürkütüyor karanlık şimdi dönsem ne yana
çiçeğine darılan içde suskunluğunu
bu hazin mesnevide büyötmek düştü bana

* Sivas, Prof. Dr. Necati Erşen SBL Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Yazar, Şair.

Bir Sanal Dünya Hastalığı: Sabırsızlık

METİN MUTANOĞLU*

Sanal mı gerçek, gerçek mi sanal? Bu iki kavramın birbirine karıştığı çok enteresan bir dönem yaşıyoruz. Sanal âlem dediğimiz dünya o kadar hayatımızın içinde yer aldı ki gerçek adeta şekil değiştirdi zihinlerimizde. Sanal dünyada hayatı yaşar olduk. Orada olmayı adeta dünyada yok sayacak noktaya geldik. Yaşıyorsan bunu orada ispatlayacaksın aksi takdirde varlığın şüpheli görülür. Bundan yirmi yıl önce insanların küçük birer ekrana olan bağımlılığından söz etmezken bugün yaşları üç dört olan çocukların bile birer sanal dünya hastası olduğu artık gizlenemez bir gerçek. Bu öyle bir hastalık ki orada gördüğü dünyanın dışında bir dünya hayal bile edemiyor. Vaktinin büyük kısmını bu sanal âlemde geçirmesi artık hayatın normal akışında kendine yer bulmuş durumda. Sanal dünya hastalıkları insanlığın geleceğini ilgilendiren ruhsal ve fiziksel açıdan büyük bir tehlike arz ediyor. Depresyon, panik atak, nefes darlığı, aşırı gerginlik gibi uzmanların tespit ettikleri hastalıklara baktığımızda aslında her birimizde bir parça bu hastalıklardan bulunduğunu hemen anlayabiliriz. Bunun dışında fiziki olarak da aynı şekilde bu hastalıkları kendimizde görmemiz şaşırtıcı olmaz. Mesela klavye hastalığı. Bilgisayar ya da cep telefonu başında sürekli aynı el hareketini yapmamızdan dolayı sinirlerde, kaslarda doku bozuklukları ortaya çıkıyor. Bu fiziksel hastalık özellikle gençleri tehdit ediyor. Bir başka hastalık özellikle mobil ekranlara eğilerek bakmaktan kaynaklanan boyun fitiği ve diğer boyun hastalıkları.

Özellikle sağlıksız toplumlara işaret eden en tehlikeli hastalıklardan biri de geri çekilme hastalığı olarak tanımlanan kendini soyutlama hali. Bu hastalık, sanal âleme aşırı bağımlı olan ve dış dünyaya ihtiyaç duymayan kişiliklerin oluşmasını sağlıyor. Toplumu oluşturan aile, akrabalar, dostlar ve diğer yakın çevreden kopuk kişilerin artması gelecek nesiller için çok tehlikeli bir yapıya işaret ediyor.

Sanal dünyanın tehlikelerini işte bir de bu gözle görmek lazım. Kişilerden oluşan toplumların hastalıklı olması toplumu da hastalıklı hale getirecektir. İnsanları bu-

* Gazeteci.

lundukları sosyal yapının bir parçası haline getiren şey; ortak yaşam kültürü ve ortak paydalardır. Bunları yaşayamayan kişiler içe kapanık bir dünyaya hapsolurlar ve bireysellik üzerine kurdukları dünyaları, yaşama kültürünü de engeller. İçinde yaşadıkları toplumla iletişimini koparan insanlar için artık bir toplumsal ortaklıktan söz etmek zor olacaktır. Son günlerde yaşadığımız bazı şiddet olaylarının bu ruh haline sahip kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olması bizlere yarınımızla ilgili tehlikeli ipuçları veriyor.

Dijital yenilikler bir yanıyla hayatımızı kolaylaştırırken diğer yandan kendisine has marazları da beraberinde getiriyor.

Bu hastalıklardan biri de yine insanları ve özellikle geleceğin büyükleri olan çocuklarımızı hedef alan sanal âlemin çabuk üreten ve tüketen özelliği sonucu ortaya çıkan sabırsızlık hastalığı. Çocuklar ve gençler artık göreceli uzun konuları dinlemiyor ve izlemiyor. Özellikle Instagram'da çıkan reels videoları, tik tok'lar, hatta youtube shorts'lar gençleri hipersonik görsel materyal tüketen robotlar haline getirmiş durumda. Her gün bir oturuşta yüzlerce dört ile on saniye arası videoyu izleyen genç, sizin kendisine uzun bile sayılmayacak bir konuyu anlatmanıza tahammül edemiyor. Bir an önce bitirmenizi bekliyor. Sizi de izlediği videolardan bir parça olarak görüyor ve hemen bir sonraki videoya geçmek istiyor. Bu tehlike, ciddiyetle ele alınmalıdır.

Bu depresif durum bugün için bizleri korkutmasa da geleceğin toplumlarını kuracak olan çocuklarımızın bu psikoloji ile büyüyor olmasını iyi anlamayız. Zire yarının aileleri, anne babaları onlar olacak. Sabırsız ruh haliyle büyüyen çocukların kurdukları ailelerde birbirlerini dinlemeyecekleri şimdiden net olarak görülüyor. Onları sessiz kalarak böyle bir geleceğe hazırlamak hem onlara hem de ülkemize büyük zarar verebilir.

Peki, buna karşı nasıl önlemler alacağız?

Tabi en temel konu; başta anne babaların bu tehlikenin farkına varmasıdır. Bu farkındalık sağlandıktan sonra sırada çocukların ellerindeki cihazları dengeli şekilde kullanmalarını sağlamak gelir. Burada da aşırı teknoloji kullanan çocuklara belirli kısıtlamalar getirmek bir çözüm olacaktır. Elbette bu çözümü kararlılıkla uygulamak esastır. Genellikle birçok anne baba çocuğu üzülmeye izin veriyor. Oysa dengeli ve anlatarak bir önlem almak çocuğu da tedavinin içine çekecektir.

Dijital hastalıklar konusunda daha fazla bilgilenmek anne babaların görevidir. Bu bilgi ve bilince sahip olunduktan sonra atılacak adımlar daha bilimsel ve sonuç odaklı olacaktır.

Bir diğer çare çocuklarımızı ve gençlerimizi sanal âlemin dışında ilgi alanlarına yönlendirmektir. Bu çerçevede belediyelerin organize ettiği etkinlikler, sportif aktiviteler de bir çözüm olarak görülebilir.

16 Temmuz 2022

GÜLDEN BÜYÜKDAĞ*

bir başımıza dünyaya geldik
istisnası yok bunun
İsmet ÖZEL

BİR

Ne çok şey oluyor hayatımda... nasıl başlıyor, nasıl bitiyor belli değil. Kafamın içi karmakarışık. Hiç başlama-yan ama bitmeyen şeyler, başlayıp kendi kendine birden bitiverenler, başladığına memnun olduklarım, iyi ki bitti dediklerim, devam eden hiç bitmeyecek olanlar, bitince yerine koyacak bir şey bulamadıklarım, nasıl başladığını bile bilemediklerim, başlayıp devam ediyor görünenlerden bazılarının nerede biteceğine karar veremeyişleri ve nerede başladıklarını bilemeyişleri.

İKİ

Karşı evin bahçesinde açan pembe ortancalardan biriyim, akşam rüzgârıyla bir o yana, bir bu yana sallanıp duruyorum.

ÜÇ

Akşamın bu saatinde hala evimizin üstünde tek başına dolanıp duran bu kuşun nesi var dede? diye sordu çocuk.

Kuşlar dedi dede, gece gündüz kuş olduğunu bilmeli, kuş, kuşun Halik'ine yönelmeli.

Yani bu kuş, kuş olduğunu unuttu mu dede? dedi çocuk

Duyuyor musun evlat dedi dede, kuş ne söyler bir dinle hele:

...

Ah nice bir uyursun uyanmaz mısın
Göçtü kervan kaldık dağlar başında
Göçtü kervan kaldık dağlar başında
(Yunus EMRE)

DÖRT

Balkonda öylece oturuyorum bazı akşamlar... Hafiften bir yel esiyor, arabalar gelip geçiyor caddeden, mahal- lenin kedileri saklandıkları arabaların altından fırlayıp birbirini tırmalıyor bağır çağır, el ele tutuşmuş sevgililer geçiyor ağır adımlarla önümden, martıların çığırışları

* İstisna/Avçılar Sükeyman Nazif Anadolu Lisesi Müd. Yrd.

yükseliyor yan apartmanın ardından, motorlu bir adam geçiyor yan gözle bana bakıp yatsı ezanı okunuyor iki sokak ötedeki camiden.

Zaman öylece akıyor, ben duruyorum.

Beş

Ne kadar çok şey öğrenirsek, paradoksal olarak o kadar az şey bildiğimizin farkına varıyoruz.

Altı

Doğduğumuz ev, sadece fiziki mekân olarak değil orada tattığımız duygular, sevilme duygumuz aslında kim olduğumuzu belirler bizim. Dünyaya bir kez bakarız çocuklukta, geri kalanı hatıradır ya, bir kez baktım dünyaya mavi kerpiç konaktan. Bahçesindeki pelit ağaçlarının arasına kurulan salıncakla sallanırken özenle bakılan rengârenk açmış şebboylara, yıldız çiçeklerine, akşamsefalarına doğru, ninemin taş avluya çıkıp havuza doğru yürüyerek fiskiyeye uzattığı eliyle aldığı bir avuç suyu bana doğru serperken gülümsemesiyle karşılaşmamdı dünyaya ilk bakışım. O gün bu gündür düştüm kalktım kendim, kalktım yürüdüm kendim, geri döndüm ken-

dim.

Yedi

“Kendimin ağacına” asıldım
Sevgilim
Cesedimi nereye gömeceğimi
Bana göster
(Cengizhan KONUŞ)

Sekiz

Uykusu kaçan insanlar neler yapar bilmem çünkü şahsen kediler rol modelim benim. Issız sokakların tadını çıkarmayı, gündüz fark edilmeyenleri gece görmeyi öğrendim kedilerden. Koş, zıpla, oyna, tırman, saldır, hayatı yakala.

Tokuz

Sevgili Kendim,

Tam da Köl Tigin’in ak atına binip dokuz kişiyle karşılaştığı yerdeyim,
bekliyorum.

mustafa
ışık*

yaktı da gitti

felek gönlümü talan eylerken
dikenler canımı yaktı da gitti
gözyaŐım geceden gizli akarken
hayalin yüzüme baktı da gitti

sen gece düşünde en güzel rüya
ömrümü sükûtun rengine boya
kadehin duası dilimde güya
dilim boğazıma aktı da gitti

gökteki tek diri isamesih'ken
çalınmamıŐ sûra niŐane iken
karınca yuvası harabelikken
süleyman ordusu yıktı da gitti

simsiyah saçını geceye tarar
her teli bir kılıç sinemi yarar
beni yâda salıp kendinde arar
içini dışına döktü de gitti

gayri bana yine ağlamak düştü
sözü nihayete bağlamak düştü
açtığın yarayı dağlamak düştü
gönlüm boynunu büktü de gitti.

* Bursa, Mehmet Halit Baki Anadolu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Şair, Yazar.

Tiryaki

FATMA GÜLŞEN KOÇAK*

Sigarayı içer miydi yer miydi anlamazdık. Elinden bütün varlığını alsanız boynunu bükerek eyvallah der geçerdi. Lakin sigarasının tek teline laf edilirse o dünyanın en sakin adamı birden canavara dönüşür kim olduğuna bakmadan ısırırdı.

Duman olmadan nefes almak onun kitabında yoktu. Günde kaç paket içtiğini kendisi bile sayamazdı. Çocukluğunda başlayıp tiryakisi olduğu sevgilisine dil uzatan herkes onun potansiyel düşmanı sayılırdı.

Annem yıllarını verdiği bu inatçı adamı hem sever hem de huyunu bildiği için sigarasına içten içe kızsız bile dilyle bir şey söylemezdi.

Allah var bir kez bile başkaları gibi karşısına geçip sigarasına tek laf etmişliği yoktur. Evin büyük kızı olarak şahidim. Elbette o da her insan gibi o pis kokudan rahatsızlık duyardı ama ağzını açmazdı.

Kocasıyla arasına husumet girmesin diye kokuya dumanı razı olurdu. Biz çocuklarına da her seferinde babanızın hatırı una değmeyin. Milletin lafına aldanmayın. İçiyorsa kendine içiyor. Parasını kendi veriyor. Gayrıya el mi mi açıyor diye bizi teskin ederdi.

Biz de annemin telkinlerinden olsa gerek babamın sigaralarına hiç laf etmedik. Ama yakın akrabalarımızın kınamalarıyla ağır tenkitleriyle doldu kulağımız.

Köyün bir ucundan bir ucuna Tiryaki Hasan'ın dumanı tüterdi.

Okula başladığım gün bile herkese babasının mesleğini soran öğretmenimize tam marangoz diyeceğim sırada sınıf arkadaşlarım onun babası tiryaki demişlerdi.

Nasıl utandım anlatamam. Yerin dibine geçtim. Bana Hasan'ın kızı demezlerdi. Tiryakinin kızı derlerdi. Babam üzülmeyin diye bir kez olsa bu durumu yansıtmazdım. Çünkü annem küçüklüğümüzden itibaren bizi o terbiyeyle yetiştirmişti.

Ama küçük kardeşimin bir seferinde ağlayarak babama sigara içmemesi için yalvardığını hatırlıyorum. Krize girmiş gibi ağlamış kimse teselli edememişti. Komşu çocukları baban erken ölecek çünkü o kadar sigaraya beden dayanmaz demişler. Kardeşim, lütfen ölme baba. Lütfen sigara içme, derken babamın gözyaşlarını tutmadığımı görmüş etkilenmişim.

Babam o gün kardeşimi sigarayı azaltacağına dair ikna ederek susturdu. Ama değişen bir şey yoktu. Bahçede, işyerinde, sokakta sigarayı tütürmeye devam etti.

Biz evlenip çoluk çocuğa karıştık. O hiç değişmedi. Çocuklarımız bu sefer tiryakinin torunları dendi. Kızım büyüyene kadar neden dedeme tiryaki diyorlar diye sordu durdu.

* Yazar.

Tiryaki Hasan yani babam bir gün öksürükler içinde nefes alamayacak halde eve geldi. Aklımda kaldığı kadarıyla o gün Babalar Günü'ydü. Gerçi bizim evde bu tip günler kutlanmazdı. O günün Babalar Günü olduğunu ürün pazarlayan reklamlardan hatırlıyorum.

Tiryaki Hasan her türlü cefasına eyvallah diyen hanımına yalvarırcasına bir bakış fırlatarak nefes alamıyorum iyi değilim, dedi.

Annem dayıma haber verdi. Dayım aceleyle gelip doktora yetiştirdi. Biz sonradan bir araç bularak hastaneye vardık.

Babam yoğun bakıma kaldırılmıştı. Dayımın morali bozuktuk. Doktorun ne dediğini sorduğumuzda dayımın kaçamak cevaplar vermesinden durumun ciddiyetini anlamıştık.

Elli yedi yıl bütün tenkitlere başkaldıran babamın bedeni sigaranın açtığı hasardan dolayı bitme noktasına gelmişti.

Doktorun muayene esnasında Hasan Amca sigara için değer miydi demesine babam başını sallayarak değerdi doktor bey vallahi değerdi demiş.

Öleceksin be adam ne diyorsun sen diye çıkışınca doktor, o her zamanki dik kafalılığıyla atın ölümü arpadan olsun, demiş.

Gerçekten de atın ölümü arpadan oldu. Üç gün sonra kaybettik babamı. Cenazesinde herkes sigaranın sebep olduğunu söyleyip durdu. Söylenmeyen kalmadı köyde.

Söylenmeyen tek kişi annemdi. Sevdiğine dil uzatırmadı. Mekânı cennet olsun biz ondan razıydık dedi.

Tiryaki Hasan ömrü dumanlar içinde geçen o zayıf çelimsiz adam Karadeniz'in bir dağ köyünde sisli bir günde toprağa verildi.

O gün her yer dumanlıydı. Göz gözü görmüyordu. Duman O'nun kaderiydi. Hayatı hep dumanlı geçti. Dumanlı bir ömür dumanlı bir ölüm.

Tiryaki Hasan

Yani babam

Sigarayı içmez

Adeta yerd.

Bu dünyada çok çekti.

Ahireti iyi olsun İnşallah.

İSA
KARAASLAN*

Silinmiş Bir Kitabe

Mevsimlerin eskittiklerinden kalan ne varsa toplandı
yaralar açık bırakıldı, Yusuf'un g mleğinde nar

Söylendi sözler dinlendi son Őarkısı kuğunun
karlar k rendi, herkes biraz azaldı kendinde

Bir akŐamdı bıraktı beni bende olmayan
yarım kalan bir teselliydi ilkyaz hiÇbir Şey duyulmadı

Evlere kapandık anlaşılınsın diye silinmiş kit beler...

* İstanbul, Bağcılar Aydın Doğan MTAL Türk Dili ve Edebiyatı  Ğretmeni, Şair, Yazar.

Süleymaniye Kürsüsü'nden İstiklal Marşı'na

Tarihin Tanığı, Tarihin Yazanı

ŞAFAK ÇELİK*

Akif'in şiirini tarihe bakmadan anlayamayız. Çünkü bizzat tarihin içinden, tarih oluşurken kaleme alınmış şiirlerdir. Bu yönüyle de Sezai Karakoç onun için, “*Türk Edebiyatında, Âkif kadar, hayatı şiire ve şiiri hayata sokmuş şair yoktur!*”¹ der. Mehmet Kaplan da buna yakın bir tespitte bulunur: “*Türk edebiyatında onun kadar içinde yaşadığı devri bütün teferruatı ile gören ve gösteren başka bir şâir yoktur, denilebilir. Safahat, âdeta, muayyen bir nokta-i nazardan tasvir edilen bir manzum romana benzer...²*” Akif'in şiirine aldığı bu tarih ve gerçeklik onun aldığı eğitim ve içinde yetiştiği çağın bir sonucudur bir bakıma. Osmanlı'nın son döneminde üç kıtaya hükmeden imparatorluğun küçülüp sıkışıp zayıflayarak ancak bir temsil noktasına çekildiği dönemdir. Tarihi şartlar milleti bu acı gerçekle yüzleşmek durumunda bırakmış, herkes bu durumla kendince bir dayanma, direnme, yolu bulmaya çalışmaktadır. Elbet geçim derdi, yaşam meşgalesi bir yanda sürerken akıllarda hep varlık meselesi

* Yazar.

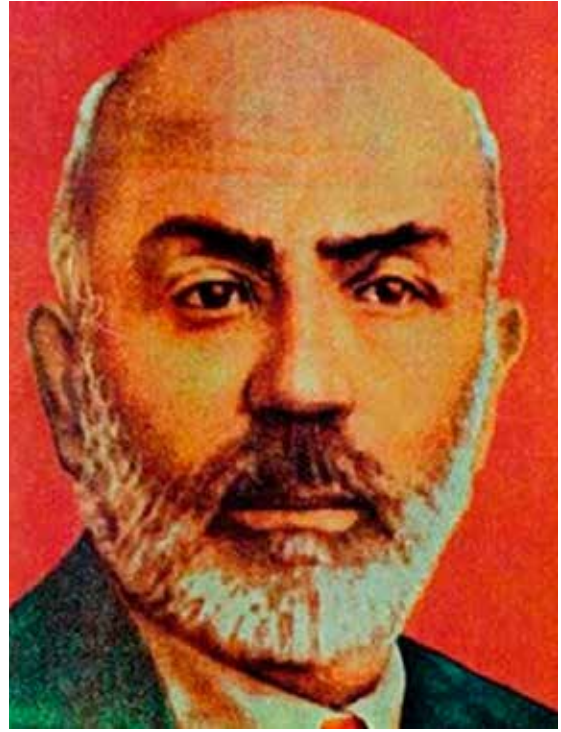
1 Mehmed Âkif, Sezai Karakoç, S:33, Diriliş Yayınları, 1979.

2 Şiir Tahlilleri I, Mehmet Kaplan, S:174, Dergâh Yayınları, 2005.

bulunmaktadır. Akif, aileden aldığı İslam bilimleri eğitimiyle bir yönünü, veterinerlik eğitimiyle diğer bir yönünü doldurur. Yine Sezai Karakoç'un diliyle söylemek gerekirse, “*Âkif, okulda seçtiği branş çerçevesinde, tabiata, realist bakışa, gerçeği olduğu gibi görme, olanı olduğu gibi gözlemeye alıştı. Ve hayat ve sanatı boyunca bunu uyguladı.*”³ Akif, bu bakış açısıyla zamanın bütün yönleriyle toplumu okur, fotoğraflar, çözümler üretir, çalışır, çabalar... Onun şiirini bir hikâye gibi görmek, okuyup geçmek en kolay yanıdır. İlk okunduğunda hemen kavranmış intibai uyanır okuyucuda. Fakat tarihi bakış açısıyla yaklaştığımızda şiir kendini çok daha derin, gürül gürül akan bir ırmak olarak gösterir. Yine Karakoç'un tespitiyle, “*Yani, Âkif'in şiirini şöyle tablolastırabiliriz: Şehri, insanı, sokağı, kahvesi, bütün sefaletiyle bir toplumun, şark ülkelerinin acı manzaraları ve bunu bir taraftan delip öbür tarafına geçen ve bir projektör aydınlığında gösteren bir gün ışığı, yani İslâm. Yani İslâm, tek bir ferde hitap eden mücerret yanıyla değil, tarihin belli bir döneminde en trajik şartları yaşayan Müslüman bir milletin haline tespit için Âkif'in şiirine giriyor; aynı şekilde, toplum ve hayat biyolojik ve sosyolojik bir gerçek olarak, genellikle, insanın tabiat ve ötesi karşısındaki durumuyla değil, aynı dönemdeki tarihi ve aktüel şartlarıyla aynı şiire konu oluyor.*”⁴

Süleymaniye'den Görülen Ahval

Safahat'ın ikinci kitabını oluşturan Süleymaniye Kürsüsü'nde şiiri de Akif'in bir tablo içinde dönemin pek çok sorununu gördüğü, değindiği, çözüm aradığı şiiri olarak görülmektedir. Yazıldığı dönem itibariyle oldukça sorunlu, varlık ve yokluk nispetinde kesin ayrımlara gelindiği hissedilen bir dönemdir. Yine de şair, daha şiirin başında ye'se (ümitsizliğe) düşülmemesini salık verir. İleride de defaatle bu durumu dile getirir. Akif'in İslam inancısı, onun Allah'tan ümit kesmesine izin vermez. Bu sebeple de daha ileride kaleme alacağı İstiklal Marşı'na *Korkma!* nidasıyla başlar. Süleymaniye Kürsüsü'nde şiirine de yine kendisinin köprüden defalarca geçmesine rağmen ümitsizliğe düşmediğini bildirerek başlar. Şartlar ne kadar değişmiş olsa

da onun için ve İslam ümmeti için ümit hep vardır. Bunu, şu dizelerle şiirin ilerleyen bölümlerinde âdeta bir mühür gibi tesciller.

*Ye'se hiç düşmiyecek zerrece imâniolan;
Sâde siz derdi bulun, sonra kolaydır derman.*⁵

Şiirin yazıldığı döneme biraz daha yakından bakacak olursak, yakın zamanda 93 Harbi'nin başladığı toprak kayıpları; Sırbistan, Bosna, Romanya, Bulgaristan, Kıbrıs, Tunus ve Mısır'ın elden çıkışı sonrası ya emperyalist devletlere bağlanmaları ya da bağımsızlık ilan etmeleri; modernleşme çabaları, artan ve ödenemeyen borçlar sebebiyle devletin düştüğü zor durum, İkinci Meşrutiyetin ilanı, II. Abdülhamit'in tahtan indirilmesi ve yaklaşan Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşının getirdiği gerilim herkes gibi Akif'i de derinden etkilemektedir. Bütün bunlara ek olarak çözüm önerisinde bulunan “*Aydınlar*” da halktan kopuk, uygulanma imkânı olmayan şeyler ileri sürerler. Farklı eserlerinde Akif, bunlara da değinir ve yerer. Turancılık, Türkçülük gibi önerilerin yanı sıra Akif'i en çok

3 Mehmed Akif, Sezai Karakoç, S:13, Diriliş Yayınları, 1979.

4 Mehmed Akif, Sezai Karakoç, S:35, Diriliş Yayınları, 1979.

5 Safahat, Mehmed Akif Ersoy, S: 358, Zaman Yayınları, 2007

öfkeliendiren ve kabul edilmez gördüğü öneri Batılılık/Avrupailik'tir. Yalnız Osmanlı egemenliğinde olan İslam coğrafyasının değil, uzak coğrafyalarda yaşayan Müslümanların da taşınmaz yükleri vardır. Akif, bu sorumluluğu da halifelik makamı ve en güçlü İslam devleti olan Osmanlı'nın bir mütefekkiri olarak omuzlarında hisseder. Bu psikolojik hâl ve sıkıntılar arasında şiirini yine milletin uyarılması, yaşananları görmesi, örnek alıp yanlıştan dönmesi, yeniden parlak ve güçlü günlere dönmesi umuduyla yazar Akif.

Şiirin daha başında Doğu ve Avrupa kıyaslaması köprü üzerinden yapılmaktadır. Ve yine köprüler üzerinden şairanelik ve hayal dünyası bir kenara bırakılıp *hakikatler* dikkat edilmesi gerekenler olarak karşımıza çıkar. Yeni Camii köprüünün çıkışında olması hasebiyle şiirde ilkin anılır ancak hemen bakışların batıya, Süleymaniye'ye çevrilmesi, ilahi nurun orada, denizin getirdiği bir inci gibi yükseldiği belirtilir. Külliye'nin altında medreseler olması Süleymaniye'yi ilme basan olarak nitelmesine kapı açar. Bu konuyu ileride, "*Demiş olsaydı eğer: 'Kızlara mektep lâzım... / Şu kadar vermelişin' Kahrolayım kaçmazdım.*"⁶ diyerek yeniden ele alacaktır. Kadın-erkek, ilim öğrenmek için yapılacak fedakârlığı ele alır ancak bunun karşılığında benliklerini, inançlarını ve kültürlerini kaybetmemeleri şartı vardır. Döneminde, medrese, imarethane, ibadethane gibi pek çok amaca yönelik inşa edilen Süleymaniye Külliyesi'nin bu özelliklerini şiirinde eleştiri aracı olarak kullanır. Şadırvan kapısından girmeye davet ediyor okuru şair ve caminin fiziki özellikleri ve muntazam oluşu, asırlara dayanan hali ve eskinin seslerini taşıdığını belirtiyor. Camideki bu muntazam oluşu, yapıldığı dönemin yüceliğine, üstünlüğüne bir özlem olarak okumamız gayet mümkündür. Süleymaniye Camii, Kanuni Sultan Süleyman tarafından Mimar Sinan'a 1551-1557 yılları arasında yaptırılmıştır. Osmanlı Devleti'nin en görkemli dönemi olarak kabul edilen Kanuni Sultan Süleyman döneminde eser, İslam devletinin gücünü ve merkezi olarak İstanbul'u işaret etmesi bakımından önemlidir. Zamanının üstün teknikleriyle meydana getirilen eserin bu yönlerinden şiirinde de bahseder Akif.

Şiirde kurgu olarak vaizin kendisi olmadığını, dinleyici olarak camiye giren kişinin kendi ağzından anlatmasıyla ilk baştan bildirmiştir. Peki, kimdir kürsüdeki? Akif'in tanıdığı, sevdiği, *kalbe bigâne olmayan* birisi olduğunu yine şiirden anlıyoruz. İleride anlatacaklarından göreceğimiz üzere bu kişi İslam için pek çok yeri, ülkeyi gezmiş, çeşitli faaliyetlerde bulunmuş biridir. Vaiz burada dini anlatmak için bulunmadığını, pek çok kere uzak ülkeleri gezdiğini ve oradaki durumu anlatacağını belirtip daha önce de İstanbul'a geldiğinden bahseder. İstanbul önemlidir; çünkü Peygamber Efendimizin işaret ettiği bir şehirdir, güçlü Osmanlı Devleti'nin başkentidir ve emperyalist devletlerin baskısı altındadır. Bu noktada İstanbul'da daha önce de din adına türlü yanlışlar yapıldığını ve yaşayamadığını belirtir. Yalnız din ve din adamları değildir eleştirinin muhatabı. Bununla birlikte devlet adamları, askerler, öğretmenler de eleştirilir ama Akif, sorunun temelinde bozulan din anlayışının olduğunu gördüğü için konuyu sürekli oraya getirir.

Rusya'yı anlattığı bölümde de ilk başta Avrupa'ya çatar.

*Düşünen her kafanın mutlak ezilmekte sonu!
Medeni Avrupa, bilmem, niye görmezdi bunu?*⁷

Rusya'da dini yaşamak isteyenlere karşı yapılan zulümlerin anlatıldığı, Allah'ın adaletinde bu zulümlerin mutlak karşılık bulacağını belirttiği bölüm oldukça etkilidir. Vaiz bu duruma karşı bir şeyler yapmak için öncelikle Rus zenginlerin desteğiyle bir matbaa kurar ve halkı irşada başlar. Aynı bölümde zengin bir yardımseverin ağzından Avrupa'ya okumaya giden gençlerin yozlaşmış gelerek öne sürdükleri çözüm önerilerini sert bir dille yerer. Orada barınamayıp kaçmak zorunda kalan vaizin yolu bu sefer Taşkent, Buhârâ, Semerkand gibi ilmin başkentlerine düşer. Ancak buralarda da gördüğü manzara pek farklı değildir. Fuhşun, eğlencenin, dogmaların insanları kapladığı; hocaların da şeriatı bozacak konuları sünnet sayıp doğrusunu söyleyenleri de bid'atla suçladıklarından bahseder. Hafız Divanı'nı bir kutsal kitap gibi gördüklerini ve onun

6 Safahat, Mehmed Akif Ersoy, S: 324, Zaman Yayınları, 2007

7 Safahat, Mehmed Akif Ersoy, S: 318, Zaman Yayınları, 2007

izin verdiği, “Gönül incitme de keyfin neyi isterse becer” sözünü dikkate alıp her türlü fenalığı yaptıklarını anlatır.

Çin ve Mançurya’ya geldiğinde din anlayışının oldukça zayıf olduğu, daha çok kültürel bir faaliyet gibi anlaşıldığından bahseder. “Böyle gördük dedemizden,” sözüne sığınıp pek çok Müslümanın dini, gelenek seviyesine indirdiğini; hatta bu anlayışın sadece Uzak Doğu’da değil Uzak Batı’da da aynı şekilde anlaşıldığını vurgular. Atalarının inandıkları yanlış uygulamalara uymak, Bakara Suresi, 170. ayette, Allah’ın indirdiğine uyun, emrine karşın atalarının dinine uymayı seçen kavim üzerinden açıkça reddedildiğine vurgu yaparak Akif de Çin ve Mançurya halkları üzerinden doğu-batı bütün yanlış yolda olanları eleştirir. Bütün bu ciddi meseleleri aynı zamanda ince bir alayla dile getirir Akif. Çin’de gezerken vaize, “Öyle Kur’an okuyorlar ki: Samırsın Çince!” dedirterek okuduklarını anlamayan insanlar için kullanılan bir deymi ince bir espriye dönüştürür.

Daha doğuya giderek Japonya’ya varan vaiz, burada İslam’ın tevhit hariç muntazaman uygulandığını görür ve şaşırır. Dürüstlük, söze sadakat, merhamet, güçsüzleri korumak, israftan kaçınma, paylaşma gibi ahlaki değerlere oldukça bağlı olduklarını fark eder. Ancak bu bağlılık onların dini inançları kaynaklı değil, daha çok toplumsal davranış özellikleri olarak görülür. Tabii tevhit olmadan yapılan amelilerin ibadet karşılığı olmadığını bildiğinden onlara karşı bir özenmeden bahsetmez. Yalnız inançları olmadığı halde toplumsal düzende sağladıkları seviye vaizi etkilemiştir. Yine övgüyle bahsettiği bir ülke de Hindistan’dır. Burada da âlimlerin ve yetişmiş gençlerin olduğunu belirtir, eğitim için İngiltere’ye giden gençlerin benliklerini, milliyetlerini kaybetmeden ilim-fen alıp ülkelerine hizmet için geri geldiklerini bahseder.

Hindistan’dayken Kanuni Esasi’nin kabulü haberi ulaşır kendisine. Bunu çok kutlu bir haber olarak algılar ve hemen inanamaz. Çünkü hayalinde beklediği bu özgürlüklerle padişahın yanlış uygulamalarının önüne geçilebilecektir. Halk daha rahat şekilde inançlarını yaşayabilecek, istenilen

gelişme seviyesi yakalanabilecektir. Bu hayalle hemen Osmanlı topraklarına, İstanbul’a dönüş için harekete geçer vaiz. Burada önceden tanıdığı bir Rus’un ağzından *hasta adam*’ın canlandığını ve toparlanmaya başladığını bildiriyor. Ancak vaiz İstanbul’a vardığında karşılaştığı manzara pek de umduğu gibi değildir. Bir hürriyet havası vardır ama okullar kapalı, sanayi işlemez, insanlar düşünmez, gazeteler nifak saçır hâlde bulur. Bu manzara karşısında; “*Vatanın tâkati yoktur yeniden ihmale: / Dolu dizgin gidiyor baksana izmihlâle!*” diyerek bu şartlarda gidişin yok oluşa yol açacağını söyler. Bu yok oluştan meydana çıkan boşluğu da çan’ın dolduracağını söyler.

*Müslüman, fırka belâsıyla zebun bir kavmi,
Medeni Avrupa üç lokma edip yutmaz mı?
Ey cemâat, yeter Allah için olsun, uyanın...
Sesi pek müdhiş öter sonra kulaklarda çanın!*⁸

8 Safahat, Mehmed Akif Ersoy, S: 350 – 352, Zaman Yayınları, 2007

Gelecek kara tabloyu resmedip cami cemaatini göz yaşlarına boğan vaiz, sonunda ağlamakla bir yere varılamayacağını ve sorunu tespit edip gidermeyi önerir. Bu noktada sorun: Aydınlarla halkın arasının açıklığı olarak görülür. Aydınların önerisi Avrupalı gibi düşünmek ve din bağına kaldırmaktır. Buna karşın halk, batının fikirlerini, eserlerini toptan reddediş içindedir.

Bütün bunlara yine çözüm olarak vaiz gezdiği gördüğü yerlerdeki gelişmiş ülkelerin kendi benliklerinden, kendi düşünce yapılarından, inançlarından güç aldıklarını ve bununla varlık sahibi olduklarını belirtir. Nihayet ülkenin ve milletin kurtuluşu için dua ile şiiri bitirir.

Akif, vaize yaptırdığı bu yolculuklarla fiziki durumunu göstermekle birlikte anlayış ve algıdaki bozuklukları da gözler önüne sermiştir. Şiiri, fiziki seyahat ve görülenler; genel olarak eleştirilen dini, itikadi, felsefi problemler olarak iki kanalda görmek mümkündür.

İstiklal Marşı'nı Yazdıran Zemin

Akif, 1912'de Süleymaniye Kürsüsü'nde şiirini yayınladığında İstanbul'da gördüğü manzara böyledir. 1920 sonlarına gelindiğinde artık Birinci Dünya Savaşı bitmiş ancak Osmanlı; savaşlardan, baskılardan, siyasi otorite kaybından, İstanbul'un işgal edilmiş olmasından ve ekonomik güçlüklerden dolayı hayli zor zamanlar geçirmektedir. İstanbul'u işgal eden müttefikler açıklamalarında, işgalin geçici olduğunu ve padişahlığı ve halifeliği korumak için işgalleri gerçekleştirdiklerini bildirseler de asıl amaçları Padişah'ın otoritesini bertaraf edip Anadolu'daki direnişleri bastırarak hem paylaşımı rahat yapmak hem de halkın inanç ve kültürel değerlerini bozmak istemeleridir. Bu sebeple Anadolu'da kurulan hükümetin Maarif Vekâleti halkın ve askerlerin moralini de arttırmak ve bağımsızlığın sembolü olarak görülecek bir marş yazılması için yarışma düzenler. Akif, o dönemde çıkardığı dergiler, camilerde verdiği vaazlar, yazdığı şiirlerle zaten herkesçe tanınan bir şairdir. Vaazları matbu olarak çoğaltılıp askerlere dağıtılıyor, çeşitli illerde düzenlediği toplantılarla

halkı da bilinçlendiriyordu. Kendisine yarışmaya katılması yönünde yapılan baskılara, "Ödül" gerekçesiyle karşı çıkıyor, reddediyordu. Hasan Basri'yle aralarında geçen konuşma bu reddedişin temel sebeplerini göstermektedir;

Bu marşın İstiklâl mücadelesinin içinde, Büyük Millet Meclisinin sakf-ı hamiyeti altında bulunan Mehmet Akif tarafından yazılmasını kendisine söylediğimiz zaman; "Ben ne müsabakaya girerim ne de câize alırım," cevabını vermişti. Ben ricalarını tekrar ettikçe, o da aynı sözü söylüyor ve; "Bırak yazsınlar, Ben bu yaştan sonra yarışa mı çıkacağım, ayıp değil mi?" diyordu.⁹ Hasan Basri Çantay ve Hamdullah Suphi'nin gayretleriyle ödül hayır kurumlarına bağışlanmak koşuluyla yazmayı kabul etti.

İstiklal Marşı'na baktığımızda Safahat'ta bulunan pek çok şiirin, özellikle de Süleymaniye Kürsüsü'nde şiirinin konu ve arketiplerinin yoğun ve çarpıcı şekilde kullanıldığı görülebilir. Özellikle; Avrupa, medeniyet, bağımsızlık, iman, ümitsizlik gibi konular çok çarpıcı dizelerle vurgulanmıştır.

Diğer şiirlerinde gördüğümüz "İmanı olanın ümitsizliğe düşmemesi," konusu İstiklal Marşı'nın ilk

9 Akifnâme, Hasan Basri Çantay, S:127, Erguvan Yayınevi, 2020

kelimesinden itibaren görülür. Taha Suresinde anlatılan Hz. Musa kıssasında, Firavunun sihirbazlarına karşı giriştiği mücadelede sihirbazların yaptığı sihirle sanki üzerine doğru gelen yılanlardan korkan Hz. Musa'ya Allah, “*Biz dedik ki: ‘Korkma, çünkü sen muhakkak üstünsün (galib geleceksin)’*”¹⁰ buyurur. Akif’in bu ayetten ilhamla, milletin üzerine akın etmiş olan düşmanları, sihirle korkutucu görünen Firavun yılanlarına benzeterek; Allah’a sığınanlara bizzat Allah’ın verdiği “*Korkma, sen galip olacaksın,*” teminatıyla güven vermek istemiş, millete güvenilecek, destek beklenecik olanı göstermek için İstiklal Marşı’na *Korkma*, hitabıyla başlamıştır. Yine başka bir ilham kaynağı da Peygamber Efendimizin Hz. Ebubekir’le hicreti sırasında, Sevr mağarasında kaldıkları zaman söylediği, “*Korkma ey Ebubekir, Allah bizimledir,*” sözünden ilhamla şiirine “*Korkma*” hitabıyla başlamış olmasıdır.¹¹ Bu düşüncesi ve inancı temelinde Süleymaniye Kürsüsünde şiirinde de “*Zerrece imanı olanın ümitsizliğe düşmeyeceği,*” vurgulanmıştır.

Süleymaniye Kürsüsünde şiirinde yukarıda belirttiğim gibi sıklıkla dile getirdiği “*Medeni Avrupa*”, İstiklal Marşı’nda şu şekilde görülür;

*Garb’ın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imânı boğar,
“Medeniyet!” dediğin tek dişi kalmış canavar?¹²*

Süleymaniye Kürsüsü’nde şiiriyle İstiklal Marşı’nın bir başka keşişme noktası da şehitlerdir. İstiklal Marşı’nda, “*Şüheda fişkırarak toprağı sıksan, şüheda!*” dizesinin kaynağı Süleymaniye Kürsüsü’nde şöyle görülür:

*Dışı baştanbaşa bir nesl-i kerimin yâdı;
İçi boydan boya milyonla şehîdecsâdı,
Öyle meşbû’-i şehâdet ki bu öksüz toprak;
Oh, bir sıksa adam otları, kan fişkırarak!¹³*

Süleymaniye Kürsüsü’nde şiirinde sıklıkla okuduğumuz dini reddederek gelişme düşüncesine

karşı şiirin sonunda kendi bağlarına, köklerine, inançlarına sadakatle; Batı’nın sanat, ilim ve fen düşüncesindeki çalışmalarını da alarak yeni ama kendinden, yerli bir çözüm sunulur. İstiklal Marşı’nda bu iki kere tekrar eden tek dize olan “*Hakkıdır Hakk’a tapan, milletimin istiklâl*” dizesinde vücut bulur.

Hayatın İçinde İnanmış Bir Mütefekkir

Uyarılarını camide, kürsüde bir vaize söyleten Akif, hayatı dinin alanına getirmiştir. Din, Akif için sadece ibadet edilip öte dünya için çalışılacak bir konu değildir. Hayatın her anını düzenleyen, toplumsal yaşamı belirleyen, nizam veren bir yapıdır. Dinin bu yönünü de şiire, edebiyata, esere ustalıkla taşıyan bir ediptir. Bu konuda Mehmet Kaplan şu tespiti yapar: “*Âkif, kendisinden önce Türk edebiyatında kimsenin yapmadığı bir işi yapıyor. Mâbede sokağı, dinin içine hayatı sokuyor. İnzivasında, insanların hallerini düşünen Yunus, bir gün: ‘Kasdım budur şehre varamferyâd ü figan koparam,’ der. Fakat şehirde değil, ruhun içinde dolaşır. Âkif şehrin içine gerçekten giren ve feryâd ü figan koparan bir şairdir.¹⁴*” Bunun için dönemin bütün olumsuzluklarına karşı eleştirilerini Süleymaniye Kürsüsü’nde şiirinde, vaizin ağızından söylediği gibi İstiklal Marşı’nda da doğrudan, milletin içinden, kendi sesiyle, derin bir kavrayış ve ustalıkla söyler.

10 Taha Suresi, 68. Ayet. Kur’an

11 <https://www.yenisafak.com/hayat/istiklal-marsinin-korkmasi-nereden-geliyor-105190>

12 Akifnâme, Hasan Basri Çantay, S:143, Erguvan Yayınevi, 2020

13 Safahat, Mehmed Akif Ersoy, S: 354, 2007

14 Şiir Tahlilleri I, Mehmet Kaplan, S:174, Dergâh Yayınları, 2005

Kapı

MEHMET ÖZGER*

Kapılar hayatımızın bir parçası. Birçok şey gibi onun üzerinde de çok düşünmeyiz. Ne zaman ki kapısız bir yer görürüz o zaman anlarımız kapının varlığının bıraktığı boşluğu. Aynen sevdiklerimizin varlığının daima sabit olacağını düşünmemiz gibi. Elbette bir gün onlar da gidecek ve bıraktıkları boşlukla baş başa kalınca anlayacağız değerlerini.

Kapılar demiştik, açılan kapılar, kapanan kapılar, yarı açık kapılar, eski kapılar, yeni kapılar, demir, tahta, alü-

minyum, pvc kapılar. Kale kapıları, cami kapıları, ev kapıları, oda kapıları, hapishane kapıları, okul kapıları, kışla kapıları, şehir kapıları, kümes kapıları, avm kapıları, apartman kapıları... Ne çok kapı var değil mi? Üstelik çok azını saydık. Kapılar hayatımızın kendisi, hayatımızı başlatan ve bitiren kapılar. En son mezarlık kapıları...

Kapıların kilitleri, anahtarları, sürgüleri, kolları, menteşeleri... Kapıların önleri, eşikleri, arkaları...

Kapı tokmakları vardır bir de çeşit çeşit, her zamanın

* Yazar, şair.

kendine ait kapı tokmakları. Sonra bunlar teker teker kayboldu yerine kapı zilleri geldi. Bu zillerin de farklı farklı melodileri... Derken görüntülü, kameralı kapılar...

Hayat ne kadar değişse de kapılar hep var oldu ve olacak.

Bir de kapıların anlamları var. Somut, reel anlamların dışında anlamlar bunlar.

Mesela “bir kapıyı kapatan Allah başka bir kapıyı açar” gibi atasözlerine yansıyan anlamlar. Ya da “çıktığın kapıyı sert kapama, geri dönmek zorunda kalabilirsin” gibi sözlerimiz var. Ne kadar anlamlı değil mi? Hele “kapının ardı gurbet” sözü başlı başına bir felsefe barındırır. İnsanın bu dünyada misafir olduğu, nereye giderse gitsin gurbette olduğu anlamını taşır. Mevlana da Mesnevi’nin ilk beyitlerinde insanın cennetten kovulup da dünyada bir gurbeti yaşadığını söylemez mi? Kapıyla ilgili o kadar çok atasözü ve deyim var ki saymakla bitmez. Birine kapı olmak, bir şeye kapı olmak ne kadar kıymetlidir. Ölen bir dost için o şehirdeki kapımızdı demek, kapının ne büyük anlamlar barındırdığını gösterir. Mesela Fatiha Suresi için Kuran’ın kapısı derler. Daha nice kapılar vardır. Ölüm kapısı, tevbe kapısı ve cennetin sekiz kapısı gibi manevi ve metafizik kapılar. Sonra Hacı Bektaş-ı Veli der ki Yunus Emre’ye senin kapının kilidini Tapduk Emre’ye verdik.” Sonra elinde Hayber Kalesi’nin kapısı Hazreti Ali çıkar karşımıza, fethedilemeyen kalenin kapısını açtığıyla kalmamış, kale kapısını kendisine kalkan yapmıştır. Birden masallardaki kapılar da çıkıp gelir. Kırk kapısı vardır sarayların, şehirlerin yedi kapısı. Derken Somuncu Baba Hamid-i Veli, Bursa’daki meşhur hutbesinin ardından caminin üç kapısından aynı anda çıkar ve sırr olur.

Kapının zıt anlamı nedir dersanız, duvardır, labirenttir. Labirent, insanın çıkmazda olduğunun, çıkışsız kaldığının göstergesidir. Yunan mitolojisinde mimar Dedalus’un Minos kralına yaptığı meşhur bir labirent vardır. Kral, insan vücutlu, boğa başlı bir yaratık olan Minotor’u bu labirente hapseder. Sonra krala karşı suç işleyen Dedalus oğlu İkarus ile labirente hapsedilir. Oğluna mumdan ve kuş tüyünden kanatlar yapan usta Dedalus oğlunu labirentten kurtarır, yalnız oğlu onun öğüdüne uymayınca güneşe yaklaştığında kanatlarındaki mum erir ve İkarus düşerek ölür.

Bir de kapı şiirleri var ki onlar da kapı gibi.

“Kapı kapı, yolun son kapısı ölümse;/Her kapıda ağlayıp o kapıda gülümse!” der Necip Fazıl. Nesnelere şairi Behçet Necatigil de “Kapı” şiirinde şöyle der:

“Çalınır
Kim ne getirir
Vazgeçemediklerin
Anahtarları vardır.

Sezilir
Kim ne zaman gelir
Yatağında uyuyan bir kedi
Söyler içindeki türküyü

İnsan bazan o kadar yalnızdır.”

“Dar kapıyı tercih edin” der Hazreti İsa ve devam eder “Dileyin, size verilecek; arayın, bulacaksınız; kapıyı çalın, size açılacaktır. Çünkü her dileyen alır, arayan bulur, kapı çalana açılır.” Kuran’da “Evlere kapılarından girin, Allah’tan korkun, umulur ki kurtuluşa eresiniz” denilmiştir ve başka bir yerde de “açılan gök kapıları”ndan söz edilmiştir.

Ümidimiz odur ki önümüzde daima esenliğe, berekete, güzelliğe ve aydınlığa açılan kapılar olsun. Hayatımıza kapı olan, aydınlık kapıları açıp karanlık kapıları kapatan insanlar olsun. Biz de bu dünyadaki bir insan teki olarak insanlara iyilik kapılarını açan, iyiliğin anahtarı olalım. Duvar değil kapı, kilit değil anahtar olalım...

İSMET
KANBER*

Ellerin

Yedi kat dolanırım etrafında
Yedi kat yeminim olsun
Çekme ellerini üstümden

Ellerin yedi kat sevda
Ellerin İbrahim aşkına
Kalsın burada

Sunağınım
Yedi başlı ejderha olurum yolunda
Kurbanınım
Dağlara savur beni
Külümden kelimeler şahlansın kucağında

Yapma!
Bilirsin dağların kucağını
Bir kazmaya dar gelir
Şah damarından vurulunca

Sen ey ruhumda uyuttuğum sevgili
Sen yoksun
Ellerin yok diye
Anlamını yitiren bir şiiirden utanırım

Yapma
Vurma beni çöllere
Kaybedilmiş neyim varsa
Senin adına
Senin yoluna

Yüreğim soğur
Kaybederim yolunu
Yedi kat gökte bulutlanırım ellerinsiz
Günahlarıma ateş dayanmaz sensiz

Ahh!
Ellerin
Dizlerine başımı koyduğum
Beni uykularımda öpen annemdi
Seni
Gece yarılarında
Kitabımdaki işaretlerle muştulayıp
Kalbime indiren İsa peygamberdi

Ne olur terk etme beni
Kızgın kumlara sürerim sûretimi
Mecnun olur geçerim Leyla'dan
Günah olur düşerim bir Cennet ağacından
Şeytanlar taşlar beni

Hadi uzat
Kaldır perdeleri gözümde
Dokun ellerinle
Su çekilmesin damarımdan
Ellerini tutmadan geçen bir hayattan
Kaç yara
Kaç sürgün
Kaç ölüm
Yazıldı sayfalara

Ellerin
Ellerin benim
Çekme ellerini üstümden

* Şair/Yazar. Avcılar Süleyman Nazif Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.

**EĞİTİME
KOŞULSUZ
ŞARTSIZ
DESTEK
VERİYORUZ**

**8. VE 12. SINIFLARDA OKUYAN
VEYA MEZUN OLUP TERCİH YAPMAYAN
ÖĞRENCİLERİMİZE
16 ÖĞRETMEN'LE
TEMEL DERS VE
DANIŞMANLIK HİZMETİ
VERİYORUZ.**

**HER AY
9000 ÖĞRENCİYE
DENEME SINAVI
YAPIYORUZ.**

Eğitim alanında Sürekli Eğitim Merkezimizi kurarak sınavlara ücretsiz hazırlık kursları başlattık.

Sizlerin okuma, iyi bir üniversite, iyi bir meslek sahibi olma hayallerinizin gerçekleşmesi için bu çalışmalarını yaparken kıymetli ailelerimizi de oldukça yüklü bir meblağ tutan dersane, kurs ücretlerinden kurtarıyor, destek oluyoruz.

"Eğitim önceliğimizdir" diyerek ilçemizde eğitime dair projeleri hızla hayata geçiren Başkanımız Mesut Üner, çocuklarımızın ve gençlerimizin okuma kültürünün yaygınlaştırılması amacıyla, Kaymakamlığımız, Belediyemiz, Milli Eğitim Müdürlüğümüz ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfımız ile yaptığı iş birliği protokolü imzaladı.

Protokol kapsamında ilçemizdeki okul kütüphanelerimize 12 bin kitap daha kazandırıldı.

SPOR ADASI

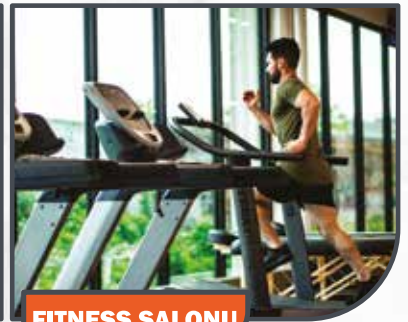
"Spora Yatırım Yarınlara Yatırımdır."

Mesut ÜNER
Çatalca Belediye Başkanı

**ÇOK AMAÇLI
SPOR SALONU**

**YARI OLİMPİK
YÜZME HAVUZU**

FITNESS SALONU

T.C.
Çatalca
Belediyesi

444 61 02
www.catalca.bel.tr

Birlikte Çatalca'yız

[catalcabeldiyesi](https://www.facebook.com/catalcabeldiyesi)
 [catalcabeld](https://twitter.com/catalcabeld)
 [catalca.belediyesi](https://www.instagram.com/catalca.belediyesi)

